

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Մտեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

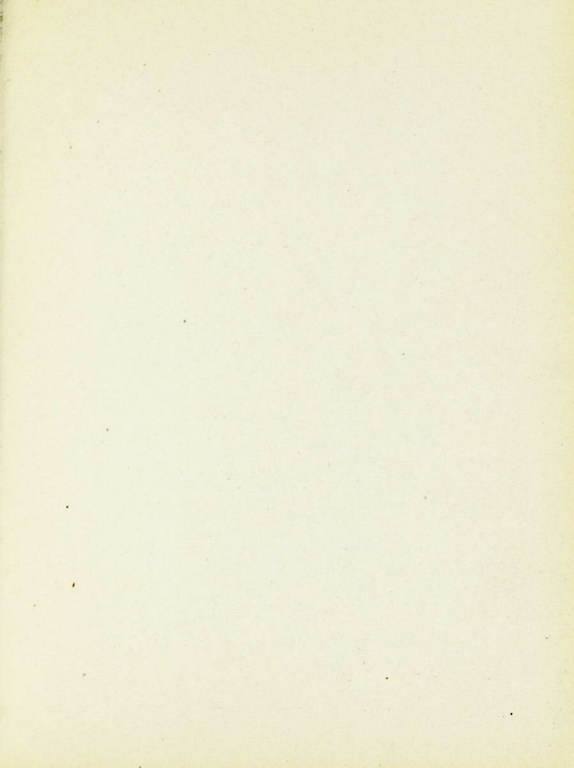

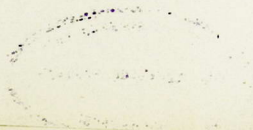
ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿ

ԳՐԳԱՆԵՐ

ԲԱԴԱՐԱՆ

ՄԱՆՈՒԿԱՆԻ ԿՈՄԻՏԵ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԵԼԻԻՔ

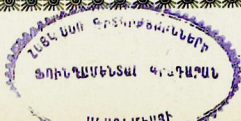
ԳՐՊԱՆԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿ

ՆԻԻ ԵՐՐԻ

1930

A 13305

«Հանրագիտակ—Միջազգային Բառարան»ի համար իբր հիմք գործածած ենք մեր «Բառարան Օտարազգի Բառերի» գրքոյկը, հրատարակած Բոստոն, 1912-ին: Ընդարձակ նոր նիւթերին կցած ենք նաեւ, իբր առանձին յաւելւած՝ Խ. Հայաստանում ընդունւած յատուկ անունների եւ բարդ բառերի կրճատումների ցանկը:

ՀԱՆՐԱԳԻՏԱԿԻ Համար գլխեւ

DICRAN SIRAMARK,

THE DIXIE PRESS

243 East 24th Street

New York, N. Y.

U. S. A.

ՈՒՂԵՑՈՅՑ

Օտարազգի բառերի հայերէն տառադարձութեան մէջ մենք հետեւած ենք կովկասահայերին, որոնք ընդունում են.—

Լատիներէն համապատասխան Հայերէնին՝

B—В.

C—У, Յ, Կ

D—Դ

G—Գ, Ժ

P—Պ

T—Տ

K (Գերմաներէն)—Կ

Հետեւաբար եւրոպական որեւէ լեզւից վերցւած բառեր, ինչպէս absolut (absolu), anti-semitisme, conglomerat, ideal, collective, proletariat եւ այլն՝ մենք գրում ենք՝ արսուիւտ, անտիսեմիտիզմ, կոնգլոմերատ, իդէալ, կոլլեկտիվ, պրոլետարիատ, փոխանակ Արեւմտահայերի պէս գրելու ապսուիւդ կամ ափսուիւք, գոնֆլոմերադ կամ ֆոնկլոմերաք, իտէալ, ֆոլլեքթիվ, փրոլեքարիաք կամ քրոլեդարիադ եւ այլն:

Յոյն եւ Լատին պատմագիրները մեզանից 15-20 դար առաջ Հայերէն յատուկ անունների տառադարձութեան մէջ Արտաշատ, Տիգրան, Անահիտ, Պապ, Տրդատ, Արեալ եւ այլն՝ գրած են՝ Artashat (Artachat), Tigranes, Ana-

hita, Pap, Tiridates, Archac, ինչ որ կատարելապէս ներ-
դաւանակ է Արեւելահայ (կովկասահայ) տառադարձու-
թեան:

Արեւմտահայերի գործածած օտար բառերի իմաստը
մեր Հանրագիտակի մէջ գտնելու համար՝ պէտք է նայել
Բ-ն՝ Պ-ի փոխարէն, օրինակ՝ Պուտիզմ (Պուտտիզմ) նա-
յել Բուդդիզմ. Գ-ն՝ Կ-ի փոխարէն, օրինակ՝ Կեդոս նա-
յել Գետտօ. Դ-ն՝ Տ-ի փոխարէն, օրինակ՝ Տարվինիզմ նա-
յել Դարվինիզմ. Կ-ն՝ Գ-ի կամ Ք-ի փոխարէն, օրինակ՝
Գոնկրէս կամ Քոնկրէս նայել Կոնգրէս. Պ-ն՝ Բ-ի փո-
խարէն, ինչպէս բարագիդ նայել պարագիտ. Տ-ն՝ Գ-ի
փոխարէն, ինչպէս դրանգիդ նայել տրանգիտ եւ այլն:

Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Խ. Հայաստանի գրականութեան եւ մամուլին հետե-
ւող անձերը մեր Հանրագիտակով օգտւելու պարագային
նկատի առնելու են հետեւեալը.—

Նոր ուղղագրութեամբ այբուբենից դուրս են նետւած
է եւ օ տառերը. Ե տառը գործ է ածուած է-ի հնչումով,
օրինակ Եակ, Եգ (էակ, էգ), Ե հնչումով բառերի մէջ
Ե-ից առաջ դրուած է յ տառը, որով յ Ե ընդունուած է Ե-ի
հնչում, ինչպէս Յերեւան, յերեակայութիւն, յերեկո
(Երեւան, Երեակայութիւն, Երեկոյ), ռ տառը ընդունած
է օ-ի հնչում, օրինակ՝ որակարգ, որիորդ (օրակարգ,
օրիորդ). ռ հնչումը արտայայտելու համար գործ են ած-
ւում վո երկու տառերը, օրինակ՝ վորովհետեւ, վորպի-
սութիւն. իւ միացեալ երկու տառերի հնչումը, ինչպէս
գիւղ, արիւն, ուրախութիւն բառերի մէջ՝ տեղի է տւել
յու երեք տառերի նոյն հնչման — գյուղ, արյուն, ու-
րախութիւն. Եա երկու տառերի հնչումը, ինչպէս Գրի-

գործան, լուսաւորութեան անունների եւ բառերի մէջ՝
փոխարինել է յա երկու տառերի նոյն հնչման — Գրի-
գորյան, լուսաւորության:

Հետեւաբար՝ իւ. Հայաստանի գրականութեան եւ մա-
մուլի մէջ հանդիպած ե ճայնաւորով սկսւող բառերի ի-
մաստը մեր Հանրագիտակի մէջ գտնելու համար պէտք
է նայել է-ով սկսւող բառերի կարգում, օրինակ եզոիզմ,
ելիֆսիւր, եկոնոմիա բառերի համար նայելու է էզոիզմ,
էլիֆսիւր, էկոնոմիա. յե միացեալ երկու տառերով սկըս-
ւող բառերի համար նայելու է ե-ով սկսւող բառերի կար-
գում. վո-ով սկսւող բառերը պէտք է փնտռել ո-ի շարքի
մէջ, իսկ ո-վ սկսւող բառերը օ-ի շարքի մէջ:

ԿՐ ՀԱՏՈՒՄՆԵՐ

- Աբ.— Արարերէն
Ան.— Անգլիերէն
Աս.— Ասորերէն
Գր.— Գերմաներէն
Եգ.— Եգիպտերէն
Թբ.— Թիւրքերէն
Թր.— Թաթարերէն
Լհ.— Լեհերէն
Լտ.— Լատիներէն
Հն.— Հնդկերէն
Հր.— Հրէերէն
Հպ.— Հապոններէն
Մն.— Մոնղոլերէն
Մչ.— Մանչուերէն
Յն.— Յունարէն
Շվ.— Շվեդերէն
Չն.— Չինարէն
Պր.— Պարսկերէն
Ռս.— Ռուսերէն
Սս.— Սանսկրիտերէն
Սր.— Սերբերէն
Վր.— Վրացերէն
Քր.— Քիւրդերէն
Ֆր.— Ֆրանսերէն
Ք. Ա.— Քրիստոսից առաջ
Ք. Յ.— Քրիստոսից յետոյ
Յտ. Ա.— Յատուկ անուն

Ա

ԱՐԱԺՈՒՐ. Ֆր.— Լուսամփոփ — Լամպաների կամ մոմերի լոյսը ամփոփող ծածկոց:

ԱՐԱՍ. Պր.— 1) Պարսկական դրամ, մէկ քումանի 50-րդ մաս. հաւասար մօտ 2 սէնքի. 2) վրացիների համար՝ Ռուսական 20 կոպէկանոց արծաթ (Արասի), հաւասար մօտ 9 սէնքի:

ԱՐԲԱ. Իտ.— Կարոլիկ վանական:

ԱՐԴԱԼԼԱՀ. Ար.— «Աստուծոյ սուներ», ստրուկ-քափառական դերվիշի անական, Պարսկաստանում եւ Հնդկաստանում:

ԱՐԴԵՐԵԱՆՆԵՐ. Յն.— Թրակիայի (Յունաստան) մէջ համանուն ֆաղափի բնակիչներ, որոնց ապուռուքիւնը առածի կարգն անցած էր:

ԱՐԴԻԿԱՅԻԱ. Լտ.— Կամաուր հրաժարում որեւէ արտօնութիւնից կամ պաշտօնից, աւելի յաճախ՝ ֆաղափական բնոյթով:

ԱՐԴՈՒԿՅԻԱ. Լտ.— Փիլիսոփայութեան մէջ՝ մէկ կամ մի ֆանի նախադասութիւնների մերժում մի որոշ ապացոյցի համար, որն անհրաժեշտ է պարզ ճեւով ներկայացնել:

ԱՐԵՐՐԱՅԻԱ. Լտ.— 1) Սովորական ուղղութիւնից կամ չափից շեղում. 2) Մոլութիւն:

ԱՐԵՅԵԴԵՐԵԱՆՆԵՐ, Լտ.— 1) Տգէտ, համբակ, այբ ու բէնը չգիտցող. 2) եզիպտոսում ծնունդ առած Յոյն կրօնականների մի աղանդ, որոնք բացարձակ տգիտութիւնը միակ միջոցն էին համարում Քրիստոսի բազաւորութեանն արժանանալու համար:

ԱՐԻՐԻՏԱՅԻԱ, Լտ.— Մարմնի որեւէ մասի մէջ կենսունակութեան նւազում:

ԱՐԻՐԱՅԻԱ, Լտ.— Հրապարակային կամ մամուլի մէջ հրաժարում կրօնից կամ քաղաքական որոշ սկզբունքից:

ԱՐՆՈՐՄԱԼ (Աննորմալ), Յն.— Անբնական, անկանոն. արտասովոր:

ԱՐՈՒՅԻՈՆԻՍ, Լտ.— 1) Այն անհատ, որը ճշգտում է գոյութիւն ունեցող մի հին օրէնք կամ դրութիւն տապալել նոր օրէնքով կամ նոր դրութեամբ. 2) Թշնամի. հակառակորդ. 3) Միացեալ Նահանգներում սեւամորթների գերութեան հակառակորդ. 4) Պոռնկութիւնը խիստ օրէնքներով հալածելու կողմնակից:

ԱՐՈՆՆՆՏ, Ֆր.— Որոշ վարձատրութեան փոխարէն սահմանափակ ժամանակաշրջանի համար պայմանաւոր իրաւունքով օգտուելու արտօնութիւն ունեցող, օրինակ՝ բերքի բաժանորդ:

ԱՐՈՐԳԻՆ, Լտ.— Բնիկ. տեղացի:

ԱՐՈՒ, Ար.— «Հայր», որ գործ է ածում նաեւ յատուկ անւան տեղ, օրինակ՝ Արու-Լալա՝ Լալայի-Հայր:

ԱՐՈՒԼԻԱ, Յն.— Կամագրկութիւն — հոգեկան հիւանդութեան մէկ տեսակ, երբ ենթական իր կամքի տէրը չէ:

ԱՐՍԵՆՏԻԶՄ (Արսանտիզմ), Լտ.— 1) Ծննդավայրից տեւական բացակայութիւն. 2) Հարուստ կալածատէրերի

խուսափում գիւղական միջավայրից՝ մեծ ֆազաֆմերում
զարք ու գեղիս կեանք վարելու համար. 3) Ընտրական
պայքարի ժամանակ ֆէդերկուքիւնից խուսափում:

ԱՐՍՈՂԻԻՏ (Արսոլի), Լտ.— 1) Բացարձակ. ան-
պայման. անսահման. 2) Փիլիսոփայութեան մէջ՝ ան-
քերի, կատարեալ նշարտութիւն. 3) Քաղաքական իմաս-
տով՝ ինֆնիւսան. միահեծան. ինֆնակալ — հումանիւ
բոնապետին:

ԱՐՍՈՂԻՏԻՉՄ, Լտ.— 1) Բացարձակութիւն. ան-
սահմանութիւն. կատարելութիւն. 2) Բացարձակապե-
տութիւն, որ հումանիւ է վայրագ, կոպիտ բոնապետու-
թեան, ինչպէս Յարիզմ, Սուլքանիզմ, Ֆաւիզմ եւ այլն:

ԱՐՍՈՂԻՏԻՍ, Լտ.— 1) Բացարձակութեան հաւա-
տացող. 2) Բացարձակապետութեան կողմնակից:

ԱՐՍՈՒՐԴ, Լտ.— Անեքսքութիւն. խելից դուրս
մի բան:

ԱՐՍՏՐԱԿՏ, Լտ.— Վերացական. մտացածին:

ԱՐՍՏՐԱԿՏԻԱ, Լտ.— Վերացականացում. ընդհան-
րացում, օրինակ՝ տրամաբանութեան մէջ՝ երբ ներկա-
յացած փաստերի հիման վրայ պէտք է մի ընդհանուր
օրէնք հանել, եւ կամ իրերի մէջ նկատի առնել նրանց
յատկանշական մէկ կողմը եւ ապա միայն այդ իրերի
մասին ընդհանուր կարծիք ձեւակերպել:

ԱՐԻԷԿ.— Կովկասեան ռազմիկ լեռնական:

ԱԳԱՄԵՄՆՈՆ, Յտ. Ա.— Միկեմացիների քաղաւոր,
որ Յոյն միացեալ բանակի ընդհանուր հրամանատարն ե-
ղաւ Տրովադական պատերազմի ժամանակ:

ԱԳԱՊԷ, Յն.— Հին Յունաստանի մէջ անառկութեան
յատկացած կրօնական յատուկ գիւթերնէր:

ԱԳՆՆՏ, Լտ.— Գործակալ. ներկայացուցիչ:

ԱԳՆՆՏՈՒՐԱ, Լտ.— Գործակալութիւն. ներկայացուցչութիւն:

ԱԳՆՆԱՆՆԵՐ.— Կրօնական աղանդաւորներ ժ.բդ դարում, որոնք հակառակ էին ամուսնութեան եւ սեռային հանդիմանքին:

ԱԳՆԱՏՈՐ, Լտ.— Քարոզիչ. գրգռիչ. դրդիչ, օրինակ՝ կառավարութեան կամ քաղաքական կուսակցութեան գործակալ, որի պաշտօնն է որոշ նպատակի համար յուզել, գրգռել բնակչութիւնը կամ բմբոստութեան մղել:

ԱԳՆԱՅԻԱ, Լտ.— Գրգռում. դրդում. յուզում՝ որեւէ նպատակի համար, աւելի շուտ՝ քաղաքական-հասարակական շահերի անունով: Ազդեցիկ կարելի է մղել մամուլի, կենդանի խօսքի, երգի, նկարի եւ ներկայացումների միջոցով: Ազդեցիկայի նպատակն է համբուրելիւնը վնասական քայլերի մղել, առանց երկարատեւ յետաձգման:

ԱԳՆՈՍՏԻՔ, Յն.— 1) Փիլիսոփայական տեսութիւն, որ մերժում է քննելու այն երեւոյթները, որոնք մարդկային մտքի մատչելիութեան սահմանից դուրս են. 2) Կրօնա-փիլիսոփայական տեսութիւն, որ մերժում է Աստուծոյ գոյութիւնը, հիմնւելով բնութեան մատչելի տրեւելների վրայ, եւ միաժամանակ ընդունում, որ քերեւսնա կայ, բայց մեզ համար անմատչելի է, եւ հետեւաբար պէտք չունիմք նրանով զբաղւելու: Ամերիկայում ամենից յայտնի ազնոստիկ փիլիսոփաներից մէկն է նկատւած Կ. Մանկասարեան, որի բազմաքիւ անգլիերէն հեղինակութիւններից ոմանք բարգմանւած են տասնեակ լեզուների:

ԱԳՈՆԻԱ, Յն.— Հոգեվարք. մահամերձի տանջանք:

ԱԳՈՆԻՍ, Յն.— Ըմբիշ:

ԱԳՈՆԻՍՏԻՔ, Յն.— Ըմբիշամարտութեան յարմար-

ըմբիշամարտութեան արւեստ. մարմնամարզական:

ԱԳՈՐԱ, ՅՈ.— 1) Հին Աքէնֆի մէջ հանրային հրապարակ. 2) Շուկայ:

ԱԳՐԱՐ, ԼՍ.— 1) Հոգային. երկրագործական. 2) Խոռոք հողատիրութեան պատշաճ հոսանք կամ կուտակցութիւն, որը հետապնդում է մաքսային ծանր տուրքերով օտար երկրներից ներածուղ մքերֆների մուտքը կասեցնել, սեփական արտադրութիւնների գիները բարձրացրնելու, ի վնաս սպառող ժողովրդին:

ԱԳՐԱՅԻԱ, ՅՈ.— Հոգեկան հիւանդութիւն. երբ եմքական անկարող է գրաւոր կերպով իր միտքն արտայայտելու:

ԱԳՐԵԳԱՏ, ԼՍ.— Համանման կամ տարբեր նիւքերի խառնուրդ. միաձոյլ գանգւած:

ԱԳՐԻՈՆԻԱ, ՅՈ.— Գիշերային տօնախմբութիւն հին Յոյների մէջ ի պատիւ գինաքրուֆի աստուած Բաֆոսի, զբարեութիւններով եւ հեքանոս վայելքներով:

ԱԳՐԻՈՏԻՄԻԱ, ՅՈ.— Հոգեկան հիւանդութիւն, երբ եմքական պահանջ է զգում ռնիր եւ խժդժութիւններ գործելու:

ԱԳՐՈՄԱՆԻԱ, ՅՈ.— Հողասիրութիւն, հողամուտութիւն — երկրագործութեան համար ծայրայեղ սէր:

ԱԳՐՈՆՈՄ, ՅՈ.— Երկրագործութեան մասնագէտ:

ԱԳՐՈՆՈՄԻԱ, ՅՈ.— Երկրագործութիւնն ուսումնասիրող գիտութիւն. գիւղատնտեսութիւն:

ԱԴԱԹ, ԱՐ.— 1) Վիճելի հարցերի լուծում ոչ քէ օրինական ձեւով, այլ հնաւանդ սովորութեան համաձայն. 2) սովորոյթ:

ԱԴԱՄԱՆԴ, ՅՈ.— Ամենից ընտիր եւ քանկարժէք քար. գոհար. լինում է տարբեր գոյներից. ալմաս:

ԱԳԱՄԵԱՆՆԵՐ, Յտ. Ա.— Քրիստոնեայ աղանդա-
ւորներ Բ.ից մինչեւ Դ.րդ դար, որոնք Վելյամայ մեղքը
չգործելու համար մերժում էին սեռային հանդիմանքը:

ԱԳԱՋԻՕ (Աղածիօ), Խտ.— Երաժշտութեան մէջ ճայ-
ների մեղմ, հանդարտ ելեւէջ:

ԱԴԵԼՈՊՈՒ, Յն.— Ոտք չունեցող կենդանի, օրինակ՝
օձ, որդ եւ այլն:

ԱԴԵՊՏ, Լտ.— 1) Որեւէ վարդապետութեան կամ
կրօնական աղանդի անդամ. 2) Հետեւորդ. կողմնակից.
դաւանակից:

ԱԴԵՖԱԳԻԱ, Յն.— Անյաղութիւն, հիւանդոտ քաղցա-
ծութիւն. ծայրայեղ որկրամոլութիւն:

ԱԴԻԱՖՈՐԱ, Յն.— 1) Անտարքերութիւն կրօնական
հաւատալիքների հանդէպ. 2) կրօնական խորհուրդ ու-
նեցող մի տեւալ, որի հանդէպ խնդրի առարկայ եղած
անձը անտարքեր է. 3) Բարոյական փիլիսոփայութեան
մէջ Ադիաֆորա կոչւում են այնպիսի գործողութիւններ,
որոնք ոչ վատ են, ոչ լաւ են, օրինակ՝ ճնշել, նստել,
երթալ:

ԱԴԻԲՈՒԴՎԱ, Սս.— Հնդկական դիցաբանութեան մէջ
առաջին. նախնական բուդդա, հայր աստուած, որից ծա-
գում առին բոլոր միւս երկրորդական բուդդաները:

ԱԴԻՆԱՄԻԱ, Յն.— Անուժութիւն, բուրքութիւն.
մարմնի ընդհանուր անգործութիւն:

ԱԴԻՆՎԱՆՏ, Լտ.— Զինուորական հրամանատարի կամ
միապետի հրամանակատար սպայ. քիկնապահ:

ԱԴՄԻՆԻՍՏՐԱՏԻՎ, Լտ.— Վարչական ձեռով, օրի-
նակ՝ ախոր, բանտարկութիւն, մահապատիժ՝ ռստիկա-
նութեան հրամանով, առանց դատաւարութեան:

ԱԴՄԻՆԻՍՏՐԱՏԻՎ, ԿԱՐԳ.— Երբ օրէնքի փոխաբեր

վարչական խնդիրները վճռում են բարձր պաշտօնէութեան անձնական հայեցողութեամբ կամ Բնականոյ՝

ԱՅԻՄԻՆԻՍՏՐԱՅԻԱ, Լտ.— Պետական կամ մասնաւոր հաստատութիւնների վարչութիւն:

ԱՅԻՄԻՐԱԼ, Ար.— Մովային գործերի բարձրագոյն հրամանատար. ծովակալ. ծովապետ:

ԱՅՈՂԵՍ, Յն.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ Կիպրոս կղզու վրայ ծնւած մի հրաշագեղ պատանի, որին սիրահարեց ինքը Արիոդիտէն, սիրոյ աստածուհին: Փոխաբերական իմաստով՝ հազագիւտ գեղեցկութեամբ պատանի: 2) Թիբեռնիկի մէկ տեսակ, չափազանց գեղեցիկ:

ԱՅՈՊՏԵԱՆՆԵՐ, Լտ.— Կրօնական մի աղանդ, որն ընդունում էր թէ Քրիստոս ոչ թէ իրօք Աստուծոյ որդի էր, այլ մի որդեգրւած զաւակ:

ԱԶԱՐՏ, Յր.— 1) Պատեհութիւնից կախում ունեցող. 2) Յափշտակութիւն. ինքնամոռացում. զրգոում: Յ, Ազարտ խաղեր են յղթախաղ եւ այն ամեն խաղերը, երբ խաղացողները ինքնամոռացութեան մէջ մեծաքանակ գումարներ վտանգի են ենթարկում:

ԱԶՆԱՎՈՒՐԻ, Վր.— Նախայեղափոխական վրաստանում տոհմիկ ազնւականների դասակարգ՝ ծոյլ, գեղջ, պաշտօնների ետեւից ընկած, ցարական բռնապետութեան հանդակատար:

ԱԹԱԲԷԿ, Թր.— Սելջուկեան բռնապետութեան շրջանում Հայաստանի մէջ վասսալ հայ իշխանների տիրոջոս:

ԱԹԵՆԱՍ-ՊԱԼԼԱՍ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ Զեւսի (Արամազդ) աղջիկ, ծնւած նրա գլխից, իմաստութեան եւ արդար պատերազմի աստածուհի:

ԱՔԷԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Աստուծոյ գոյութիւնը մերժող զի-
տութիւն — անաստածութիւն: Աքէիզմի տեսութեամբ
ստեղծագործութիւնը բնական կոյր ոյժերի մի արտայայ-
տութիւն է եւ նախախնամական որեւէ հոգատարութիւն
բաժին չունի տիեզերքի գոյալինակի մէջ: Իբր ազատ մը-
տածեալներպ՝ Աքէիզմը իր ռահվիրաներն ունեցած է դա-
սական Յունաստանի եւ Հռոմի մէջ, ուր բազմաքիւ փի-
լիսոփաներ եւ գրագէտներ կասկածով նայած են հերա-
նոս աստածների, աստածուհիների եւ ամեն կարգի գե-
րագոյն էակների պաշտամունքի վրայ, եւ ոմանք համար-
ձակ կերպով հեզմած են ժողովրդական սնոտիապաշտու-
թիւնները: Մահմեդական մուսուլման Պարսկաստանում
հոջակաւոր բանաստեղծ Օմար Խայամ նրբօրէն ծաղրած է
Աստուծոյ գոյութեան գաղափարը իր չֆնաղ փառեակների
մէջ: Եւրոպայում, սակայն, կաթոլիկ մուսուլմանութիւնն
առաւոր հալածանքի ենթարկեց մարդկային մտքի ամեն
մէկ նիզ՝ ֆնական բովի մէջ անցնելու դաւանական տե-
սութիւնների տիրող հոսանքները: Միլիոնաւոր կեանքեր
խաւարեցրին Պապի պաշտօնեաները հաւատաւնական
տանջարաններում եւ խարոյկների վրայ, յաճախ դռա-
տի աղջիկներ եւ փոքրահասակներ խռտանգելով եւ ըս-
պանելով, իբր հերետիկոսներ — հերձաւորներ: Կրօնա-
կան սնոտիապաշտութիւնը երկար տեւեց, նոյն իսկ հա-
ւատաւնութեան դէմ պետութիւնների յարուցած ար-
գելներից յետոյ: Տակաւին ոչ այնքան հեռաւոր անց-
եալում, հազիւ 175 տարի առաջ, «փառաքանիք» Զւի-
ցերիան հանդիսատես եղաւ մի հոյակապ տեսարանին,
երբ ժընեւի մէջ ամբողջ ազգաբնակչութեան երկիւղած
աչֆերի առջեւ մահապատժի ենթարկեց մի փետրաւոր
արարած — մի ափաղաղ, որ համարձակութիւնն ունեցել

էր ժամանակից դուրս կանչելու, եւ մեղադրել էր կարողիկ վարդապետների կողմից իբր չար ոգին իր մէջ պահող վիռուկ: Արէիզմը Եւրոպայի մէջ գորաւոր արմատներ նետեց Ֆրանսիական Էնսիկլոպեդիստների շրջանից յետոյ: Արէիզմը քաջալերում է ներկայիս Խ. Միութեան մէջ:

ԱԹԷԻՍՏ, Յն.— Անաստածութեան հետեւող, անասում:

ԱԺԻՈՏԱԺ, Ֆր.— Բորսայի (Սկարան — Էֆսէյնջ) մէջ արժեքուղրների շահարկութիւն, նրանց գիւնների անկման եւ վերելքի վրայ հիմնած:

ԱԺՈՒՐ, Ֆր.— 1) Արծաթեղէն, ոսկեղէն եւ այլ նիւթերի վրայ նուրբ ձեւագործ. 2) Թանկագին գոհարները ոսկեղէն կամ արծաթեղէն շինւածով պատելու արհեստ:

ԱԼԱԼԻԱ, Յն.— Խլութիւն:

ԱԼԱՆՆԵՐ (Ալանացիք).— Ներկայիս Օսետիներ (Օսեր) կոչող կովկասի լեռնական ժողովուրդ, վլատիկավկազի շուրջ եւ հիւսիսային վրաստան: Հայ պատմութեան մէջ յիշուում են իրենց մի քանի արշաւանքների առիքով՝ Հայաստանի վրայ:

ԱԼԱՐԱՆԴԻԶՄ, Յտ. Ա.— 1) Գեղարեստի մէջ ճաշկի եւ ըմտրութեան բացակայութիւն, 2) Տգէտ կարծիք:

ԱԼԱՐՄԻՍՏ, Ֆր.— 1) Աղմկարար, խռովայոյզ. 2) Հասարակութեան մէջ յուզիչ, խարդալս լուրեր տարածող. 3) Լրագրական աղմկարար, անպարկեշտ ուղղութիւն՝ հակառակորդ հոսանքին վնասելու համար:

ԱԼԲԱՆԱՐԱՆ, Ար.— Արարական մի առասպելի համաձայն մարդու մէջ գոյութիւն ունեցող մի յաւիտեակական փոքրիկ ոսկոր, որ երբեք չի ոչնչանում, նոյն իսկ

գերեզմանի մէջ, եւ որից պիտի վերածնուի մեռեալը՝ մեծ դատաստանի օրը:

ԱԼԲԱՏՐՈՍ, Սպ.— Հսկայ քռչուն, անգղների սեռունդից, Աւստրալիական կղզիներում:

ԱԼԲԻՈՆ, Յն.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ ծովերի աստուած Պոսէյդոնի (Նեպտուն) որդի, որ հիմնադիրն եղաւ Անգլիական պետութեան. 2) կելտացիների կողմից Անգլիացիներին տրած անուն՝ խորամանկ, դաւադիր իմաստով:

ԱԼԲՈՄ, Ֆր.— Գիրք, որի մէջ ամփոփուած են պատկերներ, լուսանկարներ, բաց-նամակներ, բանաստեղծութիւններ եւ այլն:

ԱԼԳԵՐԲԱ (Ալներրա), Ար.— Հանրահաշիւ — անորոշ քիւերով զբաղող մատեմատիական գիտութիւն, հակառակ քառանկյան, որ որոշ քիւերով է զբաղում: Ուրիշ խօսքով՝ հանրահաշիւը վերացական քիւերով զբաղող գիտութիւնն է, եւ քիւերի փոխարէն գիրքերով եւ յատուկ նշաններով է արտայայտուած, որոնք կարող են որեւէ մեծութիւն ունենալ:

ԱԼԴԵՐՄԱՆ, Գր.— 1) Համայնքի կողմից ընտրած ներկայացուցիչ. 2) Անգլիայի եւ Մ. Նահանգների մէջ քաղաքային վարչութեան անդամ:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐՈՍԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ, Յտ. Ա.— Եգիպտոսի մէջ Պտոլոմէոս (Պտղոմէոս) Բ-ի կողմից հիմնուած հռոյկապ զբաղարան, Քրիստոսից մօտ երեք դար առաջ: Յետագային հռչակաւոր կլէռպատրա Թագուհին նոխացրեց այն, հին աշխարհի գրական անգուգական գործերով: Գլխաւոր հրաւակերտ շէնքից զատ ունէր նաեւ մի քարք միւլաւորութիւններ, քաղաքի տարբեր քաղամասերում: Քրիստոնէութեան առաջին ռահվիրաները՝ յոյն

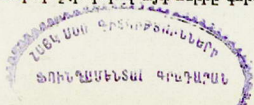
տգէտ եւ մոլեռանդ կղերներ այրեցին գրադարանի մի մասը, իբր հեքամոսական վնասակար յիշատակարաններ, ֆիշտ այնպէս, ինչպէս Գրիգոր Լուսաւորիչը ոչնչացրեց նախաքրիստոնէական Հայաստանի անգին մատենադարանները: Մահմեդականութեան երկրորդ խալիփը, Օմար (634-644) իր արեան եւ կոտորածի տիրապետութեան մէջ գրաւեց նաեւ Եգիպտոս եւ հրամայեց ոչնչացնել Ալեքսանդրիայի գրադարանը, դիտելով քէ՛ «Եքէ այս գրքերի մէջ կան այն բաներ գրւած, որ արդէն Ղուրանի մէջ կան՝ ուրեմն աւելորդ են, Ղուրանն էլ բաւ է. իսկ եքէ իրենց մէջ չկան այն բաներ գրւած, որ Ղուրանի մէջ կան՝ դարձեալ աւելորդ են»: Եւ միլիոնաւոր մագաղաբեայ ձեռագիրներ եւ պապիրուսներ — հին քաղաքակրթութեան անգին հաւաքածոներ՝ իբր վառելիք գործածւեցին Ալեքսանդրիայի 1500 բաղանիֆների մէջ ամբողջ վեց ամիս:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐԵԱՆ ՇՐՋԱՆ.— Նախաքրիստոնէական քաղաքակրթական հոյակապ երջանն Եգիպտոսի մէջ, հին աշխարհի մտաւոր վերելքի կենտրոնավայրը հանդիսանալով Ալեքսանդրիա մայրաքաղաքը: Աստիճանական անկմանը զնաց քրիստոնէութեան առաջին երջանում, յոյն կղերի մեղցնող շունչի տակ, եւ բոլորովին անհետացաւ Արաքական բռնապետութեան օրով:

ԱԼԻ, ԱՐ.— 1) «Վսեմութիւն», «քարճութիւն» իմաստով գործածուող տիտղոս. 2) Յատուկ անուն:

ԱԼԻԱՆՍ, ՖՐ.— Դաւնակցութիւն. համաձայնութիւն. միութիւն:

ԱԼԻԲԻ, ԼՈ.— Իրաւագիտութեան մէջ՝ անբաստանեայի անպարտութեան ապացոյց այն փաստի հիման վերայ, քէ ոմիրը գործւած միջոցին նա ուրիշ տեղ էր գրւում, եւ հետեւաբար չէր կարող այդ ոմիրը գործել:

ԱԼԼԵԳԱՏՈՐ (Էլիգէյտոր), Ապ.— Ամերիկեան կոկորդիլոս, մեծութեամբ աւելի փոքր, քան Ամերիկեան եւ Ասիական տեսակները:

ԱԼԻՄԵՆՏ, Լտ.— Ապրուստի միջոց աղբիւր:

ԱԼԻՄԵՆՏԱՅԻԱ, Լտ.— 1) Ապրուստի միջոցների հայրայրում. 2) Ապորինի մանուկների հոգատարութիւն. 3) Մատակարարութիւն, օրինակ՝ բանակի, հիւանդանոցի, ապաստարանի եւ այլն:

ԱԼԼԵԳԱՅԻԱ, Լտ.— Խօսակցութեան կամ գրածքի մէջ յայտնի հեղինակից բերած վկայութիւն:

ԱԼԼԵԳՈՐԻԱ, Յն.— Այլաբանութիւն — առակով, պատմածով կամ օրինակով միտքը հասկացնելու եղանակ, խօսակցութեան կամ գրածքի մէջ:

ԱԼԼԵԳՐԻ, Իտ.— Վիճակահանութիւն:

ԱԼԿՈՂՈՂ, Աբ.— Հացահատիկներից, պտուղներից եւ բուսական այլ տեսակներից շոգիացումով պատրաստւած անգոյն հեղուկ, բոնիւող, չստոչող, իբր խմիչք՝ զինովցնող: Գործ է ածուում իբր դեղ, ինչպէս նաեւ քիմիական նիւթերի մէջ:

ԱԼԿՈՂՈՂԻԶՄ, Աբ.— Ալկոհոլի գործածութեան մոլութիւն. արբեցողութիւն:

ԱԼՄԱՆԱԽ (Ալմանակ), Աբ.— 1) Տարբեր հեղինակների գործերից հաւաքածու. 2) Տարեցոյց բազմազան բովանդակութեամբ:

ԱԼՏԵՐՆԱՏԻՎ, Լտ.— Անհրաժեշտ ստիպողականութիւն երկու իրար հակասող վնիւններից կամ կարծիքներից մէկն ընտրելու, օրինակ՝ սէր կամ ատելութիւն, պատիժ կամ ներում:

ԱԼՏՈ, Իտ.— Կանացի ցած ճայն:

ԱԼՏՐՈՒԻԶՄ, Լտ.— Այլասիրութիւն, Օտարասիրու-

քիւն.— Անշահախնդիր տրամադրութիւն, մզում՝ ուրիշ անհատների, համայնքի կամ ընդհանուր մարդկութեան բարօրութեան եւ երջանկութեան ծառայելու. նոյն իսկ սեփական շահերն ու կեանքը վտանգելու պայմանով:

ԱՆՏՐՈՒՍՏ. լտ.— Ուրիշի բարեկեցութեան հոգ տանող, ինքն իրեն գոհաբերող:

ԱԼՔԻՄԻԱ (Ալիսիմիա), Ար.— Ներկայ փիլիսոփայութեան միջնադարեան անուն: Իբր դրական գիտութիւն՝ Ալիսիմիան իր ժամանակին ներքին քերի վիճակն ունէր, հեփիաքային հրաշքների խմորումով. այդ գիտութեան հետեւորդները հաւատում էին քէ հնարաւոր էր յայտնագործել «անմահութեան ջուրը», որով մահը պիտի հալածւէր աշխարհից. փորձում էին գտնելու «փիլիսոփայական ֆարը», որ հասարակ մետաղները ոսկու պիտի փոխէր:

ԱԼՔԻՄԻԿՈՍ (Ալիսիմիկոս), Ար.— Ալիսիմիային հետեւող, միջնադարեան փիլիսոփայ:

ԱԼՖԱ, ՅԱ.— Յունական այբուրէնի առաջին տառ — ա: Վերջինն է Օմեգա — օ: Մի գրածքի կամ խօսակցութեան մէջ Ալֆա եւ Օմեգա նշանակում է՝ առաջինն ու վերջինը:

ԱԼՖՈՆՍ.— Յատուկ անուն, որ փոխաբերական իմաստով նշանակում է անառակ կիներին շահագործող, նրանց յաճախորդ հայքայքելով. կաւատ:

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ ՎԷՃ, ՅԱ.— Գեղեցիկ, բարձր ոճով վէճ, որ գուրկ է գործնական արժէքից:

ԱԿԱԴԵՄԻԱ. լտ.— Ճեմարան. 1) Մի պարտէզի անուն, որ պատկանում էր Ակադեմոս անունով Յոյնին, եւ ուր հռչակաւոր փիլիսոփայ Պլատոն դասաւանդում էր իր աշակերտներին. 2) Բարձրագոյն դպրոց, ճեմարան,

որ յատուկ մասնագիտութիւնն է դասաւանդում. 3) Գիտնականների ընկերակցութիւն. կանառ :

ԱԿԱԴԵՄԻԿՈՍ, ՅՈ.— 1) Ակադեմիայի անդամ, հեմարանական. 2) Պատույ տիտղոս, որ տրւում է ակադեմիայի կողմից (եւ Միութեան մէջ նաեւ կառավարութեան կողմից) գիտական արժեքաւոր օգտակարութեան համար :

ԱԿԱՏԱՅԱԶԻԱ, ՅՈ.— Թւատութիւն. կակազում :

ԱԿԻԵԶԻԱ, ՅՈ.— Կնոջ ամուսնութիւն :

ԱԿԿՈՐԴ, ՅՈ.— Երաժշտութեան մէջ տարրեր հընչումների ներդաշնակութիւն :

ԱԿՈՒՍՏԻԿԱ, ՅՈ.— 1) Զայներն ու հնչումներն ուսումնասիրող գիտութիւն — ճայնագիտութիւն. 2) Թատրոնի կամ սրահի ակուստիկա նշանակում է շէնքի այնպիսի կառուցածք, որ նկատի են առնւած ճայնական զարգացման եւ արձագանքի պահանջները :

ԱԿՎԱՐԵԼ, ԽՈ.— Զրաներկ պատկեր :

ԱԿՎԱՐԻՈՒՄ, ԼՈ.— 1) Մի անօր, որի մէջ պահւում են ծովային կենդանիներ եւ բոյսեր. 2) Յատուկ շէնք (օկնարան), որ ողջ վիճակի մէջ պահւում են ջրային կենդանիներ եւ բոյսեր :

ԱԿՏ, ԼՈ.— 1) Վնիւ. 2) Պաշտօնաբուրդ. 3) Արարք. 4) Թատերական գրւածքի մէջ արարւած. 5) Գործողութիւն. 6) Կատարւած փաստ, իրողութիւն :

ԱԿՏԻՎ, ԼՈ.— 1) Ներգործական. ազդու. գործունեայ. 2) Գործօն ոյժ. 3) Դրամական հաշիւների մէջ մուտք. ակտիվ եւ պասսիվ մուտք եւ ելք. 4) Մի հաստատութեան ընդհանուր ստացւածք, կանխիկ գումարներ եւ պարտքեր իրար հետ համադրւած :

ԱՆՏԻՎՈՒԹԻՒՆ, Լտ.— 1) Գործնէութիւն. 2) Աւելսյժ, եռանդոտ աշխատանք. 39 Արդիւնաւէտ գործնէութիւն. 4) Ազդեցիկ, ենթարկող աշխատանք:

ԱՆՏՈՒԱԼ, Լտ.— 1) Իրական. 2) Ժամանակակից, ներկայ պահանջներին յարմար. 3) Ազդու. ուժեղ:

ԱԿՐՈՐԱՏ, Յն.— 1) Լարախաղաց (ջամբազ). 2) Մամուլի կամ հանրային կենցաղի մէջ ժողովրդի աչքը՝ բայց ոչ միտքը խաբող:

ԱԿՐՈՊՈԼԻՍ, Յն.— 1) Արէնքի համբաւաւոր պատմական քուր, միջնաբերդով, պետական կարեւոր շէնքերով. որոնց մէջ Պարբենոն, Արենաս աստածահու հոյակապ արձանը եւ այլն. 2) Յունական քաղաքներում՝ միջնաբերդ:

ԱԿՅԵՆՏ, Լտ.— 1) Արտասանութեան եղանակ. իրնչիւն. շեշտ. 2) Բարբառ:

ԱԿՅԻԱ, Լտ.— Արժեքուղք. առեւտրական կամ արդիւնաբերական ընկերութեան մէջ բաժնետիրութեան վրկայարուղք, ենթակայ բորսային արժէքների տատանումին:

ԱԿՅԻԶ, Լտ.— Պետական տուրք, որին ենթարկուում են երկրի ներքին արդիւնաբերութեան որոշ ապրանքներ, ինչպէս լուցկի, ծխախոտ, քէշ, օդինքր, շաքար, քարիւղ եւ այլն:

ԱԶՈՒՐԱՄԱԶԴԱ, Աս.— Հերանոս Պարսկաստանում Զրադաւետական կրօնի գլխաւոր, հայր աստուած, համապատասխան Հայկական Արամազդին: Նոյնը Որմիզդ:

ԱԶՐԻՄԱՆ, Աս.— Զարուքեան աստուած Զրադաւետական կրօնի մէջ, համապատասխան Հայկական Միհր աստծուն: Վերջինը, սակայն, պարսկական Ահրիմանի քացասական յատկանիւններ չունէր:

ԱՂԱ, ԹԲ.— 1) Մեծ մարդ. պատկանելի. ծեր. իմաստուն. 2) Հարուստ հողատէր կամ գործատէր:

ԱՂԱԼԱՐ, ԹԲ.— Կովկասի Թաքարների մէջ հարուստ կալածատէր:

ԱՄԱԶՈՆՆԵՐ, Յն.— Հին պատմածքների համաձայն՝ ռազմիկ կանանց մի ցեղ, որոնք ապրում էին Սկիւքացոյ աշխարհում — ներկայ եւրոպական Ռուսաստան եւ Արեւմտեան Սիբիր: Ամազոնների հեծեալ բանակները սարսափ էին տարածում բրազիլացի ցեղերի վրայ, արիւմարբու, վայրագ պատերազմիկներ լինելով: Այրերը ըստրուկ էին իրենց մօտ:

ԱՄԱՆ, Ար.— «Ների՛ր», «մեղա՛», «եռ գերիդ եմ» իմաստով բացականչութեան ձեւ:

ԱՄԱՆԱԹ, Ար.— 1) Պատանդ. 2) երաւեսիք. 3) վըստահելի բարեկամի մօտ պահեստի ձգած արժեքաւոր իր:

ԱՄԱՏԵՈՐ, Ֆր.— Որեւէ բանի սիրահար, օրինակ՝ բեմի, խաղի, ձիարձաւի եւ այլն:

ԱՄԱՏԵՐԱՍՈՒ, Հպ.— Հապոնական (եապոնական) արեւի աստածուհի, որի ազնիւ սերունդից են Միկադոները (Կայսրները) եւ այնուհետեւ ամբողջ Հապոնի ժողովուրդը: Հապոնները ազգովին Ամատերասուի գաւաղներ լինելով՝ ամեն օր, արեւածագին, լացելուց յետոյ՝ պէտք է ողջունեն ծագող արեւին, խոնարհւումով եւ աղօթքի բառերով:

ԱՄԲԱՐ, ԹԲ.— 1) Պահեստանոց, մքերանոց. 2) Զրի աւազան:

ԱՄԲԻՅԻԱ, Ֆր.— 1) Պատախնդրութիւն. 2) Ինքնասիրութիւն. 2) Զգտում իրականացնելու մի պատառքի ձեռնարկ:

ԱՄԲՈՒԼԱՆՍ. Ֆր.— 1) Թռուցիկ հիւանդանոց. 2) Շուտափոյր օգնութեան բժշկական կառք:

ԱՄԲՈՒԼԱՏՈՐԻԱ. Ֆր.— Այցելու հիւանդանոցի բուժարան:

ԱՄԲՐՈՍԻՈՍ. Յն.— Յոյն դիցարանութեան մէջ հազարաւոր վարդերից եւ ծաղիկներից պատրաստւած անուշեղէն, որ աստուածներն ուտում էին՝ յաւերժապէս երիտասարդ եւ գեղեցիկ մնալու համար:

ԱՄԵՐԱ. Յն.— Որոշ ձեւ չունեցող մանրադիտակային կենսունակ մանրէ:

ԱՄԵՐԱԿԱՆ. Յն.— Յարափոփոխ, տարբեր ձեւեր ընդունող:

ԱՄԵՐԻԿԱՆԻԶՄ.— 1) Ամերիկացում. գաղթականի Ամերիկացի դառնալու ձգտում. մոնալով իր ծննդավայրն ու ցեղային շահերը. 2) Ամերիկեան ոգի. 3) Ամերիկեան շահերի պաշտպանութիւն. 4) Ամերիկեան ազգայնամոլութիւն:

ԱՄԵՐԻԿԸՆ ԼԵԶԻԸՆ.— Ամերիկեան Լեզուն.— կառավարութիւնից հովանաւորւած ամերիկեան զինուորների համապետական միութիւն, որոնց նշանաբանն է՝ հայրենասիրութիւն՝ ամեն զնով:

ԱՄԵՐԻԿԸՆ ՖԵԴԵՐԵՅՇՆԸՆ ԱՅ ԼԵՅՐԸՐ.— Ամերիկեան աշխատանքի (գործաւորական) դաշնակցութիւն: Անգլիական Տրէյդ-իւնիւրնների սիստեմով կազմակերպւած գործաւորների արհեստակցական միութիւնների դաշնակցութիւն: Քարացած, հանրային ջիղ չունեցող, քաղաքական գիտակցութիւնից զուրկ զանգւածներն են. միւտ գործիք եղած մի խումբ բախտախնդիրների ձեռքում, տիրող դասակարգին ծառայելով, ի վնաս աշխատաւորական շահերի: Կազմակերպութիւնը ինքնին քաղա-

ֆական ոյժ է Ամերիկեան կեանքի մէջ, իր դեկավարների միջոցով ջանալով ամեն կերպ պայքար մղել նոր հասակների դէմ, մթութեան մէջ պահելով գործաւոր զանգըւածները, իրր կամակատար ծառայ գործատէր դասակարգի:

ԱՄԷՆ, ՀՐ.— Իրաւ է, ճիշտ է, քող այդպէս լինի:

ԱՄԻՐԱ, ԹՔ.— Էմիր տիտղոսի աղաւաղում՝ մեծ, տէր, պետ, քաղաւոր, իշխան իմաստով: Սուլքանական թիւրքիայում այդ տիտղոսը տրւում էր բռնապետին հանելի մեծահարուստ անձին, իրական կամ ենթադրեալ ծառայութեան համար:

ԱՄԽԱՆԱԿԻ (Ամխանակո), ՎՐ.— Ընկեր:

ԱՄՆԵԶԻԱ, ՅՆ.— Յիշողութեան տկարացում:

ԱՄՆԻՍՏԻԱ, ՅՆ.— 1) Քաղաքական յանցանքների ներում. 2) Ընդհանուր ներում:

ԱՄՈՆՈՒԱ, ԵԳ.— Եղիպտական գլխաւոր աստուած,— աստուածների հայր:

ԱՄՈՐՅԻԶՄ, ՅՆ.— Անճեւութիւն. տճեւութիւն. այլանդակութիւն:

ԱՄՈՐՅՈԶՈԱ, ՅՆ.— Անճեւ կենդանի, ինչպէս ըստույնգ, պրոտոգոս եւ այլն:

ԱՄՈՒՌ, ԼՍ.— Տե՛ս Կուպիդոն:

ԱՄՖԻԿՏԻՈՆՆԵՐ, ՅՆ.— Հին Յունաստանում զանազան ֆաղաֆների ներկայացուցիչներ, որոնց համագումարն իրաւունք ունէր պետական բարձր պատօնեաներին եւ նոյն իսկ հանրապետութիւններին դատելու եւ պատիժներին ենթարկելու:

ԱՄՖԻՈՆ, ՅՆ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ Զեւսի (Արամազդ) եւ Անտիոպէի որդի, որ հմտօրէն նւագում էր իր դիրքական ֆնարի վրայ, ամբողջ բնութիւնն իրեն

կայտակեցնելով: Թեթէ՛ քաղաքի կառուցման ժամանակ
քաղաքը Ամփիոնի քնարին հնազանդւելով՝ իրենք դասա-
ւորեցին, քաղաքի պարիսպներ կազմելով:— Ամփիոն
վախարեքական իմաստով նշանակում է հմուտ, դիւրող
երաժիշտ:

ԱՄՖԻՏՐԻԴ, ՅՆ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ ծո-
վերի աստուած Պոսէյդոնի կին: Պատկերացում էր իբր
մի չքնաղ կին, հսկայ խեցիի մէջ բազմած, որ սլացնում
էին ծովային մոռյգներ եւ դելփին ձուկեր:

ԱՆԱԲԱՍ, ՅՆ.— Զուկի մէկ տեսակ, որ կարող է ցա-
մաք ելնել եւ ծառերից վեր սողալ, մրջիւններ որսալու
համար:

ԱՆԱԹԵՄԱ, ՅՆ.— 1) Արտաքսում եկեղեցուց. 2) Նը-
գովք. բանադրանք: Կաթուիկ եկեղեցու կողմից որդեգրու-
ած մի ձեւ, հաւատացեալներին մշտական սարսափի մէջ
պահելու: Յանախ Եւրոպայի միապետներն ենթարկում
էին պապական բանադրանքին եւ ստիպւում նւաստացու-
ցիչ եւ անարգ ստրկութեամբ «փառել» իրենց մեղքերը:

ԱՆԱԼԻԶ, ՅՆ.— Տարբալուծում, վերլուծում.— Որ-
եւէ նիւթի, երեւոյթի, գաղափարի մանրագննին քննու-
թիւն, երբ քննութեան ենթակայ առարկաներ փոքրագոյն
մասերի բաժնւելով՝ քննւում են, իրենց յատկանշական
բոլոր երեւոյթներով, ընդհանուր եզրակացութեան հաս-
նելու համար:

ԱՆԱԼԻՏԻԲ, ՅՆ.— 1) Որեւէ նիւթի կամ երեւոյթի
բաղկացուցիչ մասերի որոշման կամ տարբալուծման ե-
ղանակ. 2) Փիլիսոփայութեան մէջ՝ մտածողութեան հիմ-
նական տարրերը քննելու եղանակ. 3) Հանրահաշի (Ալ-
գեբրայի) գործադրութիւնը երկրաչափութեան եւ տիե-
զերագիտութեան մէջ:

ԱՆԱԼՈԳ, ՅՈՒՆ.— Համամաման:

ԱՆԱԼՈԳԻԱ, ՅՈՒՆ.— Համամամանութիւն՝ առարկաների, երեւոյթների կամ մտածելակերպի մէջ:

ԱՆԱԽՐՈՆԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— 1) ժամանակավրիպութիւն, ժամանակավրէպ — պատմական քականների. խառնաշփոթութիւն, օրինակ՝ Անի քաղաքի կործանումը ժ.Ա. դարի փոխարէն ժ.թ. րդ դարի մէջ յիշել. 2) Հին մտածելակերպ. 3) Դէպքերը խառնաշփոթ ձեւով ներկայացնելու միտում:

ԱՆԱՆԴԻԲԻԱ, ՅՈՒՆ.— Անականութեան քացակայութիւն. սեռային անկարողութիւն:

ԱՆԱՏՈՄԻԱ, ՅՈՒՆ.— Մարդակազմութիւն:

ԱՆԱՏՈՄԻԱԿԱՆ ՍՐԱՀ.— Դիագնոսական սրահ:

ԱՆԱՐԽԻԱ, (Յունարէն՝ ան — չէ, ոչ, եւ արխիա — իշխանութիւն).— Անիշխանութիւն.— քաղաքական հոսանք, որ մերժում է որեւէ իշխանութիւն, օրէնք, նընժում կամ ստիպողականութիւն՝ համայնքի, պետութեան կամ տիրող անձի կողմից ուրիշ անձի վրայ: Անհատի ծայրագոյն ազատութիւնն անիշխանական դաւանանքի հիմնաքարն է: Անիշխանականներն երկու նիւաւորութիւն ունին.— 1) Խաղաղ միջոցներով անհատների խղճի եւ գիտակցութեան մշակոյթով հետապնդած իդէալին հասնելու կողմնակիցներ, եւ 2) Սարսափով, քաղաքական ահաբեկումներով բոլոր օրէնքներն ու իրաւակարգերը տապալելու կողմնակիցներ: Առաջին հոսանքը ներկայացնում են կոմունիստ անիշխանականները, երկրորդը՝ ինդիվիդուալիստ (անհատապաշտ) անիշխանականները: Սաղմային վիճակի մէջ լինելով՝ ոչ մէկ երկրի քաղաքական կենցաղի մէջ աչքառու դեր չունին: Կառավարութիւններն անխնայ հալածանքին են ենթարկում անիշ-

խանականներին, եւ ամէն տեղ տիրող դասակարգերի մա-
մուլը միջոցներ չի խնայում ներկայացնելու նրանց ինչ-
պէս սովորական ռերագործներին:

ԱՆԴՐՈՄԳԻՆ. ՅՈՒ.— Երկսեռ արարած, միաժամանակ
քէ արու եւ քէ էգ. հերմափրոդիտ:

ԱՆԴՐՈՄԱՆԻԱ, ՅՈՒ.— Կանանց մէջ հոգեկան հիւան-
դութեան մէկ տեսակ, երբ ենթական տղամարդու հան-
դէպ սեռային անգուսպ հակում է ունենում. կանացի ան-
յազուրդ վառաշոտութիւն: Նոյնը Նիւֆոմանիա:

ԱՆԴՐՈՄԵԴԱ, ՅՈՒ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ՝
Լիդիացոց քաղաւոր Կեփէոսի եւ Կասսիոպէյի աղջիկ:
Անդրոմեդան անարգեց ծովային յաւերժահարսերին —
Նիքէիդներին, եւ ծովերի աստածը — Պոսէյդոն մի հը-
րէշ գրկեց Կեփէոսի երկիրն աւերելու: Արքայական մեհ-
եանի պատգամախօսի խորհրդով Անդրոմեդային իր ծնող-
ները մի ծովածայրի վրայ շղթայեցին. Պոսէյդոնի գայ-
րոյքը մեղմացնելու համար: Այնտեղ մի ծովային հրէշ
խռատանգում էր Անդրոմեդային, բայց դիւցազն Պերսէոս,
Զեւսի որդին, մի քեւաւոր նժոյգի վրայ հեծած՝ եկաւ,
սպանեց հրէշին, եւ Անդրոմեդային ազատելով՝ ամուսնա-
ցաւ ներա հետ:— Անդրոմեդայի աւանդավէպը իբր նիւթ
ծառայած է բազմաթիւ հեղինակներին եւ նկարիչներին՝
գեղարւեստական գեղեցիկ գործեր ստեղծելու: 2) Հա-
մանուն համաստեղութիւն՝ հիւսիսային երկնակամարում,
5) մուրակներից բաղկացած:

ԱՆԴՐՈՖՈՒՅԻԱ: ՅՈՒ.— 1) Կանանց մէջ հոգեկան հի-
ւանդութեան մէկ տեսակ. երբ ենթական վախ, սարսափ
կամ ատելութիւն է գգում արական սեռի հանդէպ. 2) Աղ-
ջիկների մէջ սարսափ կամ ատելութիւն՝ ամուսնութեան
հանդէպ:

ԱՆՆԿԻՌՈՏ, ՅՈՒՆ.— Կարն, սրամիտ եւ զարնալի պատմբւածք:

ԱՆՆՄԻՒԱ, ՅՈՒՆ.— Արեան պակասութիւն:

ԱՆՆՄԻԿ, ՅՈՒՆ.— Սակաւարին անձ:

ԱՆՆՄՈՒՌԻՒԱ, ՅՈՒՆ.— Հողմերի ծագումը, արագութիւնը, ոյժն ու ուղղութիւնն ուսումնասիրող գիտութիւն — Հողմագիտութիւն:

ԱՆՆԿԵՆՖԱԼԻԱ, ՅՈՒՆ.— Ուղեղի բացակայութիւն, ձեւափոխում կամ հիւծում:

ԱՆՆՍՏԵՂԻԱ, ՅՈՒՆ.— Շօշափման եւ ցաւի զգացման բացակայութիւն կամ տկարացում:

ԱՆԻՄԱԼԻԶՄ, ԼԵՒ.— Անասնականութիւն, անասունին յարմար:

ԱՆԼԵԳԱ, ԼԵՒ.— Օրէնքի հակառակ, ապօրէն:

ԱՆՆՈՐՄԱԼ, ԼԵՒ.— Անբնական, արտառոց:

ԱՆՈՄԱԼԻԱ, ՅՈՒՆ.— 1) Կանոնաւոր ընթացքից շեղում.
2) Արտասովոր երեւոյթ:

ԱՆՈՆԻՄ, ՅՈՒՆ.— 1) Անանուն, անուն չունեցող. 2) Իր անունը ծածկող հեղինակ. 3) Յանախ գործ է անում ինչպէս յատուկ անուն, օրինակ՝ Անոնիմ լեկերութիւն — Անանուն լեկերութիւն:

ԱՆՈՍՄԻԱ, ՅՈՒՆ.— Հոտառութեան նւազում կամ անհետացում:

ԱՆՁՈՒՄԱՆ, ԱՐ.— 1) Աստեղայտումը. 2) Ականաւոր անձերի խորհրդակցական տեղ. 3) Խորհրդարան, ներկայացուցչական ժողով:

ԱՆՍԱՄԲԸԼ, ՖԵՐ.— 1) Որեւէ երեւոյթի կամ տեսլաների մէջ անջատ մասնիկների ամբողջութիւն. 2) Թատերական ներկայացման մէջ դերասանների ներդաշնակ խաղ:

ԱՆՏԱԳՈՆԻԶՄ. ՅՈՒՆ. — Հակամարտութիւն, բժնամութիւն, օրինակ՝ ցեղային, կրօնական, կուսակցական, քաղաքական բնոյթով փոխադարձ ատելութիւններ:

ԱՆՏԻԱԿԱՆ (Անտիկ. անտիք), ԼՍ. — 1) Հին ժամանակին, անցեալին յատուկ. 2) Կատարեալ, անբերի, օրինակ՝ անտիական կին, գեղեցկութիւն եւ այլն:

ԱՆՏԻԴՈՏ, ՅՈՒՆ. — Հակաքոյն:

ԱՆՏԻԹԷԶ, ՅՈՒՆ. — Երկու տարբեր գաղափարների հակադրութիւն. մէկ գաղափարին հակադրւած ուրիշ գաղափար:

ԱՆՏԻԼՈԳԻԱ, ՅՈՒՆ. — Մի հեղինակութեան մէջ հակասութիւն՝ նոյն հեղինակութեան մէկ ուրիշ տեղ արտայայտւած գաղափարին:

ԱՆՏԻԼՈՊ, ՅՈՒՆ. — Ասիայի եւ Աֆրիկայի մէջ եղջերուի մէկ տեսակ, երբեմն միանալով տասնեակ հազարների հօտերով:

ԱՆՏԻՆՈՄԻԱ, ՅՈՒՆ. — Հակասութիւն օրէնքների մէջ:

ԱՆՏԻՊԱՏԻԱ, ՅՈՒՆ. — Հակակրանք:

ԱՆՏԻՊԱՏԻՔ, ՅՈՒՆ. — Հակակրելի, անախորժ:

ԱՆՏԻՍԵՄԻՏԻԶՄ, ՅՈՒՆ. — Հակասեմականութիւն — Սեմական ցեղերի դէմ հակառակութիւն, բժնամանք, հալածանք: Անտիսեմիտիզմ անուան տակ պէտք է հասկանալ որոշ հոսանք հրէաների դէմ ուղղւած, որ աւելի յարմար է կոչել ՀԱԿԱՀՐԷՆԻԹԻԻՆ անունով: Սեմական ցեղերին են պատկանում նաեւ Արարներ, Սիւրիացիներ, Ասորիներ, Դրուզներ եւ այլն, որոնց մեծ մասը նոյնչափ բժնամի են հրէաներին, որչափ Անտիսեմիտ կոչւածները: Հակահրէութեան պատմութիւնը նոյնչափ կի՛ն է, որչափ Հրէայ ցեղը: Փարսոնական շրջանի Նզիպտոսում, Բաքելոնում, Հոռումում, Կարթագենի մէջ եւ այլն.

Հրէաների դէմ ցեղային զօրեղ հոսանքներ եղած են, համընթաց չարդերով, կոդապուտով եւ բռնութեան ամեն արտայայտութիւններով: Օգոստոս, Տիբերիոս, Կալիգուլա, Ներոն եւ Հռոմէական ուրիշ բռնապետներ երբեմն քերեւ արտօնութիւններ շնորհած են Հրէաներին սահմանափակ շրջաններում բնակւելու, երբեմն յատուկ հրովարտակներով արգիլած են Հրէաների մօտքը կայսրութեան սահմաններից ներս, վաճառած են եւ կոտորածներին ենթարկած: Նախաքրիստոնէական հակահրէութիւնը ցեղային ատելութեան սլատկերը ներկայացնելով՝ միջին դարերում Եւրոպական երկրներում կրօնական հալածանքի բնոյթն ընդունեց, կարողիկութեան դրօշի տակ: Հին եւ միջին դարերի անկազմակերպ, անհետեւողական եւ ոչ պարբերաբար կրկնուող բռնկումներով հակահրէութեան՝ նորագոյն ժամանակներում յաջորդեց սիստեմատիք կերպով կազմակերպւած մի շարժում, որ խորը արմատներ նետեց մասնաւորապէս Կենտրոնական Եւրոպայում: Ժամանակակից Եւրոպական Հակահրէութեան մեծ զարկ տուող անձն եղաւ Դօֆտոր Լօյգեր, Վիեննայի ֆաղափապետ եւ Պարլամենտի (Ռէյխստագ) անդամ, որ 1890-ին հիմնեց հակահրէական կուսակցութիւն «Քրիստոնեայ Ընկերվարական կուսակցութիւն» խաբուսիկ անուն տակ (Խրիստլիխէ Սոցիալիստիշէ Պարտայի), որ մի քանի տարւայ մէջ ծաւալեց, հսկայ հոսանքի փոխւելով: Սկսեց հակահրէական ջարդերի եւ աւարառութեան շարքը ամբողջ Աւստրիայում, ախորժակ բանալով ռուսական մութ ոյժերի համար: Յայտնի յետադիմական ցարամոյ Պուրիշկինիչ, Ռուսական Դումայի (Պարլամենտ) անդամ՝ «Սեւ-Հարիւրակների» խմբեր կազմակերպելով՝ Բեսարաբիայի մէջ, Քիւեենեօլ եւ այլ տեղեր՝ Հը-

ըէական արեան բաղանիքներ սարքեց, ցարական ոստիկանների եւ Օրբոդոֆս տէրտէրների մասնակցութեամբ: Հակաերէութիւնը ներկայիս զօրաւոր հոսանք է ներկայացնում Ռումանիայում, Հունգարիայում եւ Լեհաստանում, ուր Հրէաների դէմ արիւնալի ընդհարումները պարբերական բնոյթն են ստացած: Ներկայ Հակաերէականները իրենց զործումներինը արդարացնում են այն պատճառաբանութեամբ, թէ Հրէաները իրենց դրամագլխի շնորհիւ գերում են իրենց հետ ապրող բոլոր օտար ցեղերին, տնտեսական բազկերակը իրենց ձեռքի մէջն են պահում եւ իրական տէրն են դառնում այն երկրների, ուր հաստատւած են իբրեւ օտարածին գաղթականներ:— Խ. Միութեան մէջ խիստ հալածանք է մըղւում Անտիսեմիտական որեւէ արտայայտութեան դէմ:

ԱՆՏՈՒՆԳԻՍ (Անքոյոգիս), Յն.— Տարբեր հեղինակներից ընտիր հատւածների հաւաքածու, գրական-բանաստեղծական կամ երաժշտական:

ԱՆՏՐԱԿՏ, Յն.— Թատերական ներկայացման մէջ երկու արարւածների միջեւ դադար:

ԱՆՏՐԱՅԻՏ, Յն.— Լաւագոյն քաղաքում:

ԱՆՏՐՈՊՈԹԷԻԶՄ, Յն.— Մարդ ամհատին աստուծային յատկութիւնների վերագրում: Կրօնական մոլեռանդութեան երեւոյթներից մէկը լինելով՝ օգտագործւում էր բռնապետների կողմից: Հռոմէական կայսրները հաճոյք էին գգում լսելով իրենց ուղղւած «Ո՛վ աստուծային կեսար» ստրկաբանութիւնները:

ԱՆՏՐՈՊՈՒՆԳ, Յն.— Մարդաբան:

ԱՆՏՐՈՊՈՒՆԳԻԱ, Յն.— Մարդու բնական պատմութիւնը — նրա ծագումն ու զարգացումն ուսումնասիրող գիտութիւն՝ մարդաբանութիւն:

ԱՆՏՐՈՊՈՄՈՐՖԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Աստուծոյ էութեան մարդկային բնութիւնն ու կերպարանքը վերագրելու միտում:

ԱՆՏՐՈՊՈՄՖԱԶԻԱ, ՅՈՒՆ.— Մարդակերութիւն:

ԱՇԻՐԼԺ, ՔՐ.— Յեղ, ազգ:— Քրդական զատ ցեղերի մականուն:

ԱՌԻԼ, (Լեզգերէն).— Կովկասեան լեռնականների գիւղ, աւան:

ԱՌԻՏՈՒԱՅԷ, ՍՍՎ.— «Հաւատքի Յաղթանակ». — Միջին դարերում Սպանիայի, Փորթուգալիայի եւ Կենտրոնական եւրոպայի մէջ քաղաւորի, բարձր ազնւականութեան եւ կարօյիկ կղերականութեան հանդիսաւոր քափօրդէպի կրպակարակային պատժարանը, ուր անհաւատներն ու հերձաւածողները զլխատում էին կամ այրում, եւ կամ իրենց հեղինակութիւնները խարոյկի մէջ ոչնչացւում:

ԱՊԱՇ, ՅՐ.— Փարիզի սրիկաների եւ ռերագործների ածական:

ԱՊԱՏԻԱ, ՅՈՒՆ.— Անտարքերութիւն. անհետաքրքրութիւն. պաղարիւնութիւն:

ԱՊԱՏԻԿ, ՅՈՒՆ.— Անտարքեր. անհետաքրքիր:

ԱՊԱՐԱՏ, ԼԱՒ.— 1) Գործիք՝ մեքենական, փմիական կամ զիտական գործողութիւնների համար. 2) Որոշ աշխատանք կատարող մարմին:

ԱՊԻԼԿԱ, ՌԱ.— Փայտի սղոցաքեփ:

ԱՊԻՍ, ԵԳ.— Հին եգիպտացիների սրբազան եգ, ամբողջովին սեւ, մակտին ֆառակումի սպիտակ քիծով: Մեհեաններում էր պահում եւ երկրագործութեան պաշտպան աստուածութեան խորհրդանիշն էր նկատւում:

ԱՊՈԴՈԶԻՍ, ՅՈՒՆ.— Դատարանի մէջ պաշտպան փաստարանի մարի այն մասը, որով դատարանի գրութիւն

կամ պատժի մեղմացում է խնդրում իր պաշտպանած ամբաստանեալի համար:

ԱՊՈԹԷՈԶ. ՅՈՒՆ. — 1) Հանդիսաւոր գովարանում, ներքող. 2) Թատերական ներկայացման մէջ վերջին շրջեղ տեսարան, որ այլաբանօրէն հանդիսի նպատակն է խորհրդանշում:

ԱՊՈԼԼՈՆ. ՅՈՒՆ. — Յոյն դիցաբանութեան մէջ Զեւսի եւ Լատոնայի որդի, առնական գեղեցկութեան աստուած, պաշտպան բանաստեղծութեան, երաժշտութեան, բժշկութեան եւ արեստների: Իր խորհրդանշան էր արեւը:

ԱՊՈՆԱՍԱՍԱՍ. ՅՈՒՆ. — 1) Հին Յունաստանի բնագէտ-փիլիսոփաների այն տեսութիւնը, որի համաձայն ամեն ինչ, որ գոյութիւն ունի՝ ձգտում է երկար հոլովումներից եւ յեղաշրջումներից յետոյ իր նախնական վիճակին վերադառնալու: Օրինակ՝ տիեզերքը անյիշատակ անցեալի մէջ աներեւոյթ հիւլէների մի վիթխարի բաղադրութիւնն էր. հիւլէները իրար մօտ գալով՝ գոյացրին արեգակներ եւ մոլորակներ. այդ արեգակներն ու մոլորակները ապագային դարձեալ հիւլէների պիտի վերածւին: 2) Տիեզերագրութեան մէջ՝ որոշ մոլորակի վերադարձը այն կէտի վրայ, որտեղից անցած է նախապէս:

ԱՊՈՊԼԵԲՍԻԱ. ՅՈՒՆ. — Անդամալուծութիւն արեան գօրաւոր ներխուժումի հետեւանալով ուղեղի մէջ:

ԱՍԿԵՏ. ՅՈՒՆ. — 1) Խիստ ծոմապահութեամբ ապրող. ինք իրեն գրկող. 2) Ճգնաւոր:

ԱՍՊԱԳԻԱ. ՅՈՒՆ. — 1) Աթենքի մէջ, Ե.բդ դարում, Գ. Ա. հռչակաւոր գեղուհի, խելացի, կրքւած, գեղարւեստի, գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան պաշտպան: Պերիկլէսի սիրուհին եւ կինն եղաւ, եւ ներշնչողը նրա քաղաքակրթական լաւագոյն գործերի: Իր պալատը

ժամադրավայրն էր Յունական Ոսկեդարի բոլոր ականա-
ւոր դէմքերի, որոնց մէջ նաեւ Սակրատէս: Թերեւ վարքի
տէր էր սակայն, եւ իր գեղեցկութեան շնորհների մէջ
ոչ այնքան ժլատ՝ ամուսնական յարկից դուրս: 2) Ներ-
կայ իմաստով՝ սիրուն, կրքւած, սակայն բերեւտօլիկ
կին:

ԱՍՍԻՄԻԼԱՅԻԱ, Լտ.— 1) Յարմարում. հաւասա-
րում. միացում. կլանում. ձուլում. 2) Մի ազգի կողմից
ուրիշ ազգի իր մէջ ձուլում՝ կրօնի, լեզուի եւ յատկանը-
շական այլ տեսլիների միաւորումով:

ԱՍՍՈՐՏԻՄԵՆՏ, Ֆր.— Համանման, բայց տարբեր
ձեւերով եւ արժեքներով ապրանքների ընտրւած պաշար:

ԱՍՏԱՐՏէ.— Փիւնիկեցիների եւ Սեմական ցեղերի
մայր աստածուհի, սիրոյ եւ արգասաւորութեան դիցու-
հի: Յայտնի էր նաեւ տարբեր անուններով՝ Աստարօթ,
Աքար, Իւտար եւ այլն: Իր խորհրդանիշն էր լուսինը:
Իրեն նւիրւած մեհեաններում մարդկային գոհաբերու-
թիւններ էին մատուցում, ինչպէս նաեւ ազնւատոհմ օ-
րիորդներ սիրային հանոյքներ էին նւիրում տաճարնե-
րում բարեպաշտ այցելուներին:— Հայկական Աստղիկը
(հռմանիւ Աստարտէի) սիրոյ դիցուհին՝ մարդկային գո-
հաբերութիւններ չէր պահանջում, սակայն իր մեհեան-
ներում, Հայաստանի մէջ, ըստ օտար պատմիչների՝ տե-
ղի էին ունենում սիրոյ պաշտամունքներ մարմնացած
ձեւերով: Բարձր դասի օրիորդներ ամուսնանալուց ա-
ռաջ զերազոյն պատիւ էին համարում Աստղական մեհեա-
նը մտնել մի քանի տարի ծառայելու քրմանոյշի դերի
մէջ, որ ուրիշ բան չէր, քան այցելու ուխտաւորներին
սիրոյ դրական վայելքներ տալ ի պատիւ աստածուհուն:
Ստացւած նւերները, բնականաբար, մտնում էին քրմա-

կան գանձի մէջ: Հերանոս Հայաստանի Աստղեկան մշիւր-
ւած տաճարներում քրմանոյճների պաշտօն էին կատա-
րում նախարարական ազնւագարմ ընտանիքների օրիորդ-
ներ, Աստարտէին մշիւրած մեհեանների պէս:

ԱՍՏԵՆԻԱ, ՅՈՒ. — Ուժասպառութիւն:

ԱՍՏԵՐԻՓՍ, ՅՈՒ. — Աստղանիւ (*), որ գործ է ած-
ւում գրքերի կամ նամակների մէջ, մատնանշելով քէ-
զրութեան տակը ծանօթութիւն կայ:

ԱՍՏԵՐՈՒԳ, ՅՈՒ. — Մանր աստղերի ընդհանուր ա-
նուն:

ԱՍՏԻԳՄԱՏԻԶՄ, ՅՈՒ. — Տեսողական մի հիւանդու-
քիւն, երբ ենթական իրերը տեսնում է բնականից շեղ-
ւած ձեւերով, աղնատւած, ծուռ ու մուռ:

ԱՍՏՄԱ, ՅՈՒ. — Պարբերական շնչահեղձութիւն:

ԱՍՏՐԷԱ, ՅՈՒ. — Յոյն դիցաբանութեան մէջ Ջեւսի
աղջիկ. արդարութեան դիցուհի: Երկրի վրայ կատարած
մի շրջագայութեան ժամանակ յուսահատւելով մարդկա-
յին անարդարութիւնների համար՝ կրկին երկինք վերա-
դարձաւ, ուր աստղի փոխւելով՝ վշտաբեկ դիտում է հեռ-
ւից անարդար աշխարհը:

ԱՍՏՐՈԼԱՏՐ, ՅՈՒ. — Աստղապաշտ, աստղերին աստ-
ւածացնող:

ԱՍՏՐՈԼՈԳ, ՅՈՒ. — Աստղաբաշխ, աստղագուշակու-
թեամբ զբաղող: Նոյնը Աստրոմանտ:

ԱՍՏՐՈԼՈԳԻԱ, ՅՈՒ. — Աստղաբաշխութիւն. — հին
աշխարհի մէջ ծնունդ առած գիտութիւն, որի վրայ յե-
տագային կաղապարեց գիտական աստղագիտութիւնը:
Փարաոնների Եգիպտոսում աստղաբաշխութեամբ զբաղ-
ւում էին մեհեանական բուրմեր, որոնք մեր ժամանակւայ
հեռագիտակներ եւ գործիքներ չունենալով հանդերձ՝ կա-

քողացած են բազմաթիւ աստղերի շարժումներն ուսումնասիրել մարեմարիական նշաուրեամբ: Բաբելոնի, Նինուէի, Չինաստանի աստղաբաշխները հմուտ էին այդ գիտութեան եւ հետաքրքրական յիշատակներ քողած են իրենց դիտողութիւնների շուրջը: Աստղաբաշխութեան կասկածելի գոյնը տուող հանգամանքն եղաւ այն, որ աստղաբաշխները մոլորակների շարժումների մէջ փրնտաւ էին երկրածին մարդկանց նակատագրի վրայ ունեցած խորհրդաւոր ազդեցութիւնների զաղտնիք. եւ լեցուն կերպով շահագործում էին իրենց ժամանակակիցների սնտիապատուրիւնը: Հին բռնապետները իրենց անհատական կամ պետական կարեւոր խնդիրներին ձեռքարկելուց առաջ անհրաժեշտ էին համարում աստղաբաշխների խորհրդին դիմել: Մարդկային ցեղի մեծագոյն դահիճներից մէկը — Լէնկըիմուր՝ իր մայրաքաղաք Սմըրգանդից ոչ հեռու մի նոր քաղաք — Ղարազմը հիմնելով, զարդարեց այն հսկայ շէնքերով եւ քարձրականոյց աւտարակներով, որոնց վրայից իր օրերի յայտնի աստղաբաշխներ դիտում էին երկնքի լուսատուներին եւ իրենց գուշակութիւններով դեկավարում այդ մեծ մարդասպանի գործողութիւնները: Մահմեդականացած արաբների մէջ աստղաբաշխութիւնը ծաղկեց, մանաւանդ Բաղդադի խալիֆայութեան շրջանում, ինչպէս նաեւ Դամասկոսում եւ Եգիպտոսում:

ԱՍՏՐՈՄԱՆՏԻԱ, ՅՈՒՆ.— Աստղագուշակութիւն — աստղերին նայելով գուշակութիւններ անելու արհեստ:

ԱՍՖԱԼՏ, ՅՈՒՆ.— Կուպրի եւ աւազի խառնուրդ՝ փոշոցները յատակելու համար:

ԱՎԱՆԳԱՐԴ, ՖՐ.— 1) Յառաջապահ. բանակի նախաւոր պատգամող զօրամաս. 2) Քաղաքական նպատակ-

ներով կազմակերպւած պատանեկական խումբերի ընդ-
հանուր անուն :

ԱՎԱՆՍ, Ֆր.— 1) Կանխավնար պայմանաւորւած մի
գործի կամ գնւած ապրանքի համար. 2) Ժամանակից ա-
ռաջ վնարում. 3) Բորսայի (Սակարան) մէջ արժեքըզ-
բերի գիների վերելք. 4) Օգուտ. արդիւնք :

ԱՎԱՆՏԻԻՐԱ, Ֆր.— Արկածախնդրութիւն. բախտա-
խընդրութիւն :

ԱՎԱՆՏԻԻՐԻՍՏ, Ֆր.— Արկածախնդիր. բախտախըն-
դիր :

ԱՎԳՈՒՐՆԵՐ, Լտ.— Հաւահմայներ — Հոռմի մէջ
ֆուրմերի մի դասակարգ, որոնք գուշակութիւններ էին
անում քոչուներին քոչիչքը դիտելով : Հեքանոս Հայաս-
տանի Քաւոր-Պետրոսների մի դասակարգ այդ արհեստը
մասնագիտութիւն դարձրած էր երկրից-երկիր քափա-
ռելով : Հոռմում, Արէնում, Ալեքսանդրիայում Հայ
Հաւահմայները (քոչուներով կախարդութիւն անող եւ
գուշակողները) մեծ անուն վաստակած էին. քոչուներ
քին մորթելով՝ հանում էին փորստիքը եւ աղիքների
դասաւորութեան մէջ խորիմաստ գաղտնիքներ երեւան
հանում, քեքեւամիտ կիների սնտոխապաշտութիւնը շա-
հագործելով :

ԱՎՏՈԿՐԱՏ, Յն.— Ինքնիշխան, ինքնակալ :

ԱՎՏՈԿՐԱՏԻԱ, Յն.— Ինքնիշխանութիւն. ինքնակա-
լութիւն.— պետական սիստեմ, երբ բռնապետը իր փա-
հանոյքով վարում է իրեն եմքակայ ժողովրդի մակա-
տագիրը :

ԱՎՏՈՄԱՏ, Յն.— 1) Ինքնաշարժ գործիք, մեքենայ.
2) Անգիտակից, ուրիշից կառավարւող անձ :

ԱՎՏՈՆՈՄԻԱ, ՅՈՒՆ.— Ինքնավարութիւն:

ԱՎՐՈՐԱ (Աուրորա), ՅՈՒՆ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ արեալոյսի աստուածուհի, որի պաշտօնն էր ամեն առաւօտ երկնքի արեւելեան դուռը բանալ, արեւի (Ֆէրիս) ելքն արտօնելով:

ԱՏԱՄԱՆ, ՌԱ.— 1) Կազակ զօրքերի հրամանատար-
2) Կազակ գիւղի կամ աւանի կառավարիչ. 3) Յեղապետ-
4) Աւագակապետ:

ԱՏԱՎԻԶՄ, ԼՍ.— Ժառանգականութեան մի տեսական օրէնք, որի համաձայն անհատն իր հոգեկան եւ մարմնաւոր յատկանիւններով իր նախահայրերի նմանությունն է:

ԱՏԼԱՆՏԻՍ, ՅՈՒՆ.— Յոյն առասպելի համաձայն նախապատմական մի լայնածաւալ պետութիւն, Հերքիւլեսն Սիւմնիի (Գիբրալտար) արեւմտեան կողմ: Հօր եւ քարձր ֆաղափախութեամբ մի երկիր էր, եւ երկրաշարժից յանկարծակի խորտակելով, անհետացաւ, ուկիանոսի տակ ընկղմելով: Իր անունով ովկանոսը կոչուեց Ատլանտան: Ներկայ երկրաբաններից ոմանք հաւատում են այդ առասպելի իրականութեան, եւ ենթադրում քէ այդ աղէտը պատահած է 5-10,000 տարի Ք. Ա.:

ԱՏԼԱՍ, ՅՈՒՆ.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ մի հսկայ, որ իր ուսերի վրայ է պահում երկիրն ու մոլորակները. (հայկական աւանդալէպով՝ աշխարհը մի վիթխարի ձուկի փորի վրայ դրած է. ըստ ոմանց՝ մի խոռոր եզի կոտոճների վրայ). 2) Աշխարհագրական եւ աստղագիտական ֆարտէսների կամ մարդկային մարմնի այլ եւ այլ մասերը ներկայացնող պատկերների հաւաքածու. 3) Բնաբանական գործածքի մէկ տեսակ:

ԱՏԼԵՏ, ՅՈՒՆ.— 1) Հսկայ, ֆաջառողջ անձ. 2) Մարմ-

նամարգական խաղերի մէջ աչքառու, ուժեղ անձ:

ԱՏՈՄ. Յն.— Հիւլէ — նիւրի փոքրագոյն, անբաժանելի մասնիկ:

ԱՏՈՄԻԶՄ, Յն.— Այն տեսութիւն, որի հիման վրայ բոլոր մարմինները փոքրագոյն մասնիկներից՝ հիւլէներից կազմւած են:

ԱՏՏՈՐՆԷՅ (էրբըրնի), Ան.— 1) Փաստաբան. օրէնսգէտ. 2) Ատտորնէյ-ջեները՝ կառավարական շահերի պաշտպան փաստաբան. 3) Դիստրիկտ-Ատտորնէյ՝ դատախազ (Ռուսերէն պրակուրօր):

ԱՐԱԿ (Արաղ), Մն.— Օղի, ոգելից խմիչք.— Ըստ Մոնղոլական առասպելի՝ սատանայի հնարած մի խմիչք, մարդկանց խելն առնելու եւ յիմարութիւններ ու յանցանքներ գործել տալու համար:

ԱՐԱՔՆԷԱ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ մի հըմաւոտ ոստայնագործ կին, որին Արեմաս-Պալլաս աստուածուհին սարդի փոխեց, այն յանցանքի համար, որ համարձակել էր իրենից աւելի գեղեցիկ գորգ գործել: Փոխարեքական իմաստով՝ վարպետ ոստայնագործուհի:

ԱՐԳՈՆԱՅԻՆԵՐ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ հերոսների մի խումբ, որ դիցազն Եագոնի առաջնորդութեամբ Արգոս նաւով Կոլքիս (ներկայ վրաստան) արշաւեցին Ոսկեգեղմ գտնելու համար — այլաբանօրէն՝ ոսկու հանքեր: Փոխարեքական իմաստով՝ հարստութիւն փնտռող արկածախնդիրներ:

ԱՐԳՈՍ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ հարիւրաչնայ մի իշխան, որին Հերան՝ մայր աստուածուհին պահակ դրած էր հորբի փոխւած Եօին. ինախոս քաղաւորի աղջկան: Արգոսի բնած ժամանակ յիսուն աչքերը գոցուում էին, բայց յիսունը բաց էին մնում: Մերկուրին

(Հերմէս) իր սրինգի նւագով ստիպեց Արգոսին հարիւր աչքերն էլ գոցելու եւ քնելու, եւ ապա նրա գլուխը կըտրեց եւ Նօին ազատեց: Հերան Արգոսի աչքերը հանեց եւ սիրամարգի պոչի վրայ փակցրեց:— Արգոսի անունը խորհրդանիւն է արքուն հսկողութեան:

ԱՐԳՈՒՄԵՆՏ, Լտ.— Որեւէ գաղափարի պաշտպանութեան համար ներկայացւած փաստ, ապացոյց:

ԱՐԷՈՊՊԳՈՍ, Յն.— Հին Աքէնֆի մէջ բարձրագոյն դատական ատեան:

ԱՐԻԱԿԱՆ, Սս.— Արիական ցեղեր եւ լեզուներ — Հնդկական եւ Իրանական նախնական բնիկներ եւ իրենց լեզուներ:

ԱՐԻԵՐԳԱՐԴ, Ֆր.— Բանակի մէջ յետնապահ զօրամաս:

ԱՐԻՍՍԱԿԱՆՆԵՐ, Յն.— Արիոս յոյն կղերականի հետեւորդներ: Արիոս 318-ին քրիստոնէական եկեղեցին խառնակեց մի նոր աղանդ մէջտեղ նետելով, որի տեսութեամբ Քրիստոս կատարեալ եւ անքերի լինելով հանդերձ ոչ Աստուծ էր եւ ոչ էլ նրա իրական որդի: Արիոսականութիւնը ազդեց նոյնիսկ քաղաքական դէպքերի վրայ, Բիզանդական կայսրներից մի քանիսը զրաւելով: 325-ին Նիկիոյ մէջ գումարած Օրթոդոքս կղերականների համագումարի մէջ հերետիկոսութիւն յայտարարեց եւ նզովֆի ենթարկեց:

ԱՐԻՍՏՈԿՐԱՏ, Յն.— Ազնւական, ծագումով արտօնեալ դասակարգին պատկանող:

ԱՐԻՍՏՈԿՐԱՏԻԱ, Յն.— 1) Ազնւականութիւն.— Արտօնած դասակարգ, որ միապետական երկրներում բարձրագոյն պաշտօնների գլուխ է անցնում, զօրավիգ հանդիսանալով տիրող կառավարութեան. 2) Տնտեսային ժա-

աւանգակամ արտօնութիւններով օգտուող իշխանական եւ ազնւական դասակարգ. 2) Մակարոյժ, շահագործող դասակարգ:

ԱՐԻՍՏՈՏԵԼԻԶՄ, Յն.— Հռչակաւոր փիլիսոփայ Արիստոտելէսի (384—322 Ք. Ա.) տրամաբանական մի տեսութիւն, որի հիման վրայ կարելի է ընդունել մի ճշմարտութիւն, եթէ մա յեմած է փորձնականապէս ըստուգւած արտաքին ըմբռնումների վրայ:

ԱՐԼԵԿԻՆ, Իտ.— Ժողովրդական երգիչ—ծաղրածու, խայտառամուկ զգեստաւորութեամբ, դէմքը ներկերով շալարած:

ԱՐԽԱԻԿ, Յն.— Խօսքի կամ գրածքի հնօրեայ ձեւ, ներկայիս անգործածելի:

ԱՐԽԻՎ, Յն. Լտ.— Պետութեան կամ որեւէ հաստատութեան հին պաշտօնադրերի պահեստանոց—հնադարան:

ԱՐԽԻՎԱՐԻՈՒՍ, Յն. Լտ.— Արխիվի գլխաւոր վարիչ:

ԱՐԿԱԴԻԱ, Յն.— Պատմական Յունաստանի մահանգներից մէկը, որի բնակիչները գեղեցիկ բնութեան մէջ հովապկան պարգ եւ հանելի կեանք էին վարում:

ԱՐԿՏՈՍ, Յն.— Մեծ եւ Փոքր Արջային համաստեղութիւն:

ԱՐՍԵՆԱԼ, Ֆր.— Զինւորական մքերանոց:

ԱՐՄԱԴԱ, Սպ.— Պատերազմական մեծ մաւատորմիչ:

ԱՐՏԵԼ, Թբ.— Արհեստակիցների սահմանափակ քւով խմբակ, որոնք իրենց նիւղի մէջ գործում են միասնաբար ստացւած արդիւնքը իրար մէջ բաժնելով: Խորհրդային Միութեան մէջ քաջալերւած սխտեմ:

ԱՐՏԵՄԻՍ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ Զեւսի

եւ Լատոնայի աղջիկ, կուսական ամաքատուրեան եւ որսորդութեան ասուածուիի, համապատասխան Հռոմէական Դիանային:

ԱՐՏԻԼԵՐԻԱ, Ֆր.— Թնդանօքածիզ զօրամաս:

ԱՐՏԻՍՏ, Լտ.— 1) Նկարիչ. 2) Արճանագործ, 3) Երաժիշտ. 4) Գերասան. 5) Գեղարեստի որեւէ նիւղի մէջ մարզած անձ. 6) Բացասական իմաստով՝ հմուտ խարերայ, սրիկայ, առաւ-փախաւ:

ԱՐՔ (Արխ), Յն.— Գլխաւոր. պետ. աւագ. օրինակ՝ արքեպիսկոպոս — աւագ եպիսկոպոս. արք-դիպլոմատ՝ գլխաւոր ֆաղաֆաղէտ. արք-ոնրագործ՝ ոնրագործներէ մեծ:

ԱՐՔԻՄԵՆԴԻ ԼՇԱԿ.— Հին աթաքիի հոչակաւոր մարեմարիկոս, երկրաչափ եւ մեքենագէտ Արքիմեդի երեւակայական լծակ, որով հնարաւոր է մէկ ձեռքով երկիրը քարձրացնել եւ մէկ կողմ նետել, երէ միայն այդ լծակի համար յենակէտ գտնի:

ԱՐՔԻՄԵՆԵԱՆ ՕՐԷՆՔ.— Հոչակաւոր երկրաչափ եւ մարեմարիկոս Արքիմեդէսի յայտնագործած օրէնք, (մօտ 250 թւին, Քրիստոսից առաջ), որի համաձայն որեւէ տարեկալ ջուրի կամ այլ հեղուկի մէջ ընկնելով՝ իր ծանրութիւնից կորցնում է այնքան, որքան կշռում է իր զրաւած տարածութեամբ ջուրը: Պատմութեան համաձայն Արքիմեդը այդ համոզմանը եկաւ իր տան բաղանիքում լողցած ժամանակ եւ ուրախութիւնից խելակորոյս՝ մենկ վիճակում դուրս ցատկեց փողոց եւ սկսեց վազել, պոռալով.— «Էվրեկա, էվրեկա — գտայ, գտայ...»:

ԱՅՏԵԿՆԵՐ.— Մեքսիկոյի կարմրամորք հին ցեղերից մէկը, որոնք կոտորեցին «ֆաղաֆակիրք» Սպանիացիների կողմից, եւ իրենց վերջին կայսրը Գուառիմոզիք

առեւի տանջամբների ենթարկւեց Սպանիացի բռնապետ Ֆերնանդօ Կորտէզի կողմից եւ սպանեց 1530-ին: Այդ երբեմնի սուրաբարիւ ժողովրդից հազիւ մի քանի հազար մնացած են, անտառներում խղճալի կեանք վարելով:

ԱՐՔԻՊԵԼԱԳՈՍ (Արշիպելագ), Յն.— Իրար մօտ գտնուող կղզիների խումբ:

ԱԻԳԵԱՆ ԱՅՈՒ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ Աւգէաս քաղաւորի ախոռ, որ տարիներից ի վեր անխընամ ձգւած՝ անհնարին էր մարդկային աշխատանքով մաքել: Դիւցազն Հերակլէս (Հերկլիւլէս) քաղաւորի հօտերի մէկ տասներորդ մասը ստանալու պայմանով՝ մէկ զիւսերայ մէջ երկու գետերի ընթացքը փոխեց եւ ախոռը հեղեղելով՝ մաքրեց: Վարձքը չստանալով՝ սպանեց Աւգէասին: Փոխարեքական իմաստով՝ հրաւիրւած միայն մաքրելիք ապականութիւն:

ԱՓԻՈՆ.— Աղաւաղում Օպիում անւան: Տե՛ս Օպիում:

ԱՓՐՈՂԻՏԷ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ սիրոյ եւ գեղեցկութեան աստածուհի, ծնւած ծովային փըրփուրներից, Կիպրոս կղզու մօտ: Կոչւում էր նաեւ Կիպրեան դիցուհի: Համապատասխան Հռոմէական վեներուսին, Հայկական Աստղիկին եւ Սեմական Աստարտէին:

ԱՔԵՐՈՆ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ տառապամբի եւ արցունքի անդրգեղեզմանային մի գետ, որի եզերքների մօտ քափառում էին լացող մեռելների ուրախամանքը, իսկ երջանիկներն անցնում էին միւս կողմ, նաւալար Քարոնի մակոյկով, էլիզիումի (դրախտ) մէջ հանգիստ գտնելու:

ԱՔԻԼԼԵՍ, Յն.— Տրովադական պատերազմի գլխաւոր հերոս, Թեսալիայի քաղաւոր Պելէասի որդի: Սպան-

ւեց Տրովադական արքայագուն Պարիսի ձեռքով:

ԱՔԻԼԼԷՍԵԱՆ ԽՆԴԻՐ.— Զենոն փիլիսոփայի սոփեստական մի խնդիր, բէ արագափայլն Աֆիլլէս չի կարող հասնել դանդաղափայլ կրիային:

ԱՔՍԻՈՄԱ, Յն.— Բացարձակ նշմարտութիւն, որ ապացոյցի պէտք չունի:

ԱՖԱԳԻԱ, Յն.— Հիւանդութիւն, երբ ենքական անկարող է կերակուրը կուլ տալու:

ԱՖԱԶԻԱ, Յն.— Ուղեղային խանգարում, երբ ենքական անկարող է իր միտքը բառերով արտայայտելու, բէւ մարմնապէս առողջ է:

ԱՖԵՐԱ, Ֆր.— 1) Գործ. ձեռնարկ. 2) Պատեհութիւնից կախում ունեցող գործ. 3) Մուր. դարձած. խարդախութիւն:

ԱՖԵՐԻՍՏ, Ֆր.— Պատեհութիւնից օգտուող. մուր գործեր դարձնող. խարբայ:

ԱՖՈՐԻԶՄ, Յն.— 1) Սեղմ արտայայտած միտք, կարծիք, ասացածք. 2) Փորձառութեան վրայ հիմնած ասացածք. 3) Առածի կարգն անցած խօսք, նախադասութիւն:

Բ

ԲԱԱԼ (Բահաղ), Աս.— Փիւնիկեցիների հայր աստ-
ւած, որի տաճարներում մարդկային զոհաբերութիւններ
էին մատուցում: Համապատասխան Բաբելոնի եւ Ասո-
րեստանի Բել աստծուն:

ԲԱԲԱ, ԹԻ.— «Հայր».— Պատկառանքի համար տա-
րիֆոտ անձերին ուղղած ածական, Հայերի մէջ եւս զոր-
ծածուղ, օրինակ՝ Բաբա Գասպար:

ԲԱՐԵԼՈՆԻ ԱՇՏԱՐԱԿ.— Դադդեացոց երկրի մայրա-
քաղաք Բաբելոնի առասպելական աշտարակ. Նփրատ
գետի եզերքին, որ կառուցեց մինչեւ երկինք հասցնելու
մտադրութեամբ: Ըստ Աստածաբանի՝ Նիովան խառնեց
մարդկանց, բազմաթիւ մոր լեզուներ ստեղծելով, այն-
պէս որ իրար չհասկնալով՝ անկարող եղան աշտարակի
շինութիւնը շարունակելու:

ԲԱՅԻԶՄ, Պր.— ԺԹ.րդ դարի առաջին կէսին Պարս-
կաստանում Բաբ անունով մէկի կողմից հիմնւած կրօնա-
բարոյագիտական մոր աղանդ, վերանորոգւած մահմե-
դականութեան ազատական խմորումով: Անողոք հալա-
ծանքի ենթարկեց Նասր-էդ-դին շահի կողմից, որ ինքն
էլ զոհ գնաց մի քարիստին: Բաբիզմի հետեւորդների քի-
ւը կարճ միջոցում անեց, Պարսկաստանից դուրս մեկ
Հնդկաստանում, Աֆղանիստանում եւ Միջագետքում:

Հետեւորդներ ունի նաեւ Միացեալ Նահանգներում, նորուքիւններ սիրող Ամերիկացիներէց:

ԲԱՊԱԺ, Ֆր.— 1) Համբորդի հագուստ եւ իրեր. 2) Բեռ. 3) Ընդհանուր իմաստով՝ շունեցած—շունեցածք. 4) Իմացականօրէն՝ մտաւոր սահմանափակ պաշար:

ԲԱԶ, (Բագա, Բագիս), Յն.— 1) Որեւէ կառուցւած—
ֆի հիմք. 2) Գրականութեան մէջ գրւած ֆի կենտրոնաձիգ
խորհուրդ, որի վրայ կառուցւած են մանրամասնութիւն-
ները. 3) Ռազմագիտութեան մէջ՝ զօրքի կենտրոնաց-
ման, ոյժերի համախմբման եւ մքերքները ամբարկլու
վայր:

ԲԱԶԱԼՏ, Լտ.— Սեւ կամ քիսագոյն սեպաֆարի մէկ
տեսակ, հրաքիսային ծագումով, որ գործ է ածուում շէն-
քերի կառուցման համար: Հայաստանը հարուստ է քա-
ղալտի քարահանքերով:

ԲԱԶԱՐ, Թր.— Շուկայ, ամեն կարգի ապրանքների
վաճառանոց:

ԲԱԼ, Ֆր.— Պարահանդէս:

ԲԱԼԱՆՍ, Ֆր.— Հաւասարակշռութիւն. առեւտրա-
կան հաշիւների ընդհանուր հաշեկշիռ. ամփոփում:

ԲԱԼԴԱՆՆ, Պա.— Ամպիովանի՝ մահնակալի, ամ-
բիոնի կամ գահի վրայ:

ԲԱԼԵՏ, Յն.— Թատերական ներկայացում երաժշե-
տութեամբ, երբ դերակատարները իրենց միտքն ու զգա-
ցումները շարժումներով, դիմագծի փոփոխութեամբ եւ
պարով են արտայայտում:

ԲԱԼԵՐԻՆ, Յն.— Բալետի դերասանուհի:

ԲԱԼԼԱԴ (Բալլադ), Լտ.— Աւանդավէպ.— ֆնա-
րական եւ դիւցազներգական չափածոյ գրւածք, որին իբր
նիւք ծառայած են ժողովրդական աւանդութիւններ, հեք-

հարմեր եւ սիրավէպեր, մեծ մասամբ տխուր բովանդակութեամբ :

ԲԱԼԼԱՍՏ. Ան.— Նաւերի եւ օդանաւերի վրայ պահեստի աւելորդ ծանրութիւն, սովորաբար տուարակներով աւագ կամ քարեր, հաւասարակշռութիւնը պահելու համար, որ պէտք չեղած վայրկեանին դուրս է նետուում :

ԲԱԼՇԵՎԻԿ (Բոլշեւիկ), Ռս.— Մեծամասնական, Խ. Միութեան մէջ ներկայիս տիրող քաղաքական հոսանքի — Կոմունիստ կուսակցութեան անդամ, կողմնակից : (Տե՛ս Կոմունիզմ) :

ԲԱԼ՝ՇԵՎԻՉԱՅԻՆ (Բոլշեւիկացիա), Ռս.— Որոշողութիւն, դատարարութիւն, աշխատանք՝ հանրային զանգածները Կոմունիստական կենցաղի մղելու, համայնավարացնելու : (Տե՛ս Կոմունիզմ) :

ԲԱԿԱԼԱՎ. Ֆր.— Եւրոպական համալսարաններից քթանաւարտութեան համար տրուող պատույ տիտղոս,— գիտութեան որոշ նիւղի մէջ առաջնութեան աստիճանով :

ԲԱԿԱԼԱՐԱ. Ֆր.— Թղթախաղի մէկ տեսակ :

ԲԱԿՏԵՐԻԱ, Յն.— Մանրէ — մանրադիտակային օրգանիզմ, կենսունակ, արագօրէն բազմացող, սովորական աչքով անտեսանելի : Հոմանիւ միկրոբի :

ԲԱԿՏԵՐԻՈԼՈԳԻԱ, Յն.— Մանրէադիտութիւն, մանրէաբանութիւն :

ԲԱՄԲՈՒԿ (Մալայեան լեզուով՝ սրինգ).— Հնդկաստանում, Հնդկաստանում եւ Ասիական հարաւային կղզիների վրայ աճող հսկայ եղէգնի մէկ տեսակ :

ԲԱՅՐԱՄ. Պս.— Մահմեդականների կրօնական տօն, ծումապահութեամբ եւ զոհաբերութեամբ :

ԲԱՅԱԳԵՐԿԱ, Փորբուգալերէն՝ քերեաբարոյ երգչուհի կամ պարուհի՝ արեւելեան երկրներում :

ԲԱՅՐՈՆԻԶՄ, Յտ. Ա.— Անգլիացի մեծանուն բանասեր Քայրոնի (1788-1824) հետեւողութեամբ գրականութիւն, որի յատկանշական կողմերն են դառն հիասքափութիւն կեանքից եւ բնութեան օրէնքներից, եւ բուճալից, բայց վսեմ բողոք՝ իրերի տիրող դրութեան դէմ:

ԲԱՆԱԼ, Ֆր.— Մաշւած, յարատեւ գործածութիւնից հիմնած. տափակ. սովորական. դատարկ:

ԲԱՆԴ (Բանդա), Իտ.— 1) Մարդկանց խումբ. 2) Նւագախումբ. 3) Աւագախումբ:

ԲԱՆԴԱԺ, Ֆր.— 1) Վերակապ. 2) Մեքենաների անիւների վրայ դարձող գոտի:

ԲԱՆԴԻՐՈՒ, Ֆր.— 1) Թղթէ ժապաւէնիկ, որ փակցւում է քէյի, լուցկու, ծխախոտի վրայ, իբր նշան՝ քէ նրանց պետական տուրքը վճարւած է. 2) Փոստայով զրկւող ապրանքներ փաթարելու քուլք:

ԲԱՆԿ, Իտ.— Դրամատուն՝ պետական, անհատական կամ ընկերակցութեամբ: Խոշոր արդիւնաբերական երկրորնորում, ինչպէս Միացեալ Նահանգներում՝ բանկերը հանդիսանում են իբր տիրող ոյժ, իրենց ձեռքի մէջ պահելով պետութեան տնտեսական բազկերակը եւ քամելով հանրային աշխատանքի մեծագոյն մասը:

ԲԱՆԿԵՏ, Իտ.— Հանդիսաւոր հացկերոյք, խնջոյք ի պատիւ մի կարեւոր անձի եւ կամ հասարակական բընոյք ունեցող դէպքի առիքով:

ԲԱՆԿԻՐ, Իտ.— Բանկի տէր, բանկային գործառնութիւններով զբաղւող, մուրհակ գեղջող, դրամ փոխ տող անձ. վաւիառու:

ԲԱՇԻԲՈԶՈՒԿ, Թր.— Թուրք անկանոն զօրամաս, գողերի, աւագանքների եւ վայրագ ռերագործների խումբան:

ԲԱՌՌԱՐ (Հարեւմեցիներ — Երովպացիների լեզուով) — Բուսական աշխարհում մեծագոյն ծառ, հազիւ 25-40 ոտք բարձր, սակայն արտասովոր հաստ բունով, յաճախ 50-75 ոտք շրջագծով: Իր հովանու տակ տօրից եւ ամառից կարող են պատսպարելի 2-3000 մարդ: 4-7000 տարւայ կեանք ունի: Անում է Աֆրիկայում:

ԲԱՊՏԻԶՄ, Յն. — Մկրտչականութիւն, Մկրտչական եկեղեցի: Բողոքականութեան նիւղաւորութիւններից մէկը, որը մերժում է փոքրահասակների մկրտութիւնը, ընդունելով միայն չափահասներինը: Ռուսաստանում մուտք գործեց նախորդ դարի կէսերին, քէւ անողոք հալածամքի ենթարկւելով օրթոտոքս ռուս եկեղեցու եւ ցարերի կողմից:

ԲԱՍ, Խտ. — 1) Առնական ցած, քաւ ձայն. 2) Թաւ չուքակ:

ԲԱՍՏԻՆ, Ֆր. — Փարիզի պատմական դղեակ, Սէնտ-Անտուանի քաղաքացւում, ԺԳ.րդ դարի մէջ կառուցւած: Ֆրանսիական բռնապետ քաղաւորների հրամանով քաղաքական բանտի վերածւեց, մտաւորական ակամաւոր դէմքերի տանջարանը դառնալով: Միապետական բռնութեան ամենից դաժան խորհրդանիշն էր նկատուում: Մեծ Յնդափոխութեան մրրիկը մաքրեց այն, երբ ըմբոստացած ժողովրդի գոռիկն ենթարկւեց եւ հիմնայատակ կործանւեց 1789-ին: Իր գրաւման օրը Ֆրանսիայի նւիրական ազգային տօնը հռչակւեց — Յուլիս 14:

ԲԱՍՏԻՆՆ, Ֆր. — Ամրոցի կամ բերդի դուրս ցցւած մաս — մարտկոց:

ԲԱՏԱԼԻՈՆ, Ֆր. — Գումարտակ — հետեւակ զորամաս, 600-1000 զինուորով, 4-6 վաշտերի բաժնւած:

ԲԱՏԱՐԷՅ (Բատարէյեա), Ֆր.— 1) Ռմբաձիգ Բնդա-
նօրային վաւտ, 8-10 լեռնային քերել կամ 6-8 դաւտա-
յին ծանր Բնդանօրակաւ։ 2) Էլեկտրական տարրերի հա-
ւաւում, ամփոփում՝ ոյժի զօրացման համար. Էլեկտրա-
կան ուժամփոփ (Բատրրի) :

ԲԱՏՐԱԿ, Թր.— Օրավարձով աշխատող սեփական-
նագուրկ երկրագործ, դաւտային վարձկան բանուր, որ
գործում է ունեւոր գիւղացիւ (կուլակի) համար :

ԲԱՏՐԱԿՈՒՀԻ, Թր.— 1) Բատրակի կին կամ աղջիկ :

ԲԱՐԱԿ, Ֆր.— Տախտակից կառուցած քերել շէնք,
գօրքի, հիւանդների կամ դպրոցական տղաների ամառա-
յին արձակուրդի համար :

ԲԱՐԱՐՈՍ, Յն.— Հին Յոյների եւ Հռոմայեցիների
կողմից բոլոր օտար ցեղերին յատկացած ածական՝ կռ-
պիտ, վայրենի, անգուր իմաստով :

ԲԱՐԳ, Գր.— Կելտական (Հին Գերմանական) ցեղերի
մէջ ժողովրդական երգիչ, հին Հայկական գուսանների
պէս. աւուղ :

ԲԱՐԳՈՒՂԻՄԷՆՈՍԵԱՆ ԳԻՇԵՐ, Յտ. Ա.— 1572 Օգոս-
տոս 23-ի արեւան եւ վայրագ կոտորածի զիւեր, երբ կա-
լուիկ կղերի դրդումով Փարիզում եւ ամբողջ Ֆրանսիա-
յում 70.000 Հուգենոտներ (Բողոքականներ) կոտորւե-
ցին։ Շատ թ. Թագաւորը, դրդած իր մօր՝ Կատերին դը
Սեղիչիի եւ Հռոմի պապի ներկայացուցիչների կողմից՝
արտօնեց այդ ջարդը. ասելով.— «Ուզում էք որպէսզի
Հուգենոտները ջարդուին։ Ե՛հ, բող այդպէս լինի, մի-
այն թէ ամբողջովին ջարդուին։ Կոտորածը մի քանի օր
տեւեց, առանց սեռի եւ տարիքի խտրութեան. նոյն իսկ
չխնայեցին արքայական պալատի մէջ գտնուող բազմա-
բիւ բողոքական մեծանուն հիւրեր, որոնք եկած էին

ներկայ գտնւելու միապետի քող՝ Մարգրիտի հարսնի-
քին, Հանքի դը Նավարը դուքսի հետ, յետագային Հան-
քի Դ. Թագաւոր: Այդ վայրագ կոտորածը ընդհանուր
դժգոհութեան եւ զգամքի նիւթ եղաւ բնակչութեան
խաւերի մէջ, պատմաւ դառնալով քաղաքական ներքին
պատերազմին:

ԲԱՐԵԼԻԷՅ, Յր.— Որմնանկար — շէնքի, արձանի,
կոթողի վրայ դուքս ցցած քանդակ:

ԲԱՐԻՏՈՆ, Յն.— Առնական միջակ ձայն, տենորի
(բարձր-գիլ) եւ բասի (ցած-բաւ) միջին ուժգնութեամբ:

ԲԱՐՈՄԵՏՐ, Յն.— Օղաչակի — օղի ննջումը մատնա-
նքող փիղիքական գործիք, որ հնարեց յայտնի բժիշկ եւ
երկրաչափ Տորրիչելլին 1643-ին: Երկրի բարձրութիւննե-
րը ծովի մակերեւոյթից, ինչպէս նաեւ օղի փոփոխու-
թիւնները գուշակելու համար բարոմետրը լաւագոյն գոր-
ծիքն է նկատւած:

ԲԱՐՈՆ, Գր.— Գերմանիայում միջնադարեան աւա-
տական (Ֆէօդալական) շրջանի մէջ խոշոր կապալառու,
որ շահագործում էր արքայական եւ բարձր ազնւակա-
նութեան հողերը, աշխատող գիւղացիութիւնը կեղեքե-
լով: Յետագային Բարոնները իրենք յատուկ ազնւական
դասակարգ կազմեցին, ժառանգական իրաւունքներով:
(Գերմանական անունների աղբււ գործածւող փոն (von)
մակդիրը Բարոնական ծագումն է մատնանշում): ԺԱ.-
ԺԳ. դարերի շրջանում Կիլիկիայի Հայերը փոխան գալով
Եւրոպական եւաչակիրների հետ (Տե՛ս Կրուսասդ)՝ իրենք
էլ ստեղծեցին Հայկական խրտուիլակ Բարոնութիւններ
Տարոսի բարձունքներում: Ժամանակի ընթացքում այդ
ազնւական տիտղոսը Հայերի մէջ ձեւափոխեց աղաւաղ-
ւած ՊԱՐՈՆ բառի, ներկայ իմաստով:

ԲԱՐՐԻԿԱԴ, Ֆր.— Քաղաքների եւ գիւղերի մէջ կըռ-
ւի կամ յեղափոխութեան ընդհարումների միջոցին արագ
ձեռնով բարձրացած պատնէշ, ամեն կարգի պատահա-
կան առարկաներից եւ նիւթերից:

ԲԱՅԻԼ, Յն.— Մանրադիտակային միարջիջ ստորին
օրգանիզմներ, արագօրէն անող, որոնք քրտաններ են ա-
ռաջացնում նիւթերի մէջ (կար, գինի եւայլն), իսկ
մարդկային եւ կենդանական կազմի մէջ՝ հիւանդոտ ե-
րեւոյթներ: (Բացիլ — ցպկային օրգանիզմ տե՛ս բակ-
տերիա):

ԲԱՔՈՍ (Բագոս), Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ
Զեւսի եւ Սեմելայի որդի, գինեգործութեան եւ խրախ-
նամբի աստուած: Ի պատիւ Բագոսի սարքած հանդէսնե-
րը (Ագրիոնիա, Վակխանալիա) սանձարձակ գինաբու-
մի եւ սեռային հանոյքների բնոյթն ունէին: Բագոսական
խնջոյք նշանակում է ծայրայեղ արբեցողութեամբ ու-
րախութիւն:

ԲԵՒՈՒԻՆ, Ար.— Արաբիայում եւ Հիւսիսային Աֆ-
րիկայում ապրող քափառական ցեղերի ընդհանուր մա-
կանուն:

ԲԵԼԼԵՏՐԻՍՏԻԿԱ, Ֆր.— Գեղարեստական գրակա-
նութիւն, ինչպէս վէպեր, բանաստեղծութիւններ, քա-
տերգութիւններ եւ այլն:

ԲԵԼԼԵՐՈՖՈՆ, Յն.— Յոյն դիցաբանական դիւցազն,
որ բազմաթիւ հերոսութիւններ գործելուց յետոյ՝ փոր-
ձեց նաեւ Ոլիմպոս լեռը բարձրանալ իր քեւաւոր Պե-
գաս մեծոյցի վրայ հեծած, բայց Զեւսի հրամանով դարձ-
եալ մահկանացու երկիրը վար նետուց:

ԲԵԼԼՈՆԱ, Լտ.— Հռոմէական դիցաբանութեան մէջ
պատերազմի դիցուհի, քոյր եւ կին Մարսի (Հրատի):

ԲԵԼՎԵԴԵՐ, Խո.— 1) Շէնֆի վրայ յաւելածական կառուցածք՝ շրջակայքը դիտելու համար. 2) Հոռմի մէջ Պապի վատիկան պալատում Բելվեդէր քանդարան, գեղարեստական հազագիշտ հաւաքածոներով:

ԲԵՆԵԴԻԿՏԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ, Յո. Ա.— 529-ին Խալիպայում հիմնւած Կաթոլիկ վարդապետների միաբանութիւն, որոնց տրւում է Յոյն եւ Լատին դասական գրականութեան պատգամների պատիւը: Հռչակաւոր Բենեդիկտին խմիչֆի հնարիչներն են, որ մեծ եկամուտի աղբիւրն է իրենց համար:

ԲԵՆԵՖԻՍ, Լո.— 1) վաստակաւոր դերասանին կամ գրագէտին ի նպաստ տրւած ներկայացում. 2) Օգուտադիւն:

ԲԵՍՏԻԱՐԻՆԵՐ, Լո.— Գազանաւարտներ — հին Հռոմէական կրկէսներում խուժանը զարնացնելու համար վայրի գազանների հետ կուռղ ստրուկներ եւ օտար երկրներից բերւած պատերազմական զերիններ: Մահւան դատապարտւած ոգրագործներ եւս արժանանում էին նոյն բախտին — վագրերից եւ առիւծներից յռշուտում հանդիսականների աչքին առջեւ:

ԲԵՐԲԵՐՆԵՐ, Յո. Ա.— Հիւսիսային Աֆրիկայի քափառական մահմեդական ցեղ:

ԲԷՅ, Թր.— Թիւրք պաշտօնեաներին տրւած տիտղոս:

ԲԻՃԻ (Բիճո), Վր.— Տղայ. ծառայ. սպասաւոր:

ԲԻՄԲԱՇԻ, Թբ.— Թիւրք բանակի մէջ գնդապետ:

ԲԻԲԼԻԱ, Յն.— Հին եւ Նոր Կտակարան միասին, Աստուածաշունչ:

ԲԻԲԼԻԱԿԱՆ, Յն.— Ինչ որ Աստուածաշունչին է վերաբերում, կամ այն ժամանակին, որի մասին խօսւում է նրա մէջ:

ԲԻԲԼԻՈԳՐԱՖԻԱ, ՅՈՒՆ.— 1) Գրքերի նկարագրութիւն,
քէ ներքին բովանդակութեան եւ քէ արտաքին երեւոյ-
թի շուրջ. 2) Գրահամարութիւն. 3) Գրախօսութիւն:

ԲԻԲԼԻՈՄԱՆԻԱ, ՅՈՒՆ.— Գրամոլութիւն — ծայրայեղ
սէր գրքերի համար:

ԲԻԲԼԻՈՏԱՅ, ՅՈՒՆ.— Այն անձը որ իր գրքերով ոչ օգ-
տւում է եւ ոչ էլ գիշում, որպէսզի ուրիշները օգտւին.

ԲԻԶՈՆ (Հոլլանդերէն).— Հիւսիսային Ամերիկայի
մէջ խոշոր սապատով վայրի գոմէշ: Հարիւր-երկու հա-
րիւր տարիներ առաջ կենտրոնական նահանգներում մի-
լիոնաւոր բիզոններ կային, որոնք յաճախ հսկայ հօտեր
կազմելով՝ աւերում էին ցանքները, երկրագործների հա-
մար պատուհաս դառնալով: Հետզհետէ ոչնչացւեցին, եւ
ներկայիս միայն գազանանոցների եւ ցանցապատ անտառ-
ների մէջ պահւում են, փոքր հօտերով:

ԲԻԼԼ, ԱՆ.— Օրինագիծ, որ անհատ ներկայացուց-
չի կամ մի քանի ներկայացուցիչների կողմից առաջարկը-
ւում է Պարլամենտին, քննութեան եւ քննարկութեամբ
վաւերացման համար:

ԲԻՈԼՈԳ, ՅՈՒՆ.— Կենսաբան, կենսաբանագէտ:

ԲԻՈԼՈԳԻԱ, ՅՈՒՆ.— Կենդանական եւ բուսական առ-
խարհի տեսակների ծագումը, նրանց աստիճանական զար-
գացումը եւ յատկանշական երեւոյթներն ուսումնասիրող
գիտութիւն — Կենսաբանութիւն:

ԲԻՍ ՎՕՐԿ, ԱՆ.— «Գործ-գլուխ».— Գործարանային
աշխատանք, որի համար վնարւում է ոչ քէ վատնած ժա-
մերի հաշւով, այլ արտադրած ապրանքի քանակի համա-
պատասխան: Աշխատանքի այդպիսի սխտեմի տակ գոր-
ծաւորը ստիպւում է ծայրայեղօրէն լարել իր միտքն ու
շիղերը, որքան հնար է արագ գործելու նպատակով, ա-

ւելի աշխատավարձ ստանալու համար: Բիւ վօրկ աշխատանքը միշտ էլ նկատուած է գործաւորի փիզիքական մեծագոյն չարիք:

ԲԻՐԺԱ. Ֆր.— 1) Բորսա, սակարան: Դրամատիրական երկրներում կառավարութիւնների հովանաւորութեամբ գործող հաստատութիւններ, ուր կատարում է արդիւնաբերական ամեն կարգի ընկերութիւնների, գործարանների, համեքների, երկաթուղիների եւ մաւային ընկերութիւնների արժեքուղրերի առուծախ: Այդ արժեքուղրերը մշտական տատանման ենթակայ են իրենց գինների մէջ, երբեմն բնականօրէն — իրենց ներկայացրած ընկերութիւնների շահի կամ կորուստի հետեւանալով, եւ կամ արեստականօրէն՝ խոշոր դրամատէրերի (սպեկուլեատորների) խարդախ գործառնութիւնների պատճառով: Վերջինները յաճախ իրար հետ գաղտնի համաձայնելով՝ յանկարծակի կերպով հսկայ քանակութեամբ արժեքուղրեր հրապարակ են նետում ածան գներով, հասարակութեան մէջ շփոթութիւն եւ սարսափ տարածելով, արժեքուղրերի գիների ծայրայեղ անկում ստեղծում, եւ ապա ձեռքի տակից ածան գներով հաւաքում արժեքուղրերը: Շահարկութեան եւ կողոպուտի այդ ձեւերը ներքին են համարւում դրամատիրական երկրներում, հոգ չէրէ մի խումբ մարդկանց զոհ երբան տասնեակ հազարաւոր ընտանիքներ: Բորսայի մեծագոյն կողոպտիչների մէջ առաջնութեան պատիւը վաստակած են Ռօտշիլդ (Ռօտշայլդ) Հրէայ սեղանաւորը, որ Նապօլէոն Բոնապարտի բանակների պարտութեան ժամանակ, վատերլօյի մէջ, 1815-ին՝ Լոնդոնի բորսայում կեղծ լուրեր տարածելով պատերազմի ելփի շուրջ՝ մի քանի ժամայ ընթացքում առասպելական հարստութիւն դիզեց, օգտւելով

ստեղծւած սարսափից. Բարոն Հիրե, վիեճնայի Հրէայ սեղանաւոր, որ 1877-78-ի Ռուս-Տանկական պատերազմի ժամանակ արժեքուղիքերի անկում ստեղծեց, օգտուելու կացութիւնից. յոյն Զախարով, «Եւրոպայի խորհրդաւոր մարդը», որ համաշխարհային վերջին պատերազմի ընթացքում Եւրոպական բորսաներում տիրող խառնաժողովութեան շնորհիւ հարիւրաւոր միլիոններ դիզեց: Միացեալ Նահանգներում յանախ կրկնուող բորսային տակնուվերայութիւնները, Նիւ Եօքի վ.օլլ Ստրիքի (Բորսայի փողոցի) մի խումբ խոշոր դրամատէրների սաղարաններն են, որոնք միլիարդների կորուստ են պատճառում հանրութեան այն քեքեւ դասակարգին, որը Բորսային գործառնութիւնները նկատում է արագ հարստանալու մի միջոց: 2) Աշխատանքի Բիրժա (Բորսա), և. Միութեան մէջ անգործ աշխատաւորներին զբաղում հայրայրոջ պետական հաստատութիւններ:

Բիւրձէ, Ֆր.— Պետութեան կամ որեւէ հաստատութեան մէկ տարւայ մուտքի եւ ելքի նախահաշիւ:

ԲիւրձԱՆԴԻՈՒՆ, Յտ. Ա.— Կ. Պոլսոյ նախնական անուն, մինչեւ կոմստանտին Ա. կայսրը (306-337) որ իր անունով կոչեց այդ քաղաքը: Ներկայիս Թրֆական մկրտումով՝ Խտամբուլ:

ԲիւրձԱՆԴԻՈՒՆԻ (Բիւզանդական) վ.է.ճ.— 1) Բիւզանդական կայսրութիւնը ընկաւ վերջնական կերպով 1453-ին, երբ Թիւրք Սուլթան Մեհմէդ Բ. գրաւեց Կ. Պոլիս եւ իր մայրաքաղաքը դարձրեց այն, բնակչութեան մեծ մասը կոտորելուց յետոյ: Երբ տակաւին քաղաքը գրաււած չէր Թիւրքերի կողմից, եւ յոյն բանակները օրհասական կռիւ էին մղում պարիսպների վրայ յարձակուող քեմամու դէմ՝ Յոյն կղերները երկու բանակի բաժ-

նըւած՝ կառաղի կռիւներ էին մղում իրար դէմ այն բանի համար, թէ Քրիստոսը մէկ բնութիւն ունէր թէ երկու: Այդ յիմարացած կրօնաւորներին զոհ գնացող ամբոյն էլ փայտերով եւ բահերով իրար էր ջարդում, նոյն իսկ երբ բռնամիտ ֆաղաֆը խուժեց: Ներկայիս բիւզանդական վէճն ասելով հասկացում է ինքնասպան, ապուշ բանավէճ, երբ վիճողները պարտաւոր են իրար զգգգելու փոխարէն՝ միացեալ ճակատ կազմել արտաքին բռնամուռէմ:

ԲԻԻԼԼԵՏՏԵՆ, Ֆր.— Պարբերաբար կրկնող համառօտ տեղեկագիր որեւէ հարցի կամ անձի շուրջ, որը պետական կամ հասարակական արժէք է ներկայացնում:

ԲԻԻՍՏ, Խո.— 1) Մարդկային մարմնի վերին կէտը. 2) կիսարձան կամ կիսարձանի ձեւով նկար, մարմնի վերին կէտը ձեւացնող, առանց ձեռքերի:

ԲԻԻՐՈ, Ֆր.— 1) Գրասենեակ. վարչութիւն. դիւանատուն. 2) Պահարան:

ԲԻԻՐՈՂՐԱՏ, Ֆր.— 1) Պետական հաստատութեան պաշտօնեայ՝ տառացի կերպով օրէնքի գործադրութեանը նայող. 2) Իր դիրքը նման միջոց դարձնող պաշտօնեայ:

ԲԻԻՐՈՂՐԱՏԻԱ, Ֆր.— Պետական պաշտօնէութիւն, որի կամայական վարչութեան ենթարկւած է հասարակութիւնը:

ԲԼԱՆԿ, Ֆր.— 1) Հաշի, մուրհակի եւ այլ քուղք, տպագրւած վերտառութեամբ կամ բովանդակութեան մէկ մասով. 2) Ստորագրւած մուրհակ, պայմանագիր կամ այլ փաստաթուղթ, որը պէտք է ամբողջացւի երկրորդ անձի կողմից:

ԲԼՈՂ, Ան.— 1) Ժամանակաւոր համաձայնութիւն ֆաղափական տարբեր կամ հակամարտ կուսակցութիւններ:

քի միջև՝ որոշ հարցերի մէջ համերաւութեամբ իրար գործակցելու. 2) Ծանրութիւնները տեղափոխելու համար գործիք:

ԲԼՈՒՂԿ, Ֆր.— 1) Պետութեան, բաղադրի կամ նախահանգստի պաշարումը բնամի գործի կամ նաւատորմի դիկեզմից. 2) Մի երկրի առեւտրական յարաբերութիւնները խզում արտաքին աշխարհի հետ, բնամի պետութեան կամ պետութիւնների արգելիչ միջոցներով:

ԲԼՈՒԶ, Ֆր.— Դուրսից հագնելիք կանանց եւ այրերի շապիկի մէկ տեսակ, պարզ շինածով:

ԲՈՒՆ, Լտ.— 1) Արեւադարձային երկրներում հսկայ օձ, անբոյն, զիշատիչ: Յարձակում է մարդկանց, ճիւղերի, կովերի վրայ, փաթարւում, ոսկորները փշրում եւ այնուհետեւ ամբողջովին կուլ տալիս: Սովորական օձերի պէս հաւկիթ (ձու) չէ ածում, այլ ծնում է. 2) Մուշտակէ երկար շարժ, որով կիները պարանոցն են փաթարւում:

ԲՈՒՆԵՐՈ, Սպ.— Ժողովրդական երգախառն շնորհալի պար Սպանիայում:

ԲՈՒՇԵՎԻԿ, Ռս.— «Մեծամասնական» — Խ. Միութեան մէջ տիրող աշխատանքական կոմունիստ կուսակցութեան անդամ: Տե՛ս կոմունիզմ:

ԲՈՂԵՄԱ, Ֆր.— Ազատ մտաւորականներին, նկարիչներին, արձանագործներին եւ ուսանողներին տրւած սծական, որոնք անհոգ եւ զարթ կեանք են վարում, նոյն իսկ իրենց բւառութեան մէջ:

ԲՈՂԴԻՆՈՒՆ, Մն.— Մոնղոլական սերունդի Զինական կայսրների տիրոջ:

ԲՈՅԿՈՏ, Ան.— Ընդհանուր իմաստով՝ յարաբերութիւնների խզում՝ անհատի, հաստատութեան, ազգի կամ

պետութեան հետ, Առետրական կապերի ընդհատում եւ հալածանքի ու բռնամտութեան բացառաւոր այլ արտայայտութիւններ:

ԲՈՅ-ՍԿԱՆՈՒՏ, Ան.— Պետութիւնների կողմից հովանաւորւած պատանիների մարզական միութեան անդամ: Բոյ-Սկաուտները սովորաբար դաստիարակւում են հայրենասիրական մքնուորտի մէջ, ապագային իրենց միջավայրի տիրող դասակարգի հաւատարիմ զինուորներ դառնալու ծրագրով:

ԲՈՆԴ, Ան.— Դրամական երաշխաւորութիւն:

ԲՈՆԶԱ, ձպ.— Ճապոնական բուրմ:

ԲՈՇԱ, Պս.— Գնչուներին (Յիզաններին) տրւած ածական՝ անմաքուր, քափքփուկ, ցնցոտիապատ, քափառաբքիկ իմաստով:

ԲՈՍՅՈՐ, Յտ. Ա.— Պօլսոյ գեղեցիկ ծովածոց:

ԲՈՐԴ, Ան.— Որեւէ հաստատութեան վարիչ մարմին:

ԲՈՒԴԴԱՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Բուդդիզմ), Սս.— Սիդհարտա Գաուտամայի հիմնած կրօնա-փիլիսոփայական վարդապետութիւն: Գաուտաման, ուրիշ անունով Սաֆիամունին՝ որդին էր Հիմալայեան լեռնաշղթայի հարաւային մասում տարածւող Սաֆիների քաղաւորութեան միապետներից մէկի — Սուրիոտանի: Սաֆիամունին ծնւեց 628-ին Ք.Ա. եւ մեռաւ 543-ին: Մեծ իմաստասէրի հռչակ հանելով՝ կոչւեց Բուդդա (Բուդհա), որ նշանակում է իմաստուն: Կրօնական նոր վարդապետութիւն ըստեղծեց, որ իր անունով կոչւեց Բուդդայականութիւն: Նոր կրօնը նախապէս գոյութիւն ունեցող հին Հնդկական կրօնի՝ Բրահմինականութեան մրցակիցն եղաւ եւ արագօրէն տարածւեց Հնդկաստանում եւ հարեւան երկրներում: Բուդդայականութիւնը չորս հիմնական սկզբունք-

ներ որդեգրեց. — 1) Կեանքը պատրանք է միայն. 2) վիճաբար նախատարականօրէն մշտապէս ուղեկից է կեանքին. 3) վշտի չհացումը հնարաւոր է միմիայն գոյութեան չբացումով (Նիրվանա — մոռացում). 4) Նիրվանան հնարաւոր է միայն առաքինի կենցաղով եւ ինքնագրկումով: Բուդդան մերժում էր Աստուծոյ գոյութիւնը, հակառակ էր Բրահմինականութեան ստեղծած դասակարգային շերտաւորումներին (Կաստաներին), գերադասութիւն տալով աղփառներին, հալածւածներին, բռնաւորներին, որոնց նըկատում էր փրկութեան (Նիրվանային) արժանի իրական ժառանգներ: Բուդդայականութեան յետագայ մարգարէները բարի եւ չար ոգիների գաղափարներ որդեգրեցին եւ Բուդդան հռչակեցին բարութեան գերագոյն ոգի: Աւելի ուշ եկող սերունդների կողմից իրենք էլ աստուծացան, երկրորդական Բուդդաների մի շարք ստեղծելով: Ներկայիս Բուդդայականութիւնը 450 միլիոնից աւելի հետեւորդներ ունի Հնդկաստանում, Հնդկա-Չինում, Չինաստանում, Հաղոնիայում եւ երջակայ երկրներում: Իր մալսկին վնիտ երկուրբը կորցնելով՝ ուրիշ կրօնների սլէս բաժնւած է բազմաթիւ աղանդների:

ԲՈՒԴԿԱ, Ռս. — Փայտաւէն մէկ սենեակնոց փոքրիկ կառուցւածք:

ԲՈՒԼ, Ան. — 1) Յուլ, եգ. 2) Զօն-Բուլ՝ օտարականների կողմից անգլիացիներին տրւած ծաղրանուն՝ յամառ, ծանրագլուխ իմաստով:

ԲՈՒԼՎԱՐ, Ֆր. — Պողոտայ — լայն, ծառազարդ փողոց:

ԲՈՒԿԻՆԵՍ, Ֆր. — Հին գրքերի վաճառական:

ԲՈՒՆԴ, Հր. Գր. — Հրէայ Սոցիալիստ Դեմոկրատ Կուսակցութիւն, որ Ռուս Սոցիալիստ Դեմոկրատներին

մէկ նիւղաւորութիւն էր համարում. իրականին մէջ ազգայնական ներքին խմորումով :

ԲՈՒՏԼԵԳԵՐ, Ան.— Գաղտնագողի ոգելից ըմպելի ծախող :

ԲՈՒՐԳ, Գր.— Քաղաք, ւան :

ԲՈՒՐԳՈՄԻՍՏՐ, Գր.— Քաղաքապետ :

ԲՈՒՐԺՈՒԱ, Գր. Յր.— 1) Քաղաքացի, քաղաքընակ. 2) Բարեկեցիկ քաղաքացի. միջին հարստութեան տէր :

ԲՈՒՐԺՈՒԱՋԻԱ, Գր. Յր.— 1) Քաղաքների մէջ ապրող բարեկեցիկ դասակարգ. 2) Ոչ մէկ զբաղմունք չունեցող, դրամագլխի տոկոսներով ու ամբարժ կայքերի եկամուտով ապրող դասակարգ. 3) Բարեկեցիկ պրոֆեսիոնալ դասակարգ, ինչպէս բժիշկներ, մարտաբաններ, փաստաբաններ եւ գեղարեստի ամեն նիւղերի լաւ վարձատրւած տարրեր. 4) Առեւտրական գործառնութիւններով զբաղւողներ — խանութպաններ, միջնորդ առեւտրականներ, արհեստանոցների եւ ամեն կարգի աշխատանոցների տէրեր : Քաղաքակիրք կոչւած երկրներում տիրող առեւտրական ահարկու մրցակցութեան հետեւանումը՝ բուրժուազիան ներկայանալով իբր միջնորդ տարր արտադրողի եւ սպառողի միջեւ՝ սկսած է իր միապաղաղ երեւոյթը կորցնել. տեղի տալով արդիւնաբերական եւ առեւտրական հսկայ կազմակերպութիւնների առջեւ : Մանր բուրժուազիան աստիճանաբար ճգմում է եւ հրապարակից դուրս նետում, անկարող տոկալու ամեն օր սաստկացող մրցակցութեան, ակամայ յայտնւելով այն շարքերում, ուր գտնում է ընչազուրկ աշխատւորութիւնը եւ կամ կամակատար ծառայ դառնալով իր անկախութիւնը յափժուակող մեծ տէրերի ձեռքում : Բուրժուա-

զիւան իր ձգտումներով, գործելակերպով եւ ընդհանուր տրամադրութիւններով հակաւ լինելով կապիտալիստական ճնշիչ իրաւակարգին՝ բնականօրէն յայտնուում է հակոտնեայ դիրքերում աշխատաւորութեան մեծ զանգւածների հանդէպ։— Պայքարը այդ երկու վիրիւսների միջեւ հետզհետէ սրւում է ամեն տեղ, նոյնաժամային կացութիւն ստեղծելով աշխարհի ամեն անկիւններում։ ԽՄԽՍԽ-ի ամէջ տիրող ներկայ իրաւակարգի տակ բուրժուազիան չհացած լինելով՝ աշխատաւոր դասակարգը ինքը իր ձեռքերի մէջն է առած այն ամեն գործառնութիւնները, որ դրամատիքական երկրներում մասնաւոր փոքրամասնութեան մենաշնորհ եղած են։ Համայնավարական իրաւակարգերի տակ բուրժուազիայի դերը ինքնաբերաբար աւարտւում է եւ իրեն մնում է մէկ ելք — միանալ այդ աշխատաւոր զանգւածներին, ձուլւել նրանց մէջ եւ կամ ոչնչանալ անօգուտ պայքարի մէջ։

ԲՈՒՔՍ, Ան.— Կոփամարտ։

ԲՈՒՔՍԵՐ, Ան.— Կոփամարտիկ։

ԲՈՒԱԿ, Գր.— 1) Ոչ այնքան լաւ ապրանք. 2) Գործածութիւնից ընկած առարկայ, գործիք, մեքենայ եւ այլն։

ԲՐԱՀՄԱ, Սս.— Հնդկաստանի մէջ Բրահմինական կրօնի գերագոյն աստուած — աշխարհի արարիչ։ Բրահմինական երրորդութեան (Տրիմուրտի) աւագ աստուածն էր, յաջորդները լինելով վիշնու եւ Սիվա։

ԲՐԱՀՄԻՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Բրահմանիզմ), Սս.— Հընդկաստանի նախնի վեդական կրօնին (Տե'ս վեդիզմ) յաջորդող կրօն, որ միաժամանակ պետական, տնտեսական-ընկերային կազմակերպութեան ձեւաւորած սիստեմն էր մինչեւ Բուդդայականութեան հրապարակ գալը։ Բրահմի-

նականութիւնը դասակարգային խիստ եւ չափազանց գու-
նաւոր շերտաւորումներ ստեղծեց Հնդիկ ժողովրդի մէջ,
ամբողջ բնակչութիւնը կաստաների (դասակարգերի)
բաժնելով: Բրահմա գերաստւածը չորս գաւակներ ունէր,
որոնք նախահայրերն եղան մահկանացու չորս դասա-
կարգերի — արտօնւածների, իշխողների: Դասակարգա-
յին իրաւունքները ժառանգական էին: Այդ չորս գլխաւոր
դասակարգերից գաւտ՝ մնացած ժողովուրդը կազմում էին
«անմաքուրներ» եւ Պարիաներ (Տե՛ս Պարիա): Բրահմի-
նականութեան չորս արտօնեալ դասակարգներն էին. —
1) Բրահմաներ — կղերականներ, 2) Քշատրեաներ — ազ-
նրականներ եւ պատերազմիկներ, 3) Վայկաներ — «խո-
նարիներ» (ծառայող) 4) Սուդրաներ — անասնապահ,
երկրագործ, վաճառական:

ԲՐԻԳՎԻՍ, Ֆր. — Զօրամաս, մօտ 2000 մարդով:

ԲՐՈՒԴԵՐՇԱՅՏ, Գր. — Եղբայրութիւն, եղբայրա-
ցում. անկեղծ մտերմութիւն հաստատելու մտքով գեր-
մանական սովորոյթ՝ ձեռք-ձեռքի իրար կենացը խմելու,
երբեմն անմեղ բառերով իրար հայեոյելու եւ իրար հետ
«դու»-ով խօսելու իրաւունք ստանալու համար:

Գ.

ԳԱԶ, Ֆր.— Անտեսանելի, անճշափելի, օդանման նիւթ, որ որոշ ձեւ չունի: Խիստ ցուրտի եւ նման էն—
քարկելով՝ զազը կարող է տեսանելի եւ ճշափելի նիւ—
թի վերածիլ, ինչպէս նաեւ տեսանելի եւ ճշափելի բազ—
մատեսակ նիւթերը տափուքեամբ եւ փմիական տարրա—
լուծումով կարող են զազերի վերածիլ:

ԳԱԶԱՎԱԹ, Ար.— Մահմեդականների կրօնական պա—
տերազմ ոչ մահմեդականների դէմ: Նոյնը Զիհադ:

ԳԱՂԱԹԷՆԱ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ հռչա—
կաւոր արձանագործ Պիգմալիոնի ձեռակերտած մի չքե—
նաղ կնոջ արձան, որին ինքը — արձանագործը յուսա—
հատօրէն սիրահարւեց: Սիրոյ եւ գեղեցկութեան աստ—
ւածուհի Ափրոդիտէն (Վենիւս) խղնալով արձանագոր—
ծին՝ կեանք մերժեցեց արձանին եւ Պիգմալիոն ամուսնա—
ցաւ ներա հետ, Գալաթէա անուն դնելով ներան: Առաս—
պելի փոխադրական իմաստն է — բոցեղէն սիրոյ ազդե—
ցութեան տակ մի փարասիրտ գեղեցկուհի կարող է կեն—
դանանալ կանացի զգացումով:

ԳԱԼԵՐԱ, Լտ.— 1) Հռոմէական պատերազմական եւ
երբեմն առեւտրական խռոր նաւ, որի քիավարները նը—
ւանած երկրներից պատերազմական գերիներն էին, ըս—
տըրկութեան դատապարտած: Շղթայած էին քիավա—

րած ժամանակ եւ ամենուէն ին թերութեան համար ան-
խընայ սպանում էին եւ ծովը նետում. 2) Թիապար-
տութիւն. տաժանակիր աշխատանք:

ԳԱԼԼԵՐ (Գալ, Գոլ, Գաղղիացի).— Ֆրանսիացիների
նախահայր ժողովրդի անուն, կելտական ծագումով: Գալ-
լիա-Գաղղիա՝ Ֆրանսիայի նախնական անուն:

ԳԱԼԼԵՐԷՅ, Իտ.— 1) Շէնքի մէջ արտաքին ներքին. 2) Հանքերի մէջ ստորերկրայ ներքնուղի. 3) Թատերա-
սրահի մէջ ամենակերին յարկ. 4) Պատկերահանդէսին
յատկացած սրահ:

ԳԱԼԼԻՑԻՅԱՄ, Ֆր.— Ֆրանսիական ազդեցութեան են-
քարկած խօսակցութեան կամ գրականութեան ոն:

ԳԱԼԼՈՄԱՆԻԱ, Ֆր. Յն.— Կոյր հիացումն այն ա-
մեն բանի համար, որը Ֆրանսիական բնոյթն ունի:

ԳԱՀԱԿԱՆ ՃԱՌ.— Սահմանադրական միապետական
երկրներում պարլամենտի բացման օրը, տարեկան նըս-
տաբեջանի սկզբում՝ քաղաւորի կամ նրա ներկայացու-
ցիչ վարչապետի կողմից կարդացած հառ: Անցնող տա-
րեբեջանում կառավարութեան (գահի) հետեւած քաղա-
քականութեան մասին համառօտ գեկոյց տալուց յետոյ՝
հառի մէջ խօսուում է բացւող տարեբեջանում գահի (կա-
ռավարութեան) կողմից հետեւելիք ուղղութեան եւ ծը-
քագիրների մասին, ներքին եւ արտաքին քաղաքականու-
թեան մէջ: Գահական հառին հետեւում է ներկայացու-
ցիչների «ուղերձը» պարլամենտի նախագահի կողմից, ո-
րի մէջ խտացւած են լինում, գէթ ձեւականապէս՝ ժողո-
վրդի (ներկայացուցիչների միջոցով) ակնկալութիւն-
ներն ու պահանջները բացւող տարեբեջանի համար:

ԳԱՄԲՐԻՆՈՒՍ.— Ֆլամանդական առասպելական մի
քաղաւոր, որին վերագրում է գարեջրի գիտը: Հռչա-

կառնուր Արեւմտեան զօրավար եւ պատմարան Քսենոֆոն, սակայն, Քրիստոսից չորս դար առաջ, երբ քերեւս Ֆլամանդացիներ գոյութիւն չունէին՝ զարեջուր խմած է Հայաստանի գիւղերում:

ԳԱՄՄԱ, Յն.— Երաժշտական այրութիւն ձայնական ուրբը աստիճանական նշաններով:

ԳԱՆԳ, Ան.— 1) Խումբ. 2) Կասկածելի խումբ. 3) Աւագակախումբ:

ԳԱՆԳՍՏԵՐ, Ան.— Գանգի առաջնորդ, աւագակապետ:

ԳԱՐՍՈՆ, Ֆր.— 1) Տղայ. 2) Սպասաւոր, ծառայ:

ԳԵԱԴԱ, Պս.— Տղայ, ծառայ, նւաստացուցիչ իմաստով:

ԳԵԱՎՈՒՐ, Ար.— Անհատ, հերանոս. մուսուլմանների կողմից ոչ մահմեդականներին տրւած անարգական անանկան:

ԳԵՀԷՆ, Յն.— Գծով:

ԳԵՆԵՐԱՏՈՐ (Զեներէյքըր), Ան.— Մեքենայական ոյժով օդի միջից էլեկտրական հոսանքները համախմբող եւ նրանց շարժման մէջ դնող մեքենայ:

ԳԵՇԵՖՏ, Գր.— Գործ, գրադմունք, առեւտուր:

ԳԵՇԵՖՏՄԱՆԵՐ, Գր.— Մուր, կասկածելի գործեր դարձնող անձ:

ԳԵՏՏՈ, Իտ.— Միջին դարերում Եւրոպական քաղաքների մէջ հրէական առանձնացած քաղամաս, պարիսպներով օրհասւած, կաքուղիկ խուժանի անակնկալ յարձակումից, կողոպուտից եւ ջարդից պաշտպանելու համար:

ԳԷՅԶԵՐ, Գր.— Հանգանի տաք, վեր ցայտող աղբիւր:

ԳԷՅՇԱ, ՃԱԿ.— Ճապոնական պարուհի:

ԳԷՈՂՈԳ, ՅԱ.— Երկրաբան:

ԳԷՈՂՈԳԻԱ, ՅԱ.— Երկրագնդի ֆիզիքական կազմը, նրա ծագումն ու զարգացումն ուսումնասիրող գիտութիւն — Երկրաբանութիւն:

ԳԷՈՄԵՏՐԻԱ, ՅԱ.— Երկրաչափութիւն:

ԳԷՈՅԱԳԻԱ, ՅԱ.— Հողակերութիւն — հիւանդութեան մէկ տեսակ, երբ ենթական հող, կաւ, կաւին, աւազ եւ այլ նման նիւթեր է ուտում:

ԳԻՐԲՈՆ (Ջիր-Բոն).— Հնդկաստանում եւ Մալայ-եան կղզիների վրայ ապրող խոշոր կապիկի մէկ տեսակ:

ԳԻԳԱՆՏ, ՅԱ.— Հսկայ, վիր-խարի մարդ:

ԳԻԳԻՆՆԻԱ, ՅԱ.— Առողջապահութեան սկզբունքներն ուսումնասիրող եւ հիւանդութիւնների դէմ արգելիչ միջոցներ գտնել փորձող գիտութիւն — Առողջագիտութիւն:

ԳԻԳԻՆՆԻԿ (Հիգիենիկ), ՅԱ.— Առողջագիտական, առողջապահական:

ԳԻՂՂՈՏԻՆ, ՅԱ. Ա.— Ֆրանսիական մեծ յեղափոխութեան ժամանակ բժիշկ Գիլլոտինի հնարած կառափնարան, որի վրայ գլխատեցին Լուի ԺԶ. Թագաւորը, իր կիներ եւ հազարաւորներ արքայական բռնակալութեան կողմնակիցներից եւ հակայեղափոխականներից: Գիլլոտինը մինչեւ այժմ գործածում է Ֆրանսիայում:

ԳԻՄՆԱԶԻԱ, ՅԱ.— Հին Յունաստանում երիտասարդների մարմնամարզական վարժութիւնների հրապարակյետագային նաեւ գիտութիւններին հետեւելու համար դպրոց: Ներկայիս այդ անունով են կոչում մի շարք երկրներում երկսեռ միջնակարգ դպրոցներ, ամերիկեան Հայ-Սֆուլների կրթական աստիճանով:

ԳԼԱԴԻԱՏՈՐ, Լտ.— Սուսերամարտիկ — Պատմական
Հռոմի եւ իտալական այլ փաղափներում կրկէսների հա-
մար մարգամ հուժկու երիտասարդներ, որոնք դատա-
պարտւած էին իրար խողխողելու, արեան եւ վայրագ կը-
ռիւների տեսարաններով ներագգաց ազնականներն ու
խուժանը զւարնացնելու համար: Հռոմէական աշխարհա-
կալ բանակները օտար երկրներն ասպատակելով՝ նւան-
ւած ազգերից բնութում էին փաշտողջ երիտասարդներին,
որոնք պետութեան կողմից անուրդի էին հանոււմ: Յատ-
կապէս գոյութիւն ունեցող սուսերամարտիկների դըս-
րոցների տէրեր այդ գերիներին գնելով՝ վարժեցնում
էին կռիւի համար եւ ապա կրկէսներ դրելում հազարնե-
րով, իրար կոտորելու: Հռոմի բանապետներն դրամով
գնում էին մարգամ սուսերամարտիկներին, կրկէսային
տեսարաններով իրենց հալատակներին զւարնացնելու նը-
պատակով: Կրկէսային հանդիսաւոր ներկայացումները
սկսւելուց առաջ սովորութիւն էր որպէսզի գլադիատոր-
ները կայսերական օքեակի առջեւից անցնէին, աղաղա-
կելով.— «նղջոյն ֆեզ, Կեսա՛ր: Նրանք, որոնք պիտի
մեռնին՝ ողջումում են ֆեզ...»: Հարուստ ազնականներ
եւս իրենց պալատներում խնջոյքներ սարքելով՝ յանախ
սուսերամարտիկների կռիւներ էին ներկայացնում իրենց
հիւրերին: Գլադիատորների մեծ ապստամբութիւն պայ-
քեց 73 թւին Ք. Ա., որի գլուխն անցաւ Սպարտակուս,
հազւագիւտ կարողութիւններով եւ բարձր նկարագրով մը
նախկին գլադիատոր: Իրեն միացան ամեն կարգի ստրուկ-
ներ, հսկայ բանակ կազմելով, որով Սպարտակուս երկու
տարի կանոնաւոր պատերազմ մղեց Հռոմէական լեգէոն-
ների դէմ, ամբողջ իտալիան սարսափի մէջ պահելով:
Գլադիատորների բանակը վերջապէս պարտեց եւ ան-

խընայ ոչնչացւեց: Սպարտակը խորհրդանիւն է անարգ բռնութեան դէմ պայքարող անձնուէր հերոսի, քէն մերկայ քաղաքակիրք կոչւած երկրներում վարձկան մամուլի ծառաները չեն քաշուում այդ անուր մերկայացնելու իբր աւագակութեան եւ ռմրային անիշխանութեան մարմնացում:

ԳՈԹԱԿԱՆ ՈՃ, Յտ. Ա.— Ը-թ դարեւրջանում Կեմտրոնական եւ Արեւմտեան Եւրոպայում սկիզբն առած մարտարապետական ոճ, Գոթերի անունով: Պալատների, եկեղեցիների եւ ամեն կարգի համրային շէնքերի ինքնաշատուկ շինւածքներ, սուր անկիւններով եւ սրածայր, կարողների, կամարների եւ պատուհանների մեղ եւ երկար ձեւերով, որոնք միշտ դէպի վեր՝ երկինքն են ուղղւում: Այդ ոճը փոխադրեց մոյն իսկ մարտարաբանտի մէջ, կահկարասիներին եւ զարդարանքներին համամասն ձեւաւորումներ տալով: Պատմաբաններից եւ հեղինակաւոր մարտարապետներից ունենալով կարծում են որ Գոթական ոճի մայրն եղած է միջնադարեան Հայկական մարտարապետութիւնը:

ԳՈԹԵՐ, Յտ. Ա.— Գերմանացիների մայրահայր ցեղեր, Օստ-Գոթեր (Արեւելեան Գոթեր) եւ Վեստ-Գոթեր (Արեւմտեան Գոթեր): Պատերազմիկ վայրագ ցեղեր էին, եւ իրենց մեծ ցեղապետներից մէկը, Ալարիք, կարողացաւ իր խուժանային բանակներով հեղեղել Իտալիան, եւ տակն ու վրայ անել Հռոմէական կայսրութիւնը 410 թվին Ք. Յ.:

ԳՈՂԻԱԹ (Գողիաթ), Յտ. Ա.— Հին Կտակարանի մէջ Փղէտացի հսկայ, որին Դաւիդը սպանեց մականին ուղղւած մէկ քարով:

ԳՈՂՖՍՏՐՈՄ, Գր.— Ատլանտեան ովկիանոսում

ջրային տաֆ հոսանք, որ սկիզբն է առնում արեւադարձային մասերում եւ ուղղում է դէպի հիւսիս-արեւելք:

ԳՈՒՄԻՆ-ՏԱՆԳ (Կո-Մին-Տանգ), Չինարէն.— «Ներկեային տիրապետութիւնը խորտակողների կուսակցութիւն», (այսինքն՝ Չինական կայսրութիւնը խորտակողների): Վերակազմած նախկին «Չինական վերածնութիւն» կուսակցութիւնն է, որ հիմնւեց 1895-ին Չին յայտնի ֆաղափական գործիչ Սուն-Եատ-Սէնի ղեկավարութեամբ եւ նոր անունն որդեգրեց 1911-ին: Նպատակ ունենալով նախկին կայսրութեան անբաղկանքի վրայ կերտել ազգայնական-ռամկավար հիմքով պետական մի նոր վարչածեւ: Գո-Մին-Տանգը ենթարկւեց իրար խաչաճեւող հոսանքների ազդեցութեան, խաղալիք դառնալով մէկ կողմից Չին փառասէր եւ ընչափաղց զօրավարների եւ միւս կողմից տիրապետութեան ծարաւ Եւրոպական կառավարութիւնների ձեռքում: Գո-Մին-Տանգ ասելով ներկայիս պէտք է հասկանալ մի խայտաբղէտ զանգւած՝ մեծահարուստ Մանդարիններից սկսած մինչեւ միջակ հոգագործ, խոռոր եւ մանր առեւտրականներ եւ սակաւաքիւ գործաւորական միութիւններ: Իր ծանօթ դէմքերից մէկն է Չան-Կայ-Շին, նախկին կեղծ-արմատական զօրավարը: Քաղաքական ներկայ պատերազմի մէջ՝ երեսոյթներից դատելով՝ Գո-Մին-Տանգը արագօրէն փայփայում է, տեղի տալով Համայնավարների յաղթական արշաւին առջեւ:

ԳՈՄՈՐ, Յո. Ա.— Հրէայ առասպելական ֆաղափ, որն իր բնակիչների ծայրայեղ անբարոյականութեան համար կործանւեց Նեովայից, երկնքից քափած կրակներով:

ԳՈՆԴՈՂ, Իտ.— Վեներական անւանի նաւակների անուն:

ԳՈՐԳՈՆՆԵՐ, Յն.— Յումական դիցաբանութեան մէջ դժոխքի սարսափները խորհրդանշող երեք ֆոյրեր — Սրենօ, Էլլալիա եւ Մեդուգա: Պատկերացում էին քեւերով, ժանիֆածեւ ատամներով եւ գլխների վրայ անհամար օճեր՝ մագերի փոխարէն:

ԳՈՐԳԵԱՆ ՀԱՆԳՈՅՅ, Յտ. Ա.— Փռիւզիացոց քաղաք Գորդիասի ձեռքով մի ծառի շուրջ գործւած հանգոյց, որի ոչ ծայրը եւ ոչ վերջը չէին երեւում եւ այդ պատճառով հանգոյցը անփակելի էր համարում: Մի տաճարի պատգամախօս գուշակած լինելով քէ հանգոյց փակողը Ասիան պիտի մտնէր՝ Ալեքսանդր Մակեդոնացին սուրի մէկ հարւածով կտրեց այն եւ իր բանակով Ասիա անցաւ: Գորդեան Հանգոյց փոխաբերական իմաստով նշանակում է մի խնդրւած, անլուծելի խնդիր, որը վնասական շարժումով միայն կարելի է լուծել:

ԳՎԱՐԴԻԱ, Ֆր.— 1) Պատույ պալատական գորամաս. 2) վստահելի անձնւէր գորախումբ, որին յանձնւած է պետական կարեւոր անձի կամ հաստատութեան պահնորդային պաշտօնը:

ԳՐԱՆԻՏ, Իտ.— Այլեւայլ գոյների չափազանց կարծր սեպածայռ, որ յղկւելով՝ շէմքերի համար է գործածւում:

ԳՐԱՖԻԿԱ, Յն.— Նկարագրելու կամ նկարելու արւեստ:

ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ ՏՈՄԱՐ, Յտ. Ա.— Տաբեհաւի սիստեմ, որ սովորաբար Նոր Տոմար է կոչւում, Գրիգոր ԺԳ. պապի օրով, 1582-ին հաստատւած: Հին-Յուլիանոսի տոմարից առաջ է 13 օրով: Ընդունւած է ամբողջ աշխարհում:

ԳՐՈՒՊՊԱ, Ֆր.— Մի քանի անձերի կամ առարկաների համախմբում:

Դ

ԴԱԳՈՆ, Յտ. Ա.— Փղտացիների արգասաւորութեան աստուած, գօտիից վեր՝ մարդկային մարմնով, ազդրների եւ ոտների տեղ՝ ձկան պոչով:

ԴԱԼԱՅ-ԼԱՄԱ, Մն.— Տիրէքի կրօնական եւ աշխարհական իշխանութիւնները վարող բարձրագոյն պետ: Իր մայրաքաղաքն է Լասա:

ԴԱԼԻԼԱ, Յտ. Ա.— Դաւադիր գեղեցկուհի, հսկայ Սամսոնի սիրուհի, որ զաւանանեց նրան եւ Փղտացիների ձեռքը յանձնեց: Փոխարեքական իմաստով՝ անվշտահելի վտանգաւոր սիրուհի:

ԴԱԼՏՈՆԻԶՄ, Յտ. Ա.— Տեսողութեան խանգարում, երբ եմքական որոշ գոյներն անկարող է իրարից զանազանել:

ԴԱՄ (Դամր), Դր.— Ամբարտակ, պատնէշ, ջրային խոսանքների առջեւը փառած, ջուրը բարձրացնելու համար, այլեւայլ նպատակներով:

ԴԱՄՈՆԿԼԵԱՆ ՍՈՒՐ, Յտ. Ա.— Սիրակիւզի բռնապետներից մէկի — Դիոնիսիոսի հրամանով իր պալատականներից մէկին՝ Դամոկլէսին մետական սաքսափի մէջ պահելու համար՝ նրա անկողնի վրայ մագից կախած սուր:

ԴԱՐՎԻՆԻԶՄ, Յտ. Ա.— Հոչակաւոր անգլիացի բռնագէտ Զարլո Դարվինի (1809-1882) անունով կոչւած գիտական տեսութիւն, որի համաձայն կենդանական եւ բուսական տեսակների ներկայ բարդ ձեւերը առաջացած են

պարզ նախնիներից, բնական ընտրութեան եւ աստիճանական զարգացման միջոցով: (Տե՛ս Էվոլյուցիա):

ԴԱՓՆԷ, ՅՈՒ.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ մի չըմաղ յաւերժահարս, որ Դափնի ծառի փոխեց այն վայրկեանին, երբ իրեն հալածող Ապոլլոնը պիտի փախցնէր ներան: 2) Անուշաբոյր ծառ, որի տերեւները պսակ հիւսելու համար են գործածուում:

ԴԵՐԱՏ, ՖԻ.— Պարլամենտական, գիտական, կուսակցական կամ այլ հրապարակային վիճաբանութիւն:

ԴԵԴՈՒԿՅԻԱ, ԼՍ.— Տրամաբանական մտածելակերպ, որի համաձայն ընդհանուր նշմարտութիւնները վերլուծելով միայն հնարաւոր է մասնակի նշմարտութիւնների եզրակացութեան հասնիլ:

ԴԵԶԵՐՏԵՆՈՐ, ԼՍ.— Բանակի մէջ ծառայութիւնից փախչող. հանրային պարտականութիւններից խուսափող. դասալիք:

ԴԵԼԵԳԱՏ, ԼՍ.— Պատգամաւոր, պատւիրակ:

ԴԵԼԵԳԱՅԻԱ, ԼՍ.— Պատգամաւորութիւն, պատւիրակութիւն:

ԴԵԼՖԵԱՆ ՊԱՏԳԱՄ, ՅՈՒ Ա.— Յումաստանում Պառնաս լեռան ստորոտի մօտ՝ Ապոլլոնի հռչակաւոր տաճարի մէջ՝ Դելֆ աւանին կից՝ Պիքիա կոչւող քրմուհիների կողմից գուշակութիւն: Ժողովրդից գառ մաւս պետական կարեւոր մարդիկ եւ քաղաւորներ Պիքիայի խորհրդին էին դիմում, գալիք դէպքերի էութիւնը հասկանալու համար:

ԴԵԼՖԻՆ, ՅՈՒ.— Խոշոր եւ աշխոյժ ձուկի մէկ տեսակ, մասնաւորապէս ՍԵԼ, Մարմարի եւ Միջերկրական ծովերի մէջ:

ԴԵԿԱԲՐԻՍՏՆԵՐ.— Ռուս չափաւոր-ազատականներ:

րի մի խումբ, որոնք 1825 Սեպտեմբեր 14-ին փորձեցին յեղափոխութիւն ստեղծել, սահմանադրական միաստութեան փոխելու ցարական բացարձակաստութիւնը: Ձերբակալուելով Սիբիր ամառուեցին եւ շատերը սպանւեցին:

ԴԵԿԱԴԵՆՏ, Ֆր.— 1) Դեղարւեստի մէջ մուտք գործած մի հոսանք, որ ընդունւած ձեւերը մերժելով՝ ներկար, արձան, բանաստեղծութիւն եւ այլն արտադրելու մէջ՝ բաւական է համարում արեստագէտի մաշակն ու տրամադրութիւնը, հոգ չէ թէ ի՞նչ ձեւով արտայայտւած. 2) Արտառոց. անմիտ. անմաշակ. այլասերւած ոն:

ԴԵԿԱԼԱՐԱՑԻԱ, Լտ.— Ընդհանուր բնակչութեան ուղղւած յայտարարութիւն. ազդ:

ԴԵԿԱՈՒՏԷ, Ֆր.— Թեւերի, կրծքի մէկ մասի եւ թիկունքի մերկութիւնը ցուցադրող կանանց հանդիսաւոր զգեստ:

ԴԵԿԱՐԱՑԻԱ, Լտ.— Բեմագարդեր — Թատերական բեմի կահկարասիներ, վարագոյրներ, նկարներ եւ այլն, որոնք ներկայացմանը իրական կեանքի երեւոյթն են տալիս:

ԴԵԿԱՐՈՒՄ, Լտ.— Արտաքին վայելչութիւն. շնորհալիութիւն:

ԴԵԿՐԵՏ, Լտ.— Պետութեան անունով հրատարակւած հրահանգ. ցուցմունք:

ԴԵՂԻՆ ԱՆՑԱԳԻՐ.— Քաղաքակիրք կոչւած երկըրներում որոշ գումարով պռոնիկ կանանց տրուող անցագիր, որով արտօնուում է իրենց մարմնի վաճառքով զբաղւելու:

ԴԵՂԻՆ ՄԱՄՈՒԼ.— Անսկզբունք, վաճառուող լրագրութիւն:

ԴԵՂԻՆ ՏՈՒՆ.— Անառականոց:

ԴԵՄԱԳՈԳ, ՅՈ.— Խուժանավար. անճնական շահերի համար տգէտ խուժանը յուզող, գրգռող անձ:

ԴԵՄՈՐԻԼԻԶԱՅԻԱ, ՅՈ.— 1) Զինաթափում. սպառազէն վիճակից բանակի դէպի խաղաղ վիճակը վերադարձ. 2) Որոշ պատերազմ կամ աշխատանք կատարող պատեհութեան արձակուրդ:

ԴԵՄՈԳՐԱՅԻԱ, ՅՈ.— Որոշ բնական ընդհանուր դրութեան ուսումնասիրութիւն՝ վիճակագրական տեսլանքի վրայ:

ԴԵՄՈԿՐԱՏ, ՅՈ.— 1) Ժողովրդավար. ժողովրդապետութեան հաւատացող. համկավար: 2) Պարզ, բնական, առանց արեստական ձեւերի անհատ:

ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱ, ՅՈ.— Պետական վարչաձեւ, ուր կառավարութեան ղեկը ժողովրդի լայն զանգածների ձեռքն է, եւ ուր երկիրը կառավարում է ընդհանուր բնակչութեան փէտրութեամբ ընտրած պատեհութեան միջոցով: Դեմոկրատիան դասակարգային խիստ շերտաւորումներից չի հաւատում, քաղցր հայեացքով դիտելով հարուստին եւ աղքատին, ընչազուրկին եւ կապիտալիստին, համոզւած քէ ամեն խմորներ ունեցող դասակարգերից կարելի է պետական մի ներդաշնակ ամբողջութիւն կերտել, համագործակցութեամբ եւ փոխադարձ զիջումներով: Ժամանակակից պետութիւնների մեծ մասը, գէրեքութեամբ, դեմոկրատ — համկավար սիստեմներ որդեգրած են, եւ սակայն անուր չէ արդարացնում իրականութիւնը — ամեն տեղ՝ բնակչութեան մեծ զանգածները տնօրէն են քառութեան բռնաւ տակ, խաղալիք եղած իրենց շահերի անուր խօսող խմբակցութիւնների ձեռքում: Ներկայ դեմոկրատիան, գրեթէ ամեն տեղ՝

տարբեր եւ իրար խաչաճեւող հատւածների բաժնւած է, որոնք յանախ հակոտնեայ շահերին ծառայելով՝ վերջ ի վերջոյ պիտի հարկադրւին գտւելու, բիրեղանալու, եւ հանրութեան լայն մասսաների — աշխատող տարրի արտայայտիչը լինելու:

ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— 1) Քաղաքական ուղղեցիծ, որ հաւատում է ժողովրդապետութեան, դասակարգային շերտաւորումների սիրալիր համերաշխութեամբ եւ համագործակցութեամբ. 2) Պարզութիւն, գեղջկականութիւն:

ԴԵՄՈՆՍՏՐԱՏԻԱ, ԼՍ.— 1) Յոյց, հրապարակային արարք՝ ընդհանուր հանրութեան ուշադրութիւնը գրաւելու. 2) Հրապարակային բողոք՝ որեւէ անարդարութեան եւ բռնութեան դէմ. 3) Սպառնական, նախագրուական ցոյց՝ քշումական գործողութեան անցնելուց առաջ. 4) Պատերազմի ժամանակ ռազմական ցոյց՝ քշուման վախեցնելու:

ԴԵՄՈՆՍՏՐԱՏԻՎ, ԼՍ.— 1) Սպառնական արարք կամ կեցւածք. 2) Կեղծ քաջութեամբ ցուցադրում մի յատկութեան, որից զուրկ է ցուցարար անձը:

ԴԵՆԴԻ, ԱՈՒ.— Ճաշակաւոր, վայելուչ:

ԴԵՊՈ, ՖԲ.— 1) Ապրանքների պահեստանոց. 2) Երկաթուղային եւ ելեկտրական վագոնների (ֆառերի) պահեստի եւ նորոգման վայր:

ԴԵՊՈՐՏԱՅԻԱ, ԼՍ.— 1) Ախար, երկրից վտարում՝ քաղաքական պատճառներով կամ քրէական յանցանքների համար. 2) Ամերիկայի Մ. Նահանգներից վտարում նաեւ օտարածին խենքերի եւ հանրութեան վրայ քեռ եղած անձների:

ԴԵՊՈՒՏԱՏ, ԼՍ.— Որոշ յանձնարարութեան կամ

պաշտօնի համար համայնֆի կողմից ընտրւած ներկայացուցիչ պատգամաւոր:

ԴԵՊՈՒՏԱՅԻԱ, Լտ.— Պատգամաւորութիւն:

ԴԵԿԱՄԻՋԱԴՈՍ, Սպ.— «Անշաղկներ», «մերկացւածներ».— Սպանիայում այդ անունով կոչուում են ծայրայեղ ձախակողմեանները — անասուածներ, ոչնչականներ (նիհիլիստներ) եւ այլն:

ԴԵՍՊՈՏ, Յն.— Բռնապետ:

ԴԵՍՊՈՏԻԶՄ, Յն.— Բռնապետութիւն.— պետական դրութիւն, երբ ժողովրդի ամբողջ նախատաղիրն ենթակայ է տիրող բռնապետի փառահռոյժին:

ԴԵՍՏՈՒՐ, Սս.— Բարձրագոյն քրմապետ Զրադաշտական կրօնի մէջ — մոգապետ:

ԴԵՎԻԶ, Լտ.— Նշանաբան, կարգախօս:

ԴԵՏԵՐՄԻՆԻԶՄ, Լտ.— Կրօնա-փիլիսոփայական աշխարհայեացք, որի համաձայն տիեզերքի մէջ ամեն ինչ նախասահմանւած է, եւ մարդկային կամքը չի կարող ազատօրէն գործել, այլ միայն կառավարւելով Աստուծոյ կամ բնութեան ոյժերից եւ արտաքին, քրջապատի ազդեցութիւններից:

ԴԵՐՄԱՏՈԼՈԳԻԱ, Յն.— Մոքքաբանութիւն — մոքքի կազմն ու հիւանդութիւններն ուսումնասիրող գիտութիւն:

ԴԵՏԵՆՏՐԱԼԻԶԱՅԻԱ, Յն. Լտ.— Ապակենտրոնացում. 1) Մէկ կենտրոնի փոխարէն բազմաբիւ կենտրոնների գոյութիւն. 2) Պետական, համայնական, կուսակցական դրութիւն, որի մէջ ղեկավար են հանդիսանում անջատ կենտրոններ եւ հաւաքաբար մէկ ամբողջութիւնն են կազմում:

ԴԵՏԵՄՎԻՐՆԵՐ, Լտ.— «Տասնապետականներ» —

Հին Հռոմէական վարչաձևի մէկ տեսակ, որ կառավարական այլեւայլ հաստատութիւնները վարում էին Բէ-նեթով ընտրած պաշտօնեաներ, տասնապետական կարգով:

ԳԵՅԻՅԻՏ, Լտ.— Որեւէ հաշւայարդարի մէջ վնաս:

ԳԷԻԶՄ, Յն.— Փիլիսոփայական տեսութիւն, որը մերժում է որեւէ Աստուծոյ գոյութիւն, միակ աստուծն ընդունելով մարդկային առողջ բանականութիւնը:

ԳԻԱԳՆՈԶ, Յն.— Բժշկական նախնական բնութիւն՝ հիւանդութեան բնոյթը հասկանալու համար. ախտագրե-նութիւն. ախտաճանաչութիւն:

ԳԻԱԳՐԱՄՄԱ, Յն.— Ուրագիծ. մի յատակագծի նախնական փորձ:

ԳԻԱԼԵԿՏԻԿԱ, Յն.— 1) Վիճաբանելու հմտութիւն. 2) Վիճաբանութեան սովետական եղանակ՝ անտրամաբանական նշանաբանութիւնները տրամաբանական ներկայացնելու:

ԳԻԱԼՈԳ, Յն.— Խօսակցութիւն, գաղափարների փոխանակութիւն մի Բանի անձերի միջեւ:

ԳԻԱՆԱ, Լտ.— Հռոմէական դիցաբանութեան մէջ Իւլիոսերի եւ Լատոնայի աղջիկ, կուսական անարատութեան եւ որսորդութեան աստուծուհի: Լուսինն իր խորհրդանիւն էր: Համապատասխան Յունական Արտեմիսին:

ԳԻԼԵՄՄԱ, Յն.— Տրամաբանութեան ինքնայատուկ եղանակ, երբ ընդունում են երկու իրար հակոտնեայ առաջարկներ, եւ որոնք, սակայն, մոյն եզրակացութեան են յանգում:

ԳԻԼԵՏԱՆՏԻԶՄ, Յն.— Մակերեսային, անբաւարար ծանօթութիւն գիտութեան կամ արեւստների որեւէ նիւղի մէջ:

ԴԻԿՏԱՏՈՐ. ՅՈՒՆ.— «Հրամայող».— Պետութեան ժամանակաւոր կառավարիչ, նախարարապետ կամ վարչապետ՝ լայնարձակ եւ յաճախ անսահման իրաւունքներով, որը պաշտօնի է կանչուում երկիրը ներքին ալեկոծութիւններից փրկելու համար կամ պատերազմի ժամանակ:

ԴԻԿՏԱՏՈՒՐԱ. ՅՈՒՆ.— Դիկտատորի կողմից կառավարող պետական վարչաձեւ:

ԴԻԿՏԻԱ. ՅՈՒՆ.— Բառերի արտասանութեան եղանակ:

ԴԻՆԱՄԻԿԱ. ՅՈՒՆ.— 1) Արտաքին ազդեցութիւններից շարժող առարկաների մեքենագիտական ուսումնասիրութիւն. 2) Առարկաները շարժման մէջ դնող ոյժ:

ԴԻՆԱՄՈՒ, ՅՈՒՆ.— Ուժամիով մեքենայ, որ շարժման մէջ է դնում առարկաներն ու գործիքները:

ԴԻՆՈՉԱՎՐ, ՅՈՒՆ.— Նախապատմական վիթխարի կենդանի, մոզեսային սերունդից, երբեմն 30–40 ոտք բարձրութեամբ եւ 50–70 ոտք երկարութեամբ: Երկրաբանական պեղումների շնորհիւ գտնուած են դիմոզավրերի բազմաթիւ ոսկորներ եւ ֆարացած հաւկիթներ, մանաւանդ Զինական Գորի անապատում:

ԴԻՆՈՒՐ, ՀՐ.— Ըստ Թալմուդի (Հրէական սուրբ գիրք) մի հրեղէն զետ, որ հոսում է երկնքի մէջ Եհովայի գահի ստորոտում, եւ որի մէջ պարտաւոր են մաքրելու բոլոր արդաք հոգիները, նախ քան նրան ներկայանալը:

ԴԻՈՒՐՆԱ. ԼՍ.— Օգոստոս կայսեր օրով (63–14 թ. Ք. Ա.) Հռոմի մէջ պատի պարբերաբերք, տախտակի կամ կտաւի վրայ, լուրերով եւ պետական կարգադրութիւններով:

ԴԻՊԼՈՄԱՏ, ՅՈՒՆ.— 1) Քաղաքագէտ, դիւանագէտ. 2) Պետական բարձր պաշտօնեայ, օրինակ՝ նախարար,

դեսպան եւ այլն. 3) Խորամանկ, նարպիկ, մարդկանց հետ վարւիլ գիտցող անձ:

ԴԻՊԼՈՄԱՏԻԱ, ՅՈՒՆ.— Քաղաքագիտութիւն. դիւանագիտութիւն:

ԴԻՍԿՈՒՍԻԱ, ՅՈՒՆ.— Խորհրդածութիւն, կարծիքների եւ գաղափարների փոխանակութիւն:

ԴԻՍԿ, ՅՈՒՆ.— 1) Արեւի, լուսնի եւ աստղերի տեսանելի բոլորակ մաս — սկաւառակ. 2) Փայտից կամ մետաղից բոլորակ տափակ առարկայ, որեւէ նպատակի համար գործածուող:

ԴԻՍՊԼԱՐԻՍԵՐԻԶԱՅԻԱ, ՅՈՒՆ.— Խորհրդային Միութեան մէջ առողջապահական յատուկ վարչութիւն, որը հետապնդում է ուսումնասիրելու աշխատատեղը զանգւածների կենսական պայմանները, չեզոքացնելու եղած չարիքները եւ գործառնութիւնը տանելի առողջապահական վիճակի մէջ դնելու:

ԴԻՍՊԵՆՍԱՅԻԱ, ԼԱՒ.— 1) Բժշկական պիտոյքների եւ դեղերի ձրի բաշխում. 2) Ազատներին ուտելիքի, հագնելիքի բաշխում:

ԴԻՍՊՈԻՏ, ԼԱՒ.— Հրապարակային վիճաբանութիւն որեւէ լուրջ նիւթի շուրջ:

ԴԻՍԴԻՊԼԻՆ, ԼԱՒ.— Խիստ կարգապահութիւն:

ԴԻՎԻԶԻԱ, ԼԱՒ.— 1) Զօրաբաժին, սովորաբար 4000 զինուորներով. 2) Բաժանմունք:

ԴԻՐԵԿՏԻՎ, ԼԱՒ.— Հրահանգ. ցուցմունք. ուղեցոյց:

ԴԻՐԵԿՏՈՐԱՏ, ԼԱՒ.— Որեւէ հաստատութեան վարիչ մարմին:

ԴԻՐԻԺԵՆՈՐ, ՖԻՐ.— Նւագախմբի կամ երգչախմբի կառավարիչ:

ԴԻՖԵՐԵՆՑԻԱԼ ՀԱՇԻԻ, ԼԱՒ.— 1) Մաքեմաքիական

գիտութեան մէջ՝ ամբողջական փանակը նւագագոյն մանր փանակների վերածելու եւ նրանց փնտրիւնից յետոյ ընդհանուր փանակին անցնելու եղանակ. 2) Որեւէ երևոյթի կամ առարկայի նւագագոյն մեծութիւնների զննումով առաւելագոյնը հասկանալու եղանակ:

ԴԻՖԶԱՄԱՅԻԱ, Լտ.— Անւանարկութիւն, վարկաբեկում՝ մասնաւորաբար մամուլի մէջ:

ԴՈԳՄԱ (Դոգմատ), Յն.— Որեւէ վարդապետութեան հիմնական սկզբունք. դաւանանք:

ԴՈԳՄԱՏԻՔ, Յն.— 1) Դաւանաբանական. 2) Դաւաւանութեան՝ նեղ ըմբռնումով. 3) Նեղմիտ, միակողմանի:

ԴՈԺ, Իտ.— Վեցնետի եւ Զեմովայի հանրապետութիւնների մէջ երկրի բարձրագոյն կառավարիչ, կէսմիապետական իրաւունքներով:

ԴՈԿՏՐԻՆ, Լտ.— Ուսուցմունք. տեսութիւն:

ԴՈԿՏՐԻՆԵՈՐ, Լտ.— Տեսական հայեացքներով առաջնորդող, փոխանակ գործնականի:

ԴՈՄԻՆԻՈՆ, Լտ.— Մայր երկրին ենթակայ հողամաս. գաղթավայր, օրինակ՝ Քանադան Անգլիայի դոմինիոնն է:

ԴՈՆ, Սպ.— Ազնւականի տիտղոս Սպանիայում, անւան սկիզբը գործածող, օրինակ՝ Դոն Ժուան:

ԴՈՆ-ԺՈՒԱՆ, Սպ.— 1) Սպանիական մի աւանդալէպի հերոս, յայտնի կնամուլ. Անգլիացի հռչակաւոր բանաստեղծ Լորդ Բայրընի հոյակապ ստեղծագործութեան — Դոն-Ժուանի ներշնչման նիւթն եղաւ. 2) Փոխաբերական իմաստով սիրային արկածներ փնտռող, կնամուլ:

ԴՈՆ-ԲԻՇՈՏ, Սպ.— Սպանիայի մեծամուն գրող Սերվանտէսի աշխարհահռչակ վէպի գլխաւոր հերոս — ծաղրայի մի ասպետ, անիրագործելի երազներից տարւած:

ԴՈՒԱԼԻԶՄ, Լտ.— 1) Երկուութիւն. երկուութիւն. երկպառուութիւն. երկաստածութիւն. 2) Տրամաբանական եղանակ, որը հնարաւոր է գտնում որեւէ երկույթի կամ անձի մէջ երկու տարրեր յատկութիւնների կամ արտայայտութիւնների գոյութիւն, օրինակ՝ բարութեան եւ չարիքի, խելացիութեան եւ ասպուշտութեան, մարմնական եւ հոգեկան պահանջների եւ այլն. 3) Փաղափական կազմ, երբ պետութեան վարչական մեքենան գտնում է երկու իրար հակադրող հոսանքների ձեռքում, եւ կամ՝ քէ՛ կառավարական բիրտկրատ մի խմբակի եւ քէ՛ ժողովրդական ազդեցութեան ենթակայ է. 4) Կուսակցական կեանքում երկու իրար հակամարտ ուղղութիւններ միեւնոյն ժամանակ:

ԴՈՒԵՏ, Իտ.— Երկու անձերի կողմից երգ կամ նըւագ:

ԴՈՒՄԱ, Ռս.— Խորհրդարան. քաղաքային վարչութիւն:

ԴՈՒԽԱՐՈՐ, Ռս.— «Հոգեմարտ» — Ռուս Օրթոդոքս եկեղեցուց անջատւած աղանդաւորների անուն, որոնք անհրաժեշտ են գտնում «եռգով սրբացումը», մերժում են ուղղափառ կրօնի բարդ ձեւերը, հակառակ են զինուորագրութեան, քեմամի են քաղաքակրթական շատ ձեւերի, ինչպէս քատրոն, գեղարւեստ եւ այլն: Իրենց Կովկասի հատւածները ցարական կառավարութեան կողմից վայրագ հալածանքի ենթարկւեցին 1890-93-ին եւ մեծ խեղճութեամբ զաղթեցին Փանդա եւ Փալիփորնիա, պատճառ դառնալով Կովկասահայ զաղթային հոսանքին դէպի Մ. Նահանգները:

ԴՐԱԳՈՒՆ, Ֆր.— «Վիշապագործ» (Դրագոն).— Հեծիւագործի յատուկ գունդեր Եւրոպական բանակների մէջ:

ԴՐԱՄԱ, ՅՈՒՆ.— 1) Թատերական կամ բանաստեղծական գրածք, լուրջ եւ տխուր բովանդակութեամբ. 2) Տխուր դէպք. ցաւալի արկած:

ԴՐԱՄԱՏԻՔ, ՅՈՒՆ.— 1) Տխրալի, ցաւալի. 2) Դրամատիկներ ներկայացնող դերասանների խումբ — դրամատիկ խումբ:

ԴՐԱՄԱՏՈՒՐԳ, ՅՈՒՆ.— Դրամաներ գրող հեղինակ. Թատերագիր:

ԴՐԻԱԴ, ՅՈՒՆ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ անտառային յաւերժահարսների անուն: Դրիադները ծնունդ էին ծառերի հետ եւ մեռնում նրանց հետ: Խորհրդանշան էին բուսական կեանքի մարդկայնացման:

ԴՐՈՄԱԴԵՐ, ՅՈՒՆ.— Միասապատ ուղտ:

ԴՐՈՒԶՆԵՐ, ՅՈՒՆ.— Հիւսիսային Սիւրիայում եւ Լիբանանի հարաւ-արեւմտեան մասերում ապրող ցեղերի անուն: Դուրգի (Դրուգ)՝ ծաղրական իմաստով՝ կոշտ, կոպիտ:

ԴՐՈՒԴ.— Գերմանացիների նախահայր կելտական ցեղերի մէջ հերանոս բուրմ:

Ե

ԵԱԳՈՒԱՐ.— Վագրի մէկ տեսակ Հարաւային Ամերիկայում:

ԵԱԹԱՂԱՆ, ԹԲ.— Կեռ դառն:

ԵԱՆՈՒՍ, ԼՈՒ.— Հռոմէական դիցաբանութեան մէջ՝ ժամանակի, խոռովութեան եւ ֆակտատագրի աստուած: Պատկերացում էր երկու դէմքով՝ գլխի առջեւ եւ ետեւ:

ԵԲՆՆՈՍ, ՅՈՒՆ.— Արեւադարձային երկրների սեւ փայտով ծառ, շատ կարծր եւ արժեքաւոր:

ԵԴԵՄ, ՀՐ.— Հրէական առասպելական երկրային դրախտ, Ադամի եւ Եւայի բնակավայր:

ԴՌԻԱԼԻԶՄ, Լտ.— 1) երկուութիւն. երկուորութիւն. երկպաշտութիւն. երկաստածութիւն. 2) Տրամաբանական եղանակ, որը հնարաւոր է գտնում որեւէ երկուայր կամ ամօր մէջ երկու տարբեր յատկութիւնների կամ արտայայտութիւնների գոյութիւն, օրինակ՝ բարութեան եւ չարիքի, խելացիութեան եւ ասպուշտութեան, մարմնական եւ հոգեկան պահանջների եւ այլն. 3) Քաղաքական կազմ, երբ պետութեան վարչական մեքենան գտնւում է երկու իրար հակադրող հոսանքների ձեռքում, եւ կամ՝ քե՛կառավարական բիւրոկրատ մի խմբակի եւ քե՛կ ժողովրդական ազդեցութեան ենթակայ է. 4) Կուսակցական կեանքում երկու իրար հակամարտ ուղղութիւններ միեւնոյն ժամանակ:

ԴՌԻԵՏ, Խտ.— երկու անձերի կողմից երգ կամ նըլագ:

ԴՌԻՄԱ, Ռս.— Խորհրդարան. քաղաքային վարչութիւն:

ԴՌԻՆԱԲՈՐ, Ռս.— «Հոգեմարտ» — Ռուս Օրբոդոֆս եկեղեցուց անգատւած աղանդաւորների անուն, որոնք անհրաժեշտ են գտնում «հոգով սրբացումը», մերժում են ուղղափառ կրօնի բարդ ձեւերը, հակառակ են զինուորագրութեան, թեմամի են քաղաքակրթական շատ ձեւերի, ինչպէս թատրոն, գեղարւեստ եւ այլն: Իրենց կովկասի հատւածները ցարական կառավարութեան կողմից վայրագ հալածանքի ենթարկւեցին 1890-93-ին եւ մեծ խըմբերով գաղթեցին Քանադա եւ Քալիֆորնիա, պատճառ դառնալով կովկասահայ գաղթային հոսանքին դէպի Մ. Նահանգները:

ԴՐԱԳՈՒՆ, Ֆր.— «Վիշապազօրք» (Դրազոն). — Հեծիլազօրքի յատուկ գունդեր Եւրոպական բանակների մէջ:

ԴՐԱՄԱ, ՅՈՒՆ.— 1) Թատերական կամ բանաստեղծական գրածք, լուրջ եւ տխուր բովանդակութեամբ. 2) Տխուր դէպք. ցաւալի արկած:

ԴՐԱՄԱՏԻՔ, ՅՈՒՆ.— 1) Տխրալի, ցաւալի. 2) Դրամաներ ներկայացնող դերասանների խումբ — դրամատիք խումբ:

ԴՐԱՄԱՏՈՒՐԳ, ՅՈՒՆ.— Դրամաներ գրող հեղինակ. քատերագիր:

ԴՐԻԱԿ, ՅՈՒՆ.— Յոյն դիցարանութեան մէջ անտառային յաւերժահարսների անուն: Դրիադները ծնունդ էին ծառերի հետ եւ մեռնում նրանց հետ: Խորհրդանիշն էին բուսական կեանքի մարդկայնացման:

ԴՐՈՄԱԳԵՐ, ՅՈՒՆ.— Միասապատ ուղտ:

ԴՐՈՒՋՆԵՐ, ՅՈՒՆ. Ա.— Հիւսիսային Սիւրիայում եւ Լիբանանի հարաւ-արեւմտեան մասերում ապրող ցեղերի անուն: Դուրզի (Դուրզ)՝ ծաղրական իմաստով՝ կոտ, կոպիտ:

ԴՐՈՒԻԴ.— Գերմանացիների նախահայր կելտական ցեղերի մէջ հեքամոս քուրմ:

Ե

ԵԱԳՈՒԱՐ.— Վագրի մէկ տեսակ Հարաւային Ամերիկայում:

ԵԱԹԱՂԱՆ, Թ.Բ.— Կեռ դաշոյն:

ԵԱՆՈՒՍ, ԼՈՒ.— Հռոմէական դիցարանութեան մէջ՝ ժամանակի, խոռովութեան եւ մակառարի աստուած: Պատկերացում էր երկու դէմքով՝ գլխի առջեւ եւ ետեւ:

ԵԲԵՆՈՍ, ՅՈՒՆ.— Արեւադարձային երկրների սեւ փայտով ծառ, շատ կարծր եւ արժեքաւոր:

ԵԴԵՄ, ՀՐ.— Հրէական առասպելական երկրային դրախտ, Ադամի եւ Եւայի բնակավայր:

ԵԶԻԿԻՆԵՐ, Յտ Ա.— Քրդական բազմաթիւ ցեղա-
յին նիւաւորութիւններից մէկը, ըստ աւանդութեան՝
հայ ծագումով: Մահմեդական որոշ հաւատալիքներ ու-
նենալով հանդերձ՝ միաժամանակ ընդունում են չար ոգի-
ների գոյութիւնը, որոնց ազդեցութիւնից գերծ մնալու
համար երկրպագում են նրանց: Բնութեամբ մեղմ են եւ
ուշիմ, չնմանելով քուրդ ուրիշ վայրագ ցեղերին: Խ-
Հայաստանի մէջ 60,000-ից աւելի եզիդիներ կան, որոնք
կառավարութեան հոգատարութեամբ սկսած են մտնել
մտաւոր յեղաբեղման նոր փուլի մէջ:

ԵԶՈՊՈՍ, Յտ. Ա.— Հին աշխարհի մեծագոյն ա-
ռակախօս, մօտ հինգ դար Ք. Ա.: Ոչ իր ծննդեան քա-
կանը եւ ոչ վայրը հաստատապէս նշուած չեն: Յայտնի
է միայն որ ստրուկ էր Քսանտուս անունով մի բարեսիրտ
Յոյնի, որ Եզոպոսի արտակարգ սրամտութեան վրայ
հիացած՝ նրան ազատութիւն շնորհեց: Եզոպոսին վերա-
գրւած հարիւրաւոր առակները մինչեւ այժմ առածների
ձեւով մնացած են ազգերի մէջ, որոնք վնիտ սրամտու-
թիւնից զատ՝ այլեւ բարոյագիտական գոգտրիկ դասեր
են որեւէ մէկի համար:

ԵԶՈՒԻՏ (Ճիզվիթ, Զիզվիտ), Յտ. Ա.— «Յիսուս-
եաններ»— Կաթոլիկ կրօնականների միաբանութիւն՝ իզ-
նատիոս Լոյովայի կողմից հիմնւած 1534 թւին, Յիսուս-
եան Միաբանութիւն անունով: Կարն միջոցում Յիսուս-
եանները իրենց ցանցը տարածեցին ամբողջ Կաթոլիկ աշ-
խարհում, նոյն իսկ Եւրոպական միապետներին իրենց
ազդեցութեան ենթարկելով եւ ազգերի նակատագրի հետ
խաղալով: Հռոմի պապերը յաջողապէս օգտագործեցին
Յիսուսեաններին, իրենց ազդեցութիւնն աւելի եւս ընդ-
լայնելու համար: Յիսուսեաններն որդեգրեցին ինկվիզի-

ցիայի (Հաւատաւմանութեան) զարհուրանքները, հակառակորդներին ոչնչացնելու, ինչպէս նաեւ ծաւալող Բողոքականութեան առջեւ առնելու համար: Պատուհաս եղան եւրոպական ժողովրդների գլխին. մինչեւ որ զանազան երկրներից դուրս վաճառեցին՝ Փորքուգալիայից՝ 1759-ին, Ֆրանսիայից՝ 1764-ին, դարձեալ Ֆրանսիայից, երկրորդ եւ վերջին անգամ, Նապոլէոն Բոնապարտի հրամանով՝ 1808-ին, Իտալիայից՝ 1773-ին: Միաբանութեան փոքրիկ մնացորդներ գոյութիւն ունին այժմ Հաւալային Ամերիկայի հանրապետութիւններում միայն, սակայն բոլորովին գումատուած ազդեցութեամբ (Տե՛ս Ինկվիզիցիա):

ԵՀՈՎԱ, Հր.— Աստուածաւնչի մէջ՝ Հրեական աստուած, որի համար ատելի էին բոլոր ազգերը, «ընտրեալ» ժողովրդից գատ: Վրէժխնդիր էր, անգութ եւ դաժան:

ԵՆԵԶԵՐԻՆԵՐ, Թ. Բ.— Թիւրք բռնակալ սուլթանների կոտորածների եւ աւարառութեան շրջանում Քրիստոնեայ ազգերից փոքր հասակում յափշտակւած եւ յատկապէս վայրագ եւ արիւնարբու զինւորների վերածւած յատուկ դասակարգ: Ժ. Դ. դարից սկսած ենիչերիները գորաւոր ոյժ սկսեցին ներկայացնել, յատուկ գումդեր կազմելով: Հպատակ ոչ-մահմեդական ժողովուրդների գլխին ահաւոր պատուհաս եղան, սպանութիւններով, կողոպուտով, բռնաբարութիւններով: Սուլթանների գահերի հետ սկսեցին յաղալ, մէկին սպանելով՝ միւսը գահը բարձրացնելու համար: Մահմուդ Բ. սուլթանի հրամանով 1826-ին Պոլսոյ մէջ ենիչերիները անսպասելի կերպով պաշարւեցին եւ կոտորւեցին. այնուհետեւ գաւառների մէջ ջարդւեցին:

ԵՈՇԻՎԱՐԱ, Ճպ.— Ճապոնական անառակամոցներին

յատկացած քաղամաս: Հանրատունները (Ջուրոյեա) շապոնական ընկերային կենցաղի ամենից քացասական կողմն եղած են եւ ե՛ն ներկայիս: Ճապոնական աւատական ըմբռնումով աղջիկը հանրութեան սեփականութիւն էր, երբ տակաւին չէր ամուսնացած եւ ամուսնանալուց յետոյ միմիայն՝ իր ամուսնու սեփականութիւն: Այդ պատճառով նոյն իսկ մի տեսակ առաքինութիւն էր համարոււմ, որպէսզի հասունցած աղջիկները իրենց ծնողների համաձայնութեամբ մի քանի տարւայ համար անառականոց մտնէին, վաստկած դրամով նրանց օգնելու, ինչպէս նաեւ իրենց համար օժիտ պատրաստելու: Նոյն իսկ հարուստ ընտանիքների եւ ազնւական դասի օրիորդներ չէին քաւոււմ Ջուրոներ (պոռնիկ) լինելու, մինչեւ որ երեք քառորդ դար առաջ Եւրոպական ըմբռնումների կնքարկելով՝ սկսեցին հրաժարւիլ հնաւանդ սովորոյթներից: Հասարակ ժողովուրդը, սակայն, մնում է կռոջած վաղեմի ապրելակերպին: Վերջին 20-25 տարիների ընթացքում Ճապոնացի կանանց միութիւններ սկսած են կատաղի պայքար մղել այդ չարիքի դէմ, պահանջելով գոցել Եռեւթարանքը, սակայն օրէնսդրական մարմինները գործնական ոչ մէկ քայլ չգործեցին այդ ուղղութեամբ, քանի որ անառակութիւնը նւթական մեծագոյն ազդիւրներից մէկն է բազմաթիւ Ճապոն պարլամենտականների եւ ծերակոյտականների համար: Ներկայիս Ճապոնական Եռեւթարանքը ապաստանում են աւելի քան կէս միլիոն աղջիկներին:

ՆՈՐԿԵՆԱՅՐ, ԱՆ.— Անգլիական ամենից ընտիր խոզ, 10-15 ձագ ծնող. յաճախ 1500-1600 փառնա ծանրութեամբ:

ՆՈՒՆԱԿ.— Բուլգարական մարմնամարզական միու-

րիւնների անուն, կառավարական հովանաւորութեամբ-
յետադիմական, ազգայնամոլ մթնոլորտի մէջ դաստիա-
րակուղ :

ԵՎԴԻՄՈՆԻԶՄ, ՅՆ.— Փիլիսոփայական աշխարհայ-
եացք, որի համաձայն գոյութեան միակ նպատակն երջա-
նիկ լինելն է :

ԵՎՄԵՆԻԴՆԵՐ, ՅՈ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ
խղճի եւ վրէժխնդրութեան աստածուհիներ, համապա-
տասխան Հռոմէական Ֆուրիաներին :

ԵԻՐՈՊԱ, ՅՈ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ Փիւնի-
կեցոց բագաւոր Ագեմոսի աղջիկ, որին սիրահարեց
Ջեւս (Իւպիտեր-Արամազդ) եւ ցուլի կերպարանք առնե-
լով՝ ներան փախցրեց Կրէթէ կղզին :

ՈՒՂԵՑՈՅՑ

Խ. Հայաստանի նոր ուղղագրութեամբ Ե-ով սկըս-
ւող բառերը նայել բառարանի է-ի շարքի մէջ, օրինակ՝
Եպիկուրեան, Եփապերտ՝ նայել Էպիկուրեան, Էփապերտ :

Զ

ԶԱՄՇ, Գր.— Եղջերուի եւ շան կաշի՝ ձեռնոցների եւ կանանց նուրբ կօշիկների համար գործածուող:

ԶԱՅԹԻԷ, ԹԲ.— Թիւրք ոստիկան:

ԶԵՐՈՒ, Լտ.— Արեւադարձային երկրներում միասապատ կամ երկսապատ եղ:

ԶԵՐՐ, Լտ.— Աֆրիկայի վայրի ձիու մէկ տեսակ, սեւ ու սպիտակ ժապաւէնակերպ մորքով:

ԶԵՄՍՏՎՈ, Ռս.— Ռուս բռնակալ Ալեքսանդր Գ.—ի օրով ստեղծւած գիւղացիական անւանական ինքնավար հողատիրութեան սիստեմ, իրականութեան մէջ գիւղացիութիւնը ղգմելու եւ կեղեքելու համար հաստատուած:

ԶԵՆՂ—ԱԻԵՍՏԱ, Սս.— «Կենդանի խօսք».— Զրադաւտի կրօնա-փիլիսոփայական ուսուցմունքը պարունակող գիրք:

ԶԵՆՂԵՐԷՆ, Սս.— Հին պարսկական (Բակտրիական) լեզու:

ԶԵՆԻԹ, Յն.— Բարձրագոյն կէտ. երկմփի ամենաբարձր կէտ, ուղիղ գծով:

ԶԵՆՈՆԻԶՄ, Յն.— Գ. դարում Ք. Ա. Զենոն Յոյն փիլիսոփայի տեսութիւնների հետեւողութիւն, որ Ստոիկեան աշխարհայեացք անունով յայտնի է: Զենոնը պարզ եւ մաքուր կենցաղի քարոզիչն էր. սովորեցնում էր կենսական բոլոր դէպքերի մէջ պաղարին լինել, արհամար-

հել ճախողանքն ու տառապանքը, քիչով զոհանալ, սառնասիրտ կերպով դիմաւորել մահւան, եւ այլն:

ԶԵՆՍ, ՅՈՒՆ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ կրօնոս (կրօնոս), ժամանակի, եւ Ռէայի (Նրկրի) որդին էր: Զեւսը հայր աստուծն եղաւ, համապատասխան Հռոմէական Իւլիստերին եւ Հայկական Արամազդին: Իր բնականայր Ոլիմպոս լեռան վրայ ժամանակն անցնում էր խնջոյքներով, եւ կամ երկրի վրայ՝ մահկանացու գեղեցկուհիների հետ սիրային արկածախնդրութիւններով:

ԶԵՓԻԻՒ, ՅՈՒՆ.— Թեքեւ, հանելի հով:

ԶԻԳԶԱԳ, ՅՐ.— 1) Կոտրտած գիծ. 2) Նեղ եւ շարունակ մէկ կամ միւս կողմ ծուող ճամապարհ:

ԶԻԳՅՐԻԴ, ԳՐ.— Գերմանական ազգային աւանդավէպի՝ Նիբելունգների դիւցազներգութեան գլխաւոր հերոս, որի արկածները իբր միւր ծառայած են վազների հոչակաւոր օպերաների շարքին համար:

ԶՈԴԻԱԿ, ՅՈՒՆ.— Յոյն աստղագէտների համար երկրակամարի վրայ երեւակայական շրջագիծ, որի վրայ անցնում է արեւը: Զոդիակը բաժնւած է տասներկու հաւասար մասերի, այլեւայլ կենդանիների անունով կոչւած, ինչպէս ցույց տեսնուի, ձուկ եւ այլն, որոնք կազմում են համանուն աստեղային խմբաւորումները (սիստեմները):

ԶՈԻԼ, ՅՈՒՆ. Ա.— Գ.—ըդ դարում Գ. Ա. Յոյն բնագիտութեան, որ մեծ հոչակ հանեց իր սուր, ծաղրական, բուռն քննադատութիւններով, քէեւ յաճախ՝ միակողմանի: Ներկայ իմաստով Զոիլ նշանակում է չարամիտ, բուռն լիզու գործածող քննադատ:

ԶՈՈԼՈԳԻԱ, ՅՈՒՆ.— Կենդանիների կեանքն ուսումնասիրող գիտութիւն — Կենդանաբանութիւն:

— 228 —
ԶՈՒ (Զոռլոջիական պարտէզ). — Գազանանոց :

ԶՈՒԼՈՒ (Զուլուսներ). — Ափրիկայի սեւամորք կիսավայրերի մի ցեղ :

ԶՐԱԴԱՇՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, Սս. — Զրադաւետի հիմնած կրօնա-բարոյագիտական վարդապետութիւն, որ տիրող կրօնն եղաւ Պարսկաստանում եւ Միջագետքում: Ոչ մէկ փաստ չկայ թէ Զրադաւետ անունով մէկը գոյութիւն ունեցած է եւ ո՞ր դարերջանում: Զրադաւետականութիւնը ծագումն առաւ մօտաւորապէս 8-10 դար Ք. Ա.: Բազմաստածեան հաւատալիքների խտացումն էր, բարի՝ Ահուրամազդա գերաստուծոյ եւ չարութեան՝ Ահրիմանի յաւիտեական պայքարի աւանդալէսյով, աշխարհի տիրապետութեան համար: Ահուրամազդան վերջ ի վերջոյ յաղթող պիտի հանդիսանայ եւ Ահրիմանը ընդմիշտ պիտի կորցնէ իր ազդեցութիւնը մարդկային նակատագրի վրայ: Զրադաւետական դաւանանքի միապաղաղ բնոյթը խանգարեց այլեւայլ նոր գաղափարների կցումով: Զրադաւետականները մերժում էին տաճարներում աղօթելը, բացօդեայ պաւտամունքն ընդունելով իբր միակ յարգանքի ձեւ՝ Ահուրամազդային (Որմիզդին): Արեւը կենսատու աստած էին ընդունում, կրակը նրա խորհրդանիշը, որ միշտ վառ էր պահում մոգերի (հուրմերի) կումից: Թոյլատրում էր բոյրերի եւ եղբայրների ամուսնութիւնը իրար հետ, ինչպէս նաեւ հայրերը կարող էին կնութեան առնել իրենց ազդիկներին, եւ մայրերը իրենց տղաների կին լինել: Մեռելներին չէին քաղում, քողնելով որպէսզի անգղները լափէին:

է

ՈՒՂԵՑՈՅՑ

Խ. Հայաստանի մօր ուղղագրութեամբ Ե-ով սկսող բառերը մայել այս շարքի մէջ, օրինակ՝ Եպիկուրեան, Եփապերտ՝ մայել Եպիկուրեան, Եփապերտ:

ԷԳՈՒԶՄ, Լտ.— Եսականութիւն, Եսամոլութիւն. անձնական շահերի ծայրայեղ գերադասութիւն ուրիշի շահերից:

ԷԳՈԹԷԻԶՄ, Լտ. Յն.— Ինքնաաստուածացում, ինքնապաշտութիւն:

ԷԴԻԿՏ, Լտ.— Պետական օրէնք. որոշում. վճիռ:

ԷԴԻՈԼՈԳԻԱ, Յն.— Ազգաբանութիւն, ցեղաբանութիւն.— ազգերի կենցաղը, սովորոյթները, պետական-հասարակական կազմն ուսումնասիրող ընկերաբանական գիտութիւն:

ԷԶՈՏԵՐԻԿ, Յն.— 1) Խորհրդաւոր, գաղտնի ընկերակցութեան անդամ. 2) Խորհրդաւոր գիտութիւններին հաւատացող:

ԷԹԻՈԼՈԳԻԱ, Յն.— Հիւանդութիւնների ծագումը, պատճառներն ու ազդեցութիւններն ուսումնասիրող գիտութիւն:

ԷԼԱՍՏԻՔ, Լտ.— Ճկումն. դիւրաբէք:

ԷԼԴՈՐԱԴՈ, Սպ.— Առասպելական «Ոսկի Աշխարհ», որ իբր քէ գտնուում էր Ամերիկայում, եւ որի մասին տարածւած գրոյցները անհամար Եւրոպացիներին արկածախնդրութեան մղեցին, նոր Աշխարհում իրենց բախտը փնտռելու: Փոխաբերական իմաստով՝ բախտը փնտռելու երկիր:

ԷԼԵԳԱՆՏ, Ֆր.— Վայելուչ, շնորհալի:

ԷԼԵԳԻԱ, Յն.— Քնարերգական քախծոտ բանաստեղծութիւն:

ԷԼԵՄԵՆՏ, Լտ.— 1) Որեւէ նիւթի հիմնական մաս, տարր. 2) Հաւաքական իմաստով՝ վիթխարի մարմիններ կամ վիթխարի ոյժեր. օրինակ՝ բնութեան էլեմենտներ տարբերային ոյժեր՝ ինչպէս երկրաշարժ, մրրիկ եւ այլն:

ԷԼԵՔՍԻՐ, Յն.— 1) Զօրաւոր ըմպելի. 2) Կենսունակ, ոյժ տուող հեղուկային դեղ. 3) «Անմահական Զուր», որը միջնադարեան ըմբռնումով գոյութիւն ունէր կամ հնարաւոր էր պատրաստել, եւ որի մէկ կաթիլը բաւական էր անմահանալու համար: «Անմահական Զուր»ի յայտնագործման համար միջնադարեան հարիւրաւոր գիտուններ — Ալֆիմիկոսներ իրենց կեանքը մաշեցրին:

ԷԼԵՔՏՐԱ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ մի չըմնադ յաւերժահարս, որը Զեւսից մի տղայ ունեցաւ — Դարդանուս: Վերջինը հիմնադիրն եղաւ Տրովադայի (Տրոյի) պետութեան:

ԷԼԵՔՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, Յն.— Յունարէն էլեկտրոն (դեղին սաք — ֆաւորիթ) բառից, որ փոքր մարմինները իրեն լաւանալու զօրութիւնն ունի: Յայտնագործեց յոյժ գիտնական Թալէս 640-548 Ք. Ա., (հեղինակը «Կոսմոլոգիա» — Տիեզերագիտութիւն գրքի, որի մէջ բնութեան

ոյժերից գերագոյնն է նկատւած ջուրը) : էլեֆտրականութիւնը երկու տեսակ ոյժերի արտայայտութիւնն է — դրական եւ բացասական : Այդ երկու ոյժերը մշտապէս ձգտում են իրար միանալու . միացումը տեղի է ունենում յաճախ ազմուկով եւ յուսաւորութեամբ : Անձրեւի — փոքորիկի ժամանակ էլեֆտրական երկու — դրական եւ բացասական հոսանքների իրար հանդիպումը օդային վերին խաւերում տեղի է ունենում որոտումով եւ կայծակով :— Գիտական միջոցներով արտադրւած էլեֆտրական ոյժը ժամանակակից արդիւնաբերութեան եւ նարտարարւեստի գլխաւոր ազդակն է հանդիսանում : Զրային հոսանքների օգտագործումն էլեֆտրական ոյժի արտադրութեան համար առաջնակարգ միջոցն է նկատւած ամբողջ աշխարհում :

ԷԼԵԲՏՐՈՖԻԿԱՅԻԱ. Յն.— էլեֆտրականացում.— արդիւնաբերական — արտադրական ձեռնարկներն էլեֆտրական շարժիչ ոյժով գործադրելու սխտեմ :

ԷԼԵԲՏՐՈՆ. Յն.— Իբր նիւթ անմատչելի, անսահմանօրէն փոքրիկ տարր . էլեֆտրական հոսանքի հիմնական տարր :

ԷԼԻԶԻՈՒՄ. Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ արդարներին եւ հերոսներին յատկացւած անդրգերեզմանային պարտէզ, դրախտ : Ըստ ումանց՝ անսահման դաշտ :

ԷԼԻԶԱՐԲ. Յն.— 1) Բիւզանդական կայսրութեան մէջ մի քանի նահանգների ընդհանուր, լիազօր կառավարիչ, փոխարքայ . Օրթոդոքս եկեղեցու բեմական առաջնորդ, եպիսկոպոս :

ԷԿԶԵԿՈՒՅԻԱ, Լտ.— 1) Դատական պատժի իրագործում . 2) Զինուորական պատժիչ զօրամասի կողմից որոշ նահանգի կամ քանաւի պետութեան հողամասի ժամանա-

կաւոր գրաւում, գրաւած քրջանի բնակչութեան վրայ ծանրացնելով այդ զօրամասի տեղաւորման եւ պարենաւորման ծախսերը:

ԷԿՁԵՄԱ, ՅՈՒ.— Մորքու տարափոխիկ . հիւանդութեան մէկ տեսակ:

ԷԿՈՆՈՄԻԱ, ՅՈՒ.— 1) Խնայողութիւն. տնտեսութիւն. տնտեսագիտութիւն. 2) Գիւղատնտեսական աշխատանքների որոշ մէկ քրջան. 3) Փաղափական Էկոնոմիա Ընկերարարութեան (Սոցիոլոգիա) մէկ մասն է, իր ուսումնասիրութեան նիւթ ունենալով ժողովրդական տնտեսական գոյավիճակն իր բոլոր փուլերի մէջ, ինչպէս նաեւ ազգերի տնտեսական փոխ-յարաբերութիւնները:

ԷԿՈՆՈՄԻԿԱ, ՅՈՒ.— Տնտեսական դրութիւն, նիւթական կարողութիւն:

ԷԿՎԱՏՈՐ, ԼՈՒ.— Երկրագնդի շուրջը երեւակայական գօտի, որը նրան երկու մասերի է բաժնում, հիւսիսային եւ հարաւային. հասարակած. արեւադարձ:

ԷԿՐԱՆ, ՖՐ.— Շարժապատկերի վարագոյր, որի վրայ արտացոլւում են տեսարանները: Անգլիերէն՝ Սկրին:

ԷՄԱՆՍԻՊԱՅԻԱ, ԼՈՒ.— 1) Հնաւանդ սովորոյթներից եւ նախապաշարումներից հրաժարում. 2) Գերութեան կամ մոլորական դրութիւնից ազատում. 3) Կանանց ազատագրութիւն՝ այր մարդկանց հաւասար իրաւունքներին տիրանալով:

ԷՄԲԼԵՄ, ՅՈՒ.— Խորհրդանիշ:

ԷՄԲՐԻՈԼՈԳԻԱ, ՅՈՒ.— Սաղմաբանութիւն.— Կենդանական եւ բուսական տեսակների նախնական ձեւերն ու նրանց աստիճանական զարգացման ընթացքն ուսումնասիրող գիտութիւն:

ԷՄԻԳՐԱՆՏ, ԼՈՒ.— 1) Գաղթական — օտար երկրից

եկած անձ եւ հաստատուած նոր հայրենիքի մէջ. 2) Հայրենիքից վտարուած:

ԵՄԻՍԱՐ, Լտ.— Քաղաքական կամ կրօնական կազմակերպութեան կամ պետութեան գաղտնի գործակալ, օտար երկրներում, բնակչութիւնը յուզելու, խռովութիւններ հանելու եւ կամ հոգ պատրաստելու, նուաճողական նպատակների համար:

ԵՄԻՐ, Թք.— Կենտրոնական Ասիայի եւ մօտակայ մահմեդական երկրների մէջ՝ միապետ, քագաւոր, իւսան.— առաջնորդ. ղեկավար. գորավար:

ԵՄՊԻՐԻԶՄ, Յն.— Փիլիսոփայական տեսակէտ, որի համաձայն միայն անձնական փորձառութեամբ եւ արտաքին տպաւորութիւններով հնարաւոր է երեւոյթների էութիւնն ըմբռնել:

ԷՆԳԵՄԻԿ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ, Յն.— Որոշ քրջանի մէջ սահմանափակուած վարակիչ հիւանդութիւն:

ԷՆԵՐԳԻԱ, Յն.— Ոյժ. եռանդ. կարողութիւն. աշխուժութիւն:

ԷՆԹՈՄՈԼՈԳԻԱ, Յն.— Միջատաբանութիւն, միջատագիտութիւն — միջատներին ուսումնասիրող գիտութիւն:

ԷՆԷԱԿԱՆ, Յտ. Ա.— Էնէասի դիւցազներգութիւն: Լատին մեծագոյն բանաստեղծ Վիրգիլիոսի գրած հոյակապ դիւցազներգութիւն՝ Էնէասի արկածների շուրջ, որ ըստ առասպելի՝ Հռոմէական պետութեան հիմնադիրն եղաւ: Ազդած լինելով Հոմերոսի Իլիական եւ Ոդիսական դիւցազներգութիւններից՝ Էնէականը միաժամանակ ազգերի գրական դասական գոհարներից մէկն է համարուում: Վիրգիլիոս ծնւեց 70-ին Ք. Ա. եւ մեռաւ 19-ին, 51 տարեկան հասակի մէջ:

ԷՆԻԳՄԱ, ՅՈՒՆ.— Հանելուկ, հարցում. լուծելու համար առաջարկած խնդիր:

ԷՆՏՈՒԶԻԱԶՄ, ՅՈՒՆ.— Ծայրայեղ ոգեւորութիւն. յափռեալութիւն:

ԷՆՅԻԿԼԻԿԱ, ՅՈՒՆ.— Հռոմի Պապի հրովարտակ (կոնդակ), ուղղած կաթոլիկ քեմերին:

ԷՆՅԻԿԼՈՊԵԴԻԱ (Էնսիկլոպեդիա), ՅՈՒՆ.— 1) Համայնագիտարան. բոլոր գիտութիւններն իր մէջ ամփոփող մի ընդհանուր հաւաքական գիտութիւն. 2) Գիտութեան բոլոր ճիւղերի մասին տեղեկութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ պարունակող բառարան:

ԷՆՅԻԿԼՈՊԵԴԻԱՍ, ՅՈՒՆ.— Բոլոր գիտութիւններին ծանօթ անձ. համայնագիտական պաշար ունեցող:

ԷՆՅԻԿԼՈՊԵԴԻԱՍՆԵՐ, ՅՈՒՆ.— ԺԸ.-րդ դարի Ֆրանսիացի ազատական գիտնականների մի խումբ, որոնք դ'Ալամբերի եւ Դիդրոյի ղեկավարութեամբ հրատարակեցին առաջին Հանրագիտական բառարանը, փիլիսոփայական բովանդակութեամբ, մեծապէս նպաստելով մտքերի մշակմանը՝ Ֆրանսիական Մեծ Յեղափոխութեան համար:

ԷՊԻԳՈՆՆԵՐ, ՅՈՒՆ.— «Վերջը նմաններ».— Յունաստանի Բէոտիա գաւառի Թերէ քաղաքը պաշարող եօթը քաղաւորների գաւակներ, իրենց հայրերի բացակայութեան ժամանակ ծնւած: Հայրերը հետզհետէ մեռան պաշարման ժամանակ մղւած կռիւների մէջ, բայց գաւակները տարիքն առնելով՝ շարունակեցին իրենց հայրերի գործը եւ քաղաքը գրաւեցին:

ԷՊԻԳՐԱՄ, ՅՈՒՆ.— Մահաբճանի վրայ փորագրւած կարճ ու սրամիտ ռտանաւոր կամ արձակ գրութիւն, մեռածի անհատականութիւնը բնորոշող իմաստով:

ԷՊԻԶՈՒ, ՅՈՒՆ.— 1) Դէպքերի շարքի մէջ մի փոքրիկ

միջադէպ. 2) Անսպասելի դիպածք, որը կարն միջոցի համար կանգնեցնում է գործերի բնականոն ընթացքը, առանց սակայն նրանց խանգարելու. 3) Գրւածքի կամ պատմւածքի մէջ նախորդ կամ յետագայ նիւթի հետ անմիջական կապ չունեցող մի տարրեր, միջանկեալ պատմւածք:

ԷՊԻԿՈՒՐԵԱՆ, Յտ. Ա.— Էպիկուր յոյն փիլիսոփայի (341-270 թուին Պ. Ա.) հիմնած տեսութիւն՝ գոյութեան նպատակի եւ բարոյագիտական արժէքի մասին: Ըստ էպիկուրի՝ մարդ անհատը պէտք է ձգտի անհունօրէն փառելու երջանկութեան բոլոր հնարաւոր աղբիւրները, որովհետեւ մարդկային կեանքը չունի այլ նպատակ, քան երջանկութիւն: Այդ աղբիւրները, սակայն, պէտք է որ հոգեկան-իմացական բնոյթ ունենան, հեռու զգայնական-կենդանական պղտոր տրամադրութիւններից եւ աղաւաղած յուզումներից: Էպիկուրի մասնանից յետոյ նրա բիւրեղային տեսութիւնները ենթարկւեցին սըխալ մեկնաբանութեան, եւ էպիկուրեան ասելով մարդիկ սկսեցին հասկանալ ուտող-խմող եւ սեռային հանոյճների մէջ իր կեանքն անցնող անձ: Էպիկուրեան ընդունւած «կե՛ր, ա՛րբ եւ ուրախ լե՛ր» հրամայականն ուրիշ բան չէ, քան մի անարգանք՝ էպիկուրի անւան նետւած:

ԷՊԻՏԵՏ, Յն.— Սուր ածական, կարծիք, ակնարկ որոշ անձի, երեւոյթի կամ դէպքի մասին:

ԷՊՈԼԵՏ, Ֆր.— Ուսնոց.— զինուորական կամ քաղաքացիական համագգեստի ուսերի վրայի յաւելւածական կարածք կամ նշան, պաշտօնեայի աստիճանը ցուցադրող:

ԷՊՈՒԱ, Յն.— Պատմական կարեւոր ժրջան. դարեւորջան. դարագլուխ:

ԷՊՈՊԷԱ, Յն.— Ժողովրդական, ցեղային աւանդա-

վէպ. ազգային դիւցազներգութիւն, որի մէջ նկարագրուում են ազգային մեծ հերոսների սխրագործութիւնները, խտացնելով տւեալ ազգի խառնածին ու ցեղային ուրոյն յատկանիւնները: Համաշխարհային էպոպէաների մէջ առաջնութեան դափնին վաստկած են Հոմերոսի «Իլիական»ն ու «Ոդիսիական»ը եւ Վիրգիլիոսի «Էնէական»ը: Պարսիկ բանաստեղծ Ֆիրդուսու «Շահնամէ»ն, որ ռմանց կողմից դասուում է էպոպէաների շարքում, անտարակոյս գրական բարձր արժէք է ներկայացնում: Ռուսական Իլիա Մուրոմցիի փառագործութիւնների՝ աւանդավէպը գուրկ է գրական բացառիկ ներշնչումներից, իսկ հայկական «Գեւորդի եւ Մհեր»ի ժողովրդական հեքիաթների մի փանի քերի վարիանտները ցեղագրական հետաքրքրութեան նւիրկարող են քերես դառնալ, խնամով մշակելուց յետոյ: Նւրոպական ազգերից Ֆինլանդացիների «Կալեվալլան», Գերմանական «Նիբելունգների» աւանդավէպը, Ֆրանսիական եւ այլ դիւցազներգութիւններից իւրաքանչիւրն իրենց քերութիւններ ունենալով հանդերձ՝ գրական ուշագրաւ արտադրութիւններն են եւ տւեալ ժողովրդների ներկարգրի ու ցեղային ձգտումների հայելի՝ գունատ կամ պայծառ լուսաւորութեամբ:

ԷՍ-ԷԲ.— Սոցիալ-Յեղափոխականների Կուսակցութիւն Ռուսաստանում: Արտայայտիչ էր մէկ կողմից մանրաքուրժուական դեմոկրատիայի եւ միւս կողմից գիւղացիական շահերի ու ձգտումների: Նա աւելի շուտ դեմոկրատական քան սոցիալիստական կուսակցութիւն էր, իր մէջ համալսմբելով ամեն գոյնի պատեհապատներ: Բեկբեկող, հիւանդոտ հոսանքն եղաւ, եւ հակամարտ ազդեցութիւններին ենթակայ, եւ արագօրէն փայփայեց ու ասպարէզից փռեց,

ներկայիս տիրող կուսակցութեան — կոմունիստական գրոհին առջեւ: Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնը վերջ դրեց Սոցիալ-Յեղափոխականների գոյութեան խորհրդային Միութեան սահմաններում:

ԷՍԿԱԴՐՈՆ, Ֆր.— Հեծելագործի վաճառ:

ԷՍԿԻՉ, Ֆր.— Գեղարւեստական ստեղծագործութեան նախնական փորձ, ուրագիծ:

ԷՍԿԻՄՈ (Էսկիմոս).— Հիւսիսային ցուրտ երկրների ցեղերից մէկը Գրենլանդիայում եւ Հիւսիսային Ամերիկայում: Էսկիմոսները իրենք իրենց ինուիտ են կոչում: Յեղակից են Արեւելեան Սիբիրի Զուչէէ ցեղին: Ապրում են սրտորդութեամբ եւ ձկնորսութեամբ: Միամիտ, մեղմ եւ անմեակ տարր են: Արեւմտեան ֆաղափալքութիւնը մոտ Գործեց Էսկիմոսների մէջ, իր հետ մէկը բերելով օղի, վեներական ախտեր եւ անառակութիւն:

ԷՍԿՈՒԼԱՊ, Յն.— Բժշկութեան աստուած, Ապոլլոնի գաւակ, Յոյն դիցաբանութեան մէջ: Հրաշագործ բժշկութիւններ անելուց զատ՝ սկսեց նոյն իսկ մեռելները կենդանացնել: Զեւաը, աստուածների հայրը՝ սարսափած Էսկուլապի հմտութիւնից՝ նրան Պլուտոնին, դժոխքի աստծուն յանձնեց, որը նոյնպէս երկիւղի մատնած էր, խորհելով որ իր պետութիւնը պիտի ամայանար, երբ Էսկուլապ շարունակէր իր արհեստը: Էսկուլապ ներկայացւում է իբր հասուն տարիքի մէջ մտած մարդ, իր մօտն ունենալով մի ափաղաղ՝ խորհրդանիշը մետական արքնութեան, եւ մի օձ՝ նշան իմաստութեան: Գրականութեան մէջ Էսկուլապ անունը յատկացւում է բժշկին: Հեգնական իմաստով՝ կեղծ, դրամաշորք բժիշկ:

ԷՍՏԵՏԻԿ, Յն.— Գեղասէր, գեղարւեստասէր, գեղարւեստագէտ:

ԷՍՏԵՏԻԿԱ, ՅՈՒՆ.— 1) Բնութեան եւ գեղարւեստի մէջ արտաքին գեղեցիկ ձեւերի ուսումնասիրութիւն. 2) Գեղեցկութեան ըմբռնում՝ արտաքին տպաւորութիւններով:

ԷՍՏՐԱԴ (Էստրադա), Ֆր.— Բեմ քատրոնի կամ սրահի մէջ:

ԷՎՈԼՒԻՅԻԱ, Լտ.— Բնաբոլոր. բարեբոլոր.— Կենդանական եւ բուսական տեսակների աստիճանական կտտարելագործում՝ բնական, բնագոյական ճգնաժամով: Օրինակ՝ կենդանական կեանքի մալսահայրն եղած է Պրոտոպլազմա — մի միաբջիջ սաղմ, որից դարերի երկար հոլովումով՝ ծագումն առած են կենդանական հետզհետէ բարդուող տեսակներ, մինչեւ որ կազմել է ներկայ կենդանական աշխարհը, իր մէջն առնելով նաեւ մարդը: Գիտական էվոլյուցիայի հիմնադիրն է Անգլիացի հռչակաւոր բնագէտ Չարլզ Դարվին:— Էվոլյուցիան կոչեաւ պահպանողական տարրերի կողմից նկատւած է իբր ճշրիստոնէական հաւատալիքների հիմերը քանդող վնասակար գիտութիւն, որովհետեւ նա խախտում է Հրէական այն առասպելը, թէ Աստուծը վեց օրւայ մէջ ստեղծած է աշխարհը. այդ պատճառով էվոլյուցիայի դէմ բուռն պայքար է մղում յետադիմական հոսանքների կողմից, մանաւանդ Մ. Նիսիանցի: Տեսնեստի մահանգում, Դէյտոն քաղաքի մէջ ազմկարար մի դատաւարութիւնից յետոյ, 1925 թւին՝ դպրոցների մէջ արգիլեց էվոլյուցիայի դասաւանդութիւնը: Այդ տգէտ եւ խաւարամոլ կարգադրութեան հետեւեցին մի քանի մահանգներ եւս, ամօքալի պատճէ կանգնեցնելով գիտութեան առջիւ:

ԷՎՊԱՏՐԻԴ, ՅՈՒՆ.— Հին Աքէնքի արտօնեալ, ազնւական դասակարգ:

ԷՎՐԵԿԱ, ՅՈՒՆ.— «Գտա՛յ».— Սիրակիւզի հռչակաւոր

երկրաչափ եւ մաթեմաթիկոս Արքիմեդէսի ուրախութեան բացականչութիւն, երբ յայտնագործեց մարմինների ծանրութեան օրէնքը:

ԷՏԱՊ. Ֆր.— 1) Մէկ վայրից միւսը զրկուող կալանաւորների խումբ. 2) ձամբորդութեան ժամանակ իջեւան, կայան՝ հանգստի համար. 3) Բանակի տեղափոխութեան միջոցում մէկ կէտից մինչեւ միւս կէտը երկարող նանապարհ. 4) Ռազմամարերփի պահեստանոց. 5) Քաղաքական դէպքերի ժամանակ ղեկավար մարմինների վերջնական նպատակակէտ:

ԷՏԻԿԱ (Էքիկա), Յն.— Բարոյագիտութիւն.— Փիլիսոփայական մտածելակերպ, որը նկատի է առնում մարդկային նկարագրի առանձնայատկութիւնները նրանց բարոյական արժէքի համաձայն:

ԷՏԻԿԴ, Ֆր.— 1) Նկարչի գծած նախնական ստւերազիծ, որի վրայ նա կադապարում է իր յղացումն ամբողջ կատարելութեամբ. 2) Երաժշտական արտադրութիւնների մէջ՝ նախափորձ. 3) Գրական իմաստով՝ փորձնական արտադրութիւն:

ԷՏՆՈԳՐԱՖԻԱ, Յն.— Ազգաբանութիւն, ցեղաբանութիւն.— Մարդկային ցեղերի ծագումը, սովորոյթները, զարգացումն ու այլ բնորոշ յատկանիւշներն ուսումնասիրող գիտութիւն:

ԷՐԱ, Յն.— Պատմական որոշ շրջան. դարաշրջութիւն. դարեւորդան: Պատմականօրէն ժամանակագրական էրաներն են (ազգերի տոմարների սկիզբը).—

Հրէական՝ Եգիպտոսից ելքը՝ 1483 կամ 1648 Ք. Ա.:

Հրէական՝ Բաբելոնի Գերութիւնից՝ 597 Ք. Ա.:

Քրիստոնէական՝ Քրիստոսի Մնունդից մինչեւ հիմա:

Յունական՝ Ոլիմպեան Ա. Խաղեր՝ 776 Ք. Ա.:

Հռոմէական՝ Հռոմի հիմնադրութիւն՝ 753 Ք. Ա. :
Մահմեդական՝ փախուստը Մեքքայից՝ 622 Ք. Յ. :
Ֆրանսիական՝ Մեծ Յեղափոխութիւն՝ 1790 Ք. Յ. :
Խ. Միութեան՝ Մեծ Յեղափոխութիւն՝ 1917 Ք. Յ. :
Հայկական, Տառերի Գիտը՝ 466 Ք. Յ. :

ԷՐԱՏՈ, ՅԱ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ՝ քախծոտ քանաստեղծութեան Մուսա :

ԷՐՈՍ, ՅԱ.— Սիրոյ աստուած Յոյն դիցաբանութեան մէջ. նոյնը՝ Կուպիդոն, Կիւպիդ կամ Ամուր :

ԷՐՈՏԻԿ, ՅԱ.— Սիրային. հետաւեր. վաւառոտ :

ԷՐՈՏՈՄԱՆԻԱ, ՅԱ.— Հետամուտութիւն.— Հոգեկան հիւանդոտ դրութիւն, երբ հնքական ամբողջովին կլանւած է սեռային հանոյճների խորհուրդներով եւ մտապատկերներով :

ԷՐՈՒԴԻՑԻԱ, ՅԱ.— Մտաւոր մեծ պաշար, մասնաւորապէս պատմական գիտութիւնների մէջ :

ԷՔՍԿՈՒՐՍԻԱ, ԼԱ.— Հանոյճի համար կամ գիտական ուսումնասիրութեան նպատակով ժամանակաւոր նամբորդութիւն :

ԷՔՍԶԷՅՆՋ, ԱՆ.— Բոքսա : Տե՛ս Բիրժա :

ԷՔՍՊՈՍԻՆԵՆԻԱ, ԼԱ.— Հայրենիքի վտարում :

ԷՔՍՊԵՐԻՑԻԱ, ՖԻ.— 1) Գիտական արեւալստւոյ՝ որոշ երջանում ուսումնասիրութիւններ կատարելու. 2) Զինուորական արեւալստւոյ. 3) վարչական հաստատութիւն, որը մեակում է պետական ծրագրներ, որոշ տեղերում գործադրելու. 4) Ապրանքների կամ փոստային ծրարների փոխադրութեան գործով զբաղող պատեօնէութիւն :

ԷՔՍՊԵՐՏ, ԼԱ.— Որոշ նիւղի մէջ մասնագէտ :

ԷՔՍՊՈԼՈՍԱՅԻԱ, Ֆր.— Շահագործում. համալսել, արդիւնաբերական, հողային եւ այլ աղբիւրների շահագործում, յօգուտ շահագործող անհատի, ընկերութեան, համայնքի կամ պետութեան. 2) Աշխատանքի շահագործում, հարստահարում.— գործաւոր դասակարգի աշխատանքի իւրացում դրամատիրական դրութեան տակ, երբ արտադրութեան արդիւնքը վայելում է ոչ քէ արտադրող աշխատաւորը, այլ նրան օրականով վարձող գործատէրը:

ԷՔՍՊՈՐՏ, Լտ.— 1) Ամեն կարգի ապրանքների արտահանում դէպի օտար երկրներ. 2) Արտահանած ընդհանուր ապրանքների քանակն ու արժէքը, վիճակագրական ձեւով:

ԷՔՍՊՐՈՄՏ, Լտ.— Յանդատրաստից արտասանւած կամ երգւած ուտանւոր, երգ եւ այլն. վայրկեանի յղացում:

ԷՔՍՊՐՈՊՐԻԱՅԻԱ, Լտ.— Պետութեան կամ դատարանի կողմից անհատների կամ ընկերութիւնների սեփականութիւնն եղած անշարժ կայքերի, գործարանների եւ արդիւնաբերական ու հողային ամեն կարգի հարստութիւնների բռնագրաւում. պետականացում:

ԷՖԷՆԴԻ, Թֆ.— Սովորական ամբոյսից իբր քէ մէկ աստիճան բարձր անհատին տրւած յարգանքի ածական:

ԷՖԵԿԵՏ, Լտ.— Արտաքին շինք փայլից ստացւած տպաւորութիւն. ազդեցութիւն:

Թ

ԹԱԼԻԱ, Ծն.— Կատակերգութեան մուսա յոյն դիցա-
բանութեան մէջ:

ԹԱԼՄՈՒԴ, Հր.— Հրեական սուրբ գիրք, Հին Կտա-
կարանից հատածներով, նրանց մեկնութիւններով, բը-
ժբեկական խորհուրդներով եւ ծիսական բնոյթ ունեցող
հրահանգներով:

ԹԱՅ-ԿԻ, Չն.— Չինացի մեծ բարոյագէտ-փիլիսո-
փայ Կոնփուցիոսի (Կունկ-Ֆու-Յու) վարդապետու-
թեամբ՝ այն նախնական էութիւնը, որը ծնունդ տւած է
գոյութիւն ունեցող միւս բոլոր էութիւններին:

ԹԱՆԱՏՈՍ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ մահ-
ւան աստուած, Գիւերայ աստուծոյ որդի եւ Քունի եղ-
բայր:

ԹԱՆՁԻՄԱԹ, Աբ.— Սուլքանների օրով բարձրագոյն
հիւովարտակ, հպատակներին ուղղած, իբր քէ բարեմո-
բոցչական իմաստով:

ԹԱԽԱԴԻ, Վր.— Վրաստանի իշխանական ծագում ու-
նեցող: Թաւաղները ցարական բռնապետութեան հովանա-
ւորած դասակարգն էին, մեծ մասամբ աղքատ, ծոյլ,
եռայլ, ուտող-լսմող ձրիակերների մի ստւարաքիւ զան-
գրւած:

ԹԵԶԷՈՍ, ՅՈՒՆ.— Յայն դրցարանական նշանաւոր հե-
րոս, որին վերագրւած է Կրեքէ կղզու Լաբիւրիմքոսում
սպրոդ մարդակեր Մինոտաւրոսին սպանելու հերոսու-
թիւնը: Թեզէոս, ըստ աւանդութեան, պետական վար-
չութեան հիմնադիրն եղաւ Ատտիկայում (Յունաստանի
գաւառներից մէկը) եւ Արէմֆի օրէնսդրական առաջին
կարգերը հաստատեց:

ԹԵՄԱ, ՅՈՒՆ.— Գրւածքի կամ բանաստեղծութեան մէջ
հիմնական միտք. իմաստ. նիւթ:

ԹԵՐԱՊԵՏԻԿ (Տերապետիկ), ՅՈՒՆ.— Բժշկական գի-
տութեան այն նիւղը, որը սովորեցնում է հիւանդութիւն-
ները բուժելու կերպերը:

ԹԵՐԱՈՒԼԵՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՅՈՒՆ.— Տափութեամբ
ստացւած էլեֆտականութիւն:

ԹԵՐԱՈՒՄԵՏՐ, ՅՈՒՆ.— Զերմաչափ. տափութիւնը աս-
տիանոմներով չափող գործիք, որի մի ֆանի տեսակները
կան.— Սենտիգրատ՝ 100 աստիանոմների բաժանումով,
Ռէումիւր՝ 80 եւ Ֆահրենհայթ՝ 180 աստիանոմով: Կան նա-
եւ տարբեր ջերմաչափներ, որոնք ցուցադրում են հա-
զարաւոր աստիանոմների ջերմութիւն, հալւած զանգւած-
ների եւ մետաղների տափութիւնը մատնանշող:

ԹԵՏԻՍ, ՅՈՒՆ.— Տրովադական պատերազմի գլխաւոր
դիւցազն Աֆիլլէսի մայր, որը նրան ծնելով՝ դժոխքի
Ստիքս գետի մէջ լողցրեց, նրան անխոցելի դարձնելու
համար: Աֆիլլէս մեռաւ ոտքի կնդակից վիրաւորւելով,
որով մայրը բռնած էր իրեն Ստիքսի մէջ սուզած միջո-
ցին:

ԹԷԶ (Թէզիս), ՅՈՒՆ.— 1) Ապացոյցի կարօտ խնդիր,
գաղափար, նիւթ. 2) Վիճաբանութեան, դասաստեղծութեան
կամ գիտական ուսումնասիրութեան համար ընտրւած

միւր. 3) Որոշ դրութիւն, որն անհրաժեշտ է հաստատել դրական փաստերով:

ԹԷԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Աստածպաշտութիւն, Աստուծոյ գոյութեան ընդունելութիւն, հակառակ Սքէիզմին — անաստածութեան:

ԹԷԼԵՈԼՈԳԻԱ, ՅՈՒՆ.— վախճանաբանութիւն.— Փիլիսոփայական տեսութիւն, որի համաձայն բնութեան մէջ ոչ մէկ երեւոյթ անիմաստ չէ, այլ ամեն բան իր վախճանական նպատակն ունի, այն է վերջնական կատարելութիւն. երեւոյթներն իմբնաբերաբար չեն ղեկավարոււմ, այլ ներքին որոշ մղումներէր, եւ իրենց զարգացման բարձրագոյն աստիճանին են հասնում երկարատեւ երջանակներէր յետոյ միայն:

ԹԷՆՈԳՈՆԻԱ, ՅՈՒՆ.— Բազմաստածեան կրօնների մէջ աստածների եւ աստածուհիների ցեղագրութիւն, ցեղաբանութիւն, այսինքն նրանց ազգակցական փոխադարձ կապերով զբաղող գիտութիւն:

ԹԷՆՈԼՈԳ, ՅՈՒՆ.— Աստածաբան:

ԹԷՆՈԼՈԳԻԱ, ՅՈՒՆ.— Աստածաբանութիւն.— Աստուծոյ էութիւնն ու բնոյթն ուսումնասիրող կրօնագիտութիւն:

ԹԷՆՈԿՐԱՏԻԱ, ՅՈՒՆ.— Աստածպետութիւն.— Համայնֆի կամ պետութեան այնպիսի վարչածեւ, որը համարոււմ է Աստուծոյ կողմից հաստատուած, եւ որի գլուխն են կղերականները: Թէոկրատիա ներկայացնում էին հին Հրէաները իրենց Դատաւորների պետական կազմով, որոնք խորհրդներն էին, Հռոմի Պապական Թէոկրատիան, Թիբէթի Դալայ-Լամայի Թէոկրատիա եւ այլն:

ԹԷՆՈՄԱՆԻԱ, ՅՈՒՆ.— Կրօնական խելագարութիւն. ծայրայեղ կրօնամոլութիւնից առաջացած ուղեղի խանգար-

բում, որը կարող է անհատական լինել, ինչպէս նաեւ հաւաքական: Արդիւնք է անսահման տգիտութեան եւ մտածելակերպի միակողմանիութեան, արտաքին ներքնաշումշումնային մտապէս ենթակայ: Հաւաքական թէոմանիայի երեւոյթներն եղած են խաչակրական Արեւաւմտները, Մանուկների խաչակրութիւնը, որոնք իբր քէ Նրուսադեմը պիտի աօշտէին անհաւատներից (Մուսուլմաններից), Շէյխների եւ Մուլլաների առաջնորդութեամբ սարքւած Քրիստոնեաների վայրագ կոտորածները, Հուգենոտների (Բողոքականների) ջարդը կաթոլիկ խուժանի կողմից, Հրէական Պոգրումները Ռուսաստանում եւ այլն: Զանգըւածային թէոմանիաի երեւոյթներն են նաեւ Ռուս աղանդաւորների պարբերական քափառումները Քանադայի անտառներում եւ ճանապարհների վրայ, ամբողջովին մերկանդամ, սաղմոսներ երգելով. Ռուսներին պատամումները, մերկանդամ գետերի եւ լճերի մէջ մկրտութեան այլանդակ տեսարաններով, Ռուս խլիստոնեների գիշերային պատամումներն եւ այլն:

ԹԵՆՈՒՄԱՆՏԻԱ, ՅՈՒՆ.— Երկնային ներքնաշումներից ազդւած գուշակութիւններ, ինչպէս Յունաստանի Դելֆոնեան տաճարում եւ հին ազգերի բոլոր հեքսանոս մեհեաններում. հայ քուրմերի եւ քրմուհիների գուշակութիւնները պատմական Արմաւիրի Սօսանւէր անտառներում, քրիստոնէական ուխտավայրերի «ընկնաւորների» (լուսնոտների) գուշակութիւններն եւ այլն:

ԹԵՆՈՐԵՄԱ, ՅՈՒՆ.— Մաքեմաքիական գիտութեան մէջ ճամարտութիւն, որ ապացոյցի պէտք չունի (Աֆսիմայի հակառակ):

ԹԵՆՈՐԵՄԻԿ, ՅՈՒՆ.— 1) Տեսական հայեացքներն իբր հաստատւած փաստեր գործածող անձ. 2) վերացական

նւմարտութիւններն իբր դրական իրողութիւններ ընդունող անձ: Տեսարան:

ԹԷՈՐԻԱ, ՅՈ.— Տեսութիւն. վերացական սկզբունք:

ԹԷՈՅԱԳ, ՅՈ.— «Աստածակեր».— Քրիստոնեաներին տրւած ծաղրական ածական հաղորդութիւն առնելուն (Քրիստոսի մարմինն ու արիւնը նաշակելուն) համար:

ԹՈՒՐԱՆԻԶՄ (ՏԵ՛ս Պանքութեանիզմ):

ԹՈՐԻՆՆԵՐ, ԱՆ.— Անգլիական խորհրդարանում պաշտօնողականներ, որոնք հնաւանդ սովորոյքների, կրօնական հոսանքների եւ պետական հին կազմի մոլառանդ հետեւորդներն են:

ժ

ժԱԿԵՐԻԱ, (ժակրի), Ֆր.— 1358 թուի Ֆրանսիական գիւղացիութեան անկազմակերպ ըմբոստութիւն հարստահարող ազնականութեան դէմ: Վերջինները ճշգմեցին ապստամբներին, անգութ խժդժութիւններ գործելով գիւղերի անպաշտպան բնակչութեան դէմ:

ժԱԿՈՒՐԻՆՆԵՐ, Ֆր.— Ֆրանսիայում քաղաքական կուսակցութիւն ժեւրդ դարում, որի համախմբումները տեղի էին ունենում Սէն ժակի (Սուրբ Յակոբի) վանքում, եւ այդ պատճառով ժակորիւններ էին կոչուում: Ռամկա-

վար խմորում ունեին: Այդ կուսակցութեան անդամակցած են Մեծ Յեղափոխութեան ականաւոր դէմքերից Ռօբեսպիէր եւ Մարատ: 1794-ին լուծւեց:

ԺԱՆԴԱՐՄ՝. Ֆր.— 1) Ֆրանսիայում ԺԱ.—ԺԳ. դաւերբջանի մէջ գրահակիր ասպետ. 2) Ներկայիս ֆազաֆական ոստիկան:

ԺԱՆՐ, Ֆր.— 1) Ոն, հաշակ՝ իրական կեանքին համապատասխան. 2) իրական կենցաղից նկարչութիւն. 3) Տեսակ:

ԺԱՐԳՈՆ, Ֆր.— Ազաւաղւած բարբառ, լեզու, օրինակ՝ Հրէաները երկու ժարգոններ են գործածում, ազաւաղւած Գերմաներէն եւ ազաւաղւած Սլաւերէն:

ԺԻՐՈՆԴԻՍՏՆԵՐ, Ֆր.— Ֆրանսիական Մեծ Յեղափոխութեան ժամանակ չափաւոր ազատականների կուսակցութիւն, որը ֆայֆայւեց եւ ոչնչացաւ ժակոբինների հետ ունեցած ընդհարումների հետեւանալով:

ԺԻԻՐԻ (Զիւրի, Ճիւրի), Ֆր.— երդւեալների դատարան, յանախ տգէտ եւ օրէնքից ոչինչ չհասկացող անձերի խումբ, որոնց խղմին է յամձնում վճիռ արձակել մեղադրեալի նկատմամբ:

ԺՈԿԷՅ, Ան.— Զիարեալին մասնակցող հեծեալ:

ԺՈՆԳԼԵՈՐ, Ֆր.— Զեռնածու, խեղկատակ:

ԺՈԻԼԻԿ, Ռս.— Սատանայութիւն դարձնող. չարամընի. խաբեբայ. «առաւ-փախաւ»:

ԺՈԻՐՆԱԼ, Ֆր.— Պարբերաբերք.— Օրաբերք, շաբաբերք կամ ամսաբերք, տեղեկագիր, տօմար:

ԺՈԻՐՆԱԼԻՍՏ, Ֆր.— Օրագրող. հրապարակագիր:

Ի

ԻԲԻՍ, Եգ.— Հին Եգիպտացիների պաշտած մի խո-
ռոր քոչուն, արագիլի սերունդից, սպիտակ մարմնով եւ
սեւ գլխով ու պոչով: Օձեր եւ վնասակար այլ սողուն-
ներ ոչնչացնելով՝ սրբացած էր ժողովրդի մտքի մէջ:

ԻԲԼԻՍ, Ար.— Արարների հաւատալիքով՝ գերագոյն,
չար ոգի. սատանայապետ:

ԻԲՆ, Ար.— Որդի, շառաւիղ լինելը ցոյց տուող ա-
ծական, որ յատուկ անւան առաջն է գործածուում Արար-
ների մէջ, օրինակ՝ Իրն Ռաշիդ — Ռաշիդի որդի կամ
Ռաշիդի սերունդից:

ԻԴԷԱ, Յն.— Գաղափար, միտք, յղացում:

ԻԴԷԱԼ, Յն.— 1) Բարձրագոյն մտապատկեր, որ իր
մէջ է ամփոփում երեւակայութեան նիւթ եղած մի ա-
ռարկայ, իր վերջնական կատարելութեան մէջ. 2) Փա-
փափելի իր, երեւոյթ, էութիւն, վիճակ, որին հասնելը
անհատի կամ համայնքի վսեմագոյն ձգտումն է նկատ-
ուում:— Ըստ Լեւ Տալստոյի՝ «Իդէալը դադրում է այլ
եւս իդէալ լինելուց, երբ իրականութիւն է դառնում:»

ԻԴԷԱԼԱԿԱՆ, Յն.— Կատարեալ. անքերի. հրաշա-
գեղ. վսեմագոյն. անհումօրէն բաղձալի:

ԻԴԷԱԼԻԶՄ, Յն.— 1) Գերագոյն, վսեմ ձգտում՝ դէ-

պի յաւիտեանական, անվախեան կատարելութիւն. 2) Մըտապատկերներն իրականութեան տեղ ընդունելու ճիշտում. 3) ինքնաներբեմնաժ գաղափարապաշտութիւն, կեանական բոլոր երեւոյթների վրայ լայն հայեացքով մայելու, հաւատալով որ քերութիւնները վերջիվերջոյ պիտի սրբազրիւն, եւ յաղթանակը մշտաւարութեան ու առաքիւնութեան է վերապահած. 4) Գրականութեան եւ գեղարւեստի մէջ ձգտում դէպի վսեմը, կատարեալը:

ԻԴԷԱԼԻՍՏ, ՅՈՒ.— 1) Գաղափարապաշտ. երեւոյթների վրայ լայն հայեացքով մայող. 2) Իրական կեանքի պահանջները չնկատող եւ երազային գեղեցկութիւններով յափըտակւող անձ:

ԻԴԷՆՈԳՐԱՖԻԱ, ՅՈՒ.— Գաղափարագրութիւն, մշակագրութիւն.— գրութեան յատուկ եղանակ, որը յատուկ մշակներով տալիս է որոշ գաղափարներ, փոխանակ տառեր եւ բառեր գործածելու:

ԻԴԷՆՈԼՈԳ, ՅՈՒ.— 1) Քաղաքական կուսակցութեան մտաւորական ներկայացուցիչ. 2) Սահմանափակ աշխարհայեացքի տէր քննադատ:

ԻԴԷՆՈԼՈԳԻԱ, ՅՈՒ.— 1) Գաղափարների ծագումն ու հասարակական արժէքն ուսումնասիրող տեսութիւն. 2) Գործնական արժէքից զուրկ մտածելակերպ. 3) Նեղմիտ գաղափարականութիւն:

ԻԴԻԼԼԻԱ, ՅՈՒ.— 1) Գեղջկական կամ հովակական պարզ ու հանելի կենցաղը նկարագրող բանաստեղծութիւն. 2) Գիւղական պարզուկ կեանք:

ԻԴԻՈԼԱՏՐԻԱ, ՅՈՒ.— Ինքնապաշտամունք. սեփական անձի աստուածացում:

ԻԴԻՍՏ, ՅՈՒ.— Ինքնայատուկ ոգի. մասնաբաբառ. քաւառաբաբառ:

ԻԴԻՈՏ, ՅՈՒՆ.— Ապուռ. բքամիտ:

ԻԴՈՒԱՏՐԻԱ, ՅՈՒՆ.— Կռապաւտութիւն. կուռքերի
աստածացում:

ԻԶԻՍ, ԵԳ.— Հին եգիպտական դիցաբանութեան մէջ
մայր-աստածուհի, հայր-աստուծոյ — Օզիրիսի կին:
Բնութեան ստեղծագործող ոյժերի պաշտպանն էր եւ ար-
գասաւորութիւնը հովանաւորող:

ԻԹԻՀԱՏ-ԹԵՐԱՔՐԸ, ԹԲ.— Միութեան եւ Յռաջդի-
մութեան կոմիտէ. Թիւրք կեղծ-ագատական կուսակցու-
թիւն՝ նախաքննական Թիւրքիայում:

ԻԹԻԼԱՅ, ԹԲ.— Ազգային պահպանողական կուսակ-
ցութիւն՝ նախաքննական Թիւրքիայում:

ԻԼԻԱԿԱՆ, ՅՈՒՆ.— Հոմերոսի հռչակաւոր Յունական
դիւցազնեղութիւնը (Էպոպէա), որի մէջ նկարագրուած
են Տրոյլադայի (Տրոյի) տասնամեայ պատերազմները:

ԻԼԻԱ-ՄՈՒԻՐՈՄԵՅ, ՌԱ.— Ռուս ազգային դիւցազ-
նեղութեան կենտրոնական հերոս:

ԻԼԻԻԶԻԱ, ԼԱ.— 1) Տեսական պատրանք. 2) անիրա-
զործելի ցնորք:

ԻՄԲԼՈՒԿԱՅԻԱ, ԼԱ.— Եկեղեցական նզովքին ենթա-
կըւած անձի քաղում, առանց կրօնական ծիսակատարու-
թեան, յաճախ ընդհանուր գերեզմանից հեռու:

ԻՄՊԵՐԻԱ, ԼԱ.— Կայսրութիւն. պետական վարչա-
ձեւ, որի գլուխն է անսահման իրաւունքներով մի բռնա-
պետ, կամ սահմանադրական կազմով երկրի մէջ՝ կայսր
կամ քագաւոր:

ԻՄՊԵՐԻԱԼ, ԼԱ.— Կայսերական:

ԻՄՊԵՐԻԱԼԻԶՄ, ԼԱ.— 1) Կայսերականութիւն. կայ-
սերապաւտութիւն. 2) Աշխարհակալական տրամադրու-
թիւն կամ տիրապետող հոսանք՝ գէնքի ոյժով նորանոր

երկրներ նւանելու եւ նրանց բնակչութիւնները տնտեսապէս եւ քաղաքականապէս ստրկացնելու եւ կեղեքելու։ 3) Կապիտալիստական իմպերիալիզմ — ձգտում դրամագրիի միջոցով օտար շուկաների վրայ իշխելու։

ԻՄՊՈՏԵՆՏԻԱ, Լտ. — Տղամարդու սեռային անկարողութիւն։

ԻՄՊՈՒԼՍ, Լտ. — Դրդիչ պատճառ. մղում. շարժառիթ։

ԻՄՊՐԵՍՈՐԻՈՒ, Իտ. — Թատրոնական գործակալ. տէր. ղեկավար։

ԻՄՊՐԵՍԻՈՆԻԶՄ, Ֆր. — Գեղարւեստի մէջ այն ուղղութիւն, որը ձգտում է տալու բնութեան ազդած անմիջական տպաւորութիւնները։

ԻՆԴԵՏԵՐՄԻՆԵԶՄ, Լտ. — Փիլիսոփայական տեսութիւն, որը փորձում է ճշտելու մարդկային կամքի եւ անհատական ազատութեան սահմանները։

ԻՆԴԻՎԻԴՅԱԼԻԶՄ (Ինդիվիդուալիզմ). — Անբաժանելի մէկ էութիւն. անհատ։

ԻՆԴԻՎԻԴՅԱԼԻԶՄ, Լտ. — Անհատական, անձնական, մասնաւոր։

ԻՆԴԻՎԻԴՅԱԼԻԶՄ, Լտ. — 1) Անհատապաշտութիւն, անհատի անսահման ազատութիւն, համայնքի կամ պետութեան հսկողութիւնից անկախ։ 2) Անհատի հոգեւոր-մտաւոր արտայայտութիւնների մէջ ինքնաշատուկ դրձմ, որը նման չէ ուրիշներին։

ԻՆՏԻԼԳԵՆՏԻԱ, Լտ. — Հոռմի պապերի առեւտրական շահաբեր աղբիւր եղող «Թողութեան (ներման) վկայական»։ Ամեն կարգի ռերագործներ իրաւունք ունէին գնելու «Թողութեան վկայականներ», իրենց անցեալ.

ներկայ եւ ապագայ մեղքերի ներումն ապահովելով: Անհրաժեշտ էր միայն քեքեւ խոստովանանք, որպէսզի խոստովանեցնող «հայրը» որոշէր քէ գործած յանցանքը ո՞ր դասակարգին էր պատկանում, դրա համեմատ տուրք գանձելու համար: Մեծաքանակ մեղքեր գործողը բնական է աւելի պիտի վնասէր: Օրէնքը չէր կարող հետապնդել այն անձին, որ թողութեան վկայականն ունենար. հոգ չէ քէ ի՛նչ յանցանք գործած լինէր: Վկայականի տէրը միաժամանակ ապահոված էր լինում իր մուտքը արքայութեան մէջ, որի դուռը հրեւտակները պարտաւոր էին նրա առաջը բանալու:

ԻՆԴՈՒԿՑԻԱ, Լտ.— 1) Փիլիսոփայական մտածելակերպ՝ հիմնած դիտողութիւնների եւ փորձառութիւնների վրայ. 2) Մասնաւոր ճշմարտութիւններից ընդհանուր ճշմարտութիւններ եզրակացնելու եղանակ:

ԻՆԴՈՒՍՏՐԻԱ, Լտ.— Արդիւնաբերութիւն, մարտարարւեստ:

ԻՆԴՈՒՍՏՐԻԱՅՈՒՄ, Լտ.— Երկրի արդիւնաբերութեան եւ մարտարարւեստի բարձրացում. նոր աղբիւրների եւ արտադրութեան մեքենայացման միջոցով:

ԻՆԵՐՏ, Լտ.— Անգործունեայ. անշարժ. յարակայուն:

ԻՆԵՐՑԻԱ, Լտ.— Մարմինների անշարժ, յարակայուն դրութիւն, երբ արտաքին հարածից նրանք կարող են շարժել անվերջ, միեւնոյն գծով, մինչեւ որ մէկ ուրիշ արտաքին հարած կասեցնէ նրանց շարժումը կամ ետ մղէ:

ԻՆԻՍԻԱՏԻՎ, Լտ.— Նախաձեռնութիւն:

ԻՆԿԱՆԵՐ.— Հարաւային Ամերիկայի կարմրամորթների մի ցեղ, գլխաւորապէս ներկայ Պերուի հանրապե-

տութեան եւ շրջակայ երկրամասերում: Ընդարձակ եւ հանգիստ կեանք ունեցող կայսրութիւն էր, մինչեւ որ քաղաքակիրք կոչւած Սպանիացիները գրաւեցին ինկաների երկիրը եւ վայրագ կոտորածներ սարքեցին: Ինկաների արեան բաղամիւսներ սարքող հրէժն եղաւ Ֆերանչիսկո Պիզարրո, իր երկու եղբայրների հետ, որոնք Պերուն գրաւեցին 1533-ին:

ԻնկոկոնիՏՈՒ, Լտ.— Գաղտնի. ծածուկ. իր իրական անունը քաղցնող անձ:

ԻնկվիզիՏՈՐ, Լտ.— Հաւատաւննիչ:

ԻնկվիզիՏԻԱ, Լտ.— Հաւատաւննութիւն.— Կաթոլիկութեան ստեղծած կրօնական հաւատաւննութեան ատեան, Դոմինիկեան Միարանութեան վանքերում, «հերետիկոսներին» (հերձածողներին), վիուկներին եւ եկեղեցութեամբներին քանդելու, դատելու եւ պատժելու համար: Ատեանի առաջն էին բերում տասնեակ հազարաւոր մարդիկ, կիներ եւ մոյն իսկ փոքրահասակներ, որոնք դժբախտութիւնն ունեցած էին կրօնաւորների կասկածը գրաւելու: Յատկապէս հմարւած դժոխային մեքենաներով տանջում էին, իբր քէ յանցանքները խոստովանեցնելու մտքով եւ սպանում հրէշային անգորութեամբ: Սպանիացի մեծ հաւատաւննիչը՝ Թոմաս Տորկվեմադա (1420-1498) կարողացաւ այդ պաշտօնի մէջ տասնեակ հազարաւոր «անհաւատներին» ոչնչացնել, ահռելի տանջանքների մէջ: Մարդկային ցեղի ամենից մեծ դահիճներից մէկը դառնալով՝ Տորկվեմադան իբր «սուրբ» քանաչւած է, եւ իր անունով, մոյն իսկ Մ. Նահանգներում դպրոցներ եւ քաղաքներ հաստատւած են: Գրիգոր Թ-րդ Պապը 1233-ին յատուկ կոմիտիով օրինակաւացրեց Հաւատաւննութիւնը, իննդներորդս Դ-րդ Պապը արտօնեց տանջանքների գոր-

ծաղրութիւնը 1252-ին, իսկ Ուրբանոս Դ-րդ Պապը հաստատեց մէկ ուրիշ կոնդակով: Հաւատաւնական տանջամքները տեղի էին ունենում նաեւ Ֆրանչիսկեան միաբանութեան վանքերում: Յիսուսեան (Հիզովիթ) վարդապետներ եւս ամեն կերպ աջակից էին այդ ռնիրներին: Ամբողջ Եւրոպան արեան մէջ խեղդւեցաւ այդ սարսափների հետեւամբով, մինչեւ որ պետութիւնները ստիպւած եղան նրանց առջեւ առնել:

ԻՆՍԻՆՈՒԱՅԻԱ, Լտ.— Զբաղարտութիւն. ամբաստանութիւն. վարկաբեկում:

ԻՆՍՏԻԿՏ, Լտ.— Բնագդ. անգիտակից մղում:

ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ, Լտ.— Կրթական կամ գիտական հաստատութիւն. դպրոց. նեմարան. կամառ. աշխատանոց:

ԻՆՎԱԼԻԴ, Լտ.— 1) Վէրքի, ծերութեան կամ այլ պատճառով անկարող, անգործ անձ. գործելու անընդունակ. 2) Անվաւերական. օրէնքի առջեւ անգործ:

ԻՆՎԵՆՏԱՐ, Լտ.— Շարժական գոյքերի եւ ամեն կարգի ապրանքների ցուցակ:

ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՏ, Լտ.— Կրթւած, զարգացած անձ. մշտաւորական:

ԻՆՏԵԼԻԳԵՆՅԻԱ, Լտ.— Կրթւած դասակարգ. մտաւորականութիւն:

ԻՆՏԵԼԼԵԿՏ, Լտ.— 1) Մտածողութեան կարողութիւն. բանականութիւն. 2) Խորհող, գիտակից անհատ:

ԻՆՏԵԼԼԵԿՏՈՒԱԼԻԶՄ, Լտ.— Փիլիսոփայական աշխարհայեացք, որն երեւոյթների ֆննութեան մէջ գերակշռութիւն է տալիս մտքին, բանականութեան:

ԻՆՏԵՆԴԱՆՏ, Լտ.— Բանակի պարեմաւորման պատեմէութիւն:

ԻՆՏԵՆՍԻՎ, Լտ.— 1) Բուռն. ուժգին. 2) Արդիւնա-

ւէտ. 3) Հասարակական-տնտեսական իմաստով՝ արդիւնաբերութեան կատարելագործւած սիստեմ. տնտեսական փայլուն դրութիւն:

ԻՆՏԵՐՆԱՏ. Լտ.— 1) Պարփակւած. ամփոփւած. 2) Գիշերօթիկ դպրոց. 3) Բժշկական ուսանողների աշխատանքները հիւանդանոցների մէջ:

ԻՆՏԵՐՆԱՍԻՈՆԱԼ, Լտ.— 1) Միջազգային. միջազգայնական.— Միջազգային աշխատաւորական միութիւն, հիմնւած 1864 թւին: Բազմաթիւ երկրների բանւորական կազմակերպութիւններն անդամակցեցին Միջազգայնականին, աշխատաւորական զանգւածների մէջ դասակարգային գիտակցութիւն եւ շահերի ու ձգտումների ներդաշնակութիւն ստեղծելով: Ինտերնասիոնալը իր առաջին եւ երկրորդ ժողովներն ունեցաւ, յանախակի քեֆումներով դէպի աջ: Ներկայ երրորդ Միջազգայնականը զուած կոմունիստական կազմակերպութիւնն է, իր կենտրոնն ունենալով Խ. Միութեան մայրաքաղաքը Մոսկւան (Տե՛ս Կոմունիզմ):— «Ինտերնասիոնալ»— Միջազգային Ռազմերգ.— Էօժեն Պոպիէի կողմից 1871-ին հեղինակւած «Միջազգային երգ», որ 1899-ին Փարիզի Միջազգային աշխատաւորական համագումարում Բանւորական Միջազգային-Կոմունիստական Կուսակցութեան հիմն (ներդրական երգ, ռազմերգ) ընդունեց:

ԻՆՏԵՐՎԵՆՅԱՆ, Լտ.— Մի պետութեան՝ գործերի մէջ միջամտութիւն՝ ուրիշ պետութեան կամ պետութիւնների կողմից:

ԻՆՏԵՐՎԻԻ, Լտ.— Տեսակցութիւն որեւէ կարեւոր անձի հետ հանրային հետաքրքրութիւն ունեցող խնդիրների շուրջ:

ԻՆՏԻՄ, Ֆր.— 1) Մտերիմ. սրտակից. 2) Գաղտնի:

ԻՆՏՐԻԳ, Ֆր.— Խարդաւանք. նենգաւոր գործ. խառնակչութիւն. դաւադրութիւն:

ԻՆՏՐԻԳԱՆ, Ֆր.— Ինտրիգներով զբաղող:

ԻՆՅԻՏԱՏՈՒՍ, Լատ.— Հռոմի խելացնոր կայսր Կալիգուլայի (ծնւած 12 Ք. Յ., կայսր 37-41 թ.) ձին, որի համար մարմարաւէն հռչակապ ախոռ կառուցել տւեց, անօրինակ շէնդ մտւրներով, արքայական կահկարասիքով, եւ որի անունով հրաւերներ էին զրկւում Հռոմի ծերակուտականներին եւ բարձր դասին, ներկայ լինելու ախոռում սարքած խնջոյքներին: Կալիգուլան հայարտութեամբ ասում էր քէ իր ձին-ինցլիտատուս՝ աւելի խելացի էր քան որեւէ ծերակուտական, եւ մտադիր էր Հռոմէական պետութեան գերագոյն մարմինը — ծերակոյտը պատել իր չորփոտանի սիրելին ծերակուտական հըռչակելով, բայց որոշումը չիրագործած՝ սպանեց դաւադրութեամբ:

ԻՆՖՈՐՄԱՏՈՐ, Ֆր.— 1) Լրատու. 2) Լրտես. մատնիչ:

ԻՆՖՈՐՄԱՅԻԱ, Ֆր.— 1) Տեղեկագրութիւն. ցուցմունք. 2) Մատնութիւն. 3) Վկայութիւններով հաստատւած հաղորդագրութիւն:

ԻՆՖՈՐՄԱՅՈՐԻԱՆՆԵՐ, Լատ, Յն.— Ջրային մանրէներ:

ԻՍԼԱՄ (Իսլամութիւն), Ար.— Մահմեդականութիւն (Տե՛ս Մահմեդականութիւն):

ԻՐԱՆԱԿԱՆ ՅԵՂՆԵՐ (նաեւ լեզուներ).— Հնդկա-եւրոպական ցեղերի եւ լեզուների արեւելեան նիւղաւորութիւններ, ինչպէս Հայ, Պարսիկ եւ այլն:

ԻՐՐԻԴԻԵՆՏԻՍՏԵՆԵՐ, Իտ.— Իտալական ազգայնամուլներ, որոնք հետապնդում են մայր երկրին միացնելու Իտալացիներով բնակեցւած օտար երկրամասեր:

ԻԽՊԻՏԵՐ. Լտ.— Հոռմէական դիցարանութեան մէջ
հայր-աստած (Տե'ս Զեւս) :

ԻԻՐՏԱ, Մն.— Սիբիրի բնիկների խրնիք-վրան, գա-
զանների մորքից շինած :

ԻՓԻԳԵՆԻԱ, Յն.— Տրովադական պատերազմի ժա-
մանակ Յունական բանակի հրամանատար Ագամեմնոնի
աղջիկ : Հայրը ուզեց ներան գոհել Դիանա աստածու-
հուն, ներա պաշտպանութիւնն ապահովելու համար՝
նամրորդութեան ընթացքում, սակայն դիցունիին փախ-
ցրեց ներան Տավրիդ (Տավրիկեան Թերակղզի, ներկայ
Ռուսական Ղրիմ) : ԻՓիգենիան Դիանայի տաճարի բրմու-
հի եղաւ :

Է

ԼԱԲԻԻՐԻՆԹՈՍ, Յն.— 1) Վիքիսարի պալատ կրետէ
կղզու վրայ, հազարաւոր սենեակներով, ունրապտոյտ
ներհնուդիներով, որոնց մէջ ընկնողը չէր կարող այլեւս
դուրս ելնել : Բնակավայր էր համարուում առասպելական
Միմոտավրոս մարդակեր միւսաղի. 2) Համանման եւ հա-
մանուն մի պալատ Եգիպտոսում. 3) Փոխաբերական ի-
մաստով՝ խստմաշփոք, մանածապատ դրութիւն, որի
մէջ ընկնողը չի կարող մի ելք գտնել :

ԼԱՔՈՐԱՏՈՐԻԱ, Լտ.— Քիմիական աշխատանոց, ֆի-
միական փորձեր կատարելու, դեղեր պատրաստելու կամ
գիտական նպատակների համար:

ԼԱԴԱ, Ար.— Մահմեդական դժոխսում, Զհաննամի
մէջ՝ Քրիստոնեաներին յատկացած յարկարածին:

Լ՝ԱԶՈՒՐ (Ագուր), Գր. Ֆր.— 1) Կապոյտ երկինք.
2) Կապոյտ ներկ. 3) Կապոյտ գոյն:

ԼԱԿԷՅ, Ֆր.— 1) Ճաշարանի կամ սրճարանի սպա-
սաւոր. 2) Փոխաբերական իմաստով՝ մեծերի եւ հա-
րուստների առջեւ լծնող, շողոքորթ՝ փոքրիկ ուէրի ա-
կընկալութեամբ:

ԼԱԿՈՆԻԶՄ, Յն.— Լակոնականութիւն.— Պատմական
Սպարտայի մէջ ընդունւած խօսակցութեան սեղմ ձեւ,
մէկ կամ երկու բառով միտքը բացատրելու:

ԼԱՄԱ, Զն.— 1) Թիբէթի մէջ՝ բուրմ. (Դալայ-Լա-
մա՝ քրմապետ). 2) Հարաւային Ամերիկայում եղջերուի
մէկ տեսակ:

ԼԱՄԲԴԱՅԻԶՄ, Յն.— Թլւատութիւն, Ռ-ի կամ Բ-ի
փոխարէն Լ հնչելու բնոյթ:

ԼԱՄԻԱ, Յն.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ գայ-
րակղութեան աստածուհի, հրաշագեղ կնոջ գլխով,
փաթեամ կրծքով եւ օձի մարմնով: Հրապուրում էր ան-
փորձ երիտասարդներին, փաթաքւում նրանց եւ արիւնը
փամելով մահացնում: 2) Փոխաբերական իմաստով՝ կի-
սաշխարհիկ, արիւնը փամոլ կին:

ԼԱՆԴԳԵՐԻԻԵՏ, Գր.— Քրէական միջին դատարան
Գերմանիայում:

ԼԱՆԴԳԵՐԱՖ, Գր.— 1) Հողատէր կոմս. իշխան. 2)
Միջնադարեան գերմանական նահանգապետ, կոմսի տիտ-
ղոսով:

ԼԱՆԴԼՈՐԴԻԶՄ, Ան.— Խոշոր հողամասերի սիստեմ սակաւարիւ մեծահարուստ հողատէրերի ձեռնում: Մեծ հողատէրերի կողմից իրենց հողերը մշակող գիւղացիների անպատասխանատու շահագործում:

ԼԱՆԴՎԵՐ, Գր.— Պահեստի զօրք Գերմանիայում եւ Աւստրիայում:

ԼԱՆԴՇՏՈՒՐՄ, Գր.— Զէնք գործածելուն ընդունակ բոլոր արու բնակչութեան սպառազինում՝ պետութիւնը վտանգի մէջ եղած ժամանակ:

ԼԱՆԴՏԱԳ, Գր.— Ներկայացուցչական խառն ժողով Գերմանական պետութիւնների մէջ:

ԼԱՌԿՈՌՆ, Յն.— Տրովադայի մէջ Ապոլլոնի տաճարի քրմապետ, որն իր երկու տղաների հետ երկու վիթխարի օձերից բռնելով՝ խեղդեցին: Այդ տեսարանը ներկայացնող մարմարէ անտիք արձանը, Վատիկանի քանդաւանի մէջ՝ արձանագործութեան արւեստի անգուգական գործերից մէկն է համարում: Ննքադրում է որ Ռոդոսցի երեք արձանագործների՝ Ագեսանդրի, Պոլիդորի եւ Աքեմոդորի կողմից ձեռակերտած է, Օգոստոս կայսեր օրով, Քրիստոսից 20-25 տարի առաջ:

ԼԱՍՍԱԼԻԶՄ, Յտ. Ա.— Ֆերդինանդ Լասսալին հետեւող գերման ընկերավարականների մի ամկենդան հոսանք, որը հաւատում էր քէ ընկերավարական իրաւակարգի իրագործումը հնարաւոր է մոյն իսկ մեր օրերում, բարեմոլորդչական ուղիով, համագործակցութեամբ պետական նորակառոյց օրէնսդրական մի սիստեմի:

ԼԱՏԻՆՆԵՐ.— Ներկայ իտալացիների մաթահայրեր, — Հռոմէացիներ: Լատինական ցեղերին են պատկանում նաեւ Ֆրանսիացիներ, Սպանիացիներ, Փորթուգալացիներ եւ ըստ ումանց՝ Ռումանացիներ:

ԼԱՏՈՆԱ, ՅՈՒՆ.— Ծննդաբերութեան եւ նորածինների պաշտպան դիցուհի, Յոյն դիցաբանութեան մէջ. Ապոլլոնի մայր:

ԼԱՐԵՐ, ԼԱՌ.— Հռոմէական տնային պահապան աստուածներ, որոնք մեռածների ուրականներ էին խորհրդանշում:

ԼԱՅԱՐՈՆԻ (Լազարոնի).— «Աղփատ Ղազարոս» — Նապոլի ֆաղափ ամենից ընկեցիկ քառա դասակարգ, անտուն, անտէր, մութացկանութեամբ եւ երէ հազագիւտ երջանկութիւնն ունենան՝ ածան գործաւորութեամբ ապրող:

ԼԱԻԱ, ԻԱ.— Հրաբխային արտալիժած հալածոյ զանգւած, որը պաղելով բազալտի եւ հրաբխային ալի ֆաքերի է վերածուում, ընտիր շինանիւթ դառնալով:

ԼԵԳԱԼ, ԼԱ.— Օրինական:

ԼԵԳԱԼԻՉԱՅԻԱ, ԼԱ.— Օրինականացում:

ԼԵԳԵՆԴԱ, ԼԱ.— Առասպել, հեքիաթ:

ԼԵԳԵՆՆ, ԼԱ.— Հին Հռոմէական զօրքաւածին՝ 6000 հետեւակ կամ 3000 հեծեալ զինւորներից:

ԼԵԳԵՆՆԵՐ, ԼԱ.— Լեգէոնի զինւոր:

ԼԵԳԻՏԻՄԻՉՄ, ԼԱ.— Պետական բռնապետական տիրապետութիւնն ամրապնդելու համար ֆարզած ուսման, քէ քաղաւորների եւ ամեն կարգի միապետների լեխանութիւնը նախախնամութեան կարգադրութեամբ է եղած:

ԼԵԿԱ, ՅՈՒՆ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ Սպարտացոց քաղաւոր Տինդարէսի հրաւագեղ կին, որի հետ բազմալի մէջ սիրային տեսակցութիւն ունեցաւ ինքը — Զեւս (Արամագդ), կարապի երեւոյթով ներան յայտնելով:

Լեղան մի ձու ածեց, որից ծնեց հոջակաւոր գեղեցկու-
հի Էնդիմէն, յետագային Տրովադական աղետալի պա-
տեքագմի կուսխնձորը:

ԼԵԶԳԻՆԿԱ.— Կովկասեան լեռնական Լեզգիների շը-
նորհալի պար, ժողովրդականացած Կովկասի բոլոր ցե-
ղերի մէջ:

ԼԵԿՏՈՐ, Լտ.— Բարձրագոյն դպրոցի դասախօս.
պրոֆեսոր:

ԼԵԿՅԻԱ, Լտ.— Բարձրագոյն դպրոցում դասախօ-
սութիւն:

ԼԵՆԻՆԻԶՄ, Յտ. Ա.— Խ. Միուրեան պետական կազ-
մի մեծագոյն կարգախօս Լենինի հետեւողութիւն. Լենինի
ուղղեցիծ: (Տե՛ս Կոմունիզմ):

ԼԵՊՐԱ, Լտ.— Բորոտութիւն: Վտանգաւոր վարակիչ
հիւանդութիւն:

ԼԵՍԲԵԱՆ ՍԷՐ, Տե՛ս Սափիզմ:

ԼԵՎԻԱԹԱՆ, Հր.— 1) Աստուածաւնչի Յովրի գրքի մէջ
յիշած վիրխարի ձուկ. 2) Հրէական հաւատալիքով՝
հսկայ եւ շատ համեղ ձուկ, որը պիտի մաշակեն բոլոր
արդար Հրէաներն արքայութեան մէջ իրենց համար սար-
քլած խնջոյքի ժամանակ. 3) Ովկիանական մեծ մաւի
ածական:

ԼԵՏԱ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ՝ անդրբի-
րիմեան մոռացութեան գետ, որի վրայից անցնելով՝ ար-
դար մեռելաների ուրակամները՝ նրա ալիքներին էին
յամձնում իրենց երկրաւոր տառապանքների բոլոր յիշա-
տակները, եւ քեքեւցած՝ էլիզիում (Դրախտ) էին մըտ-
նում:

ԼԵՏԱՐԳԻԱ, Յն.— Տեսական, հիւանդոտ բուն, որը
շարքներ եւ մոյն իսկ տարիներ կարող է տեսել: Են-

քական մեռածի երևոյք ունենալով՝ յանախ մոլորեցնում է շրջապատողներին, որոնք անգիտակցաբար քաղում են նրան: Լեւտարգիւան առաջանում է յատուկ միկրոսից:

ԼԷՅԴԻ, ԱՆ.— Տիկին. ագնիւ տիկին. օրիորդ:

ԼԷՆՊԱՐԴ, ԼՄ.— Վագրի մէկ տեսակ:

ԼԻԲԵՐԱԼ, ԼՄ.— Ազատամիտ. ազատական գաղափարներ ունեցող. ազատական կուսակցութեան անդամ:

ԼԻԲԵՐԱԼԻՉՄ, ԼՄ.— 1) Անհատի եւ համայնքի ազատ լինելու հանգամանքն ընդունող աշխարհայեացք. 2) Հին մտածելակերպներից, նախապաշարումներից, պետական-ընկերային կենցաղի նկատմանից հեռու մնալու տեսական, կեղծ եւ սնամէջ ձգտում:

ԼԻԳԱ, ԼՄ.— 1) Ընկերակցութիւն. միութիւն. 2) Կրօնական, գիտական կամ քաղաքական կազմակերպութիւնների հաւաքոյք. 3) Այլ եւ այլ միաւորների դաշինք՝ հաւաքաբար իրար հետ գործելու. 4) Պետութիւնների դաշնակցութիւն՝ խաղաղ իրաւասոսկութեամբ միջազգային քրիւրիմացութիւններն ու հակամարտութիւնները կարգադրելու, օրինակ՝ Ժընեվի Ազգերի Լիգա:

ԼԻԳԱՏՈՒՐԱ, ԼՄ.— Ոսկու կամ քանկարժէք ուրիշ մետաղների խառնուրդ ածան մետաղների հետ:

ԼԻԴԵՐ, ԱՆ.— 1) Դեկավար, առաջնորդ՝ որեւէ խումբի կամ հաւաքոյքի մէջ. 2) Քաղաքական կուսակցութեան առաջնորդ. գործիչ:

ԼԻԳԱՆՏՐՈՊԻԱ, ՅՆ.— Հոգեկան հիւանդութիւն, երբ ենթական ինքն իրեն որոշ անասունի տեղ է դնում, նրա ձեւերն ու շարժումներ է որդեգրում եւ համապատասխան ձայներ է հանում: Մեր Տրդատ քաղաւորը, ինչպէս ցոյց է տալիս աւանդութիւնը՝ ենթակայ եղած է խոզային Լիկանորոպիային:

Ղարսի գիւղերից մէկում Դաւանկցական Կոմիտէն Հայ ազգի բարոյականութիւնը պաշտպանելու համար՝ մի որ- քեւայրի կնոջն իշու վրայ նստեցրեց, դէմքը մուրով ներ- կեց եւ գուռնայով ու դուռով գիւղի մէջ պտտեցրեց, որով- հետեւ ողորմելիմ յանդգնել էր սիրային տեսակցութիւն ունենալ գիւղի երիտասարդներից մէկի հետ: Այնքան- րապալի (Լեւնիականի) գիւղերից մէկում, դարձեալ կո- միտէն՝ մի խեղճ սատանային, նոյն գիւղացի՝ իշու վրայ նստեցրեց, դէմքը ետեւ, չորփռամու պոչը ձեռքին, եւ գուռնայով գիւղի ծուռումուռ փողոցները չափչփելուց յետոյ՝ քիթն ու ալանջները կտրեց, որովհետեւ համար- ձակելի էր սիրային կապեր մշակել մի գաղղական հարս- նուկի հետ:— Եւրոպական ժողովուրդների մէջ այլեւայլ յանցանքների համար խուժանային պատիժները գոյու- րին ունէին մինչեւ 19-րդ դարի սկիզբները, Գերմանիա- յում յայտնի էին *Vehngerichte* անունով, Անգլիայում *Lyndorf Law*, Սկոտիայում *Jeddar Justice*, Սպանիայում *Hermanadad*:— Լինչի Օրէնքի ծագման պատմութիւնը մութ է սակայն: Ըստ ոմանց՝ այդ անունը ժառանգու- րիւնն է Ջէյմս Լինչ Ֆից Ստեփէն անունով Սկոտացի մէկից, որը բանտապետ էր Գալվէյ քաղաքում: Լինչը իր հարազատ տղային՝ նրա գործած մի սպանութեան համար անձամբ դատեց եւ գլխատեց, 1526-ին, վախենալով որ խուժանը պիտի ազատէր նրան եւ բանտից դուրս հանե- լով՝ հաւելյարդարի պիտի ենթարկէր: Ենթադրութիւն կայ նոյնպէս, թէ Ամերիկայի Վիրջինիա նահանգից մի ագաքակատէր, Չարլզ Լինչ անունով, մի յանցաւորին բռնելով՝ անձամբ ծառից կախեց եւ ահռելի ծեծի տակ խուսանցեց, եւ թէ Լինչի Օրէնք անունը նրանից մնացած է: Յամենայն դէպս՝ Լինչի Օրէնքը ամերիկեան կենցաղի

ամենից բացասական երեւոյթներից մէկն եղաւ, խուժանային վայրագ կամայականութեան անասնա թռիչք տալով, բոլորովնով միջացեղային ատելութեան կիրքերը, որոնց յառաջ գոհ գնացած են պարզ կասկածի պատճառով բոլորովին անմեղ անձեր: Երէ նկատի առնուի այն անժխտելի փաստը, որ Լինչով մեռածների հազիւ 1½-2%-ը սպիտակամորթներն եղած են եւ մնացածը սեւամորթներ՝ որոշ է դառնում որ Ամերիկեան Լինչի օրէնքն ուղղւած է մասնաւորապէս սեւամորթների — Նեգրերի դէմ: Լինչի Օրէնքը սարսափի գէնք է, ուղղւած մի ըստ-բուկ ժողովրդի կրճիմ, նրան մշտական վախի մէջ պահելու, ուրիշ խօսքով նա փաղափական միջոց է որոշ բռնապետութիւնը կայուն պահելու այդ բռնապետութեան ենթակայ մի տկար զանգւածի վրայ: Լինչահարութեան իբր պատուակ գործ է ամուսն այն ամբաստանութիւնը, թէ սպիտակամորթ կիներ բռնաբարւել են սեւերի կողմից, եւ բարոյականութեան պաշտպան «սպիտակամորթ խուժանը գործի է անցնում, ամերիկեան առաքինութիւնը բարձր պահելու համար: Ոչ ոքի մտնովն անգամ չի անցնում այն իրողութիւնը, որ սեւամորթների կողմից բռնաբարւած ամեն մէկ սպիտակամորթ կնոջ հանդէպ հազարաւոր սեւամորթ աղջիկներ են լլկւել սպիտակամորթների կողմից, առանց երբեք յանցանք համարւելու: Լինչի սովորական ճեւն է կախաղան կամ խարոյկ: Խուժանը «յանցաւոր»-ին բռնելով արագ փախցնում է բնակչութիւնից հեռու մի վայր, եւ կարճ հարց ու փորձից յետոյ՝ վնիւն արձակում եւ անմիջապէս գործադրում: Բռնաբարութեան եւ սպանութեան համար պատիժներից զատ, որոնք գործադրւում են գրեթէ բացառապէս Նեգ-

բերի վրայ՝ սպիտակամորթ յանցագործների վրայ գործ
են դրում ծեծի, խռտանգումի, մաւք եւ քացախ խմե-
ցնելու եւ կուպրով օծելու պատիժներ: «Յարոյականու-
քեան» դէմ գործած յանցանքի համար սպիտակամորթի
պատժի ձեւն է՝ եմքական մերկացնել, կուպրով օծել,
փետուրներ խրել մարմնի մէջ եւ ազատ արձակել այդ
վիճակի մէջ: Հազադէպ չեն եղած անցեալի մէջ զինւած
յարձակումները սեւաբնակ բրաւմների վրայ եւ զանգւա-
ծային կոտորածներն ու հրկիզումները:— Լինչի Օրէնքը
քէն շատ դէպքերում խուժանային յանկարծակի բռն-
կըւող մոլեգնութեան արդիւնքն է հանդիսանում, սակայն
գրեթէ 90%-ը ղեկավարւել է եւ շարունակում է ղեկա-
վարւել կու-կուրֆա-կլանի կողմից (Տե՛ս կու-կուրֆա-
կլան), 1865ից սկսած, իսկ այդ քականից առաջ, սկսե-
լով 1768-ից՝ կլանի պատօնը կատարած են նախապէս
գոյութիւն ունեցող տարբեր կազմակերպութիւններ:
Տասնեակ հազարաւոր սեւեր ոչնչացւած են առանց օրի-
նական հարցաքննութեան եւ դատաւարութեան: Մանրա-
մասն վիճակագրութիւնը այդ սպանութիւնների անհնա-
րին է գտնել, սակայն 1865-ից մինչեւ 1890 մօտաւոր կեր-
պով հաւած են 16,000 նեգրների սպանութիւններ, իսկ
«2իկագո Տրիբուն» քերքի հաւելով՝ 1885-ից մինչեւ
1912 թ. 35339 նեգրեր Լինչ եղած են: Վերջին տարիներ
ի ընթացքում զգալապէս նւազած են Լինչի դէպքերը,
հանրային կարծիքի նման տակ եւ կառավարութեան
հետապնդումների հետեւանալով: Արժէ յիշել տակաւին մի
քանի շարաք առաջ, Օգոստոսին, 1930 պատահած մի ու-
շագրաւ դէպք.— Նիւ Եորքի ամերիկացի կոմունիստնե-
րի մի քանի ընտանիքներ քաղաքից ոչ այնքան հեռու,
Էլմիրա աւանի մօտ անտառի մէջ վրաններ զարկած էին

մէկ-երկու շաբաթ բացօդեայ համգիստ վայելելու, երբ յանկարծակի հարիւրաւոր դիմակաւոր կլանամենքից (կ. կ. կ.—ի անդամներից) պաշարւեցին: Վերջինների հրամանատարը պահանջեց որպէսզի կիներն ու մանուկները մէկ ժամայ ընթացքում վրաններից հեռանան, որոշապէս ցոյց տալով որ մտադրութիւն կար մնացող այր կոմունիստների հետ հաշիւները կարգադրելու: Սպասող աղէտի առջեւն առնեց ռստիկանութեան յայտնումով, որ պահանջեց պաշարող կ. կ. կ.—ից հեռանալ այդ տեղից: Պարզ է կ. կ. կ.—ի այդ զօրախումբը յայտնել էր այդտեղ իբր «հայրենասիրական» մարմին՝ Ամերիկան պաշտպանելու մի ահաւոր վտանգից...

ԼԻՐԱ, ՅՈՒ. Լտ.— 1) Զորս կամ եօրը լարեր ունեցող հին Յունական քնար. 2) Խալկական դրամի անուն, Ֆրանկի միւսուրը. 3) Համաստեղութեան անուն:

ԼԻՐԻԶՄ, ՅՈՒ.— 1) Հոգեկան զգայնական վիճակ՝ անձնական յուզումներին ենթակայ տրամադրութիւններով. 2) Գրականութեան մէջ՝ համապատասխան ուղղութիւն — Քնարերգութիւն:

ԼԻՐԻԿ, ՅՈՒ.— Քնարերգակ բանաստեղծ, անձնական յուզումների եւ ներշնչումների պատկերացումները նկարագրող, որոնք կարող են անկախ լինել արտաքին ազդեցութիւններից:

ԼԻԻՏԻՖԵՐ, Լտ.— Սատանայապետ, Սադայել, դժոխքի քաղաւոր:

ԼՈԳԻԿԱ, ՅՈՒ.— Տրամաբանութիւն. առողջ մտածելակերպ:

ԼՈԶՈՒՆԳ, Գր.— Նշանաբառ. նշանաբան. պայմանական բառ, շարունակ ուրիշ բառով փոխարինող, բանակի մէջ զործածող, պահակների համար:

ԼՈԿԱՌՈՒՏ, Ամ.— Արդիւնաբերական երկրներում գործատէրերի որդեգրած դրութիւն — գործաւորներին արձակուրդ տալու, նրանց տկարացնելու եւ սպասուող գործադուլների առջեւն առնելու, ինչպէս նաեւ աշխատավարձի յաւելման պահանջներն անհնարին դարձնելու նպատակով:

ԼՈՏՈՍ (Լոտուս), Լտ.— Եգիպտոսի մէջ բուրումնաւէտ բոյս, որի արմատներն իբր ուտելիք են գործածւում, իսկ ծաղիկներից պատրաստւում է անուշահոտ իւղ: Հին Եգիպտացիների համար նւիրական բոյս էր, ձօնւած իգիսին, իբր խորհրդանիշը պտղաբերութեան:

ԼՈՐԴ, Ամ.— 1) «Տէր» (Աստւած). 2) Բարձրաստիճան ազնւական՝ տոհմական իրաւունքներով. 3) Բարձր պատօճեայի տիտղոս, ինչպէս՝ Լորդ Մէյքը՝ քաղաքապետ:

ԼՈՒՄԱ, Աս.— Ամենափոքր դրամական չափը Հրէաստանում եւ Ասորիքում, հազիւ մէկ տասներորդ սէնթին հաւասար:

ԼՈՒՄՊԵՆ-ՊՐՈԼԵՏԱՐ, Գր. Լտ.— Գործելուն անընդունակ սեփականագուրկ, որն ոչինչ չունի իր գոյութիւնը քաբէ տալու համար: Լումպեն-պրոլետար են կոչւում բոլոր նրանք, որոնք այլեւայլ պատճառներով դուրս են նետւած աշխատանքի շուկայից, չեն կարող եւ յաճախ չեն ուզում գործել, ապրում են աշխատող պրոլետարների շրջանում եւ նրանց մակաբոյծ եղած են:

ԼՈՒՎՐ, Ֆր.— Փարիզի մալիկին արքայական պալատ, ներկայիս աշխարհի ամենից հարուստ քանդարանը, հազուադիւս հաւաքածուներով:

ԼՈՅԸՐ, Ամ.— Թափառաւորիկ. ծոյլ. անպէտք:

Խ

ԽԱԶԷԻՆ, ՌԱ.— Նախայեղափոխական Ռուսաստանում գործատէր (խագեախն) :

ԽԱՆՈՂ, ՌԱ.— Ուկրայնայի գեղջուկներին տրւած ածական :

ԽԱՄՈՒՏ, ՌԱ.— Զիւրի վզնոց — անուր :

ԽԱՆ, ՄԱ.— 1) Մեծ իշխան. միապետ. քաղաւոր. 2) Թաքարական ցեղերի մէջ եւ Պարսկաստանում՝ ազնւական ծագում ունեցող անձ :

ԽԱՇԻՇ (Հաշիւ), ԹՔ.— Բուսական միւրքերից, գլխաւորապէս մոյնայնում տունկից պատրաստւած քմեցուցիչ, որը գործ է ածուում ծխախոտի հետ, դեղահատերով կամ հեղուկային վիճակի մէջ՝ սրսկումով՝ մորթու տակ : Վնասակար քոյն լինելով՝ արգիլւած է ամեն տեղ, Զինաստանից զատ, ուր անգլիացի վնասողականները տարեկան 1200 միլիոն տալէր արժողութեամբ ներածում են, Հնդկաստանից բերելով : Բժշկութեան մէջ գործ է ածուում այլեւայլ պարագաներում :

ԽԱՍԻԴԻԶՄ (Խուսիդիզմ), ՀՐ.— Իսրայէլ Բեւտ անունով մի խախամի (Րաբբի) կողմից հիմնւած հրէական ծայրայեղ պահպանողական աղանդ : Խասիդիզմի հիմնադար են զգայնական տպաւորութիւնները, տրամա-

բանութեան կամ բանականութեան երկրորդական կարելութիւն տալով: Ընդունում է կախարդութիւնները, հաւատում է հրաշքներին: Խափոյների արտաքին երելոյքը ցուցադրում է իրենց ազանդը — այրերը մեղք են սեպում մկրատ կամ ածելի դիպցնելու իրենց դէմքին, խել կիներն ամուսնութեան նախօրեակին ածիւում են զըլուխը եւ կեղծծամ դնում: Լեհաստանի, Հունգարիայի, Աւստրիայի եւ Ռումանիայի մէջ են տարածւած:

ԽԱՍ-ՓՈՒՇ, Պս.— Պարսկական քաղաքներում գործազուրկ արհեստաւորների, հողագուրկ գիւղացիների եւ անվաստակ աշխատաւորների մերկ, անօրի, ծայրայեղ բւառ դասակարգ:

ԽԱՐԻԲԻԱ, ՅՈ.— Տե՛ս Սցիլա:

ԽԵԴԻՎ, Ար.— Եգիպտոսի միապետի տիտղոս, բազաւոր իմաստով:

ԽԻՄԵՐԱ, ՅՈ.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ՝ այլանդակ նիւադ՝ առիւծի գլխով, այծի մարմնով, վիշապի պոչով, բերանից կրակ ու բոց ժայթքող: 2) Գրական իմաստով՝ հրէշային մտապատկեր, որ իրականութեան մէջ չէ կարող գոյութիւն ունենալ:

ԽԼԻՍՏՆԵՐ (խլիստումներ), Ռս.— Ռուսաստանում կրօնական մի կասկածելի ազանդ, գիւշերային տօնախմբութիւններով եւ ծիսական օտարոտի ձեւերով: Վերջին ցարուհու սիրահարը՝ լկտի Ռասպուտինը խլիստուն էր:

ԽՆՈՒՄ, Եգ.— Հին Եգիպտական ստեղծիչ աստուծո՛րներից մէկը: Պատկերացում էր խոյի երելոյքով:

ԽՈՐ, ՅՈ.— Երգեցիկ խումբ:

ԽՈՐԱՅԻՆ, ՅՈ.— Խմբական (երգ):

ԽՈՐԷԱ, ՅՈ.— Ջղային անբուժելի մի հիւանդութիւն, երբ եմքական ակամայ զօրաւոր ցնցումներ է ունենում

դէմքի. վզի. ձեռքի վրայ եւ այլն:

ԽՈՐԷՆՈՐԱՖԻԱ, Յն.— Պարագիտութիւն. պարելու արւեստ:

ԽՐՈՆԻԿ (Քրոնիկ), Յն.— 1) Պարբերական, ժամանակ առ ժամանակ: 2) Կրկնող:

ԽՐՈՆՈԼՈԳԻԱ, Յն.— Ժամանակագրութիւն.— պատմական դէպքերի արձանագրութիւնը ժամանակագրական կարգով:

ԽՐՈՆՈՍ, Յն.— Ժամանակի աստուած, Զեւսի հայր (նոյնը Քրոնոս կամ Կրոնոս):

Կ

ԿԱՐՔԱԼԱ, Հր.— Հրէայ բախտագուշական «Խսրիւրդաւոր Գիտութիւն», հմայութիւններով, բարի եւ չար ոգիների հետ հաղորդակցելու գաղտնիքներով եւ այլն:

ԿԱՐԱԼԻԵՐՈ, Սպ.— Ազնիւ պարոն. ասպետ. ազնւատոհմիկ:

ԿԱՐԵԼ, Հլ.— Ընդծովեայ հեռագրաքել: Կարլեգրամ — ընդծովեայ քելով զրկւած հեռագիր:

ԿԱՐԻՆՆՏ, Ֆր.— 1) Գրասենեակ. 2) Պահարան. 3) Բնագիտական քանգարանում սրահ՝ չորցրած բոյսերի, ոսկորների եւ համային նմուշներով. 4) Պետական վարչական կամ մաթարարական դիւանատուն:

ԿԱԳԱԼ, Հր.— 1) Հրէայ աշխարհական համայնքի
ներկայացուցիչների ժողով. 2) Մարդական իմաստով՝
ազմկալի, խառնաշփոթ հաւաքոյք:

ԿԱԴԵՏ, Ֆր.— «Կրտսեր».— 1) Զինուորական միջնա-
կարգ դպրոցի սան. 2) Յարիզմի օրով՝ Ռուսաստանում՝
բուրժուա-կապիտալիստական ռամկավար կուսակցու-
թիւն:

ԿԱԴՐ, Ֆր.— Պահեստի ոյժ բանակի համար:

ԿԱԴՐԻՆ, Ֆր.— Պարի մէկ տեսակ, մի քանի գոյգերի
կողմից:

ԿԱԶԱԿ (կօզակ), Թր.— Ռուս զինուորական ցեղերի
ընդհանուր անուն, որոնց մէջ ամեն արու անպատճառ են-
քակայ է զինուորական ծառայութեան: Մօտ 15 միլիոն
ժողովուրդ լինելով՝ բաժնւած են եօթը գլխաւոր ցեղերի.
որոնց մէջ ամենից մեծը՝ Դօն գետի կազակներ, այնու-
հետեւ Խիւսիսային Կովկասում՝ Կուբան եւ Թերեք Գետե-
րի հովիտների կազակներ, Աստրախանի, Սիբիրի եւ այ-
լրն: Գլխաւորապէս հեծեալ զունդեր են կազմում, քիչ
քով միայն դաշտային քերքեւ քնդանօքաճիգ եւ հետե-
ւակներ ունենալով: Իբր ռազմական ոյժ՝ անմրցելի են:

ԿԱԶԵՄԱՏ, Իտ.— Վտանգաւոր ռերագործներին կամ
հաղափական կալանաւորներին յատկացւած բանտային ա-
ռանձնացած խուց:

ԿԱԶԻՆՈ, Իտ.— Բախտախաղին յատկացւած յատուկ
եւնիք, «կրքւած» Ֆրանսիայում, Մօնտեկարօյում եւ այլ
տեղերում:

ԿԱԶՈՒՍԼԻԶՄ, Լտ.— Դիպւածապաշտութիւն.— Փի-
լիսոփայական աշխարհայեացք, որի համաձայն պատա-
հած ամեն դէպքերը միմիայն որոշ դիպւածքների ար-
դիւնքն են:

ԿԱԶՈՒԻՍՏԻԿԱ, Լտ.— 1) Կեանքի մասնակի դէպքերը (կազուսները) ընդհանուր բարոյագիտական, կրօնական եւ իրաւական տեսակէտներով բացատրելու եղանակ. 2) Բարոյական, կրօնական եւ իրաւական տեսութիւնների խեղաբիրում՝ սեփական շահի համար:

ԿԱԹԵԳՈՐԻԱ (Կատեգորիա), Յմ.— Կարգ, շարք, դաստարութիւն:

ԿԱԹՈՒԼԻԿՈՒԹԻՒՆ, Յմ.— Կաթոլիկ-ընդհանրական, կամ Հռոմէական եկեղեցի: Ունի 350 միլիոն ամուսնական հետեւորդներ: Եկեղեցւոյ գերագոյն պետն է Պապ, իր բնակավայրն ունենալով վատիկանի պալատը Հռոմում, ուր կենտրոնացած է նաեւ Կաթոլիկ եկեղեցւոյ ընդհանուր վարչութիւնը: Ֆաշիստ դիկտատոր Մուսոլինին վատիկանը անկախ պետութիւն հռչակեց, Պապին զաւեշտական անկախ կառավարութեան առանձնաւորիւմներ տալով:

ԿԱԼԵՅԴՈՍԿՈՊ, Յմ.— 1) Այլեւայլ գեղատեսիլ գոյներ ցուցադրող գործիք. 2) Բազմազան տեսարանների յաջորդական շարք:

ԿԱԼԼԻԳՐԱՖԻԱ, Յմ.— Գեղագրութիւն — գեղեցիկ ձեռագրով գրելու արւեստ:

ԿԱԼԼԻՈՊԷ, Յմ.— Դիւցազներգութեան եւ նարտասանութեան մուսա՝ Յոյն դիցաբանութեան մէջ:

ԿԱԼՎԻՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, Յտ. Ա.— Ժամ Կալվինի կրօնական տեսութիւնների հետեւորդութիւն: Եկեղեցական բարենորոգիչներից մէկն է համարուում Կալվին (1509-1564): Կալվինականութիւնը ծիսակատարութեան չի հաւատում, մերժում է աւանդութիւնները, նախախնամութիւնը եւ այլն:

ԿԱԿԱՈ (Ամերիկեան Հնդիկների բառ).— Կենտրոնա-

կան եւ Հարաւային Ամերիկայում անոդ բոյս, որի պըտուղները սուրնի ձեւով գործածուում են համանուն սընընդարար բմպելիք պատրաստելու համար:

ԿԱԿՏՈՒՍ, Յն.— Հասարակածային բազմատեսակ տունկերի եւ ծառերի ընդհանուր անուն:

ԿԱՄԱ, Սս.— Հնդկական սիրոյ աստուած:

ԿԱՄԱՐԻԼԼԱ, Սպ.— Միապետների պալատներում սլփտացող շողոփորք դրանիկների խումբ:

ԿԱՄԵԼԻԱ.— 1) Ճապոնական գեղեցիկ տունկի մէկ տեսակ՝ բազմերանգ եւ բուրումնաւէտ ծաղիկներով. 2) Թեքեւսօղիկ, կիսաշաքիիկ բայց սիրող կին՝ Ալեքսանդր Դիւմայի «Կամելիազարդ Տիկին» դրամայի անունով:

ԿԱՄԼՈ, Ֆր.— Ֆրանսիայում քերքերի, խաղալիքների եւ այլ ածան առարկաների փողոցային մանրավաճառ: Կամլոները սրամիտ, զարք դասակարգ են, նման Թիֆլիսի Կիմոններին:

ԿԱՄՈՐՐԱ, Իտ.— Աւագային գաղտնի կազմակերպութիւն Իտալիայում, հազարաւոր միւլաւորութիւններով: Կոչուում է նաեւ «Սեւ Զեռք»:

ԿԱՄՊԱՆԻԱ, Ֆր.— 1) Արեււ. 2) Ռազմական գործողութեան սկիզբ. 3) Գիտական կամ գրօսանքի համար կազմակերպւած արեււ:

ԿԱՆԱԼ, Ֆր.— Զրանցք:

ԿԱՆԱԼԻԶԱՅԻԱ, Ֆր.— Կոյուղիների սխտեմ:

ԿԱՆԴԻՏԱՏ, Լտ.— 1) Թիկնածու. 2) Համալսարանական երջանաւարտներից լաւագոյններին տրուող գիտական առաջին աստիճան:

ԿԱՆԿԱՆ, Ֆր.— Անպարկեւտ պարի մէկ տեսակ:

ԿԱՆՆԻԲԱԼ, Սպ.— Իր նմանին ուտող. մարդակեր.

կենդանական տեսակների մէջ նոյն իմաստով, օրինակ՝ կաննիբալ մժեղ — մժեղների մէկ տեսակ, մարդկանց համար անվնաս, եւ որոնք որսում են եւ ուտում վնասաւոր մժեղներին: Ամերիկեան կառավարութիւնը ներկայիս վտրմեր է անում կաննիբալ մժեղների տեսակներն Աֆրիկայից բերելու եւ անեցնելու, մալարիայի առջեւն առնելու համար:

ԿԱՆՆԻԲԱԼԻԶՄ, Սպ.— Մարդակերութիւն. մամա-կերութիւն:

ԿԱՆՈՆ, Յն.— 1) Կրօնական օրէնք, հրահանգ. 2) Որոշում. վճիռ. 3) Կրօնական գրքերի հաւաքածոյ. 4) Կարգապահական օրէնքների եւ հրահանգների ամբողջութիւն:

ԿԱՆՏՈՆ, Ֆր.— Զվիցերական ինքնավար դաշնակցական նահանգ:

ԿԱՆՅԵԼԵԱՐԻԱ, Լտ.— 1) Վարչական հաստատութիւն. գրասենեակ. 2) Վարչական հաստատութեան պաշտօնէութիւն:

ԿԱՊԻՏԱԼ, Լտ.— 1) Դրամագլուխ. շարժական եւ անշարժ կայքի ամբողջութիւն. ընդհանուր հարստութիւն. 2) Անհատի, ընկերակցութեան, համայնքի կամ պետութեան ընթացիկ ծախսերը գոցելուց յետոյ՝ մնացած յաւելածական հարստութիւն. 3) Դրամական եւ արդիւնաբերական կամ այլ հարստութիւն, որը գործ է ածում դրամատէր անհատի կամ ընկերութեան կոզմիք՝ վարձելու համար ընչազուրկ գործաւոր ձեռքեր, նրանց աշխատանքի արդիւնքը բարդելու համար արդէն իր ունեցած հարստութեան վրայ. 4) Կանխիկ դրամ. 5) Անհատի մէջ՝ մտաւոր-իմացական պաշար:

ԿԱՊԻՏԱԼԻԶՄ, Լտ.— 1) Դրամատիրութիւն. 2) Ար-

դիւնաբերական եւ մարտարարեւտի արտադրութիւնների եւ նրանց սպառման այնպիսի դրութիւն, ուր բացարձակ սեփականատէր է համդիսանում սակաւաբիւ դրամատէրերի խումբը, իր նիւթական ոյժի ու բարեկեցութեան իբր ազբիւր ծառայեցնելով ընչագոյրկ, օրւայ վաստակով ապրող մեծամասնութեան աշխատութիւնը:

ԿԱՊԻՏԱԼԻՍՏ, Լտ.— 1) Դրամատէր. 2) Մեծահարուստ անձ. 3) Դրամագլխի ոյժով աշխատաւորութիւնը շահագործող:

ԿԱՊԻՏԱՆ, Լտ.— 1) Բանակի մէջ՝ վաճտի հրամանատար. 2) Նաւապետ:

ԿԱՊԻՏՈՒԼԱՅԻՆ, Լտ.— Անձնատուութիւն.— Կուի միջոցին գէնքը վար դնելու եւ հակառակորդին յանձնելու հարկադրանք:

ԿԱՊԻՏ, Ֆր.— Վաճառույթ, տարօրինակ արարք կամ վարելակերպ. անհատի մէջ արտառոց յատկութիւն:

ԿԱՍՏԱ, Փք.— Ամփոփւած, աւանդական սովորոյթներով ապրող դասակարգ: Կաստայական շերտաւորումների ամենից բարդ ձեւերը Հնդկաստանն է ներկայացնում (Տե՛ս Բրահմանիզմ):

ԿԱՍՏՐԱԿՅԻՆ, Լտ.— Մարդկանց կամ կենդանիների ներքինիացում՝ նրանց սեռային կարողութիւններն ոչնչացնելու համար (Տե՛ս Ստերիլիզացիա):

ԿԱՏԱԼԵԿՏ, Յն.— Դասական հեղինակների ընտիր գրածքների հաւաքածու:

ԿԱՏԱԼԵՊՍԻՆ, Յն.— Չգայնականութեան եւ գիտակցութեան կորուստ. շարունակ. ասլուեացում. քարացած վիճակ:

ԿԱՏԱԿԼԻԶՄ, Յն.— Հեղեղ. ջրհեղեղ. բնական մեծ աղէտ:

ԿԱՏԱԿԼՈՏԻՉՄ, ՅՈՒՆ.— Ատենախօսութեան մէջ՝ նուրբ
և նաշակաւոր ոն:

ԿԱՏԱԿՈՒԹ, ԼՍ.— Քաղաքների տակ, ժայռների մէջ
և այլ տեղեր փորած ստորերկրեայ ներքնադիներ և
զաղտնի քաղստոցներ, արգիլած պաշտամունքների
կամ աւագակային հաւաքոյրներին յատկացած: Հոռմի
մէջ քրիստոնէութեան մախնական շրջանում հալածւած
քրիստոնեաները ընդարձակ կատակոմքներ փորեցին, ու-
րոմ տասնեակ մղոնների երկարութիւն ունեն: Ուկրայ-
նայի մէջ, Կիեւի հոջակաւոր կատակոմքները (Պեչէօրըի)
Համայնավարների կողմից զբաւեցին և հարկւրաւոր
«սուրբերի» սկիւրները հաւաքելով՝ ոչնչացւեցին:

ԿԱՏԱՍՏՐՈՅ, ՅՈՒՆ.— Մեծ աղէտ, արհաւիրք:

ԿԱՏԵԳՈՐԻԱ, ՅՈՒՆ.— 1) Դաս. շարք. 2) Իրերը կամ
հարցերը հետեւողաբար դասաւորելու եղանակ. 3) Դա-
ղափարների հետեւողական շարք:

ԿԱՏԵՆԻՉԻՍ, ՅՈՒՆ.— Քրիստոնէական հաւատալիքների
հիմնական սկզբունքները հարց ու պատասխանների ձեւով
ներկայացւած:

ԿԱՐԱԻՉՄ, ՀՐ.— Հրէական աղանդ, գլխաւորապէս
Ղրիմի քերականութեամբ, որը մերժում է Թաւմազը, բառա-
ցի կերպով ընդունելով Հիմ Կտակարանը:

ԿԱՐԱՆՏԻՆ, ԼՍ.— Քոյերայով, ժամտախտով և կամ
այլ սարափոխիկ հիւանդութեամբ վարակւած շրջանից
ուղեւորների և ապրանքների ժամանակաւոր արգիլում,
քժեկական հսկողութեան տակ:

ԿԱՐԴԻՆԱԼ, ԼՍ.— 1) Կաթոլիկ բարձրագոյն կղե-
ւակն, եպիսկոպոսի աստիճանին համապատասխան. 2)
Գլխաւոր, առաջնակարգ, օրինակ՝ կարդիմալ հարց —
գլխաւոր հարց:

ԿԱՐԻԵՐԻՍՏ, Ֆր.— Արողամուլ. պաշտօնամուլ:

ԿԱՐԻԿԱՏՈՒՐԱ, Խտ.— Մադրանկար:

ԿԱՐՄԱՆԿՈՂ, Խտ.— 1) Ֆրանսիական զւարթ եւ ոգեւունջ երգ, Մեծ Յեղափոխութեան ժամանակ ժողովրդականացած, համանուն պարի ընկերակցութեամբ. 2) Խտական մի զւարթ երգ:

ԿԱՐՆԱՎԱԼ, Խտ.— Բարեկենդան.— մեծ պահֆից առաջ ժողովրդական զւարթ տօնախմբութիւնների շարք աւելատեան Եւրոպայում:

ԿԱՐՏՈՅԵԼ, Գր.— Գետնախնձոր (փաքաքէս):

ԿԱՅԷ—ՇԱՆՏԱՆ, Ֆր.— Թեքեւ հանդիմներով քատրոն. մակերեսային ժամացի տեղ:

ԿԱՖՐԵՐ.— Ափրիկայի հարաւարեւելեան շրջանի սեւամորթներ:

ԿԵԼՏԵՐ.— Հնդկա-Գերմանական ցեղերի մի մեծ ճիւղաւորութիւն, որ նախապատմական շրջանում հաստատուեց Արեւմտեան եւ հարաւային Եւրոպայում:

ԿԵՆԳՈՒՐՈՒ (Պապուանների լեզուլ).— Աւստրալիայի մէջ խոտակեր մի կենդանի, մասամբ եղջերութիւն մեմնող, առջեւի ոտները կարն, ետեւինն՝ երկար, հաստ երկար պոչով: Էգը փոքրի վրայ գրպանի պէս պարկ ունի, որի մէջ պահում է իր ձագերին, մինչեւ որ վարժւին ֆալելու: Երկու մետր բարձր է երբեմն:

ԿԵՆՏԱՎՐՈՍ (Յեմտալը), Յն.— Դիցաբանական հրէշակերպ արարածներ Թեսսալիայում (Յունաստան): Զիւմաբմնով, մարդու կուրծքով, գլխով եւ ձեռքերով հըսկանք էին:

ԿԵՍԱՐ (Յեգար), Լտ.— Յուլիոս Կեսարի (101-44 թ. Ա.) անունով Հռոմի միապետներին տրած տիտղոս՝

ինձնակալ, միապետ իմաստով, եւ ապա ընդհանրացած
Եւրոպայի պետութիւնների մէջ: (Կայսրութիւն — կե-
սարութիւնից ծագած է):

Կեֆիր, Թր.— Յատուկ սունկերի եւ բոյսերի մի-
ջոցով մակարդւած կովի կար, գազային յատկութեամբ,
որ Սիբիրի եւ Ռուսաստանի մէջ գործ է ածուում իբր ա-
ռողջարար բնակելիք:

ԿէՏ, Յն.— Յուրտ ծովերի վիք-խարի կենդա-
նի, երբեմն 150-175 բլն ծանրութեամբ: Զրի մէջ ապրե-
լով՝ դուրսի օդովն է շնչում, եւ սուզելով ալիքների
տակ՝ հագիւ կարող է 5-6 բոլէ մնալ: Ձագերին ծնում է
եւ կարով կերակրում: Իր իւղը մեքենաների համար է
գործածուում:

ԿիկլոՊ, Յն.— Դիցաբանական հսկաներ, մակառի
վրայ մէկ աչով. ապրում էին Սիցիլիա կղզու վրայ եւ
էտնա հրաբուխի կրակներն էին խառնում:

ԿիՆՈ (Սինեմա), Ֆր.— Շարժապատկեր:

ԿիՆՏՈ, Վր.— Թիփլիսի փողոցի մանրավաճառների
գլարք, կենսունակ, ընկերական եւ շատ սրամիտ դա-
սակարգ:

ԿիՐԳԻՋ, Յտ. Ա.— Արեւմտեան Սիբիրում ապրող
մոնղոլական վաչկատուն մի ցեղ:

ԿիւիՊիԴ (Կուպիդոն).— Նոյնը Ամուռ.— Սիրոյ աստ-
ւած՝ Յոյն եւ Հռոմէական դիցաբանութեան մէջ, պատե-
րագմի աստուած Մարսի (Հրատ) եւ Վենիւսի (Ափրոդիտէ
— Հայկական Աստղիկ) որդի: Ամուռը մերկայացւում էր
իբր չարամանի փոքրիկ տղայ, որ մետերով խոցում էր
պատանիների եւ դեռատի աղջիկների սիրտերը, սիրոյ
վէրքեր բանալով նրանց մէջ:

ԿԼԱՆ, Ան.— Յեղ. տոհմ սերունդ. շառաւիղ:

ԿԼԱՍՍ, Լտ.— Կարգ, շարք, դասակարգ:

ԿԼԱՍՍԻԿ, Լտ.— 1) Դասական հեղինակ, գեղարւեստագէտ, պատմաբան եւ այլն.— հին Յունական, Լատինական եւ առ հասարակ մախա-միջնադարեան գրական-գեղարւեստական արտադրութեան հեղինակ. 2) Դասական արտադրութիւնների մասնագէտ:

ԿԼԱՍՍԻՅԻԶՄ, Լտ.— 1) Դասականութիւն.— մախամիջնադարեան շրջանի գրական-գեղարւեստական կամ պատմագրական ուղղութիւն. 2) Օրինակելի, անքերի գրական-գեղարւեստական ռն:

ԿԼԵՊՏՈՄԱՆԻԱ, Յն.— Հոգեկան հիւանդութիւն, երբ ենթական ակամայ գողութիւններ է անում:

ԿԼԵՐԻԿԱԼ, Յն.— 1) Կղերական պաշտօնեայ. 2) Կղերական դասակարգի կողմնակից:

ԿԼԵՐԻԿԱԼԻԶՄ, Յն.— 1. Կղերականութիւն. հոգեւորականութիւն. 2) Կղերականութեան կողմնակից հոսանք, ուղղութիւն. 3) Կրօնական տիրապետութեան կողմնակցութիւն՝ զանգւածների հասարակական, քաղաքական, տնտեսական եւ մտաւոր կենցաղի մէջ:

ԿԼԻԵՆՏ, Լտ.— 1) Առեւտուրի մէջ՝ յանախորդ. 2) Պատմական Հռոմում՝ ազնականների (Պատրիկների) հսկանաւորութիւնը վայելող ազատ քաղաքացիներ (Պլեբէյներ), որոնք իրենց ստացած մէքների, դրամի եւ ամենօրեայ սնունդի համար պաշտպանում էին իրենց հովանաւորողների (Պատրոնների) շահերը՝ փէտաւորութեան կամ այլ պարագաների մէջ:

ԿԼԻՄԱ, Յն.— Օղբերութեան պայմանների վիճակը որոշ երկրամասում, եւ նրանց ազդեցութիւնը տեղական կենդանական եւ բուսական կենցաղի վրայ:

ԿԼԻՄԱՔՍ, Յն.— 1) Բարձրացում. վերելք. 2) Առե-

նախօսութեան մէջ շօշափւած նիւթի նկարագրութեան
բարձրագոյն աստիճան. 3) Խօսակցութեան կամ մտռի
մէջ՝ նախորդ նախադասութեան վերջին բառի կրկնումը
յաջորդ նախադասութեան սկզբում:

ԿԼԻՆԻԿԱ, ՅՈՒՄ.— Բժշկական աշխատանոց. բուժա-
րան:

ԿԼՈՈՒՆ, ԱՆ.— Կրկեսային խեղկատակ. միմոս:

ԿՈՍԼԻՑԻԱ, ԼՍ.— 1) Համաձայնութիւն. իրար մօ-
տեցում. 2) Փաղափական կեանքի մէջ՝ տարբեր, իրար
հակամարտ կուսակցութիւնների կամ պետութիւնների
ժամանակաւոր համաձայնութիւն՝ որոշ խնդիրների մէջ
իրար գործակցելու:

ԿՈՐԲԱ.— Հնդկաստանում վտանգաւոր օձ, Նաջա
կոչւած տեսակից. տարեկան քսան հազարից աւելի մար-
դիկ են մեռնում Կորբայի խայքումից:

ԿՈԳՈՐՏ (Կոհորտ), ԼՍ.— Հռոմէական Լեգէոնի
տասներորդ մաս, 500-600 զինուորով:

ԿՈԴԵՔՍ, ԼՍ.— Օրինագիրք:

ԿՈԶԱԿ.— Տե՛ս Կազակ:

ԿՈԼԼԵԿՏԻԱ, ԼՍ.— 1) Հաւաքածու — համանման
կամ տարբեր առարկաների համախմբում. 2) Հեզնական
իմաստով՝ աններդաշնակ մարդկանց հաւաքոյթ:

ԿՈԼԼԵԳԱ, ԼՍ.— Պաշտօնակից. արհեստակից. ընկեր
— (կրթւած անհատների համար):

ԿՈԼԼԵԳԻԱ, ԼՍ.— Որոշ նիւղի արհեստակիցների
միութիւն, համախմբում:

ԿՈԼԻՋԵՈՒՄ, ԼՍ.— Պատմական Հռոմի հսկայական
կրկես. 90.000 հանդիսականների համար, ուր տեղի էին
ունենում ձիաքաւմեր, ըմբիշամարտութիւններ, սուսե-
քամարտիկների արիւնալի կռիւներ, ստրուկների եւ մահ-

ւան դատապարտւածների յռոտումներ՝ վայրի գազաններից, եւ ուր ներոն կայսրի երամանով տառնակ հազարաւոր քրիստոնեաներ՝ մարդ, կին եւ մանուկ՝ գազաններից պատառուեցին կամ խարոյկների վրայ ողջ ողջ այրեցին:

ԿՈԼԼԵԿՏԻՎ, Լտ.— Հաւաքական. խմբական. միահամուտ:

ԿՈԼԼԵԿՏԻՎԻԶՄ, Լտ.— Հաւաքականութիւն. հաւաքականացում.— արդիւնաբերութեան եւ նարտարեստի այնպիսի դրութիւն, ուր արտադրութեան միջոցները արտադրող խմբի կամ համայնքի անմիջական սեփականութիւնն են, այն է՝ հողը, կենդանիները, գործիքները, իսկ գործարանային — արհեստակցական Ֆիւլերի մէջ՝ շէնքերը, մեքենաներն եւ այլն: Հաւաքական արդիւնաբերական դրութեան տակ արտադրութեան արդիւնքի եւ շահաբաժնի մէջ իրաւունք ունեն միայն նրանք, որոնք մասնակից են արտադրական աշխատանքին, իրենց վատնած ժամանակի եւ օգտակարութեան չափով: Հաւաքական արդիւնաբերութեան դրութիւնը ներկայիս որդեգրւած է Խ. Միութեան մէջ:

ԿՈԼՈՍՍ, Յն.— 1) Հսկայ, մեծ արձան. 2) վիթխարի մարդ. 3) Ռոդոս կղզու համանուն քաղաքի նաւահանգրստի մուտքի մօտ Ապոլլոնի վիթխարի պղնձէ արձան, աւելի քան հարիւր ոտք բարձրութեամբ, որի երկու ոտքերը յենւած էին երկու եզերքների վրայ: Նրա տակից կարող էին անցնել ամենամեծ նաւեր: Չորրորդ դարի, Ք. Ա. արձանագործական հրաշալիք էր համարուում:

ԿՈԼՈՍՍԱԼ, Յն.— Անբնականօրէն խոշոր. վիթխարի:

ԿՈԼՈՐԻՍՏ, Ֆր.— Բազմերանգ ներկերի հմուտ նկարիչ:

ԿՈԼՈՐԻՏ, Ֆր.— 1) Գումաւորում. 2) Այլազան գոյ-
ների գործածութիւն. 3) Գոյների հաւաքոյթ. 4) Իրենց
քողած տալաւորութիւն:

ԿՈԿԵՏ, Ֆր.— 1) Կտրատող կիւն. «նազ ծախող».
այրերին հանելի լինելու ձգտող. 2) Կիսաշարիկ, քե-
քեւաբարոյ կիւն:

ԿՈՄԲԱՅՆ, Լտ.— Համաման կամ իրար չմամող
նիւքերի, ոյժերի, պայմանների կամ հաստատութիւննե-
րի համախմբում:

ԿՈՄԲԻՆԱՏ.— Տե'ս Կոմբայն:

ԿՈՄԲԻՆԱՅԻԱ, Լտ.— 1) Համադրութիւն.— տար-
բեր նիւքերի, պայմանների, դրութիւնների միացում,
հաւաքոյթ. 2) Զուեւտական իմաստով՝ խենքերի եւ խե-
լացիների ծիծաղելի խումբ:

ԿՈՄԵԴԻԱ, Յն.— Կատակերգութիւն:

ԿՈՄԻԿ, Յն.— 1) Կատակերգակ. գլարնալի դեր կա-
տարող դերասան. 2) Զլարնալի անձ:

ԿՈՄ-ԻՆ-ՉՈՒՆ, Չն.— Զինական քաղաքական ներքին
պատերազմին մասնակցող հոսանքներից մէկը, չափաւոր-
ազգայնական ուղղութեամբ, «Քրիստոնեայ Գնեւրալ» ա-
նունով նանչցած Ֆանգ-Իւ-Սիանգի ղեկավարութեան
տակ:

ԿՈՄՄԻՍԱՐ, Լտ.— 1) Յանձնակատար, գործակալ.
2) Վարչական որոշ հաստատութեան վարիչ պաշտօնեայ.
3) Խ. Միութեան մէջ նաեւ նախարար:

ԿՈՄՄԻՍԱՐԻԱՏ, Լտ.— 1) Վարչութիւն. բարձրա-
գոյն պաշտօնէութիւն. 2) Նախարարութիւն:

ԿՈՄՄԻՍԻԱ, Լտ.— 1) Յանձնակատարութիւն. 2)
Միջնորդութիւն ապրանքի առ ու ծախի մէջ՝ որոշ տո-
կոս ստանալու համար:

ԿՈՄՄԵՆՏԱՐԻԱ, Լտ.— 1) Բացատրութիւն. լուսաբանութիւն. 2) Գրականութեան ու գեղարւեստի մէջ անհատի կարծիք. դիտողութիւն. 3) Յիշատակագիր:

ԿՈՄՈՒՆԱ (Կոմունա), Լտ.— Համայնք.— 1) Բնակչութեան մէկ որոշ մաս. 2) Ընդհանուր բնակչութիւն որոշ երկրամասի մէջ. 3) Ընդհանուր բնակչութիւն ամբողջ աշխարհի մէջ. 4) Պետական-ֆաղափական իմաստով՝ համայնքների գումար, սիստեմ, (Գերմաներէն՝ Gemeinwesen):

ԿՈՄՄՈՒՆԱԼ, Լտ.— Համայնքին պատկանող. համայնական:

ԿՈՄՈՒՆԱՐ, Լտ.— Համայնական կազմի անդամ:

ԿՈՄՈՒՆԻՉՄ, Լտ.— Համայնավարութիւն.— Բաղափական-տնտեսական պայմանների դասաւորում, ուր անհատական սեփականատիրութեան փոխարէն տիրում է հաւաքական սեփականատիրութիւն, եւ ուր պետական-վարչական մեքենան կառավարում է համայնքի կողմից, իբրեւ ընդհանրացուցիչների միջոցով: Համայնավարական իրաւակարգի մէջ արտադրութեան բոլոր միջոցներն ու արտադրած նիւթերը պատկանում են աշխատաւորութեան, որը տէր է նաեւ շուկայի, ապրանքների փոխանակութեան, վաճառքի, արտածման եւ ներածման բոլոր աղբիւրների: Համայնավարութեան նպատակը լինելով աշխատաւորութեան բարեկեցութեան աստիճանական բարձրացումը՝ ձգտում է ապահովելու աշխատող տարրերի ապրուստի պայմանները, տեւական գրազմում հայր-այր-եղով նրանց, գործագրելութեան պարագային նիւթ-ապէս օժանդակելով համայնական գանձից կամ ապահովագրութեամբ. հիւանդութեան եւ ծերութեան

դէպքերի համար ապահովագրութեամբ եւ այլ միջոցներով: «Մէկը բոլորի համար եւ բոլորը մէկի համար» նըշանաբանն ունենալով՝ համայնավարութիւնը աշխատում է ընդհանուր ներդաշնակութիւն հաստատելու մարդկային ընտանիքի բոլոր անդամների միջեւ, չեզոքացնելով աշխատանքից խուսափող, իրենց դրամագլխի կամ այլ միջոցներով սնանող բոլոր տարրերը: Համայնավարութիւնը դէմ է ներկայիս տիրող պետական անջատ եւ իրար հակամարտ սխտեմների, եւ անհրաժեշտ է համարում վերացնել ազգերն իրարից զատող արւեստական պատմէշներն ու սահմանները, կերտելու համար մի նոր — համաաշխարհային ընդհանուր համայնք, ուր ինքնաբերաբար պիտի լուծւին եւ չֆանան պետական ամեն ձեւի կազմերը, երբ համայնքը հասնի ինքն իրեն կառավարելու աստիճանին: Խ. Միութիւնը ներկայիս միակ երկիրն է, որը դիմում է դէպի համայնավարական սկզբունքների լայն իրականացումը՝ Մարքսի, Էնգելսի եւ Լենինի առաջադրած ուղիով:

ԿՈՄՈՒՆԻՍՏԱԿԱՆ ՄԱՆԻՖԵՍՏ, Լտ.— «Համայնավարական հրովարտակ».— Գիտական Համայնավարութեան երկու մեծ առաջնորդների՝ Կարլ Մարքսի եւ Ֆրիդրիխ Էնգելսի կողմից 1847 թուին գրած կոչը՝ ուղղած աշխարհի բոլոր համայնավարներին, որի մէջ բացատրւած են տնտեսական-պետական հարցերի լուծման ձեւերը համայնավարական տեսակէտով: Այդ կոչի էական մասերը խտացւած կարելի է համարել հետեւեալ տողերի մէջ.— «Նկատի առնելով պրոլետարիատի զարգացման ընդհանուր բնութեանը՝ մենք հետեւում էինք գոյութիւն ունեցող հասարակութեան մէջ կատարւող քիչ քէ շատ ֆոյարկւած ֆաղաֆաղիական կուրին, մինչեւ այն կէտը,

երբ այդ ֆաղափացիական կռիւը բացարձակ յեղափոխութեան է վերածուում եւ պրոլետարիատը բուրժուազիայի խռրատակման միջոցով իր տիրապետութիւնն է հաստատում: Պրոլետարիատն իր ֆաղափական տիրապետութիւնն օգտագործելու է այնպէս, որ խլէ բուրժուազիայից նրա ամբողջ դրամագլուխը, արտադրութեան բոլոր միջոցները կենտրոնացնէ պետութեան ձեռքում, այն է՝ իբր տիրող դասակարգ կազմակերպւած պրոլետարիատի ձեռքում, եւ հնարաւորութեան չափով արագօրէն աւելցնէ արտադրական ոյժերի համագումարը:

ԿՈՄՊԼԵԿՏ, Լտ.— Ամբողջութիւն. ստուգւած ֆառակ:

ԿՈՄՊԼԵԲՍ, Լտ.— 1) Ամբողջական քիւ. ընդհանուր ֆանակ. 2) Անհատի արտաքին երեւոյթ:

ԿՈՄՊՈԶԻՏՈՐ, Լտ.— 1) Նրաժշտական գործերի հեղինակ. 2) Գրաւար:

ԿՈՄՊՈԶԻՑԻԱ, Լտ.— 1) Նրաժշտական հեղինակութիւն. 2) Գեղարեստական արտադրութիւնների մէջ նկարների ներդաւնակ դասաւորում. 3) Տարբեր առարկաների եւ նկարների յարմար խմբաւորում. 4) Գրաւարութիւն:

ԿՈՄՊՐՈՄԻՍ, Լտ.— 1) Տարակարծիք կողմերի համաձայնութիւն՝ վիճելի հարցը փոխադարձ զիջումներով կարգադրելու. 2) Վիճող կողմերի համաձայնութիւն՝ վիճելի հարցը չեզոք ատեանին յանձնելու. 3) Փոխադարձ զիջողութիւն:

ԿՈՄՅՈՐՏ, Ան.— Հանգստութիւն. անդորրութիւն. հաճելի եւ հանգստաւէտ պայմանների համադրութիւն:

ԿՈՆԳԼՈՄԵՐԱՏ, Լտ.— 1) Տարբեր մետաղների միաւորում որեւէ շաղախի օգնութեամբ. 2) խառնաւիժը զանգրած. 3) Աններդաւնակ մարդկանց հաւաքոյթ:

ԿՈՆԳՐԷՍ, Լտ.— 1) Համագումար. աւագ ներկայացուցիչների ժողով. 2) Ծերակոյտ. նահանգական ներկայացուցիչների օրէնսդիր մարմին:

ԿՈՆԿՈՒՐՍ, Լտ.— Մրցումին մասնակցում:

ԿՈՆԿՐԵՏ, Լտ.— 1) Իրական. որոշ. հաստատապէս գոյութիւն ունեցող. 3) Առանձին մասերից բաղադրւած ընդհանուր զանգւած:

ԿՈՆՍԵՐՎ, Լտ.— 1) Պահւած. պահեստի դրւած. 3) Պահածոյ ուտելիք:

ԿՈՆՍԵՐՎԱՏԻՎ, Լտ.— Պահպանողական. հնաւանդ. ետամնաց:

ԿՈՆՍԵՐՎԱՏՈՐԻԱ, Լտ.— Երաժշտական բարձրագոյն դպրոց. երաժշտանոց:

ԿՈՆՍՈՒԼՏԱՆՏ, Լտ.— Խորհրդակից:

ԿՈՆՍՈՒԼՏԱՅԻԱ, Լտ.— Խորհրդակցութիւն:

ԿՈՆՍՊԻՐԱՏԻՎ, Լտ.— Դաւադրական:

ԿՈՆՍՊԻՐԱՅԻԱ, Լտ.— Դաւադրութիւն:

ԿՈՆՍՏԻՏՈՒՅԻԱ, Լտ.— 1) Սահմանադրութիւն.— պետական վարչաձեւ, ուր բնակչութիւնն իր ներկայացուցիչների միջոցով մասնակցում է օրէնսդրական գերագոյն մարմնին, կամ այդ ներկայացուցիչներով կազմում է օրէնսդրական մարմին. 2) Կազմ. շինւածք:

ԿՈՆՎԵՆՏ, Լտ.— 1) Կրօնական միաբանութեան բընակավայր — վանք. 2) Պետական բարձրագոյն մարմնի հաւաքատեղ. 3) Ֆրանսիական յեղափոխութեան շրջանում ժամանակաւոր ազգային ժողով՝ 1792-ից մինչեւ 1795 թ.:

ԿՈՆՎԵՆՏԻԱ, Լտ.— 1) Պետութիւնների միջեւ կնքւած դաճնագրութիւն. 2) Տարբեր հատւածների միջեւ համաձայնութիւն:

ԿՈՆՏՈԿՈՐԵՆՏ, Իտ.— Ընթացիկ հաշիւ:

ԿՈՆՏՐԱԲԱՆԴ (Կանտրաբանդ), Իտ.— Մաքսախոյս ապրանք — առանց մաքս վնարելու օտար երկրից գաղտնի ներմուծած:

ԿՈՆՏՐԱԲԱՆԴԻՍ, Իտ.— Մաքսանեղ. մաքսախոյս:

ԿՈՆՏՐԱԿՏ, Լտ.— Պայմանագրութիւն:

ԿՈՆՏՐԱՅԱԿՅԻԱ, Լտ.— 1) Գրական գործերի կեդծիք. 2) Հեղինակի կամ գեղարվեստագէտի իրաւունքի յափշտակութիւն:

ԿՈՆՏՐՈԼ, Լտ.— Անհատի կամ պաշտօնէութեան գործառնութիւնների վրայ նշանակւած վերահսկողութիւն:

ԿՈՆՏՐԵՏ, Ֆր.— Երգահանդէս. նւագահանդէս:

ԿՈՆՖԵՏԵՐԱՅԻԱ, Լտ.— Մի քանի նահանգների կամ պետութիւնների դաշնակցութիւն:

ԿՈՆՖԻՍԿԱՅԻԱ, Լտ.— Պետութեան կողմից ստացւածքի բռնագրաւում. պետականացում:

ԿՈՆՖԼԻԿՏ, Լտ.— 1) Ընդհարում. բաղխում. 2) Տարակարծիքութիւն. անհամաձայնութիւն. գծտում:

ԿՈՆՖՈՒՅԻՈՍ (Կունգ-ֆու-ցէ).— Զինաստանի մեծանուն փիլիսոփայ, բարոյագիտական անունի քարոզիչ, որի ուսուցմունքը հսկայ ազդեցութիւն գործած է Զին ժողովրդի մտաւոր-բարոյական կենցաղի վրայ: Ծնւեց 551-ին, մեռաւ 479-ին Ք. Ա.):

ԿՈՈՊԵՐԱՏԻՎ, Լտ.— Համագործակցական:

ԿՈՈՊԵՐԱՅԻԱ, Լտ.— Համագործակցութիւն. 1) Մի խումբ անձերի հաւաքական աշխատանքով առաջ տարւած գործ. 2) Աշխատաւոր միութիւնների համագործակցութիւն, միութեան անդամներին պէտք եղած կենսական լուր պիտոյքները հայրայրելու. սեփական արդիւնա-

բերութեամբ կամ արտադրութեամբ, եւ կամ մեծաֆանակ, գեղջւած գիներով ուրիշ համագործակցականներից գնելով, եւ ծայրայեղ պարագային միայն՝ արտաքին խանութներից: Համագործակցականն ածան գներով պէտք եղած պիտոյքները գնելով՝ իր սեփական խանութներում ծախում է իր անդամներին նւագագոյն շահով, միաժամանակ շահաբաժին տալով նրանցից իւրաքանչիւրին, տարեկան ընդհանուր արդիւնքից, իր դրած բաժնի բաղդատութեամբ՝ համագործակցականի հիմնական դրամագլխի մէջ: Համագործակցականները իրենց անդամներին կենսական ամեն կարգի պիտոյքները հայրաքելով մատչելի գներով՝ ազատում են նրանց, այսինքն սպառող տարրերը՝ մեծաֆանակ եւ փոքրաֆանակ ընկերութիւնների. խանութպանների եւ նրանց գործակալների շահաբաժնից, չեզոքացնելով երկրորդ եւ երրորդ ձեռքերի շահաբաժնի միջնորդութիւնը արտադրողի եւ սպառողի միջեւ: Համագործակցականների ամենից լայնածաւալ դրութիւնը ներկայիս հաստատւած է Խ. Միութեան մէջ, ուր անհատական առեւտրական բոլոր ձեռնարկներն արդէն անհետացած են եւ հատ ու կտոր մնացածներն էլ անհետանալու վրայ են:

ԿՈՍՄԱՐԵԻԱ, ՅՈ.— Համաշխարհային միացեալ մէկ կառավարութիւն:

ԿՈՍՄՈԳԵՆԻԱ, ՅՈ.— Տիեզերագիտութիւն.— տիեզերքի (աստղերը, մոլորակները) ծագման եւ զարգացման պայմաններն ուսումնասիրող գիտութիւն:

ԿՈՍՄՈԳՐԱՖԻԱ, ՅՈ.— Տիեզերագրութիւն.— տիեզերքի նկարագրութիւն:

ԿՈՍՄՈԳՈԼԻՏ, ՅՈ.— Աշխարհաբանագիտութիւն:

ԿՈՍՄՈԳՈԼԻՏԻԶՄ, ՅՈ.— Աշխարհաբանագիտութիւն:

քիւն.— մերժում սեփական հայրենիքի, ցեղի, ազգային շահերի՝ ընդհանուր մարդկութեան շահերին ծառայելու համար:

ԿՈՍՄՈՍ, ՅՈ.— Աշխարհ, երկրագունդ. տիեզերք:

ԿՈՐԱԼ, ՅՈ.— Ծովային բուստ, կենդանական պոլիպների սերունդից:

ԿՈՐԱԼԵԱՆ ԿՐԶԻՆԵՐ, ՅՈ.— Անհաշիւ ֆանակով մեռած բուստերի գերեզմաններ, որոնք միլիոնաւոր տարիների ընթացքում հետզհետէ աճելով, իբր այդ փոքրիկ արարածների հաւաքական դամբարաններ՝ ովկիանոսի անդունդներից բարձրացած են, ջրային մակերեւոյթից վեր ելած եւ կղզիներ գոյացրած: Խաղաղ ովկիանոսի կղզիների մեծ մասը կորալեան ծագումն ունեն, ծածկւած արեւադարձային հրաւալի բուսականութեամբ: Նիւ Եոքից 650 մղոն արեւելք, Ատլանտեան ովկիանոսի մէջ, Բերմուդեան կղզիների փոքրիկ խումբը, հաւաքաբար հազիւ 80 ֆառակուսի մղոն տարածութեամբ, 5000 ոտք անդունդից բարձրացած օտարոտի աւտարակների պէս դուրս են ցցւած ջրային զանգւածի միջից: Զրի մակերեւոյթից ամենաբարձր կէտը 300 ոտք է:

ԿՈՐՊՈՒՍ, ԼՍ.— 1) Մարդկային կամ կենդանական մարմին. կազմ. 2) վարչական պաշտօնէութեան կազմ. 3) Զինուորական միջնակարգ դպրոց. 4) Զօրաբաժին:

ԿՈՐՏԷՍ, Սպ.— Սպանիայի եւ Պորտուգալիայի (Փորթուկալ) մէջ՝ ազնւականութեան, կղերի եւ ֆաղափների ներկայացուցիչների խառն ժողով:

ԿՈՒԼԱԿ, Ռս.— «Բռնուցի»՝ հարւածող, ճնշող, հարստահարող իմաստով. Խ. Միութեան գիւղական շրջաններում ունեւոր գիւղացիութիւն, որը չփաւոր տարրերի շահագործումով զբաղւած է:

ԿՈՒԼԻ, ՀՆ.— Ասիայի արեւելեան երկրներում եւ
Հնդկաստանում՝ բեռնակիր գործաւոր:

ԿՈՒԼԻՍ, Ֆր.— 1) Թատերական բեմի ետեւի, համ-
դիսականների համար անտեսանելի մաս. 2) «Կուլիսների
ետեւ» դարձածքը խօսակցութեան կամ գրականութեան
մէջ՝ նշանակում է վարագոյրի ետեւ, ծածուկ, մութի
մէջ կատարւած գործ:

ԿՈՒԼՏՈՒՐԱ, Լտ.— 1) Մշակոյթ. ընդհանուր զար-
գացում. 2) Տնտեսական, քաղաքական եւ մտաւոր առաջ-
դիմութիւն. վերելք:

ԿՈՒԼՏՈՒՐՏՐԵԳԵՐ, Լտ. Գր.— 1) Մշակոյթ տարա-
ժող. 2) Հեզնօրէն՝ կեղծ-քաղաքականութեան քարոզիչ:

ԿՈՒ-ԿԼՈՒԻՍ-ԿԼԱՆ.— Ամերիկեան գաղտնի կազմա-
կերպութիւն, պատահական կերպով ծնունդ առած եւ
կարճ միջոցին վերածւած հակա-Նեքր մի վտանգաւոր
հոսանքի: Կ. Կ. Կ.—ից առաջ Միացեալ Նահանգներում
գոյութիւն ունէին համամասն գաղտնի միութիւններ,
ինչպէս՝ «Սպիտակ Կամելիաների Ասպետներ», «Սպիտակ
Նդբայրութիւն», «Սպիտակ Լիգա», «Գումատ Դէմքեր»,
«1776-ի Ընկերակցութիւն», «Սեւ Հեծեալներ», «Սպիտակ
Վարդ» եւ այլն: Կ. Կ. Կ.—ը կազմեց Տեննեսսի Նա-
հանգի Պուլասկի աւանի մէջ 1865 թւին, մի խումբ զը-
ւարմասէր երիտասարդների կողմից, իբր ժամանցի հա-
մար մի ակումբ: Օտարոտի ու անմիտ ծէսեր եւ տարօ-
րինակ զգեստաւորութիւն որդեգրեցին նորակազմ ա-
կումբի անդամները: Երբ տեսան որ իրենց խորհրդաւո-
րութիւնն ու արտաքին երեւոյթը երկիւղ էր ազդում բը-
նակչութեան վրայ՝ քաջաբերեցին եւ արագ նիւաւորու-
թիւններ տւին Հարաւային նահանգներում: Քաղաքային

սլատերագմի ժամանակ գերութիւնից ազատագրւիլ փոր-
ձող սեւամորթներին սարսափի մէջ պահելու համար
նեղրերի կողմից սպիտակ կանանց պատահական կամ
կեղծ բռնաբարութիւնների դէպքերը սկսեցին իբր ա-
ռիք գործածիլ անհատ նեղրերի կամ զանգւածների
ջարդերի համար: Կ. Կ. Կ.—ը հրապարակ նետ-
ւեց սեւերի դէմ, իբր խաչակիրների մի կազմակերպած
բանակ, ձեռք ընկած յանցաւոր սեւամորթներին խուժ-
նային դատաստանով պատժելու, կախելով կամ ողջ- ողջ
այրելով: Լինչի օրէնքը գործածելով (Տե՛ս Լինչի Օրէնք)
իբր կտրուկ միջոց՝ սեւամորթների հետ հաւելյարդա-
բութեան համար՝ Կ. Կ. Կ. սանձարձակ արարքներով
հանրային եւ կառավարութեան միջամտութիւնն իր վը-
րայ հրաւիրեց: 1871-72 թ. պետական օրէնքները իբր թէ
գաղտնի կազմակերպութիւնների առջեւը պատնէւներ
կանգնեցրին, եւ հարիւրաւոր Կ. Կ. Կ. անդամներ ձեռ-
բակալեցին եւ բանտերը նետուեցին: Կազմակերպութիւնը
սակայն մնաց կեղծանի, եւ ներկայիս երկու միլիոնից
աւելի անւանական անդամներ ունի, գլխաւորապէս
հարաւային եւ արեւմտեան նահանգներում: Իր գործու-
նէութեան ծրագրի մէջ մտնում են հետեւեալ կէտերը.—
Հալածամք սեւերի, Հրէաների եւ կաթոլիկների դէմ. հա-
լածամք ամերիկեան կառավարութեան բոլոր ներքին եւ
արտաքին քննամիների դէմ. անբարեացկամութիւն օ-
տարածին գաղթականների հանդէպ: Կլանի անդամ կարող
են լինել միայն 100% գուտ Ամերիկացիները: Չնայած
վերջին սահմանափակումին՝ մի քանի Հայեր նարայիկու-
թիւնն ունեցած են կազմակերպութեան անդամ լինելու
եւ նոյն իսկ կարելոք աստիճաններին հասնելու: Օտա-
րածին ժողովուրդներից Կ. Կ. Կ.—ի մասնաւոր հակակ-

բանֆի առարկայ եղած են Յոյները, որոնք 1924-25-ին Արեւատեան մահանգներից մէկի կենտրոնական մարմնի գաղտնի շրջաբերականով «անբաղձալի քաղաքացիներ» որակւած էին, մեղադրելով, որ բազմաթիւ Յոյներ «Ամերիկեան մաքուր արիւնը աղակաւում են, անբարոյականութիւն տարածելով Ամերիկացիների մէջ, սրիկացում են անմեղ պատանիներին, իրենց կիրքերի համար, եւ Կ. Կ. Կ.—ը դէմ է որպէսզի Յոյներն Ամերիկացիների հետ ամուսնական կապերով միանան» եւ արն: Կ. Կ. Կ.—ի կազմակերպական ձեւը.— կլանները իրենց ազդեցութեամ մի քանի շրջաններ ունեն, որոնց մէջ հզօրագոյնն է հարաւայինը՝ «Անտեսանելի կայսրութիւն» անուանով: Ընդհանուր հրամանատարի տիտղոսն է «Մեծ Կախարդ». գառ մահանգը կոչւում է «Թագաւորութիւն», իր պետը վայելում է «Մեծ Վիշապ» տիտղոսը: Գաւառային մասնահիւղի պետը կոչւում է «Մեծ Հսկայ»: Փոքր շրջանները — «Որջեր» են անւանւում, «Մեծ Կիկլոպ»-ի դեկավարութեան տակ: Պատմութեանը մոյնչափ մոյս տիտղոսներ ունեն — «Հաննար», «Հիդրա», «Փուրիա», «Ոգի», «Գիւերային Բու», «Մոգ», «Վարդապետ», «Թուրք»: Պարզ անդամները մահաչւած են Գառլ անուանով: Արեւանֆի ժամանակ կլանսմէները (Կ. Կ. Կ.—ի անդամները) գերադասում են հեծեալ խումբերով յայտնել որոշւած տեղը. յանկարծակի, փոքրիկի մամ, առեւանգել յանցաւորին եւ փախցնելով մի ամայի տեղ՝ որոշւած պատիժը տալ: Հազնում են երկար սպիտակ շալիկներ, սպիտակ վեղարով. կրծքին խաչ եւ դէմքին դիմակ: Գիւերային արեւանֆի ժամանակ յանալս ձողերի վրայ ունենում են մարդկային գանգեր, մէջը վառւող ճրագով, աչքերից լոյս ցայտող, ինչպէս մաւ տոպրակների մէջ ոս-

կորմեր, որոնց ցնցումով երկիւղ ազդող ձայներ են հանում, սպաւորութիւնը զօրացնելու համար:

ԿՈՒՄԻՍ, ԹԲ.— Բուսական մակարդով սլաորաստւած ձիւ կաք, առողջարար յատկութեամբ:

ԿՈՒՐՈՐՏ, Ֆր.— Հանգային ջրերի բուժարան:

ԿՈՒՐՍ, Լտ.— 1) Դպրոցական դասընթացք. 2) Նաւի ուղղութիւն. 3) Հիւանդի ապաքինման համար անհրաժեշտ ժամանակաւաւորում. 4) Դրամների եւ արժեքուղքների ընթացիկ արժէք:

ԿՎԱՐՏԱԼ, Լտ.— 1) Քաղաքամաս. Թաղ. 2) Զորարդ մաս, օրինակ՝ տարւայ կվարտալ — 3 ամիս:

ԿՎԱՐՏԵՏ, Լտ.— Զորս անձով երգ կամ մուգ:

ԿՎԻՆՏԵՏ (ԳՎԻՆՏԵՏ), Լտ.— Հինգ անձով երգ կամ մուգ:

ԿՐԵՍՈՍ, Յտ. Ա.— Լիդիայի քաղաւոր (560-548 Ք. Ա.) որի անբաւ հարստութիւնն առասպելի շարքն անցած էր: Յաղթւեց Պարսկական կայսրութեան հիւնադիր Կիւրոսից, որը գերի տարաւ նրան եւ իր խորհրդականը դարձրեց: Ներկայիս մէկին Կրեսոս կոչել՝ նշանակում է հեֆեսթային հարստութեան տէր մարդ անւանել:

ԿՐԷՈՂ, Սպ.— Ամերիկայում կամ Աֆրիկայում ծընւած Եւրոպացի, (Եւրոպացի ծնողների գաւակ):

ԿՐԻՋԻՍ, Յմ.— Ճգնաժամ. վտանգաւոր, բախտորոշ վիճակ:

ԿՐԻՏԻԿԱ, Յմ.— Քննադատութիւն. որեւէ բանի հասարակական արժէքի որոշում:

ԿՐԻՏԻՔԱԿԱՆ, Յմ.— 1) Քննադատական. 2) Ճգնաժամային. սպառնական. վտանգաւոր, օրինակ՝ բոլոր կացութիւն եւ այլն:

ԿՐՈՒԱՍԱԴ, Ֆր. (Խաչակրութիւն).— Կաթուիկ կղերականութեան առաջնորդութեամբ Եւրոպացիների ուրբ յաջորդական արեւամասները Սարակինոսների (Արարների) դէմ: 1096-ից 1248 թ. երուսաղեմը ազատագրելու համար մահմեդական լծից: 152 տարի տեւող պատերազմների մէջ անհաշիւ զոհեր տւին երկու կողմն էլ, եւ երուսաղեմը դարձեալ մնաց Իսլամի գերիշխանութեան տակ: Խաչակրական արեւամասները ամենից վիպական արկածախնդրութիւնների շարքն են եղան Եւրոպացի ազնւատոհմիկ ասպետների, դուքսերի եւ քաղաքների համար, որոնք երազում էին արեւելի մէջ փառքի եւ հռչակի դասիններ վաստակելու, միաժամանակ կրօնական քմբեցուցիչ ներշնչումների իրականացումը վայելել «Փրկչի գերեզմանի» ազատագրումով: Բայց եւ չընայած գործած մեծ զոհողութիւններին եւ կատարւած անօրինակ հերոսութիւններին՝ Մահմեդի սուրը խաչից գորաւոր յայտնեց:

Հ

ՀԱՅՍՏԱՆԻՐԳ, Յտ. Ա.— Աւստրո-Հունգարական վերջին կայսերական ընտանիքի տոհմական անուն:

ՀԱԴԵՍ (ԱԴԷՍ), Յն.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ դժոխքի քաղաւոր, Զեւսի եղբայր, համապատասխան Հռոմէական Պլուտոնին. 2) Դժոխք:

ՀԱՄԱԴՐՈՒԱԴ, ՅՈՒՆ.— Տե՛ս Դրիադ:

ՀԱՄԼԵՏԻՉՄ, ՅՈՒՆ. Ա.— Շէյֆապիրի համանուն հըռ-
չակաւոր դրամայի հերոս Համլէտի անունով՝ կասկա-
ծաւ, անվստահ վերաբերում արջապատի հանդէպ՝ անո-
րաւ, տատանուող քէն զննող, խորհող եւ վսեմ նկարա-
գրքի տէր անհատի կողմից, որը հոգեկան մի հիւանդոտ
վիճակի մէջ գտնուելով՝ փնտռում է լուծելու «Լինել քէ-
ն չլինելու» եղբրական հարցը:

ՀԱՅԴՈՒԿ, ՀՈՒՆ.— 1) Թիւրք բռնակալութեան դէմ
կռուող Հունգարական կամաւոր ժե-րդ դարում. 2) Ներ-
կայիս որեւէ պետութեան դէմ ապստամբ կամաւոր՝ Բալ-
կանեան քերակղզիում:

ՀԱՇԻՇ, ՏԵՍ Խաւի:

ՀԱՋԻ, ԱՐ.— 1) Մեֆֆա՝ Մահմեդի գերեզմանին
ուխտի գնացած ջերմեռանդ հաւատացեալ. 2) Երուսա-
ղեմ՝ Քրիստոսի գերեզմանին ուխտի գնացած Հայ, որի
արտաքին նշաններն են ձեռքերի վրայի մորթեմկարները
(տատույններ):

ՀԱՏՈՐ, ԵԳ.— Եգիպտական դիցաբանութեան մէջ
երբորդութիւնը կազմող աստածներից մէկը: Յանախ
ներկայացւում էր կովի երեւոյթով:

ՀԱՐԱԿԻՐԻ, ՃԱԿ.— Տե՛ս Սեպուկի:

ՀԱՐՄՈՆԻԱ, ՅՈՒՆ.— 1) Համաշափութիւն, ներդաւնա-
կութիւն երգի կամ մագի մէջ. 2) Ձայնական համաշա-
փութիւնն ուսուցանող երաժշտական գիտութիւն:

ՀԱՐԵՄ, ԱՐ.— Կանանոց.— Բազմակիւն ցեղերի մէջ
կանանց յատկացւած տան յարկաբաժին, գոց եւ անմատ-
չելի այրերին, բացի այդ կանանց տէրն եղող անձից:

ՀԱՐՈՒՆ-ԷԼ-ՌԱՇԻԴ.— Բաղդատի հռչակաւոր ժողո-
վըրդական խալիֆ, «Իմաստուն» կոչւած. «Հազար եւ մէկ

գիւերներ» արաբական հեֆնաքների մէջ ներքողանալով յիւսած է, իբր լայն ժողովրդականութիւն վայելող անձ :

ՀԱՐՊՈՒԿՐԱՏԷՍ, ՅՈՒՆ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ յռութեան աստուած, որը ներկայացուում էր իբրեւ մի գեղանի պատանի, աջ՝ ձեռքի ցուցամատը շրթունքին սեղմած :

ՀԱՐՏԱԼ, ՀՈՒՆ.— 1) Հնդկաստանում՝ գործադուլ. 2) Առետուրի ընդհատում :

ՀԱՔԻՄ, ԱՐ.— Դատաւոր :

ՀԵԳԵՄՈՆԻԱ, ՅՈՒՆ.— Մի պետութեան գերիշխանութիւն ուրիշ պետութեան վրայ :

ՀԵԼԼԵՆԻԶՄ, (ՀԵԼԼԵՆ - ՅՈՒՆ).— 1) Յունական գրական-գեղարւեստական ուղղութեան հետեւողութիւն. 2) Յունասիրութիւն :

ՀԵԼԼԵՍՊՈՆՏ, ՅՈՒՆ.— Դարդանելի նեղուցի պատմական անուն :

ՀԵԼԻԿՈՆ, ՅՈՒՆ.— Յունաստանի Բէռքիա գաւառի մէջ սրբազան լեռն, Մուսաների բնակավայր (Տե՛ս Մուսաներ) :

ՀԵԼԻՈՍ, ՅՈՒՆ.— Արեւ, որը խորհրդանշում է Ապոլլոնի, իր հրեղէն մծոյգները լծած ռսկէ կառնով :

ՀԵԼՎԵՏԻԱ.— Զվիցերիայի պատմական անուն :

ՀԵՂԻՆԷ, ՅՈՒՆ.— Զեւսի եւ Լեդայի աղջիկ, Տրոլադայի պատերազմի պատմաուր (Տե՛ս Լեդա եւ Տրոլադայի պատերազմ) :

ՀԵԶՐԱ (ՀԵՋԻՐ), ԱՐ.— Մահմեդի փախուստը Մեքէ-ֆայից Մեդինա, Յուլիս 5-ին, 622 թւին Գ. Յ. : Մահմեդական տոմարը այդ թւականիցն է սկսուում :

ՀԵՏԵՐԱ, ՅՈՒՆ.— Հիմ Յունաստանում կիսաշխարհիկ կիմ :

ՀԵՏՄԱՆ (Գետման), Գր.— 1) Լեհաստանում պատերազմական նախարարի, ինչպէս նաեւ բանակի հրամանատարի տիտղոս։ 2) Ուկրայնայի կազակ զօրքերի հրամանատար։

ՀԵՐԱ, ՅՈՒ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ քոյր եւ կին Ջեւսի, երկրի պաշտպան մայր աստածուհի (Համապատասխան Հռոմէական Իւնոնային կամ Հայկական Անահիտին)։

ՀԵՐԱԿԼԷՍ (Հերկուլէս), ՅՈՒ.— Դիցաբանական մեծագոյն հերոս եւ դիւցազն, Ջեւսի եւ իր սիրուհի Ալկմենայի որդի։ Հերան, Ջեւսի կինը, իր ամուսնու անհաւատարմութեան վրայ զայրացած՝ երկու հսկայ օձեր դրկեց՝ նորածին Հերակլէսը սպանելու, սակայն մանուկը երկուսին էլ խեղդեց։ Մեծանալով՝ աննախընթաց քաջագործութիւններ գործեց, որոնցից տասներկուսը բացառիկ տեսակի։

ՀԵՐԵՏԻԿՈՍ, ՅՈՒ.— Ճժմարիտ կրօնն ուրացող. ազանդաւոր. հերձաւոր։

ՀԵՐՄԱՅԻՐՈՒՅՏ, ՅՈՒ.— 1) Երկսեռ.— կենդանական եւ բուսական աշխարհում արուի եւ էգի գործարաններ ունեցող տեսակներ։ 2) Այն անհատ, որը թէ արական եւ թէ իգական գործարաններով օժտւած է։

ՀԵՐՄԷՍ, ՅՈՒ.— Ջեւսի եւ Մայեա յաւերժահարսի որդի. աստածների սուրհանդակ, պաշտպան գրականութեան, ճարտասանութեան եւ գիրերի հմարիչ։ Ուղեւորների եւ վաճառականների հովանաւորն էր։ Համապատասխան Հռոմէական Մերկուրիոսին։

ՀԵՐՈՍՏՐԱՏ, ՅՈՒ.— Փառասէր բայց անմարակ արձանագործ, որն իր ընտրած նիւղին մէջ չկարողանալով հռչակ վաստակել՝ հրդեհեց Եփեսոսի (Յունաստան) մէջ

Գրիգորիան աստածուհու հոյակապ տաճարը, որն աշխարհի
Գոթօքը հրաշալիքներից մէկն էր համարոււմ, 356 թւին
Քրիստոսի Մ. : Հերոստրատ այդ հարիւր գործեց, ուզելով իր
անանունն անմահացնել պատմութեան մէջ, սակայն ե-
ւրեք հազար ծերակոյտն արգիլեց նրա անուն յիշատակութիւ-
նէն : Սերունդներ անցնելուց յետոյ միայն հասկացեց իր
խռով լինելը :

Հերֆիւլէսն ԱՇԽԱՏԱՆՔ. — Հերֆիւլէսին (Հերակ-
լէսին) միայն մատչելի աշխատանք. — հսկայ, վիթխարի
մոճեանարկ :

Հերֆիւլէսն ՍԻՆՆԵՐ. — Ատլանտեան Ովկիանոսը
Միջերկրական ծովի հետ կապող Գիբրալտար նեղուցի ե-
ւրեք կողմէն վիթխարի ժայռեր, որոնք Յոյների կարծիքով
Հերակլէսը պոկել էր հեռաւոր լեռներից եւ բերել, այդ-
տեղ էր կանգնեցրել :

ՀԵՍՊԵՐՏԻՆԵՐ, ՅՆ. — Յոյն դիցաբանութեան մէջ
Ատլասի (Տե'ս Ատլաս) երեք դուստրներ, չմնալ յաւեր-
ած ահարսներ, որոնք Ատլասի լեռներում, հիւսիսային Աֆ-
րիկա՝ մի դիւրակամ պարտէզ ունէին. ուր բուսնում
էին ռսկէ խնձորներ :

ՀԵՓԵՍՏՈՍ, Տե'ս վուլկան :

ՀԵՔԻՄ, Աբ. — Բժիշկ :

ՀԻՂՐԱ, ՅՆ. — 1) Առասպելական միւսող, ինը գլուխ-
ներով, որոնցից իւրաքանչիւրը երէ կտրւէր՝ նորն էր
գրուսնում : Սպանեց Հերակլէսից : Փոխաբերական իմաս-
տով՝ անվերջանալի հարիւր :

ՀԻՂՐՈՖԻՅՆԵՐ, ՅՆ. — Զրաւախտութիւն. — կատաղ-
եան խայքումից առաջացած վտանգաւոր հիւանդութիւն :

ՀԻՆՐՈՔԼԻՅՆԵՐ (Երոզիլիքներ), ՅՆ. — Պատկերա-
գրեր. — Հին եգիպտական գրութեան ձեւ, որի մէջ գա-

դափարները փոխանակ գիրքերով արտայայտելու՝ նկարներով եմ ներկայացւած:

ՀԻՄԻՆԷ, ՅՈՒՆ.— 1) Ապոլլոնի տղայ, ամուսնութեան աստուած Յոյն դիցաբանութեան մէջ. 2) Հիմիմէի կողմից միացած՝ մեանակում է ամուսնացած:

ՀԻՄՆ, ՅՈՒՆ.— Օրհներգ. ներքողական երգ. ազգային երգ. ռազմերգ:

ՀԻՊՆՈԶ, ՅՈՒՆ.— Հոգեկան դրութիւն, երբ եմքական արեւստական ձեւով, ներենչմամբ կամ այլ միջոցով քրեացւելով՝ ենքարկում է երկրորդ անձի կամքին, եւ արքմանալուց յետոյ, անգիտակից կերպով՝ գործում է այն ամենը, որ հրամայւած է կամ ներենչւած իրեն՝ այդ երկրորդ անձի կողմից:

ՀԻՊՆՈԶԵԼ, ՅՈՒՆ.— Ուրիշի կամքը իրեն ենքարկել. ուրիշին ստիպել անելու որեւէ՝ բան, անգիտակից վիճակում:

ՀԻՊՆՈՏԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Հիպնոզի բնախօսական եւ հոգեբանական երեւոյթներն ուսումնասիրող գիտութիւն:

ՀԻՊՈԴՐՈՍ, ՅՈՒՆ.— Զիարեւանքին, ըմբիւսմարտութեան, զագանների ցուցադրումին, կրկէսային մեծ ներկայացումներին յատկացւած խոշոր շէնք:

ՀԻՊՈԹԷԶ, ՅՈՒՆ.— 1) Ենթադրութիւն, որը կարօտ է ապացոյցի. 2) Առեղծւած:

ՀԻՊՊՈՊՈՏԱՄ, ՅՈՒՆ.— Ափրիկայի գետերի մօտ ապրող խոտակեր հսկայ, վտանգաւոր կենդանի — գետաձի:

ՀԻՊՈՆԵՈՆԴՐԻԱ, ՅՈՒՆ.— Ծայրայեղ, հիւանդոտ մեղամաղձոտութիւն, մեծ մասամբ առողջութեան իրական կամ երեւակայական խանգարման սլաւառու:

ՀԻՍՏԵՐԻԱ, ՅՈՒՆ.— 1) Զգային զօրաւոր յուզումներին ենթակայ վիճակ, ծիծաղից յամկարծակի լացի անցնող,

կամ ընդհակառակը, յամախ ուսարափութեամբ. 2) Գրականութեան մէջ՝ կիսախեղաքար իմաստով է գործածուում:

ՀԻՏԻՏՆԵՐ (Հէքեններ, Խիրեր).— Փրիստոնէական երջանից հազար հիմզ հարիւրից աւելի տարիներ առաջ Փոքր Ասիայի եւ Հայաստանի մալսնի ժողովուրդ, որոնք հզօր պետութիւն հիմնած էին, իրենց ոյժը զգացնել տալով նոյն իսկ Եգիպտոսի Փարաոններին եւ Ասիայի դրացի մեծ պետութիւններին: Հիտիտների կայսրութեան անկումից յետոյ Հայաստանի բնիկներն եղան Ուրարդացիներ եւ Նայիրցիներ, մինչեւ որ բուն Հայ ցեղը յաջորդեց վերջիններին, Երվանդի ղեկավարութեամբ առաջին հայ պետութիւնը հիմնելով հայկական բարձրաւանդակի վերայ, ուրերորդ դարի վերջերում, Ք. Ա.

ՀԻԻՄՈՐ (Իւմոր), Ան.— Անվմաս հեզնամ:

ՀՈԲՈ, Ան.— Թափառաբերի:

ՀՈՀԵՆՅՈՒԼԵՐՆ.— Գերմանական քաղաքուրկ կայսերական ընտանիքի անուն, ներկայիս իշխանութիւնից չեւած:

ՀՈՄԵՐԱԿԱՆ, Յն.— Արտասովոր կերպով ուժեղ, վիքիտարի, տարբերային, ինչպէս Հոմերոսի հերոսների մօտ, օրինակ՝ Հոմերական ժայն կամ ծիծաղ, որից լեռները սկսում էին դողալ ու ցնցել:

ՀՈՄՈՍԵՒՍՈՒԱԼԻԶՄ, Յն.— Համասեռութիւն, համասեռականութիւն.— Հոգեկան հիւանդութիւն, երբ եմբական իր սեռին պատկանող անհատի հետ սեռային մշտեքմութիւն է ունենում: Արուագիտութիւն՝ այրերի մէջ, եւ իգագիտութիւն (Սափիզմ) կանանց մէջ:

ՀՈՄ-ՐՈՒԼ, Ան.— Տեղական, ներքին ինքնավարութիւն.— Իրլանդացիների քաղաքական ձգտումներն արտայայտող անուն:

ՀՈՅՐՈՒՆ, Քր.— Քիւրդ յեղափոխական կազմակերպութեան անուն, «Անկախութեան Դաշնակցութիւն» իմաստով: Քիւրդերը Թիւրք կառավարութեան հետ ձեռն-ձեռքի Հայերին կոտորելուց յետոյ՝ այժմ փորձում են անկախ պետութիւն ստեղծելու Հայերից դատարկած նահանգներում:

ՀՈՆՆԵՐ (Հումներ).— Կասպից ծովի եզերքներից հուժկու եւ վայրագ մի ցեղ, որը հինգերորդ դարում հեղեղից ամբողջ Եւրոպան, փոքորիկի նման ամեն ինչ փակելով եւ գերեզմանի վերածելով: Հոմերի առաջնորդը՝ Ատտիլան (434 Ք. Յ.) «աշխարհի պատիժը» տիտղոսին արժանացաւ սարսափահար ազգերի կողմից: Իր իսկ խօսքով՝ իր ձիւն ռաքերով տրորած հողի վրայ յաւիտեան խոտ չէր կարող բուսնել:

ՀՈՆՈՐԱՐ, Լտ.— Մտաւոր աշխատութեան վարձատրութիւն, օրինակ՝ գրագէտի, յօդածագրի վնարում:

ՀՈՊԻ — ՕԶԱՊԱՐ.— Ամերիկեան կարմրամորթ Հոպի Հնդիկների կողմից ամեն տարի Օգոստոսին տօնուող ցեղային աւանդական տօնակատարութիւններ, երգերով, խաղերով եւ օձերի սլարով: Վերջինը՝ բռնաժառար (շառաշուն) քունաւոր օձերը բերանով բռնած վիճակում մի խորհրդաւոր պար է, կրօնական իմաստով:

ՀՈՐԴԱ, Մն.— 1) Թափառական ցեղերի բնակավայր. 2) Կիսավայրենի ցեղերի խուժան, վայրագ աւերիչ եւ աւազակ:

ՀՈՐԻԶՈՆ, Յն.— 1) Տարածութեան այն մասը, որը մատչելի է տեսողութեան. 2) Երկնակամարի տեսանելի տարածութիւնը. 3) Անհատի նկատմամբ մտաւոր սահմանափակ երջան:

ՀՈՐՈՒՍ, Եգ.— Արեւի աստուած էին Եգիպտական դի-

ցարանութեան մէջ, Օգիթիսի եւ Իգիսի զաւակ: Ի պատիւ Հորուսի սարքած պաշտամունքներն ու տօնակատարութիւնները տեղի էին ունենում Դեկտեմբեր ամսին, կենդանի պատկերով — Իգիս ախոռի մուրի մէջ պառկած նորածին Հորուսի մօտ կանգնած դուրեւամբ: Եգիպտական դիցարանութեան այդ աւանդավէպը կրկնւած ենք տեսնում Քրիստոսի ծննդեան գրոյցի մէջ, հազարաւոր տարիներ Հորուսից յետոյ:

ՀՈՒԳԵՆՈՏՆԵՐ, Տե՛ս Բարդուղիմէոսեան Գիշեր:

ՀՈՒՄԱՆԻԶՄ, Լտ.— 1) XV-XVII դարերի ընթացքում Իտալիայի մէջ սկսւած զրական-գեղարւեստական-փիլիսոփայական վերելք, որ պատմութեան մէջ յայտնի է Վերածնութեան Շրջան անունով (Ռենեսանս): Հումանիզմը տարածւեց կենտրոնական եւ Արեւմտեան Եւրոպայում, նոր գաղափարների ճանապարհ բանալով Կաթօլիկութեան փառացնող շունչից ազատագրելի ճշգտող գանգաձների համար: Իմացական-ազատական նոր հոսանքներ ծնունդ առին Հումանիզմի շնորհիւ, որոնք կոչումն ունեցան յետագայ սերունդները աւելի տիրական մտածողներին մղելու: 2) Անհատի մէջ՝ մտաւոր-բարոյական հակումների քարձարացում՝ մարդասիրութեան մաքուր եւ վսեմ ոգիով: 3) Լայն իմաստով՝ մարդասիրութիւն:

Մ

ՄԱԳ, ՅՈՒՆ.— Կախարդ. հրաւագործ. ձեռնածու:

ՄԱԳԹԱՂԻՆԷ, ՅՈՒՆ. Ա.— 1) Աւետարանական գղջա-
ցող անառակուհի — Մարիամ Մագքաղենացի. 2) ԺԲ-րդ
դարում Գերմանիայում եւ Ֆրանսիայում դարձի եկած
անառակուհիների միաբանութիւն, որոնք աղփասների եւ
եկամանների հոգատարութեամբ զբաղւած էին. 3) Ընդ-
հանուր առումով՝ անառակութիւնից հրաժարւած եւ վա-
յելուչ կենցաղ սկսած կին:

ՄԱԳԻՍՏՐՈՍ, ԼՈՒ.— 1) Հին Հռոմէական բարձրա-
գոյն կառավարչի տիտղոս. 2) Միջին դարերում կրօնա-
կան վարչութեան պետ. 3) Պապի դիւանատան պետի տիտ-
ղոս. 4) Մի քանի երկրներում գիտական բարձր աստի-
ճան, օրինակ՝ Մագիստրոս լեզւագիտութեան — հմուտ,
վարպետ իմաստով:

ՄԱԳՆԱՏ, ԼՈՒ.— 1) Հունգարիայի եւ Լեհաստանի
մէջ՝ տոհմիկ բարձր ազնւական. 2) Հունգարական պար-
լամենտի (ներկայացուցչական տան) մէջ՝ բարձր ազնւ-
ականութեան պատգամաւոր:

ՄԱԳՆԵՏԻԶՄ, ԼՈՒ.— Մագնիսականութիւն.— Մագ-
նիսի ֆառողական ոյժ, որով դէպի իրեմն է փառւում եր-
կաքը, պողպատը եւ այլ նիւթեր: Մագնիսային երկա-
քից ոյժը փոխանցելով՝ մագնիսացւում են երկաքն ու
պողպատը, ինչպէս նաեւ կողմնացոյցի սլաքին հաղոր-
դւելով՝ վերջինը ցոյց է տալիս մէկ ծայրով հիւսիսա-
յին, միւսով հարաւային բեւեռների ուղղութիւնը, ազդե-
ւելով հիւսիսային բեւեռի մագնիսական հսկայ ոյժից:

ՄԱԳՆԵՍ, ԼՈՒ.— Մետաղային համֆ, օժտւած ձգա-
ղական ոյժով, որով դէպի իրեմն է փառւում երկաքը,
պողպատը կամ այլ նիւթեր:

ՄԱԳՆԻՍԱԿԱՆ, Լտ.— 1) Քառոդական. 2) փոխարե-
բական իմաստով՝ հրապուրիչ, դիւբող, անդիմադրելի,
օրինակ՝ մագնիսական աչքեր:

ՄԱԴԱՄ, Ֆր.— «Իմ տիկին»։ տիկին:

ՄԱԴԱՐՈՋԻՍ, Յն.— Թարթիչների եւ յօնքների մա-
գերի քափւելու հիւանդութիւն:

ՄԱԴԸՄՈՒԱԶԵԼ, Ֆր.— Օրիորդ:

ՄԱԴՈՆՆԱ, Իտ.— 1) Իմ տիկին. տիրուհի. 2) Աստ-
ւածամայր. 3) Գեղանի եւ առափնի կին:

ՄԱԴՐԻԳԱԼ, Սպ.— Սպանիական քեքեւ սէրերգ կամ
գաւեւտական երգ:

ՄԱԵՍՏՐՈ, Իտ.— 1) Վարպետ. 2) Ուսուցչապետ.
3) Երաժշտապետ:

ՄԱԶԴԵԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ (Մագդէիգմ).— Իրանական ցե-
ղերի — հին Պարսիկների, Բակտրիացիների, Պարսեւնե-
րի եւ հիւսիսային Միջագետքի մէջ տիրող կրօն: Ըստ
Մագդէականութեան՝ գոյութիւն ունեցող բոլոր էութիւն-
ները գտնուում են երկու հակոտնեայ ոյժերի՝ գերիշա-
նութեան տակ. առաջինն է Որմիգդը (Ահուրամազդա),
բարութեան եւ բոլոր առափնութիւնների աղբիւրը, աշ-
խարհի արարիչը, եւ երկրորդն է Ահրիմանը, չարիքի եւ
խաւարի իշխանաւորը: Ահուրամազդան եւ Ահրիմանը
մշտական պայքարի մէջ են տիեզերքի տիրապետութեան
համար, բայց ապահովաբար Ահուրամազդային է պատ-
կանում վերջնական յաղթանակը: Այն ժամանակ աշխար-
հը կը խաղաղի, եւ ամեն ինչ երջանիկ ու անդորր բնոյթ
կ'առնէ (Տե՛ս Զրադաւաշտականութիւն):

ՄԱԶՈՐԵՏՆԵՐ, Հր.— Հրէաների Բաբելոնական գե-
րութեան ժամանակ «մեծ գիտուններ», որոնք իրենց ժա-
մանակը տւած էին հաւելելու քէ հին կտակարանի մէջ

ֆանի՞ գիր կայ, եւ իւրաքանչիւրը ֆանի՞ անգամ գործածելի է: Հայ Մագորետները աւելի համեստ գտնւելով՝ կարողացած են հաւելի քէ «Հայր-մեր»-ի մէջ ֆանի՞ այր կայ...:

ՄԱԶՈՒՏ, ԹՔ.— Զգուած մաւք, ֆարիւղ:

ՄԱԶՈՒՐԿԱ, ԼԻ.— Լեհական ազգային շնորհալի պար:

ՄԱԹԵՄԱԹԻԿԱ, ՅՆ.— Հաւական գիտութիւնների ընդհանուր ամուսն:

ՄԱԹԵՄԱԹԻԿՈՍ, ՅՆ.— Մաթեմաթիկայի մասնագէտ:

ՄԱԹՈՒՍԱՂԱ, ՀՐ.— Ըստ Աստածաւանդի՝ Նոյ մահապետի պապ, որը 969 տարի ապրած է: Մաթուսաղայի պէս ծեր՝ մշտնակում է անհատաւորի տարիք ունեցող:

ՄԱԺՈՐ, ԻՒ.— Նրաժետութեան մէջ ուժգին ձայն, հնչիւն:

ՄԱԼԱԿԱՆ, ՌԱ.— «Կաթնակեր».— Ռուս կրօնական աղանդաւորների մի ճիւղաւորութիւն, կովկասում հաստատւած, որոնք Օրթոդոքս Ռուս եկեղեցուց եւ ցարական բռնակալութիւնից վայրագ հալածամքի ենթարկւելով 1892-93-ին, զանգւածօրէն գաղթեցին Ամերիկա: Յրւած են Վիմիպեգ, Կանադա, Սան Ֆրանսիսկօ եւ Լօս Անջելոս՝ Քալիֆորնիա, եւ Հիւսիսային Մեքսիկօ: Մի ֆանի տասնեակ ընտանիք կովկասահայ մալականներ եւս հաստատւած են Լօս Անջելոսում: Դաւանաբանական պարզ հիմքերի վրայ հաստատւած համայնք է:

ՄԱԼԱՅԵԱՆ ՅԵՂ.— Խաղաղական ուկրաինացի կղզիների բնիկ մի ցեղ. Բորնէօ կղզուց մինչեւ Ֆիլիպպեան կղզիներէ վրայ ցրւած:

ՄԱԼԹՈՒՍԱԿԱՆՈՒԹԻԻՆ.— Անգլիացի տնտեսագէտ

Մալքուսի (1766—1826) ֆաղափական—տնտեսական աշխարհայեացք, որի համաձայն երկրագնդի բնակչութիւնն աւելի է աճում, քան կարող է կերակրել, եւ մի շարք միջոցների դիմումը գտնում էր հրամայական անհրաժեշտութիւն, ապագայ խնդրումի առջեւն առնելու համար։ Մալքուսի առաջադրութիւնները մասնաւորապէս ուղղւած էին աղփատ եւ գործաւոր տարրերի դէմ, եւ նոյն իսկ իր բարեմիտ ժամանակակիցների կողմից անխիղճ եւ անընդունելի նկատուցին։ Ի միջիջ այլոց խորհուրդ էր տալիս բազմաժնութեան առաջն առնելու համար՝ սեռային անբնական հանոյքներով գոհանալ։

ՄԱԼԿՈՆՏԱՆՏ, Ֆր.— Մի երկրի տիրող կուսակցութեան դէմ դժգոհ տարրերի հեզմական անուն։

ՄԱԽԻՆԱՑԻԱ, Յն.— «Մեքենայութիւն» — խորամանկ դարձածք։

ՄԱԿԱՐՐ, Ֆր.— Միջնադարեան այլաբանական պար, որ սովորութիւն կար ներկայացնելու, «մահւան պար» անունով։ Թագաւորներից սկսած մինչեւ պարզ գեղջուկ եւ գործաւոր, ներկայացուում էին դերակատարների կողմից գունագեղ զգեստաւորութեամբ, մարդկային պարող կմախքների մասնակցութեամբ եւ այլաբանական այլ պատկերացումներով։ Խորհրդանշում էր մարդկային կեանքի ունայնութիւնը, որի վախճանը մահւան պարն է, տիեզերքի յաղթական ոյժը բոլոր էակների գոյութեան վրայ։

ՄԱԿԱՐՐՆԻԶՄ, Իտ.— Գրական այլանդակ ոն, մահուր, գտած լեզւի եւ գոեհիկ գաւառաբարբառի խառնուրդ։

ՄԱԿԻԱՎԵԼԻԶՄ.— Իտալացի պատմաբան Նիկոլա Մակիավելու ֆաղափական վարդապետութիւն, որը բե-

լադրում էր հայրենիքի շահերի համար չխնայել ոչ մէկ միջոց, առանց այդ միջոցների բարոյական գնահատման, իր գրած մէկ հեղինակութեան մէջ, 1514-ին: «Բաժանեա՛ զի տիրեսցես» սկզբունքի փարոզիչն եղաւ: Ներկայիս Մակիավելիով մշակուած է անսկզբունք, անբարոյական, այլամերժ փառափառութիւն:

ՄԱԿԼԵՐ, Գր.— Ծախողի եւ գնողի միջեւ երբորդ անձ, միջնորդ:

ՄԱՀԱՌԱՋԱ, Սս.— Հնդկաստանի բնիկ քաղաւոր:

ՄԱՀԴԻ, Ար.— Մահմեդականների համոզումով՝ Աֆրիկայում՝ մեծ մարգարէ, որը պիտի յայտնւի մի օր, բոլոր գնավորներին մահմեդականացնելու, իսկ անուղղաներին կոտորելու, եւ իրենց կիներն ու ստացւածքը իսլամներին բաժնելու համար:

ՄԱՀՄԵԴԱԿԱՆՈՒԹԻԻՆ.— Մահմեդի (571-632 թ.թ.) անունով կոչուող կրօն, որը հիմնադրին եղաւ նոր դաւանանքի, պատուհաս դառնալու համար արեւելիի եւ հարաւային Եւրոպայի ժողովուրդների համար: Իբր կրօն՝ բարութեան, հիւրասիրութեան, պարտաճանաչութեան, ազատներին ողորմելու, գործաւորին վարձատրելու («Գործաւորիդ վարձքը վնարի՛ր, նախ քան իր ֆրտինքը չորնայ») քափանցիկ, մշտնադ խրատներով՝ մահմեդականութիւնը չեկաւ որեւէ առաքինութիւն եւ արժէք աւելցնելու արդէն գոյութիւն ունեցող կրօնների վրայ: Ընդհակառակը՝ նա շատ հեռու է մարդկային նկարագիրը յղկելու եւ ազնւացնելու նոյն իսկ նախնական տարրերից, որոնք այնքան գունագեղ գեղեցկութիւններ են ներկայացրելու կոմֆուցիոսի, Բուդդայի կամ Շինդոհիզմի կրօնափիլիսոփայական աշխարհայեացքների մէջ: Մահմեդականութիւնը ռահվիրան հանդիսացաւ Ալլահի անունով

անհաւատները (ոչ-մահմեդականները) անգրօրէն ջարդելու, նրանց ստացածքը բռնագրաւելու, նրանց կիներն ու զաւակները սեփականացնելու, ստրկուհիներով լեցուն հարեմներ պահելու, եւ ամեն մէկ «անհաւատ» սպանելու փոխարէն՝ Զեննաքի — արքայութեան մէջ մի հրաճագեղ հիւրի — գեղեցկուհի էլ նւէր ստանալու քարոզչութեամբնա մի քոյն եղաւ, ապականելու միամիտ միտքերը, մըդելու տգէտ խռժանն ռնիրի եւ անգրութեան: Նա կըրկնութիւն եղաւ, ահաւոր չափով, եհովայի տւած պատւէրններին՝ ընտրեալ ժողովրդին — Հրէաներին, որոնց յանախ հրամայած էր ջարդելու, կողոպտելու, բռնաբանելու ոչ Հրէաներին, իսրայէլի եւ իր փառքին համար: — Պատմաբանների հաշուով Մերձաւոր Արեւելում, եզիպտոսում, Բալկաններում եւ Ապինինեան քերակղզիում Մահմեդի հաւատը պարտադիր դարձնելու համար աշխարհին՝ 1300 տարիների ընթացքում կոտորւած են ոչ պակաս քան 300 միլիոն մարդիկ:

ՄԱՄԵԼԻԿԵՆԵՐ, Ար.— Թիւրք-եզիպտական յատուկ գունդեր այլեւայլ ցեղերի խաժամութից կազմւած, որոնց մէջ մեծ քիւն էին կազմում կովկասեան լեռնականներից եւ քրիստոնեայ ցեղերից փոքր հասակում յափշտակւած եւ աւազակային ոգիով դաստիարակւած զինուորներ: Վայրագ եւ արիւնարբու՝ Թիւրք ենիչերիների մեման՝ պատուհաս եղան քէ բնակչութեան եւ քէ երկրի կառավարութեան համար: Նապօլէոն Բոնապարտը Մամեւիլիկների բանակը ջախջախեց Մեծ Բուրգերի առջեւ, 1798-ին, իսկ Մեհմեդ Ալին, Թիւրք սուլթանի եզիպտոսի փոխարեան՝ ամբողջովին ոչնչացրեց ընդհանուր կոտորածով, 1811-ին:

ՄԱՄՈՆՆԱ, Աս.— 1) Հարստութեան աստուած՝ Ասո-

րա—Սիւրիական հիմ ցեղերի մէջ. 2) Դրամ. ոսկի. հարքս-տուրիւն. 3) Աւետարանի մէջ՝ հարստութեան չար ոգի, գայթակեցնող եւ ոնիր ստեղծող. 4) Գրականութեան մէջ՝ ունայն հարստութիւն:

ՄԱՄՈՆՏ, ԹԲ.— Անդրալատական հսկայ փիղ, մերկայիս անհետացած, որի ոսկորները յաճախ գտնուում են երկրաբանական պեղումների ժամանակ: Վիքիսարի օրինակներից մէկն է մօտ յիսուն տարի ոտաջ Տարոյսկի հանքերում գտնւածը, Արեւմտեան Սիբիրում:

ՄԱՅԵԱ.— 1) Կենդանիների արգասաւորութեան աստ-ւածուհի՝ Հռոմէական դիցարանութեան մէջ. 2) Հնդկական հաւատալիքով՝ տիեզերքի մայր-դիցուհի. 3) Ամերիկեան կարմրամորթ բնիկների մի մեծ ցեղ, որն ապրում էր Կենտրոնական Մեքսիկոյում:

ՄԱՅԵԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Մեքսիկոյի մալսկին բնիկների — Մայեաների ֆաղափարքական վերելք, որի հետքերը հետզհետէ գտնուում են այդ անծանօթ ժողովրդի կործանւած ֆաղափների պեղումների ընթացքում: Տնայնագործական նուրբ արեստների, մօզաիկ, գունագեղ մարտարապետական կառուցւածքների չքնաղ օրինակներ քողած է այդ ժողովուրդը: Մայեաներից մնացած բուրգերն առիթ տւած են ենթադրելու, թէ իրենք մօտիկ ազգակցութիւն ունեցած են հիմ եգիպտացիների հետ, երբ, ոմանց կարծիքով՝ Ամերիկան եւ Աֆրիկան ցամաֆային հաղորդակցութիւն ունէին իրար մէջ, Ատլանտեան ովկիանոսի հեղեղումով յետագային կտրւած:

ՄԱՆԱՆԱ, ՀՐ.— Բուսական շաքարային փոշիներից օդի մէջ գոյացող մի նիւթ, որն իջնում է ծառերի եւ աւազների վրայ եւ իբր ուտելիք է գործածուում: Հրէաների կարծիքով Նեովայի պարգեւ Իսրայէլի գաւակներին:

Մեծ Բանակութեամբ իջնում է նաեւ Մուշի եւ Բաղէի
քաղաքները:

ՄԱՆԳԱՆԵԶ, ՅՈ.— Մետաղի մէկ տեսակ, չափազանց
կարծր, որ խառնում են ուրիշ մետաղների հետ, կարծ-
րացնելու համար: Լաւագոյն հանքերը վրաստանում են:

ՄԱՆԴԱՏ, ԼՍ.— Մի կառավարութեան կողմից իր
դեսպանին կամ լիազօր ներկայացուցչին տրւած հրա-
ման, արտօնութիւն՝ որոշ ուղղեցիծով գործելու:

ՄԱՆԴԱՐԻՆ, ՉՈ.— 1) Զինական ազնւական. 2) Զի-
նական դատաւոր կամ բարձր պաշտօնեայ. 3) Մանր մա-
րիմէի մէկ տեսակ:

ՄԱՆԵՈՎՐ, ՖՐ.— 1) Բանակի վարժութիւն. 2) վար-
ժութեան համար՝ բանակի կեղծ պատերազմ. 3) Զինու-
թական մարպիկ դարձած՝ քանամին ծուղակի մէջ ձգե-
լու. 4) Սովորական իմաստով՝ խորամանկ, մարպիկ դար-
ձրած:

ՄԱՆԻԱ, ՅՈ.— Հոգեկան հիւանդութիւնների մի
տարբ. բազմատեսակ երեւոյթներով, երբ ենթական գոհ
է դառնում մի որոշ հիւանդոտ գաղափարին, օրինակ՝
Մեծութեան Մանիա, երբ ենթական իրեն արտասովոր
կարեւոր անձ է նկատում. Ոչնչութեան Մանիա, երբ են-
թական կարծում է թէ իրենից անլի անարժէք արա-
ւած գոյութիւն չունի որեւէ տեղ. Հալածանքի Մանիա,
երբ երեւակայում է թէ ամենքը հալածում են իրեն. Սի-
րոյ Մանիա, երբ երեւակայում է թէ բոլոր կիները խեմ-
քանում են իր համար եւ այլն:

ՄԱՆԻԱԿ, ՅՈ.— Մանիայով հիւանդ. խելագար:

ՄԱՆԻՊՈՒԼԱՏԻՆ, ԼՍ.— 1) Աշխատանքի ժամանակ՝
ձեռքերի նպատակաւոր շարժում. 2) Խօսակցութեան մէջ՝
ձեռքերի անտեղի եւ ծիծաղելի շարժում:

ՄԱՆԻՖԵՍՏ, Լտ.— 1) Հրովարտակ.— Բարձրագոյն վարչական կենտրոնից ժողովրդին ուղղած կոչ. 2) Կոմունիստական Մանիֆեստ (Տե՛ս վերտառութեամբ) :

ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱ, Լտ.— Գործարանային մեքենական դրութեամբ կամ ձեռքի աշխատանքով արտադրած ապրանք. 2) Երկրի մեքենական արդիւնաբերութիւնն արտաբանւած :

ՄԱՈՒԶՈՂԵՈՒՄ.— Կարիայի (Հալիկարնաս — Փոքր Ասիայում) քաղաւոր Մաուզոլոսի գերեզմանի վրայ իր քոյր եւ կին Արտեմիսիայի կառուցած անօրինակ շէնք դամբան, որի շինութեան վրայ իր ժամանակի (353-ին, Ք. Ա.) ամենից ճշգրտութեամբ նարտարապետներն ու արձանագործներն աշխատեցին, միլիոններ ծախսելով : Արտեմիսիան իր ամուսնու մարմնն այրեց եւ մոխիրը ջրի հետ խառնելով խմեց : Դամբանի կառուցումից քիչ վերջ ինքն էլ մեռաւ, չդիմանալով անջատման : Արտեմիսիայի անունն ամուսնական հաւատարմութեան իմաստով է գործածոււմ, իսկ Մաուզոլէում ընդհանրացած անունն է շէնք դամբարանի կամ տապանաքարի :

ՄԱԶԱՌ, Հն.— Հումգարացի, Հումգար :

ՄԱՍՇՏԱՐ, Գր.— Քանոն, որի վրայ գրւած են այլ եւ այլ քիւեր, գլխաւորապէս փոքր երկարութիւնները չափելու եւ այլ հաշիւների համար :

ՄԱՍՈՆՆԵՐ (ժողովրդական բառով՝ Ֆրանկ Մասոններ, Ֆարմասոններ. Անգլիերէն՝ Մէյսըն).— «Որմնադիրներ».— Ընկերային գաղտնի կազմակերպութւն, հազարաւոր միւլաւորութիւններով՝ աշխարհի մեծագոյն մասին մէջ : Մասոնութիւնն իր քէ ծագում առած է Եւրոսաղեմի տաճարի կառուցման ժամանակ, Սողոմոն

րա-Սիրիական հիմ ցեղերի մէջ. 2) Դրամ. ոսկի. հարըստութիւն. 3) Աւետարանի մէջ՝ հարստութեան չար ոգի, գայթակղեցնող եւ ռնիր ստեղծող. 4) Գրականութեան մէջ՝ ունայն հարստութիւն:

ՄԱՄՈՆՏ, Թ.Ք.— Անդրպատմական հսկայ փիղ, ներկայիս անհետացած, որի ոսկորները յաճախ գտնուում են երկրաբանական պեղումների ժամանակ: Վիքսարի օրինակներից մէկն է մօտ յիսուն տարի առաջ Տարուսկի հանքերում գտնւածը, Արեւմտեան Սիրիքում:

ՄԱՅՆԱ.— 1) Կենդանիների արգասաւորութեան աստւածուհի՝ Հռոմէական դիցարանութեան մէջ. 2) Հնդկական հաւատալիքով՝ տիեզերքի մայր-դիցուհի. 3) Ամերիկեան կարմրամորթ բնիկների մի մեծ ցեղ, որն ապրում էր Կենտրոնական Մեքսիկոյում:

ՄԱՅՆԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԻՒՆ.— Մեքսիկոյի նախկին բնիկների — Մայեանների փաղափակքական վերելք, որի հետքերը հետզհետէ գտնուում են այդ անծանօթ ժողովըրդի կործանւած փաղափների պեղումների ընթացքում: Տնայնագործական նուրբ արեստների, մօզաիկ, գունազեղ մարտարապետական կառուցւածքների չքնաղ օրինակներ քողած է այդ ժողովուրդը: Մայեաններից մնացած բուրգերն առիք տւած են ենքադրելու, քէ իրենք մօտիկ ազգակցութիւն ունեցած են հին Նգիպտացիների հետ, երբ, ումնց կարծիքով՝ Ամերիկան եւ Աֆրիկան ցամաֆային հաղորդակցութիւն ունէին իրար մէջ, Ատլանտեան ովկիանոսի հեղեղումով յետագային կտրւած:

ՄԱՆԱՆԱ, Հ.Ր.— Բուսական շաքարային փռփռներից օդի մէջ գոյացող մի նիւք, որն իջնում է ծառերի եւ աւազների վրայ եւ իբր ուտելիք է գործածւում: Հրէաների կարծիքով Նեովայի պարգեւ իսրայէլի գաւակներին:

Մեծ ֆանախութեամբ իջնում է նաեւ Մուշի եւ Բաղէշի քըջանում:

ՄԱՆԳԱՆԵԶ, ՅՈՒՆ.— Մետաղի մէկ տեսակ, չափազանց կարծր, որ խառնում են ուրիշ մետաղների հետ, կարծրացնելու համար: Լաւագոյն հանքերը վրաստանում են:

ՄԱՆԴԱՏ, ԼՈՒ.— Մի կառավարութեան կողմից իր դեսպանին կամ լիազօր ներկայացուցչին տրւած հրաման, արտօնութիւն՝ որոշ ուղղեցիժով գործելու:

ՄԱՆԴԱՐԻՆ, ԶՈՒ.— 1) Զինական ազնւական. 2) Զինական դատաւոր կամ բարձր պաշտօնեայ. 3) Մանր նաբինջի մէկ տեսակ:

ՄԱՆՆՈՎՐ, ՖԻՐ.— 1) Բանակի վարժութիւն. 2) վարժութեան համար՝ բանակի կեղծ պատերազմ. 3) Զինութեան ճարպիկ դարձած՝ քեմամին ծուղակի մէջ ձգելու. 4) Սովորական իմաստով՝ խորամանկ, ճարպիկ դարձած:

ՄԱՆԻԱ, ՅՈՒՆ.— Հոգեկան հիւանդութիւնների մի շարք, բազմատեսակ երեւոյթներով, երբ ենթական գոհ է դառնում մի որոշ հիւանդոտ գաղափարին, օրինակ՝ Մեծութեան Մանիա, երբ ենթական իրեն արտասովոր կարեւոր անձ է նկատում. Ոչնչութեան Մանիա, երբ ենթական կարծում է թէ իրենից աւելի անարժէք արքած գոյութիւն չունի որեւէ տեղ. Հալածամաքի Մանիա, երբ երեւակայում է թէ ամենքը հալածում են իրեն. Սիրոյ Մանիա, երբ երեւակայում է թէ բոլոր կիները խենթանում են իր համար եւ այլն:

ՄԱՆԻԱԿ, ՅՈՒՆ.— Մանիայով հիւանդ. խելագար:

ՄԱՆԻՊՈՒԼԵԱՅԻԱ, ԼՈՒ.— 1) Աշխատանքի ժամանակ՝ ձեռքերի նպատակաւոր շարժում. 2) Խօսակցութեան մէջ՝ ձեռքերի անտեղի եւ ծիծաղելի շարժում:

ՄԱՆԻՖԵՍՏ, Լտ.— 1) Հրովարտակ.— Բարձրագոյն վարչական կենտրոնից ժողովրդին ուղղած կոչ. 2) Կոմունիստական Մանիֆեստ (Տե՛ս վերտառութեամբ) :

ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐԱ, Լտ.— Գործարանային մեքենական դրութեամբ կամ ձեռքի աշխատանքով արտադրւած ապրանք. 2) Երկրի մեքենական արդիւնաբերութիւն. նարտարարւեստ :

ՄԱՌԻՋՈՂԵՈՒՄ.— Կարիայի (Հալիկարնաս — Փոքր Ասիայում) քաղաքի Մաուգոլուսի գերեզմանի վրայ իր քոյր եւ կին Արտեմիսիայի կառուցած անօրինակ շէնք դամբան, որի շինութեան վրայ իր ժամանակի (353-ին, Ք. Ա.) ամենից նշանաւոր նարտարապետներն ու արձանագործներն աշխատեցին, միլիոններ ծախսելով : Արտեմիսիան իր ամուսնու մարմինն այրեց եւ մոխիրը ջրի հետ խառնելով խմեց : Դամբանի կառուցումից քիչ վերջ ինքն էլ մեռաւ, չդիմանալով անջատման : Արտեմիսիայի անունն ամուսնական հաւատարմութեան իմաստով է գործածոււմ, իսկ Մաուգոլէում ընդհանրացած անունն է շէնք դամբարանի կամ տապանաքարի :

ՄԱՋԱՌ, Հն.— Հունգարացի, Հունգար :

ՄԱՍՇՏԱՐ, Գր.— Քանոն, որի վրայ գրւած են այլ եւ այլ քիւեր, գլխաւորապէս փոքր երկարութիւնները չափելու եւ այլ հաշիւների համար :

ՄԱՍՈՆՆԵՐ (Ժողովրդական բառով՝ Ֆրանկ Մասոններ, Ֆարմասոններ. Անգլիերէն՝ Մէյսըն).— «Որմնադիրներ».— Ընկերային գաղտնի կազմակերպութւն, հազարաւոր միւլաւորութիւններով՝ աշխարհի մեծագոյն մասին մէջ : Մասոնութիւնն իբր քէ ծագում առած է Եւրոսաղեմի տաճարի կառուցման ժամանակ, Սողոմոն

քաղաւորի օրով, որին յատկացում է այդ կազմակերպութեան՝ հիմնադրի դերը, իբր տաճարի յատկագիծը պատրաստողի։ Ոմանց կարծիքով եօթներորդ դարում Եւրոպայում գոյութիւն ունեցող քափառական որմնադիրների կողմից հիմնւած է։ Թեքել պատմութեան սիրահարներն էլ Մասոնութեան հիմնադրութիւնը տանում են աւելի ետ, մինչեւ Ռամզէս երկրորդ փարաոնի օրերը, 1260 Ք. Ա., երբ բուրգերի վրայ աշխատող հարիւր հազարաւոր ստրուկներ, անկարող տոկալու առեւիկի պայմաններին, գաղտնի ընկերակցութիւն կազմեցին ապրտամբական նպատակով։ Յամենայն դէպս, երբ ընդունեմք թէ ներկայ Մասոնների նախնիներն եզրիպտական գերիներն եղած են կամ եօթներորդ դարի քափառական որմնադիրներ՝ ստիպւած ենք հիամալու տեղի ունեցած հոկայ առաջդիմութեան վրայ, նկատի ունենալով այդ ընկերակցութեան ժամանակակից կազմը, որի մէջ համախմբւած են մեր օրերի բոլոր առանձնաւորեալ երջանիկները — միլիոնատէրներ, ծերակուտականներ, նախագահներ, միապետներ եւ նոյն իսկ Թիւրքիոյ մէկ-երկու սուլթաններ։ Իրականութեան մէջ Մասոնութիւնն իբր բարոյագիտական սկզբունքների ցուցական պաշարով, ընկերային սիրոյ եւ եղբայրութեան քափանցիկ հրահանգներով, ծիսական-քատերական գաղտնի արարողութիւններով, միջնադարեան խորհրդապաշտութեամբ եւ խայտառամուկ զգեստաւորութեամբ՝ ոչինչ տւած է մարդկային մտքի վերելին, որ յիշատակութեան արժանիքն ունենայ։ Գաղափարական, լայն-մարդասիրական գործնէութեան ուղղեցի՞ծ չունենալով՝ մտ մնում է պարփակւած ինքն իր մէջ, իր ակումբներով — տաճարներով եւնդիստանալով պարզ ժամանցի եւ ներքին փոխադարձ

օգնութեան մի շրջան, արտօնւած, բարեկեցիկ դասի համար:— Ամերիկահայերի մէջ մի քանի տարի առաջ ծրնունդ առած «Վարդանանց Ասպետներ» գաղտնի կազմակերպութիւնը գաւեռական ընդօրինակումն է Մասնունութեան, իր «գաղտնիքներով» եւ «խորհրդաւոր նպատակներին» ամբողջ ռազմամթերքով:

ՄԱՍՍԱ, Լտ.— 1) Զանգւած. փոքր քանակների մեծ համախմբում. 2) Մարդկային հոծ հաւաքոյթ. ամբոյս հասարակութեան լայն խաւերի կուտակում:

ՄԱՍՍԻՎ, Լտ.— Զանգւածային. միահամուռ. մեծաքանակ:

ՄԱՎԶԵՐԻՍ.— Մովզերի սիստեմի հրազէնով զինւած կամաւորների մակդիր՝ Հայ-Թաքարական ազգամիջեան կռիւների ժամանակ կովկասում, եւ Համաշխարհային պատերազմի ընթացքում: Յետագային կողոպտիչ, աւագակ ածականների հոմանիւն եղաւ:

ՄԱՎՐ.— Հիւսիսային Աֆրիկայի Արաբների ընդհանուր անում. նոյնը Մավրիտանացի, Մուր:

ՄԱՎՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՈՃ.— Հիւսիսային Աֆրիկայի Մավրերի նարտարապետական ոն, որը զարգացաւ միջին դարերում, առանձնապէս Սպանիայի նւանման շրջանում Մավրերի կողմից: Ալիամբրա, Կորդովա, Սեվիլլ եւ այլ Սպանիական քաղաքներ պահպանած են անադարտօրէն Մավրիտանական քաղաքիւ շէնքեր, մզկիթներ՝ կլորակ գմբէթներով, աւտարակներով եւ հարեմական ընդարձակ շէնքերի ցանցով,— բոլորը մոզաիկ զարդանկարների հարուստ ընտրութեամբ:

ՄԱՏԱԴՈՐ, Սպ.— Սպանիական ցուլամարտի կենտրոնական դէմք, որի պատօնն է ցուլը սպանել կրկէտում:

ՄԱՏԵՐԻԱԼԻԶՄ, Լտ.— Նիւթապատութիւն.— 1)

փիլիսոփայական աշխարհայեացք, որի համաձայն միւրակամ եւ հոգեկամ կեանքի հիմնական աղբիւրն է միւրը — մատերիա. 2) Անհատի ձգտումների եւ գործառնութիւնների բարոյական արժէքի գնահատում՝ այդ անհատի շահերի տեսակէտով. 3) Պետութիւնների փոխ-յարաբերութիւնների մէջ՝ իւրաքանչիւրի կողմից սեփական շահերի նախընտրութիւն. 4) Քաղաքական գիտութիւնների մէջ՝ տեսութիւն, որն ընդունում է տնտեսական ազդակներն իբր մղիչ ոյժ՝ կենսական բոլոր դրական եւ բացասական արտայայտութիւնների մէջ. 5) Գրականութեան մէջ՝ միւրապատեական ուղղութիւն:

ՄԱՏԷՆՍՈՅԻԱ, Յն.— Ճոռոմարանութիւն.— «Կարապ տակառից իմաստութիւն քափելու» անօգուտ ժամավաճառութիւն:

ՄԱՏԷՆՍԵՆՆԻԿԱ, Յն.— Անարժէք արհեստների վրայ վատնած աշխատանք:

ՄԱՏՐԻԱՐԽԱՏ, Յն.— 1) Մայրութիւն. մայրական տիրապետութիւն — նախապատմական շրջան, երբ կինները տիրող տարրն էին, եւ այրերը իրաւագուրկ ստրուկներ. 2) Կանանց ազգակցական շառաւիղ:

ՄԱՐԱՅԻՔ (Մարեր).— Հիւսիսային Միջագետքի նախնական ժողովուրդ: Ըստ ոմանց Քիւրդական մի քանի աշիւթներ Մարական ծագումն ունեն:

ՄԱՐԻՆԻԶՄ.— Միջնադարեան գրական անհամ եւ տաղտկալի ուղղութիւն, ընտրած բառակոյտով, երկարապատում, անիմաստ նախադասութիւններով եւ ծանծաղամիտ փիլիսոփայութիւններով:

ՄԱՐԻՆԻՍՏ, Լտ.— Ծովանկարիչ:

ՄԱՐՇՐՈՒՏ, Ֆր.— Անցնելիք գնապարհի ուղղութիւն:

ՄԱՐՈՂԵՐ, Ֆր.— Գրաւած երկրամասի բնակչութիւնը կողոպտող զինուոր, քեմամու բանակից:

ՄԱՐՈՆԻՏՆԵՐ, Աս.— ԺԲ-րդ դարում Սիւրիայում հիմնւած քրիստոնէական աղանդ, որը կրօնական քունալից հակառակութիւնների աղբիւրն եղաւ բնակչութեան մէջ:

ՄԱՐՈՆՆԵՐ, Ֆր.— Ամերիկեան սեւամորթների գերութեան ժամանակ իրենց տէրերի մօտից փախած եւ տարբեր մահաճգնեւում ապաստանած սերունդներ: Մի քանի մահաճգնեւում ձերբակալութեան պարագային՝ վերադարձում էին իրենց ծնողների կամ պապերի տէր գերեզմար ագարակատէրերին, ստրկական կեանքը վերստին կրկնելու:

ՄԱՐՍ, Լտ.— Հռոմէական պատերազմի աստուած, Իւլիոսերի եւ Իւնոնայի որդի, Հայերէն՝ Հրատ:

ՄԱՐՍՍԵԱՆ ԶՐԱՆՑՔՆԵՐ.— Արեգական սիստեմին պատկանող՝ իր մեծութեամբ չորրորդ մոլորակ Մարսի ջրանցքների ցանց, որը յայտնագործեց Իտալացի աստղագէտ Սկիապարելլին, մօտ կէս դար առաջ: Իբր նոր գաղափար՝ Սկիապարելլու ենթադրութիւնն իր ժամանակակիցների կողմից քերականատութեամբ, եւ նոյն իսկ աստերի կողմից հեզմանալով ընդունեց, սակայն ներկայիս աստ քիչերը կարող են հերքել այդ ենթադրութիւնը: Աստղագիտութիւնը կատարելագործւած վիթխարի հեռադիտակների շնորհիւ սովորեցրեց ամենից քերականատների, որ տիեզերքի անհուն ոլորտների մէջ քաւալող միլիարդներով մոլորակներ չեն կարող բոլորը մեռած, անկենդան զանգւածներ լինել, այլ որ նրանցից աստ-աստերը հաւանաբար ունեն կենդանական եւ բուսական տակաւին մեզ անծանօթ տեսակներ: Սկիապարելլին պատ-

նառ տւեց աստղագէտներին այդ ուղղութեամբ խորհելու, եւ իր հետեւորդների կողմից ահագին ուսումնասիրութիւններ եղան անասահմանութեան գաղտնիքների այդ մութ առեղծածը լուծելու համար: Մարսի մասին գրած այլեւայլ լեզուներով հրատարակութիւններից մասնաւորապէս յանձնարարելի եմ Պրօֆ. Լովելլի (Ֆիլադստափի դիտարանի վարիչ՝ Արիզոնա նահանգում) երկու հատորները, որով պատշաճում է այդ մոլորակի վրայ իմացական բարձր կարողութիւններով օժտւած մի անձանօթ բնակչութեան գոյութեան գաղափարը:

ՄԱՐՍԷՅԼԵԶ Ֆր.— Ֆրանսիական ազգային հիմն (երգ), հեղինակութիւն Ռուծ դը Լիլի:

ՄԱՐԳՍԻԶՄ, Յտ. Ա.— Գերման ընկերվարական Կարլ Մարքսի (1818-1883) անունով կոչւած տնտեսական հարցերի վերլուծման սխտեմ, որի վրայ հիմնւած է ժամանակակից գիտական ընկերվարութիւնը: Մարքսիզմը տնտեսական ներկայիս տիրող պայմաններն ընդունելով իրրեւ անբարեխիղճ, անհանդուրժելի եւ վայրագ՝ աշխատող եւ շահագործող զանգւածների համար՝ անհրաժեշտ է գտնում քաղաքական-տնտեսական մեքենայի բռնագրաւումը աշխատաւորութեան կողմից, արդիւնաբերական բոլոր աղբիւրների համայնացումը, անհատական սեփականատիրութեան ոչնչացումը՝ համայնավարական պետական մի նոր վարչածնի տակ: (Տե՛ս Կոմունիզմ, Կոմունիստական Մանիֆեստ): Մարքսիզմը իբր պետական ուղղեցիծ որդեգրւած է Խ. Միութեան մէջ:

ՄԱՐԳՍԻՍ.— Մարքսիզմին հաւատացող, հետեւող:

ՄԱՔՍԻՍՈՒՄ, Լտ.— Առաւելագոյն. մեծագոյն չափ:

ՄԱՖԻԱ, Իտ.— Իտալիայում ռմրագործների գաղտնի կազմակերպութիւն, հարիւրաւոր ճիւղաւորութիւն—

ներով երկրի մէջ եւ նոյն իսկ արտասահմանում: Զբաղ-
ւած է մահւան սպառնալիքով դրամ շորքելով բարեկե-
ցիկ իտալացիներին, մերժման դէպքում՝ սպանելով:
Նոյն իսկ կառավարական պաշտօնեաներից շատեր, պար-
լամենտի անդամներ եւ դասակարգային սանդուխի ամեն
աստիճանին պատկանողներից անդամներ ունի Մափիան:

ՄԵՔՈՒՍ, Ար.— Թիւրք ներկայացուցիչ՝ պարլամեն-
տի (ներկայացուցչական տան) մէջ:

ՄԵԳԱԼԻՏ, ՅՈ.— Անդրպատմական ֆարէ դարեւոր-
ջանի (երբ երկաթի գործածութիւնն անյայտ էր) բնա-
կիչներից մնացած գերեզմանափառեր:

ՄԵԳԱԼՈԶԱՎՐՈՒՍ, ՅՈ.— Անդրպատմական վիթխա-
րի կենդանի, մոզէսային սերունդից, 50-75 ոտք երկա-
րութեամբ:

ՄԵԳԱԼՈՄԱՆԻԱ, ՅՈ.— Մեծութեան մանիա (Տե՛ս
Մանիա), խեմքութեան մէկ տեսակ, երբ եմքական ինքն
իյեմ չափազանց կարեւոր անձ է նկատում, երբեմն նոյն
իսկ Աստուծո:

ՄԵԳԱՐԱ, ՅՈ.— Միասապատ ուղտ:

ՄԵԴԻԱՎԵԼ, ՅՈ.— Միջնադարեան՝ նախասլաւաբ-
ւած, ետամնաց իմաստով:

ՄԵԴԻԱՏԻԶԱՅԻԱ, ՅՈ.— 1) Մի պետութեան անկա-
խութեան ոչնչացում ուրիշ տէրութեան կողմից. 2) Ա-
պօրինի միջամտութիւն:

ՄԵԴԻՈՒՄ, Լտ.— 1) Երկու կողմերի կամ անձերի
միջեւ միջնորդ. 2) Ոգեհարցական (Սպիրիտիզմ) փոր-
ձերի ժամանակ միջնորդ՝ ոգեհարցի եւ մեռելների ոգի-
ների միջեւ:

ՄԵԴՈՒԶԱ, ՅՈ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ ահար-
կու երեւոյթով մի կին, գլխի վրայ մագերի փոխարէն՝

անհամար օձերով: Մէկ հայեացքով փարացնում էր նա-
յոյնին: Սպանւեց Պերսէոս դիւցազնից: Ունէր երկու ֆոյ-
շեր եւս՝ Սքեմո եւ Էվրալիա, որոնք, սակայն իրեն պէս
ահաւոր չէին:

ՄԵԴԻՆՍՍԷ, ԱՐ.— Մահմեդական կրօնական դպրոց,
ուր բոլոր գիտութիւնների եւ իմաստութիւնների միակ
աղբիւրը Ղուրանն է:

ՄԵԹՈՏԻՉՄ, ՅՈ.— 1) Որեւէ հարցի հետեւողական
ուսումնասիրութիւն, զուտ գիտական դաստաւրում եղա-
նակով. 2) Անգլիական եկեղեցու մի անջատ հատւած, ե-
րեսն եկած 1729-ին, որ հոգեւոր վերածնունդի համար
անհրաժեշտ է գտնում Աւետարանի մանրագնին, հետե-
ւողական ուսումնասիրութիւնն ու նրա պատւէրների ա-
նադարտ գործադրութիւնը:

ՄԵԼԻՈՐԱՅԻԱ, ԼՍ.— Մշակութեան յատկացւած հո-
ղերի արտադրական կարողութեան բարձրացում՝ հոգա-
տար մշակութեամբ, մահնոտ տեղերի չորացումով, փի-
միական եւ աղբային պարարտացումով եւ այլն:

ՄԵԼՈՂԻՍՄԱ, ՅՈ.— Թատերական ողբերգութիւն,
քեքեւ, զգայնական յուզումների տպաւորութիւններով,
առանց բովանդակութեան լրջութեան:

ՄԵԼՈՂԻ, ՅՈ.— Երաժշտութեան մէջ ձայների աս-
տիճանական ներդաշնակութիւն, մեղեդի:

ՄԵԼՈՄԱՆ, ՅՈ.— Ծայրայեղ երաժշտաւէր:

ՄԵԼՊՈՄԵՆԱ, ՅՈ.— Ողբերգութեան մուսա (Տե՛ս
Մուսաներ):

ՄԵԿԵՆԱՍ, ՅՈ. Ա.— Հռոմէացի հռչակաւոր մեծա-
հարուստ, Օգոստոս կայսեր ժամանակակից, Քրիստոսի
ծնունդից ուրբ տարի առաջ մեռած: Հին աշխարհի մե-
ծագոյն հովանաւորն եղաւ գրագէտների, փիլիսոփաների,

գիտումների: Ներկայիս մէկին Մեկեմաս անւանել՝ նշանակում է գրագէտների հովանաւորի պատիւը տալ:

ՄԵՄՈՐԱՆԴՈՒՄ, Լտ.— 1) Յիւստակագիր, յուստտոր: 2) Պաշտօնական հաղորդագրութիւն՝ յիւստակագրի ձեռով:

ՄԵՆԱԴՆԵՐ, Յն.— Գինեգործութեան, արքեցոյութեան եւ խրախնամքի աստած Բաբոսի տաճարի քրմուհիներ, հին Յունաստանում՝ լկտի, անամօք եւ ծայրայեղ յանդուգն:

ՄԵՆՇԵՎԻԿ, Ռս.— «Փոքրամասնական».— Սոցիալիստ Յեղափոխականների կուսակցութիւն Խ. Միութեան մէջ, յեղափոխութեան շրջանում, կեղծ-ազատական հոսանքներով, որը ձգտում էր հաշտեցնելու բնակչութեան բոլոր տարրերը իրար հետ, տնտեսական — կապիտալիստական վարչաձեւի տակ: Ներկայիս ամբողջովին լուծւած:

ՄԵՆՏՈՐ, Յն.— Հոմերոսի Իլիականի մէջ Ոդիսեոսի տղայ Տելեմաքի ուսուցիչ, որը գուրգուրանքով դաստիարակեց իր սանին, նրա հօր փանամեայ բացակայութեան ժամանակ: Մենտոր հոմանիւն է ընտիր, օրինակելի ուսուցչի:

ՄԵՇՈԿ, Ռս.— Տապրակ:

ՄԵՇԶԱՆԱԿԱՆ, Ռս.— Քաղկեմի:

ՄԵՋԼԻՍ-ՄԵԲՈՒՍԱՆ, Աբ.— Թիւրքական պատգաւաւորական ժողով — պարլամենտ:

ՄԵՌԵԼՈՅ ԳԻՐԳ.— Այդ անունով ճանչցւած են հինգ հազար տարի մեր օրերից առաջ, պատմական եգիպտոսում քաղւած մուսիաների վրայ (Տե՛ս Մուսիա) գրտնըւած խոստովանման հետաքրքրական փաստաթուղթեր, որոնք կարող են մեր ժամանակ մեռնող որեւէ առաքինի

անհատին յարմարուել. — «Ես չմեծեցի իմ ընտանիքի անդամներին... : Չարիք չգործեցի մեմարտութեան եւ արդարութեան փոխարէն : Անարժէք մարդկանց հետ մտերմութիւն չմեակեցի... չարիք չպատճառեցի ոչ մէկին : Ամենօրեայ մտածմունքս չդարձրի որպէսզի ուրիշներն իմ փոխարէն աշխատեն... : Անուսն փառաբանելու եւ պատիւների առարկայ դարձնելու փորձ չարի : Մառանքիս երբեք չընկնեցի. ոչ մէկ մեւածի ստացածքը չգրաւեցի... ոչ ոքին բաւարարեցի չմեցի... ոչ ոքին դառնութիւն չպատճառեցի... ոչ ոքին բաղցած չմեցի եւ ոչ ոքին արցունք բախելու չստիպեցի : Սպանութիւն չգործեցի երբեք, եւ ուրիշին էլ իմ փոխարէն սպանութեան չդիմեցի... : Մարդկութեանը ցաւ չպատճառեցի, եւ շրջանութիւն բնաւ չգործեցի... : Ուրիշի դատերի բերքը չը յափեսակեցի եւ մանուկների բերանի կաքը չխլեցի... : Ես մաքուր եմ, մաքուր եմ, մաքուր» : Եզրիտացիների հոգիները պէտքն ունէին այսօրինակ անցագրի՝ անդրգնբեզմանային աշխարհը մտնելու համար, եւ կարելի չէ չհիանալ այդ հին ժողովրդի գգացմունքի վնիսութեան վրայ :

ՄԵՍԻԱ. Հր. — Հրէաների հաւատալիքով՝ աշխարհի մեծ փրկիչը, որը պիտի յայտնւի մէկ օր, դատելու կենդանի եւ մեռած մարդկանց հոգիները, աշխարհի կործանման ժամանակ :

ՄԵՍՍԵՐԻԶՄ, Յտ. Ա. — Գերմանացի բժիշկ Մեսսերի (1733-1815) հիմնած տեսութիւն կենդանական մագնետիզմի մասին, որի համաձայն կարելի է հիւանդը բժշկել ազդելով նրա վրայ երկրորդ անգի մագնիսական ոյժով : Մեսսերիզմ իր ժամանակին ձեռնածութեան արհեստի երեւոյթն ընդունեց :

ՄԵՏԱԼՈՒՐԳԻԱ, ՅՈՒՆ.— 1) Մետաղագործութիւն. 2) երկրի մետաղագործական արդիւնաբերութիւն:

ՄԵՏԱՊՈԼԻՏԻԿ, ՅՈՒՆ.— Պետականութեան փիլիսոփայութիւն — պետական կառուցածքի վերլուծում՝ փիլիսոփայական անկիւնից:

ՄԵՏԱՖԻԶԻԿԱ, ՅՈՒՆ.— Բնագանցութիւն.— Փիլիսոփայական ուղղութիւն, որն ուսումնասիրում է իրերը միայն մտաւոր պատկերացումներով եւ վերացական դիտողութեամբ, առանց այդ իրերի նիւթական զննութեան մէջ մտնելու:

ՄԵՏԵՄՓՍԻԽՈԶԻՍ, ՅՈՒՆ.— Հոգիների տեղափոխութեան հաւատք, մէկ էակից միւսը կամ մէկ կենդանուց միւսը: Հիմ ազգերի մեծամասնութեան հաւատալիքներից մէկն էր, ինչպէս նաեւ մեր ժամանակւայ վայրերից եղբերի:

ՄԵՏԵՈՐ, ՅՈՒՆ.— Ասուպ.— երկնային տարածութեան մէջ կործանւած աստղերի կտորներ, մետաղային խտնորդով, որոնք հատ-հատ կամ անօրեային երեւոյթով երբեմն հասնում են մեր երկրին եւ վար քափում, լուսավառ գունդերի պէս, յաճախ որոտումով:

ՄԵՏԻՍ, ՅՈՒՆ.— Ցեղային տարբեր ծագումով ծնողների գաւակ:

ՄԵՏՐՈԳՐԱՖԻԿ, ՅՈՒՆ.— Հմուտ ուտանաւոր գրող:

ՄԵՐԻՏԻԱՆ, ԼՍ.— Աշխարհի շուրջը հիւսիսից հարաւ անցնող երեւակայական շրջագիծ, որով երկրագունդը երկու մասի է բաժնւում — արեւմտեան եւ արեւելեան: Ասիան, Եւրոպան, Աֆրիկան արեւելեան կիսագունդի մէջ են ընկնում, Ամերիկան — արեւմտեանի մէջ:

ՄԵՐԿԱՆՏԵԼԻԶՄ, Լտ.— Քաղաքական տնտեսագի-
տությունում մէջ աշխարհայեացք, որի համաձայն երկրի
առաջնությունում համար անհրաժեշտ է զարգացնել մա-
ղիւրդ առևտրական ձեռնարկները, մեծ մասամբ՝ անհա-
մատական:

ՄԵՐԿՈՒՐ (Մերկուր), Լտ.— Սնդիկ — «կենդանի
ծղարծար»:

ՄԵՐԿՈՒՐԻՈՍ (Մերկուրի), Տե'ս Հերմէս:

ՄԵՖԻՍՏՈՖԵԼ, Գր.— Գերմանական առասպելների
էջիէջ չար ոգի. սատանայ, Սաղայել:

ՄԵՏՈՋԻՍ, Յն.— Մարմնի մէկ մասի մէջ ծայրա-
բնէզ միեարուրթւն, օրինակ՝ մէկ սրունքը բնականոն,
միւրը չափազանց վտիտ:

ՄԻԱ, Ճպ.— Ճապոնիայում Շինդոիստական (Տես
Շինդոիզմ) կրօնի մեհեան, տաճար:

ՄԻԳՐԱՏԻԱ, Լտ.— 1) Մէկ երկրից միւրը երբաւու
յն այնտեղ հաստատուելու գործողութիւն. 2) Թոշում-
գների գաղթը աւան ժամանակ դէպի տաք երկրներ:

ՄԻԴԱՍ, Յն.— Փռիւզիայի քաղաւոր, որը Պանի
մէջ Տե'ս Պան) սրինգի նւագը աւելի հաւնելով, Քան Ա-
րարդունի քնարով նւագը՝ վերջինի կողմից պատժեց,
աւելու ակամջներով: Իր ամօքը ծածկեց մի առժամանակ
Յիւնիս որ իր գաղտնիքին տեղեկացաւ իր սափրիչը:
Վերջինը գաղտնապահ մէկը չլինելով՝ փսփսաց իր մէկ
աւարեկամին: Միդասը լսելով՝ անխորհուրդ սափրիչին
առաջին մէկ տեղ: Այնտեղ ծաղիկներ բուսան, եւ երբ հո-
ցը սկսում էր փչել՝ ծաղիկները շենչում էին բոլոր ան-
գղորդներին.— «Միդաս, քաղաւոր Միդասը ի՞նչ ակամջ-
ներ ունի»:— Ներկայիս Միդաս կոչել մէկին, նշանակում
է: Երաժշտության մէջ «իւսուլարի քննադատ» անունով:

ՄԻԶԱՆՏՐՈՊ, ՅՈՒՆ.— Մարդատեաց:

ՄԻԶՈԳԱՄԻԱ, ՅՈՒՆ.— Ատելութիւն ամուսնութեան
հանդէպ:

ՄԻԶՈԳԻՆԻԱ, ՅՈՒՆ.— Ատելութիւն կանանց հանդէպ:

ՄԻԶՈԼՈԳԻԱ, ՅՈՒՆ.— Ատելութիւն գիտութեան հան-
դէպ:

ՄԻԶՈՔՍԵՆԻԱ, ՅՈՒՆ.— Ատելութիւն օտարականների
հանդէպ:

ՄԻԹՈԼՈԳԻԱ, ՅՈՒՆ.— Առասպելաբանութիւն. դիցա-
բանութիւն.— Նախնական հաւատալիքների եւ առասպել-
ների պատմութիւն բոլոր ցեղերի, որը ցոյց է տալիս տը-
եալ ժողովրդի մտաւոր աշխարհայեցողութեան հորիզո-
նը, իր ցեղային նկարագրի ցայտուն կողմերով: Յունա-
կան դիցաբանութեանը տրւած է առաջնութեան դասին,
իւր ստեղծագործող եւ ներշնչող գեղեցկութեան համար,
որի պատճառով գրեթէ ամբողջ աշխարհում՝ դպրոցա-
կան դաստանդութեան մէջ մտած է: Հայկական դիցա-
բանութիւնը հաւանաբար շատ սիրուն եղած է, դատե-
լով մեզ հասած մի քանի տող օրինակներից (վահագմայ
Ծնունդը, Աստղկան լոգանքը, Սօսանէր քրմուհիների
պաշտամունքն ու գուշակութիւնները), սակայն շատ
սուերոտ, մութ ձեւով, եւ տակաւին ուսումնասիրելու
կարօտ է, ամբողջական գաղափար գոյացնելու համար
իւր մասին:

ՄԻԼԴՈՒ (Միլդիու).— Խաղողի վտանգաւոր հիւան-
դութիւն:

ՄԻԼԻՏԱՐԻԶՄ, ԼՍ.— 1) Բանակի սպառազէն դրու-
թիւն, պաշտպանողական կամ յարձակողական մպատակ-
ներով: 2) Աշխարհակալական մպատակները հետապնդող

սխտութիւնների ծայրայեղ չտիրելով սպառազինում, որով տնտեսապէս քայքայում են իրենց, եւ միաժամանակ սպառնալիք յայտնում խաղաղութեան դէմ. 3) Զգտում բանակների ուժեղացման համար, իմպերիալիստական (աւսարհակալական) տիրապետութեան սահմաններն ընդարձակելու՝ ի վնաս օտար ժողովուրդների:

ՄԻԼԻՅԻԱ, Լտ.— 1) Պահեստի բանակի վերջին դասերը, որոնք գէնքի տակն են առնում վտանգի պարագային. 2) Պետութեան ներքին խաղաղութիւնը պահպանող զօրամաս. 3) Ժողովրդական բանակ, ամուսնաց զինւորներից:

ՄԻԿԱԴՈ, Ճպ.— Ճապոնական կայսեր տիրոջ:

ՄԻԿՐՈՄԵԳԱՍ, Յն.— Փոքրիկ, անարժէք մարդ, որը փորձում է միտա մեծ երեւալու:

ՄԻԿՐՈՍԿՈՊ, Յն.— Մանրացոյց — անտեսանելի միկրոքներն ու մանր մարմինները տեսանելի դարձնող փիզիական գործիք:

ՄԻԿՐՈՅԵՖԱԼ, Յն.— Մանրուղեղ — փոքր ուղեղ ունեցող կենդանական տեսակների ընդհանուր անուն: Փոխաբերաբար՝ ապուշ, յիմար:

ՄԻՄԻԿԱ, Յն.— 1) Դէմքի ջգերի ակամայ շարժումներ եւ ցնցումներ. 2) Դերասանի կողմից հմտութիւն՝ իր դէմքի ջգերը կառավարելու, խաղացած դերին համապատասխան արտայայտութիւն տալով իր դէմքին:

ՄԻՄՈԼՈԳ, Յն.— Ուրիշի ձայնը, դիմադարձութիւնն ու շարժումները ճարպիկօրէն օրինակող անձ:

ՄԻՆԱՐԷԹ, Աբ.— 1) Մահմեդական մզկիթի աւտարակ, որի վրայից մոլլան երգելով աղօթքի է հրաւիրում իսլամներին. 2) Աւտարակ:

ՄԻՆԵՐՎԱ, Լտ.— Տե՛ս Աքեմաս Պալլաս:

ՄԻՆԻՄԱԼ, Լտ.— Նազագոյն. ամենից քիչ չափ:

ՄԻՆԻՄՈՒՄ, Լտ.— Նազագոյն:

ՄԻՆԻՈՆ, Ֆր.— Փոքր կազմով սիրուն եւ շնորհալի կին:

ՄԻՆՈՏԱՎՐՈՍ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ Կրետէ կղզու Մինոս քաղաքի հրէշակերպ տղայ, կէս-ցուլ եւ կէս-մարդ, որ ապրում էր Լաբիրինթոսում (Տե՛ս վերտառութեամբ) եւ մարդկային միտով էր սնանկուում: Սպանւեց դիցազն Պերսէոսից:

ՄԻՍԻՈՆԱՐ, Լտ.— 1) Պատւիրակ. 2) կրօնական քաղաք. 3) Ոչ-Քրիստոնեայ երկրներում Քրիստոնէութիւն տարածելու համար եւրոպական եւ Ամերիկեան այլ-այլ կրօնական միութիւնների կողմից դրկւած քաղաքիչ: Յանախ կրօնական դիմակի տակ առնորական նը-պատակներ հետապնդող կամ իր պետութեան զինուորական զաւոյնի գործակալ:— Ամերիկեան միսիոնարների ջանքերով, անուրանալի է, հարիւր հազարաւորներ փրկւեցին մօտաւոր Արեւելում վերջին պատերազմի ժամանակ, սակայն միւս կողմից այդ նոյն միսիոնարները սիւտեմատիք կերպով լւացած են հայկական արեամբ քաղաքախառն ձեռքերը, քիւրք ջարդարարներին անմեղութեան շուշաններով զարդարելով: Նոյն իսկ Ամերիկեան նախադատարարների (Նիքըր Իստ Րիլիֆի) վարիչը, Տօֆ. Բարթըն իր մէկ գրքի մէջ, Հայկական կոտորածների մասին, յայտարարեց ի լուր Քրիստոնեայ Ամերիկայի, քէ-«Հայկական կոտորածները Նախախնամութեան կամովն եղան, որն ուզում էր որպէսզի Հայերը ջարդւէին, եւ իրենց կիներն ու աղջիկները քիւրք հարեմները տարւէին, մահմեդականների մէջ քրիստոնէութեան սերմեր ցանկուծ:

ՄԻՍՏԻԿ, ՅՈՒՆ.— Խորհրդաւոր. անբացատրելի. գաղտնի:

ՄԻՍՏԻՅԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Խորհրդապաշտութիւն. 1) Կրօնա-փիլիսոփայական տեսութիւն, որը հմարաւոր է գըտնում հոգին հաղորդակցութեան մէջ դնելու Աստածութեան կամ բնութեան խորհրդաւոր ոյժերի հետ. 2) Գրականութեան կամ գեղարւեստի մէջ չբացատրւած արտայայտութիւններ եւ ձեւեր, ընթերցողի կամ դիտողի վերայ աւելի մեծ տպաւորութիւն քողմելու, եւ ստիպելու նրան ներկայացւած իրերի մէջ խորհրդաւոր գաղափարներ ու իմաստներ փնտռելու:

ՄԻՍՍԻԱ, ԼՍ.— 1) Պատուիրակութիւն. առաքելութիւն. 2) Պաշտօն. յանձնարարութիւն:

ՄԻՍՏԻՖԻԿԱՅԻԱ, ԼՍ.— 1) Խաբէական արարգ. գաղտնի նկատումներով դիմացի մարդուն մոլորեցնելու ջանք:

ՄԻՏԻՆԳ, ԱՍ.— 1) Հանդիպում. տեսակցութիւն. 2) Ժողով:

ՄԻՐԱԺ, ՖԻ.— 1) Տեսողութեան խաբուսիկ փիզիքական երեւոյթ, երբ մքնուորտի տափութեան եւ պաղաւթեան անհասար շերտաւորումների հետեւանքով հորիզոնի վրայ անտեսանելի իրերը տեսանելի են դառնում, իսկ հորիզոնի վերն եղածները չափազանցւած ծաւալով են երեւում. 2) Անապատներում ցամաքորդած ծամանակ աչքի պատրանք, երբ բւում է քէ լիներ, գետեր, ծովեր կան մօտ տեղ:

ՄԻՐԶԱ, ԱԲ.— Մահմեդական ցեղերի մէջ, մանաւանդ Պարսկաստանում՝ ազնիւ, տէր, գրագէտ իմաստով գործածուող ածական, երբեմն էլ յատուկ անուն:

ՄՈՒԻԼԻԶԱՅԻԱ, ԼՍ.— 1) Բանակի սպառազինում,

ռազմական գործողութիւններից առաջ. 2) Գործօն
ռոյթների համախմբում՝ որոշ աշխատանքի մղելու համար.
3) Զօրակոչ:

ՄՈՂԵՐԱՆՏԻԶՄ, Լտ.— Զափաւորած, զգոյց ուղ-
ղութիւն՝ պետական քաղաքականութեան կամ այլ խն-
դիրների մէջ. չափաւորութիւն:

ՄՈՂԵՐԱՆՏԻԶՄ, Ֆր.— 1) Գեղարւեստական բոլոր ճիւ-
ղերի մէջ նոր հոսանքների հետեւողութիւն. 2) Նորա-
ճեւորութիւն՝ հագուստի եւ ընդհանուր կենցաղի մէջ:

ՄՈՂԼԱ, Աբ.— Մահմեդական կղերական:

ՄՈՂՈՍ, Հր.— Փիւնիկեցոց պատերազմի աստուծ, որի տաճարներում մարդկային զոհաբերութիւններ էին մատուցում:

ՄՈՄԵՆՏ, Լտ.— Ակնթարթ, վայրկեան:

ՄՈՆԱՆԴԻՐԻԱ, Յն.— Միայրութիւն.— կանանց մէջ՝
մէկ մարդու հետ ամուսնութիւն կամ սեռային կապ:
Դրան հակառակն է բազմայրութիւն — Պոլեանդրիա:

ՄՈՆՂՈՂՆԵՐ.— Կեներոմական եւ Արեւելեան Ա-
սիայի բոլոր ցեղերի ընդհանուր անուն, ինչպէս Զինա-
ցիներ, Նապոմներ, Սարքեր, Կիրգիզներ, եւ Թիւրքեր
— Կովկասում եւ Փոքր Ասիայում:

ՄՈՆԱՐԽԻՍՏ, Յն.— Միապետական. միապետակա-
նութեան կազմակերպ:

ՄՈՆԻԶՄ, Յն.— Փիլիսոփայական աշխարհայեացք,
որի տեսութեամբ տիեզերքը մախնական միատարր միւ-
թից առաջացած է: Մոնիզմի մեկնութեամբ միւթական
եւ հոգեկան բոլոր արտայայտութիւնները անբաժանելի
են, եւ ուր մէկը կայ, միւսը չէ կարող գոյութիւն չու-
նենալ:

ՄՈՆՈԳԱՄԻԱ, Յն.— Միակնութիւն.— այր մարդու

ամուսնութիւն կամ սեռային կապ մէկ կնոջ հետ: Դրան հակառակն է բազմակնութիւն — Պոլիգամիա:

ՄՈՆՈԹԷԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Միաստամութիւն — մէկ Աստուծոյ հաւատ:

ՄՈՆՈԼԻՏ, ՅՈՒՆ.— Մէկ կտոր քարից պատրաստած կամ կոփած արձան կամ այլ առարկայ:

ՄՈՆՈԼՈԳ, ՅՈՒՆ.— Մենաստութիւն.— արձակ կամ չափածոյ գրածքի արտասանութիւն մէկ անձի կողմից:

ՄՈՆՈՄԱՆԻԱ, ՅՈՒՆ.— Որոշ սեւեռեալ գաղափարով խելագարութիւն, երբ ենքական ամեն կերպ բնականոն վիճակ ունի, բայց մէկ կէտի մէջ խենք է. օրինակ՝ համոզւած է թէ ինքն ապակուց շինւած է, եւ երբէ մտտի՝ պիտի կոտորի:

ՄՈՆՈՊՈԼ, ՅՈՒՆ.— Մենաւերս:

ՄՈՆՈԳՍԻԵԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Փիլիսոփայական աշխարհայեացք, որի համաձայն գոյութիւն ունի մի համապարփակ հոգի, որով լցւած է ամբողջ տիեզերքը, եւ մարդկային հոգիները նրա մասնիկներն են:

ՄՈՆՐՈՅԻ ՍԿԶԲՈՒՆԲ.— Միացեալ Նահանգների միաստան Զէյմա Մոնրոյի (1759-1831) անունով կոչուող քաղաքական սկզբունք, որի հրամայական պահանջն է արգիլել Եւրոպական պետութիւններին միջամտելու Ամերիկեան քաղաքական գործերի մէջ:

ՄՈՐԱՏՈՐԻՈՒՄ, Լատ.— Պետութեան արտօնութեամբ պարտքերի վճարման յետաձգում՝ տնտեսական տագնապի կամ այլ պատճառներով:

ՄՈՐԳ, ՅԻՐ.— Քաղաքային դիակնոց, ուր հաւաքուում են անյայտ մեռելների մարմիններ, եւ մի առժամանակ պահուում սառեցրած վիճակում, մինչեւ որ մշտերիմներից մանաչւեն եւ հեռացւեն: Զպահանջւած դի-

ակները զրկոււմ են համալսարաններ, դիւզմնական աւ-
խատանոցներու գործածելու եւ կամ քաղոււմ են:

ՄՈՐՄՈՆԻԶՄ.— Միացեալ Նահանգներից իւրայի
մէջ 1827-ին Զոգէֆ Սմիթի կողմից հրապարակ նետուած
մի աղանդ, կրօնական այլեւայլ հերձաւածների խառնա-
շաւոյթ խառնուրդով: Սմիթ մէջտեղ հանեց մի ինչ որ
նոր աւետարան, որը, իր ասելով՝ զրկել էր իրեն եր-
կընքից: Մորմոնութիւնը սկզբունքով ընդունում է բազ-
մականութիւնը, որն ընդհանուր երեւոյթ առաւ իւրա մա-
հանգի մէջ, մինչեւ որ Դաւենակցական կառավարութիւնն
արգիլեց, Կոնգրեսի կողմից հաստատուած մի օրէնքով
1887-ին: Գաղտնի կերպով, սակայն, շարունակոււմ է
մինչեւ այժմ, քանի որ պետական օրէնքը չի ներդա-
նակում եկեղեցականին. մասնաւորապէս հարուստ դա-
սի մորմոնների մէջ շատ-շատ են բազմակիւններ, որոնք
փոխանակ մէկ հարեմի մէջ համախմբելու իրենց հոմա-
նուհիներին, պահում են ցրած, զատ տների մէջ, օրէն-
քից խուսափելու համար:— Մի քանի սյորտարոյծ հայ
ֆարադիչներ Մորմոնութիւնն ընդունելով՝ փորձեցին այդ
չնախարհիկ կրօնը պատաստել ամերիկահայութեան
վրայ, սակայն ոչ այնքան արդիւնաւէտ հետեւանքով:
Կարողացան, սակայն, Թիւրքահայ ներքին մահանգնե-
րից իւրա բերել մի քանի տասնեակ խեղճ ու կրակ ըն-
տանիքներ, եւ մկրտել նրանց նոր հաւատի աւագանւում:
Այնտեղ, իւրայի անտառներում եւ հանձային շրջաննե-
րի մէջ, հեռու ֆաղափակիրք կենտրոններից, ապրում
են նրանք, հայ ժողովրդի այդ ողորմելի խլեակները, մա-
խամարդու, կէս-քանական արարածների կեանք վարե-
լով, անհունօրէն տգէտ, ետամնաց:— Սմիթի Մորմո-
նական աւետարանը, ամերիկեան անունների տակ ծըղ-

տրւած երկու հայ պատելիների կողմից բարգմանու-
լով հայատառ Թիւրքերէնի՝ հրատարակւած է 1907-ին
Բոստոն, Փրոֆ. Մ. Միմասեանի տպարանում — մի
«գլանձ» էլ ակեցնելով հայ մտքի պաշարի վրայ:

ՄՈՏՏԻԼ, Ֆր.— 1) Շարժառիթ. դրդապատմաւ. 2)
Երաժշտութեան մէջ հիմնական բնորոշ եղանակ:

ՄՈՏՏՈՒ, Իտ.— 1) Նշանաբան՝ որեւէ գործողութեան
հիմնական նպատակակէտը բնորոշող. 2) Հեղինակու-
թեան բովանդակութիւնը ներկայացնող մի քանի բառով
նախարան:

ՄՈՐՓԷՈՍ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ բունի
եւ երազների աստուած, Գիշերայ եւ Նինջի որդի:

ՄՈՐՖԻՆ, Յն.— Օպիումից պատրաստուած քմրեցու-
ցիչ դեղ, որը գործ է ածում հիւանդը քնացնելու, գոր-
ծողութիւնից առաջ:

ՄՈՒԺԻԿ, Ռս.— Ռուս գիւղացիներին տրւած ածա-
կան՝ պարզուկ, տգէտ, անտառ իմաստով: Ներկայիս
դուրս է նետւած գործածելի ուսւ բառամբերից:

ՄՈՒԼԱՏ (Մուլատո), Սպ.— Սեւամորթի եւ սպի-
տակամորթի միութիւնից ծնւած զաւակ:

ՄՈՒՄԻԱ, Աբ.— Հին եգիպտացիների զմուռած դի-
ակ, ինչպէս նաեւ կատունների, կոկորդիլոսների, շների
եւ այլն:

ՄՈՒՆԻՑԻՊԱԼԻՏԵՏ, Լտ.— Քաղաքապետութիւն —
քաղաքը կառավարող վարչութիւն:

ՄՈՒՆԻՑԻՊԱԼԻԶԱՏԻԱ, Լտ.— Մասնաւոր անհատա-
կան որեւէ ձեռնարկի սեփականութեան եւ վարչական ի-
րաւունքի քաղաքին փոխանցնելու գործողութիւն:

ՄՈՒՇՏԷԻԴ, Պա.— Շիա Պաքսիկների բարձրագոյն
նոգեւոր պետ:

ՄՈՒՍԱՆՆԵՐ, ՅՈՒՆ.— Զեւսի եւ Մնեմոզինայի ինն աղ-
ջիկներ, գեղարեւոտի եւ գրականութեան պաշտպան դի-
ցուհիներ, որոնք ապրում էին Հելիկոն սրբազան լեռան
վրայ, Ապոլլոնի հետ, եւ երբեմն Պառնասի վրայ: Դը-
րանք էին.— Կլիօ՝ պատմութեան մուսա, Եվքերպէ՝ ե-
րաժշտութեան, Թալիա՝ կատակերգութեան, Մելպոմեն՝
աղբերգութեան, Տերփսիֆոր՝ պարի, Էրատո՝ քախճոտ
բանահիւսութեան, Պոլիմնիա՝ եղերերգութեան, Ուրա-
նիա՝ աստղագիտութեան, եւ Կալլիօպէ՝ նարտասանու-
թեան եւ դիւցազներգութեան:

ՄՈՒՍԱՎԱԹ, ԹՔ.— Կովկասի Թաքարների ազգայ-
նական կազմակերպութիւն, անջատողական եւ համախա-
մական խմորումով, որը ղեկավարեց Կովկասի քիւրճ
զանգւածները հայ-թաքարական ինքնասպան ազգամիջ-
եան կռիւների ընթացքում:

ՄՈՒՍԿՈՒՍ (Մուսկ), ԼՍ.— Մի քանի կենդանիներ
իւր համադր ամուսնաւոր իւր, բժշկութեան մէջ գործած-
ւող, ինչպէս նաեւ ամուսնաւոր իւրերի, օճառների եւ
դէմքի փոփոխների մէջ:

ՄՈՒՏՈՒԱԼԻՍՏՆԵՐ, ՖԵ.— Փոխադարձ օգնողներ
— 1833-ին Ֆրանսիայում ստեղծւած քաղաքական շար-
ժում, չափաւոր ընկերվարութիւն հաստատելու, իրա-
ւունքների ներդաշնակութեամբ, բաների գիտակցու-
թեամբ եւ փոխադարձ զիջումների վրայ: Արդիւնք չու-
նեցաւ, գիտական հիմքերի վրայ դրած չլինելով:

ՄՈՒՐՆՆԱ, ԼՍ.— Գիւտարիչ ճուղի մէկ տեսակ, որը
պահում էին պատմական Հռոմի Պատրիկները (ազնու-
կանները) իրենց պալատների ընդարձակ աւազաններում:
Յանցանքի կամ քեքեւ անհոգութեան մէջ նկատւած ըստ-
րուկներին նետում էին աւազանի մէջ, ուր մուրեմաները

անմիջապէս յարձակելով վրան, ողջ-ողջ յոգստում էին։
Նոյն ձուկերը գործածում էին իբր համադամ սնունդ,
խնդոյքների ժամանակ։ Օգոստոս կայսրը յատուկ հրո-
վարտակով արգիլեց այդ բարբարոսութիւնը։

ՄՈՒՅԹԻ, Ար. 1) Ղուրանը սովորեցնող աստածա-
բան. 2) Դատաւոր։

Ն

ՆԱԲԱԹ, Ար.— Զանգահարութիւն վտանգի ժամա-
նակ։

ՆԱԲՈՐ, Հն.— Հնդկաստանում մեծահարուստ անձ
կամ Հնդիկ լիազօր նահանգապետ։

ՆԱԳԱՅԿԱ, ԹՔ.— Կազակ զինւորների գործածած
մտրակ։ Տարական օրերում ցուցարար գործաւորներին
ծեծելու եւ ցրելու համար նազայկան շատ «յարգի» էր։

ՆԱԴԻՐ, Ար.— Երկնքի մէջ մի երեւակայական կէտ,
գէնիքի հակառակ, միշտ մեր ոտքերի տակ։

ՆԱԶՈՎՐԵՅԻ, Հր.— 1) Քրիստոսի ածական, Նազա-
րէքցի — համանուն ֆաղափում ծնւած լինելու համար.
2) Նախնական քրիստոնեայ Հրէաների մի դասակարգ,
կիներից խորեոզ եւ խստաբարոյ։

ՆԱԻԲ, Ար.— 1) Մահմեդական ցեղերի մէջ լիազօր

նահանգապետ. փոխարքայ. 2) Դատաւորի օգնական. 3) Գիւղապետ. ուն:

ՆԱԻՎ, Ֆր.— Միամիտ. պարզ. բնական:

ՆԱՄԱԶ, Աբ.— Մահմեդականների օրական աղօթք, լւացումով:

ՆԱՅԵԱԴՆԵՐ, Յն.— Ծովային չֆնաղ յաւերժահարս-
մեր Յոյն դիցաբանութեան մէջ:

ՆԱՅԻՐԻ, Աս.— վանայ լճի երջակայ հողամասերի
ընդհանուր անուն, նախահայկական երջանի մէջ, մինչեւ
ուրբերոդ դարի վերջը, Ք. Ա.:

ՆԱՍԻԲ, Աբ.— Մահմեդական ըմբռնումով՝ երկնային
մատեանի մէջ իւրաքանչիւր անհատի երկրաւոր կեանքի
սկզբնական նախորոշում. նախատգիր:

ՆԱՐՎԱԼ (Շվ.) Հիւսիսային ծովերի մէջ ապրող հըս-
կայ ձուկի մէկ տեսակ: Իր ձագերին ծնում է եւ կաթով
կերակրում, կէտ ձուկի պէս: Նիզակածեւ երկար կտուռ
ունի, երբեմն 3 մետր, որով կարող է իր քեանմաններին
պատառտել:

ՆԱՏՈՒՐԱԼԻԶԱՅԻՆ, Լտ.— Օտար քաղաքացիութեան
ընդունում:

ՆԱՏՈՒՐԱԼԻԶՄ, Լտ.— 1) Բնապաշտութիւն.—
Նախնական բոլոր ազգերի ու ցեղերի կրօն, պաշտամուն-
քի նիւթն ունենալով բնութեան ոյժերն ու տարրերը,
ինչպէս արեւ, լուսին, որոտ, մրրիկ, անձրեւ եւ այլն.
2) Փիլիսոփայութեան մէջ՝ աշխարհայեացք, որի հա-
մաձայն կենսական բոլոր երեւոյթները բնական ոյժերի
արտայայտութիւններն են. 3) Գրականութեան մէջ ի-
րական կեանքի պատկերացում, առանց չափազանցու-
թեան եւ արեւոտական գումաւորումների:

ՆԱՏՈՒՐԱԼԻՍՏ, Լտ.— 1) Բնական գիտութիւններին

հետեւող, ուսումնասիրող. բնագէտ. 2) Գրականութեան եւ գեղարւեստի մէջ՝ բնութեան հարազատ պատկերացումները տուող. բնապաշտ:

ՆԱՐԳԻԶ (Նարցիս), ՅՈՒՆ.— Հրաւազեղ մի պատանի, Յոյն դիցաբանութեան մէջ, որը ջրի մէջ իր պատկերը տեսնելով՝ յուսահատօրէն ինքի իրեն սիրահարւեց եւ անձնասպան եղաւ: Իր մարմինը փոխւեց անուարոյր մի ծաղիկի, որն իր անունն է կրում — Նարցիզ: Փոխաբերական իմաստով՝ ինքն իր վրայ հիացող, ինքնապաշտ տղայ:

ՆԱՐԿՈՏԻԿՆԵՐ, ՅՈՒՆ.— Թմրեցնող, ուժաբափեցնող քոյներ եւ դեղեր:

ՆԱՐՈՂԻԿ, ՌՈՒՄ.— Ժողովրդասէր. ժողովրդական. — ՌՈՒՄ մտաւորականների դասակարգ, մաթեմատիկական բնական բանաբան, լայն ժողովրդասիրութեան տրամադրութիւններով, ազատական, վերանորոգչական ձգտումներով:

ՆԱՏԻՈՆԱԼԻԶՄ, ԼԱՒ.— 1) Ազգայնականութիւն. ազգայնամոլութիւն. 2) Սեփական ազգի շահերի պաշտպանութիւն. 3) Սեփական ազգի շահերի գերադասում ուրիշ ազգերի շահերից, մոյն իսկ նկատի չառնելով արդարութեան եւ խղճի օրէնքները:

ՆԱՏԻՈՆԱԼԻՍՏ, ԼԱՒ.— Նացիոնալիզմին հետեւող-ազգայնական. ազգայնամոլ:

ՆԵՐՈՒԼԱ, ԼԱՒ.— Հեռաւոր աստեղախումբերի կամ աստեղային վիթխարի համախմբումների ընդհանուր անուն: Ներուլաները մեռւում, ամպանման շղարհի մէջ պատած երեւոյթն ունեն եւ դժուար մատչելի են հեռադիտակային ուսումնասիրութեան համար: Ներքեմն հազարաւոր աստղերի սխտեմներ են իրենցով ներկայացնում,

եւ այնքան հեռու մեր երկրից, որ հարկաւոր եւ նոյն իսկ հազարաւոր տարիներ պէտք են, մինչեւ որ իրենց լոյսի ճառագայթը մեզ հասնի, մէկ վայրկեանի մէջ 183,000 մղոն սաւառնելով:

ՆեֆոփիՍ. — Երովսացոց (Հաբեւեների) Կայսեր տիտ-գոս:

Նեֆրեֆ, Լտ. — Կենտրոնական Աֆրիկայի սեւամորթ ցեղերի ընդհանուր անուն:

Նեֆրեֆի ՍՏՐԿՈՒԹԻՒՆ, Տե'ս Ստրկուքիւն:

ՆեկՏԱՐ, ՅՈ. — 1) Յոյն աստածների գործածած ըմպելիք — «անմահական ջուր». 2) Պտուղների հիւրից պատրաստած օշարակ:

ՆեկրՈՄԱՆՏԻԱ, ՅՈ. — Ոգեհարցութիւն. — մեռածների հոգիների հետ հաղորդակցելու արհեստ, գուշակութիւններ անելու մպատակով:

ՆեՄԵՋԻՍ, ՅՈ. — Արդար վրէժխնդրութեան աստածուհի՝ Յոյն դիցաբանութեան մէջ:

ՆեՈԼՈԳԻԶՄ, ՅՈ. — 1) Նորաբանութիւն. — մոր բաների եւ ռենքի գործածում. 2) Հին գաղափարները մոր իմաստով բացատրելու ձեւ:

ՆեՊՏՈՒՆ, ՅՈ. — 1) Ծովերի աստած, Իւլիսերի (Ջեւսի) եւ Պլուտոնի (Հադէսի) եղբայր: Իր կիներ էր Ամփիտրիդ. 2) Արեգակային սիստեմի աստղերից մէկը:

ՆեՎՐԱՍՏԵՆԻԿ, ՅՈ. — Զգային փայլաման ենթակայ անձ, ուժասպառ, կամագուրկ, ճնշած մտքով, ամբռնութիւնից տառապող:

ՆէիՏ, Եգ. — Երկնքի աստածուհի՝ Եգիպտական դիցաբանութեան մէջ: Իր ամուսինն էր Գետ — երկրի աստած: Իրենց զաւակներն էին՝ երկու տղայ — Սետ եւ Օգիրիս, եւ երկու աղջիկ — Իգիս եւ Նեփթիս:

ՆԵՈՊԼԱՏՈՆԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Ալեքսանդրիայում Գ.—րդ դարի մէջ Ք. Յ. ծնունդ առած փիլիսոփայական հոսանք, որի հետևորդները Պլատոնի փիլիսոփայական տեսութիւններն ընդունելով հանդերձ՝ որդեգրեցին խորհրդաւոր արարողութիւնների ձևեր: Նեո-Պլատոնականները ձգտում էին Յոյն մեծ իմաստասէր Պլատոնի փիլիսոփայութիւնը ճշգրտել արեւելեան ազգերի կրօնա-բարոյական եւ իմացական հոսանքների հետ, ստեղծելու նոր ուղղութիւն, դրական հիմերով, եւ մօտեցնելով փիլիսոփայութիւնը կենսական շօշափելի իրողութիւններին:

ՆԵՈ-ՊԵՐՍԻԹԱԳՈՐԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Պերպագորի (Տե'ս վերտառութեամբ) բարոյական փիլիսոփայութեան վերականգնած հոսանք (Քրիստոսից մէկ դար առաջ), որը ձգտում էր գործնականօրէն վարժեցնելու անհատներին իրենց զգայնական հակումները գիտակցութեան հակակրօնին ենթարկելու, զսպած կենցաղ վարելու եւ իրական մաքուր եւ անշահախնդիր փոխ-յարարերութիւններ մշակելու իրար հետ:

ՆԵՈՖԻՏ, ՅՈՒՆ.— Նորահաւատ.— Նոր դաւանանք կամ քաղաքական նոր սկզբունք ընդունած անձ:

ՆԻՖԵԼՈՒՆԳՆԵՐ, ԳՐ.— Գերմանական ազգային մեծ դիցազներգութեան անուն, համաշխարհային գրական մեծ գործերից մէկը:

ՆԻԿՏՈԼՈՊԻԱ, ՅՈՒՆ.— Ալէքի հիւանդութիւն, երբ ենթացան գիւշերն աւելի լաւ է տեսնում, քան ցերեկը:

ՆԻԶԻԼԻԱՆԻԶՄ, ԼԱՏ.— Ֆրանսիայի աստուածաբան փիլիսոփայ Պիեռ Արելարի (1079-1142) գաղափարների անունով կոչուող տեսութիւն, որը ժխտում էր քէ Քրիստոս երբեւիցէ գոյութիւն ունեցած է: Արելարի սրտա-

առաջ սիրավէպը Հելոդիզի հետ իբր միւթ ծառայած է բազմաթիւ գրական սիրուն գործերի:

ՆիՀիԼիԶՄ, Լտ.— (Նիհիլ — ոչինչ) Ոչնչականութիւն.— ծայրայեղ անիւթամութիւն, որը մերժում է գոյութիւն ունեցող ամեն հասարակակազմ, իր բոլոր արտայայտութիւնների մէջ, անհատի անսահման ազատութեան մէջ գտնելով մարդ-էակի գոյութեան իմաստը: Նիհիլիզմի մեծագոյն դէմքն էր ռուս Բակունին, հեղինակը մի շարք գործերի:

ՆիՄՖ (Նիմֆա), Յն.— Բնութեան ոյժերի — հովի, ձայնի եւ այլն — յաւերժահարսներ:

ՆիՄՖՈՄԱՆիԱ, Յն.— Կամանց մէջ անյագուրդ սեռային պահանջ:

ՆիՄՖՈՆԱՆիԱ, Յն.— Կամանց մէջ գիւնութիւն — ձեռնաշարժութիւն:

ՆիՈԲէ, Յն.— Թերէյի (Յունաստան) քաղաք Ամֆիոնի կիւն, որն եօթը տղայ եւ եօթն աղջիկներ ունենալով՝ հեգնեց Լատոնային, որը միայն երկու գաւաղ ունէր — Ապոլլոն եւ Դիանա: Վերջինները իրենց անպատած մօր վրէժը լուծելու համար սպանեցին Նիոբէի բոլոր գաւաղներին, որը վստից քար կտրեց, արձանի փոխելով: Նիոբէն մայրական սիրոյ խորհրդանիւշն է համարում, եւ իր ողբերգութիւնը իբր ներշնչման միւթ ծառայած է բազմաթիւ քատերագիրներին, արձանագործներին եւ նկարիչներին:

ՆիՐՎԱՆ (Նիրվանա), Սս.— Բուդդայական կրօնի մէջ՝ մահւանից յետոյ՝ երջանկաւէտ ինքնամոռացում, յաւիտեական անդորրութիւն, կենսական նեղութիւնների մասին ունեցած դատն յիշատակների կատարեալ չափացումով:

ՆՈՒՅԵԼԻ ՄՐՅԱՆԱԿ.— Շվեդացի փմիագէտ Ալֆրեդ Նորելի (1833-1896) կտակով ամեն տարի տրուող մրցանակներ՝ գիտութեան, գրականութեան, մարդասիրական մեծ ձեռնարկների կամ հակա-պատերազմական գործերի համար: Նորել հմարիչն էր դիմամիտի, եւ թագուի մաւրային հսկաներից մէկը, ուր մի քանի հարիւր միլիոն հարստութիւն դիզեց:

ՆՈՒՅՏԻՐՆ, Լտ.— 1) Գիւշերն արքուն, ցերեկը քընացող. 2) Երաժշտութեան մէջ՝ մագալսմբի կամ դաւնակի վրայ՝ կարն հատած, ծանր եւ քալսծալից:

ՆՈՄԱԴ, Յն.— Թափառական ցեղերի ընդհանուր ածական:

ՆՈՄԻՆԱԼ, Յն.— Անւանական:

ՆՈՄԻՆԱԼԻԶՄ, Յն.— Միջին դարերում ծագումն առած փիլիսոփայական տեսութիւն, որի համաձայն այն, ինչ որ գոյութիւն ունի՝ արդէն մատչելի է մարդկային մտքին, իսկ այն, ինչ որ մատչելի չէ՝ իրապէս գոյութիւն չունի:

ՆՈՏԱ, Լտ.— 1) Զայնական ելեւէջները ցուցադրող նշան. 2) Դիւանագիտական յիշատակագիր:

ՆՈՐՄԱ, Լտ.— ձեւած չափ. չափանիւ. քանակ:

ՆՈՐՄԱԼ, Լտ.— Բնական:

ՆՈՒՄԻԶԻՄԱՏԻԿԱ, Յն.— Դրամագիտութիւն. — Էին դրամների ուսումնասիրութեամբ զբաղող գիտութիւն:

Շ

ՇԱՅԱՇ, Հր.— 1) Շաբաթ — Հրէաների հանգստի օր.
2) Գերմանական առասպելների մէջ՝ չար ոգիների գի-
ւերային տօնախմբութիւն:

ՇԱՅԼՈՆ, Ֆր.— Սովորական. տափակ. անհետա-
փըքրական. տաղտկալի. գռեհիկ:

ՇԱՆՆԻ-ՄԱՆՆԻ, Հր. Գր.— Մուռ ու մուռ գործ.
«խաբես-խուրես» մի բան:

ՇԱՆՏԱ, Գր.— Դէպի հանգերը տամոզ ստորերկրեայ
ուղի, սովորաբար ուղղածից:

ՇԱՆՄԱՏ, Պս.— Խաղի մէկ տեսակ (Անգլ. Chess,
Ֆրանս. Le jeu des echecs). Հայերէն՝ մատրակ, մատ-
րանն: Բարդ, լուրջ եւ մեծ հաւագիտութիւն պահանջող
խաղ է, 4-5000 տարւայ հմութեամբ: Խ. Հայաստանի մէջ
տարածւած հանելի ժամանցի միջոցներից մէկն է, ուր
գոյութիւն ունեն յատուկ ակումբներ — «շախմատի խոն-
մեր», իրենց «շախմատումերով»:

ՇԱՀ (Շահ-ին-Շահ), Պս.— Պարսից միապետի տիտ-
ղոս:

ՇԱՀՆԱՄԷ (Շահնամակ), Պս.— Պարսից մեծանուն
բանաստեղծ Ֆիրդուսու (933-1021 Ք. Յ.) գրած իրանա-
կան ազգային դիւցազներգութիւն, 60,000 երգերից: Բա-
նաստեղծական բարձր գործ է նկատւած պարսկական գը-
րականութեան մէջ: Թարգմանւած է բազմաթիւ լեզու-
ների:

ՇԱՄԱՆ.— Հիսիսային ցուրտ երկրներում ֆուրմ-
քժիւկ-վիուկ ամձմաւորող մարդ :

ՇԱՄԱՆԻԶՄ.— Հիսիսային ցուրտ երկրների մէջ
քնիկների բնապատական կրօն, բարձրագոյն ոգու (աւ-
խարհի ստեղծիչ) եւ չար ոգիների հաւատալիքներով :

ՇԱՄՍՈՒՆ, Ար.— Ափրիկայում, Սահարա անապա-
տի մէջ փչող տաք, խեղտող հով, երբեմն երկու ամիս
անընդհատ տեւող :

ՇԱՅԼՈՒՔ.— Շէյֆալիքի հոչակաւոր դրամա «վենետ-
կի վաճառական»-ի գլխաւոր հերոս, Հրէայ վաւիսառու,
հոմանիւ եղած կեղեքող, արիւնք փամոլ անհատի :

ՇԱՆՍ, Ֆր.— Հաւանական պատեհութիւն. շահի եւ
կորուստի հնարաւորութիւն :

ՇԱՌԼԱՏԱՆ, Ֆր.— Խարդալս. խաբերայ. գեղծարար.
«առաւ-փախաւ» :

ՇԱՐԻԱԹ, Ար.— Կրօնական հաւատալիքներին հա-
մապատասխան սովորոյթ, կենցաղի բոլոր արտայայտու-
թիւնների մէջ :

ՇԱՅԿԱ, Ռս.— Աւագակախումբ. սրիկայախումբ :

ՇԵՀԵՐԱԶԱԴԻ, Յտ. Ա.— «Հազար եւ մէկ գիւշերներ»
արաբական հոչակաւոր հեքեքների դիւրիչ հերոսուհի :
Խելացի, սրամիտ, սիրող, եւ իր սիրած անձի կոպտու-
թիւնն ու վայրագութիւնը սամահարեյ զիտցող կնոջ տի-
պար : «Հազար եւ մէկ գիւշերներ»ի բազմաթիւ հրատա-
րակութիւնների մէջ լաւագոյնն է նկատուած Բըրտընի
անգլիերէն տառնելից հատորով հոյակապ տպագրու-
թիւնը, որի մուտքն արգիլւած է Մ. Նահանգներում :

ՇԵՍՏՐՈՏԵՐԿԱ, Ռս.— Մորելի մէկ տեսակ, «Սա-
հարայի մորել» անունով նանչցւած, որը արժաւում է
երբեմն Հայաստան :

ՇԵՎՐՈՒ, ՖԻՐ.— Այծի եւ եղջերուի կաշի. կօշիկների եւ ձեռնոցների համար գործածուող:

ՇԷՅԹԱՆ, ԹՐ.— Սատամայ, չար ոգի՝ մահմեդականների եւ Հիւսիսային Ասիայի ցեղերի մէջ:

ՇԷՅԵ, ԱՐ.— Արար եւ Քիւրդ ցեղերի մէջ ցեղապետ-կրօնապետ, որը յաճախ երկու պաշտօններն էլ մարմնացնում է իրենով:

ՇԷՅԵ-ՈՒԼ ԻՍԼԱՄ, ԱՐ.— Սիւնի մահմեդականների բարձրագոյն կրօնապետ:

ՇԵՖ, ՖԻՐ.— Որեւէ հաստատութեան կամ ընկերակցութեան պետ, առաջնորդ:

ՇԻԱՆՆԵՐ, ՊԱ.— Պարսկաստանի մահմեդականների ընդհանուր անուն, որոնք ընդունում են միայն Ղուրանը, մերժում են որոշ աւանդութիւնները, եւ շատ կէտերի մէջ հակառակ են Սիւննի (Թիւրք, Արաբ) մահմեդականներին: Երկու ճիւղերի բաժնուած են՝ Մանեփի եւ Շաֆէի:

ՇԻՄՊԱՆԶԷ.— Ափրիկայի խոշոր կապիկների մէկ տեսակ, որն ամենից մօտ ազգակիցն է համարւում մարդկային ցեղին: Շատ ուշիւ է եւ խռիւմ: Ռուս գիտնական Սերգէյ Վարոնովի յայտնագործած ծերերը երիտասարդացնելու գիւտի մէջ Շիմպանզէին վիճակեց պատւաւոր դեր կատարել, իր մարմնի կարեւոր մասերի փոխանցմամբ ուժասպառ ծերուկների վրայ: Ֆրանսիական կառավարութիւնը Մադագասկար կղզու վրայ հիմնած է Շիմպանզէների գաղթավայր, գիտական նպատակներով:

ՇԻՆՏՈՒԶՄ (ձապոնեւէն՝ Շին — Աստուծո, տոնաւապարհ: Շինտոիզմ (Շինտո) — Աստուծոյ մանապարհ: ձապոնիայում ներկայիս տիրապետող կրօն, խստօրէն ձեւաւորւած դաւանական ըմբռնումներով եւ բարոյագիտական քանձր շունչով: Շինտոիզմը չի ընդունում դրախտի

կամ դժոխքի գաղափարները: Չի հաւատում անդրգրեկ-
մանային գոյութեան, ինչպէս Քրիստոնէութիւնը, Մահ-
մեդականութիւնը եւ ուրիշ կրօնները: Հաւատում է, սա-
կայն, հոգու անմահութեան. առաքինի ամձերի հոգիները
անմահանում են եւ աստածանում: Չարերն ու ռմբա-
գործները վերածւում են չար ոգիների — սատանաների
(Ակումա): Շինտիզմին հետեւողները հաւատում են որ
ամեն ձապոնական տուն իր նախահայրերի բարի ոգիներ-
ի մետական հսկողութեան ենթակայ է, եւ այդ պատճա-
ռով ամեն ձապոն աշխատում է չգործել արարքներ, ո-
րոնք իր պապերին կարող են վտանգել:

ՇԼԵՆՆՏՍՈՒ, Լի.— Լեհ ազնւական հարուստ կալածա-
տէրերի դասակարգ:

ՇԼԻՍԵԼԻՈՒՐԳ.— Լեհիմգրադի մօտ ցարական բռ-
նապետութեան տնտեսութեան, ռուս լուսագոյն մտաւո-
րականութեան դժոխային տանջարանն ու գերեզմանը:
Ներկայիս վերածւած է պատմական-ֆաղափական քան-
գարանի:

ՇԿՈԼԱ, Լտ.— Դպրոց:

ՇՈՍՍԵ, Ֆր.— Փաղափները իրար միացնող խնուղի
ճանապարհ (Հայվէյ):

ՇՈՎԻՆԻԶՄ, Ֆր.— Ազգայնամոլութիւն. կեղծ, մեղ-
միտ, անմաքուր հայրենասիրութիւն, երբ սեփական ազ-
գի ամուռնով ոտնահարում են ուրիշ ազգերի շահերը:

ՇՈՒԼԵՐ, Գր.— Խաղերի, օր. քրքախաղի մէջ խառ-
դախ:

ՇՊԱԼ, Գր.— Նրկաքուղագծի տակը շարած փայտե
սիւններ:

ՇՏԱՐ, Գր.— Զինուորական ղեկավար մարմին. սպա-
նների ժողով. սպայակոյտ:

ՇՏԱՏ, Գր.— 1) Նահանգ. 2) Պետութիւն. 3) Պետական հիմնարկութիւնների մէջ պաշտօնեաների ընդհանուր քիւ եւ կազմ:

Ո

ՈՂԻՍԻԱԿԱՆ, ՅՈ.— Տրովադական պատերազմի գըլխաւոր հերոսներից մէկի — Ողիսեւսի տասնամեայ քափառումների դիւցազներգութիւն, Հոմերոսի կողմից գըրւած: Ողիսիականը իլիականի պէս համաշխարհային լաւագոյն դիւցազներգական գործն է համարոււմ, գրւած լինելով ժ-բդ դարում, Ք. Ա.: Ողիսեւս, Յունաստանի Իթակէ գաւառի քաղաւորը՝ Տրովադայի կործանումից յետոյ հայրենիքը դարձած ժամանակ՝ մեծ արկածների հանդիպեց, որով տասը տարի քափառեց զանազան տեղեր, մեծ նեղութիւններ տեսաւ, մինչեւ որ կարողացաւ իր երկիրը հասնիլ:— Գրականութեան մէջ Ողիսիական՝ նշանակոււմ է երկարատեւ արկածների եւ տառապանքի քըջան:

ՈԼԻՄՊՈՍ, ՅՈ.— Յունաստանի մէջ Թեսալիա գաւառում նշանաւոր լեռ, ըստ դիցաբանութեան՝ աստածների բնակավայր:

ՈԼԻՄՊԵԱՆ ԽԱՂԵՐ.— Ք. Ա. 776-ին Յունաստանում

սկսած ազգային մեծ խաղեր, որոնք չորս տարին մէկ անգամ էին կրկնուում, ահագին խանդավառութիւն ըստեղծելով բնակչութեան մէջ: Խաղերի ցանկի մէջն էին — վագել, գնդակ նետել, ըմբռամարտ, երկանիւ կառ-
 ֆերով արշաւ եւ այլն:

ՈՐՓԷՈՍ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ Ապոլ-
 լոնի եւ Կլիոի (պատմութեան մուսայի) գաւակ. ըստ ու-
 մանց՝ Թրակիայի քաղաւոր Էգրէասի եւ Կալլիոպէի (նարտասանութեան եւ դիւցազներգութեան մուսա) որ-
 դի: Որփէոս հին աշխարհի մեծագոյն երաժիշտն է հա-
 մարուում. իր ֆնարի դիւքական ձայներից վայրի գա-
 զանները կախարդելով՝ գալիս-պառկում էին նրա ոտ-
 քերի մօտ, հեզ եւ բարեհամբոյր: Ճիշտ հարսնիքի օրը
 իր կինը Էլլիդիկէն օձից խայքւելով՝ մեռաւ: Որփէոս
 մինչեւ դժոխքը նամրորդեց, ներան գտնելու, եւ ինքը
 Հադէս — տառապանքի աշխարհի քաղաւորը, զգացած
 Որփէոսի ֆնարի նւագից, արտօնեց նրան իր կինը վեր-
 ցնելու եւ երկիրը դառնալու, պայմանով, սակայն, որ
 մինչեւ դժոխքի սահմաններից հեռանալը ներան չնայէր:
 Որփէոս չհամբերեց եւ կարօտալից հայեացքը կնոջ վրայ
 ուղղեց, որը նրա ձեռքից յափտակւելով՝ դարձեալ ան-
 դունդը դրկեց: Որփէոս մեռաւ վակիսանկաների ձեռ-
 քից:— Որփէոսի սիրավէպը հարիւրաւոր ամեն կարգի
 գեղարեստական գործերի համար իբր ներշնչման նիւթ
 ծառայած է:

ՈՒԶՈՒՐՊԱՏՈՐ, Լտ.— Բռնի միջոցներով ուրիշի իւ-
 խանութեան, դիրքին եւ հարստութեան տիրացած անձ:

ՈՒԼԵՄ (Իւլեմա), Աբ.— 1) Մահմեդական աստու-
 ծաբան. 2) Օրէնսգէտ:

ՈՒԼՏԻՄԱՏՈՒՄ, Լտ.— 1) Վերջին առաջարկ որոշ պայմանի ընդունելութեան համար. վերջին ազդարարութիւն. 2) Մէկ պետութեան վերջնագիր ուրիշ պետութեան, որի մերժմանը հետեւում է բանակցութիւնների խզումը եւ պատերազմի յայտարարութիւնը:

ՈՒԼՏՐԱՆԻԲԵՐԱԼԻԶՄ, Լտ.— Ծայրայեղ ազատականութիւն. ազատամտութիւն:

ՈՒԼՏՐԱՆՄՈՆԱՐԽԻԶՄ, Լտ.— Ծայրայեղ (մոլի) միապետականութիւն:

ՈՒԼՏՐԱՆՄՈՆՏԱՆԻԶՄ, Լտ.— Կաթոլիկների մէջ՝ ծայրայեղ պապականութիւն, Հռոմի պապի աշխարհական տիրապետութեան ձգտումներով:

ՈՒԿԼՈՆԻՍՏ, Ռս.— Շեղւող. մէկ կողմ քեփուղ:— Խ. Միութեան մէջ համայնավար այն անդամներ, որոնք կուսակցութեան ուղղեցժից ելնելով՝ քեփում են աջակողմեան կոչւած հոսանքի կողմ:

ՈՒՆԻՍՈՆ, Իտ. Ֆր.— Միաձայնութիւն. խմբերգի կամ մւագի մէջ տարբեր ձայների ներդաշնակութիւն՝ որոշ մոտանքի մէջ:

ՈՒՆԻՎԵՐՍԱԼ, Լտ.— Տիեզերական. ընդհանուր:

ՈՒՆԻՎԵՐՍԱԼԻԶՄ, Լտ.— 1) Տիեզերական ամբողջութիւնը, փիզիքական եւ հոգեւոր բոլոր երեւոյթներով ուսումնասիրող ուղղութիւն. 2) Ընդհանուր մարդկութեան երջանկութեան եւ բարօրութեան համար աշխատելու տրամադրութիւն. 3) Հաւատ քէ անդրգեղեզմանային գոյութեան մէջ բոլոր հոգիներն անխտիր երջանիկ պիտի լինեն:

ՈՒՊԼԱՆԻՇԱԴ, Սս.— Հնդկական կրօնա-փիլիսոփայական ուսմունքը պարունակող գրքերի հաւաքածու:

ՈՒՎԵՐՏԻԻՐ, Ֆր.— Երաժշտութեան մէջ՝ նախեր-

գանձ, սովորաբար օպերային ներկայացումներից առաջ, նազախմարով, որին յաջորդում է բուն խաղը:

ՈՒՏԻԼԻՏԱՐԻԶՄ, Լտ.— Փիլիսոփայական մտածելակերպ, որի համաձայն երեւոյթների բարոյագիտական արժէքը պէտք է որոշել նրանց օգտակարութեան չափով:

ՈՒՏՈՊԻԱ, Յն.— 1) Անիրագործելի երազ, ցնորք. 2) Անգլիացի տաղանդաւոր բանաստեղծ Թամսն Մուրի յեղաշրջւած աշխարհի կենցաղը նկարագրող գրքի անուն: Ուտոպիական ձեւով գրւած են բազմաթիւ վեպեր, ինչպէս Էդ. Բելլամի՝ «Յետադարձ Հայեացք». Կարէնի Կոլմից՝ «Իկարիա», Օվէն նկարագրած է կոմունիստական հասարակութեան կենցաղը, Ֆուրիէն ծրագրած է ապագայ մարդկութեան ապրելակերպը: Այդ բոլոր ուտոպիական գործերի հեղինակները սխալ կամ չիտակ ուղղեցի՞ծեր մատնանշած են, գոյութիւն ունեցող իրաւակարգերը մէկ կողմ նետելու եւ իրենց ցոյց տւած ձեւերն որդեգրելու մտքով:

ՈՒՏՈՊԻՍՏ, Լտ.— Անիրագործելի ցնորքներից տարւող անձ:

ՈՒՐԱԳԱՆ, Ֆր.— Զօրաւոր մրրիկ:

ՈՒՐԱՆՈՍ, Յն.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ բոլոր աստուծների հնագոյն նախնին, երկնքի աստուծը, որի իշխանութիւնը յափշտակեց իր որդին, Քրոնոս (Կրոնոս), ժամանակի աստուծը. 2) Արեգակային սխտեմի եօթներորդ աստղը:

ՈՒՐԱՆԻԱ, Յն.— Աստղագիտութեան մուսա՝ Յոյն դիցաբանութեան մէջ:

2

ԶԱԼՄԱ, ԹՔ.— Մահմեդականների գործածած գլխի փաթեքոց, գլխարկի փոխարէն:

ԶԱՄՊԻՈՆ, Ան.— Գնդակախաղի, կռիւամարտի կամ այլ խաղերի մէջ առաջնութիւնը շահող:

ԶԱՎՈՒՇ, Թ. Բ.— Թիւրք ոստիկանական ստորին պաշտօնեայ:

ԶԱՐԴԱՇ, Հն.— Հումգարական ազգային ուլար, երկու սեռի անձերով:

ԶԱՐՏԻԶՄ, Ան.— Անգլիայում տասնեւիններորդ դարի մէջ հիմնաւած բարեմտրոգչական, կէս-ընկերվարական հոսանք, որը ձգտում էր գործաւոր դասակարգի տնտեսական բարեկեցութիւնը բարձրացնելու ժողովրդապետական մի նոր վարչաձեւի հովանաւորութեան տակ:

ԶԵՄՈՂԱՆ, ԹՔ.— Պայուսակ:

ԶԵՐՆԱՍՈՏԵՆՆԻԿ, Ռս.— «Սեւ Հարիւրակ»ի անդամ. — ցարական Ռուսաստանում Հրէական ջարդեր կազմակերպող մութ տարրեր, կողոպտիչ, ռերագործ, օտարատեսաց, կառավարութեան դեկավարութեամբ:

ԶԵՐՎՈՆԵՑ, Ռս.— Խ. Միութեան մէջ ոսկի դրամ, տասը բուրլու արծողութեամբ:

ԶԻՆՈՎՆԻԿ, Ռս.— Պետական պաշտօնեայ, մախայեղափոխական Ռուսաստանում:

ԶԻԶԵՐՈՆԷ, Իտ.— Ուղեցոյց. մանապարհորդներին
առաջնորդող:

ԶՈՒԳՈՒՆ, Ռս.— Անագ:

ԶՈՒՍՏ, Պս.— Մաշիկ — կօշիկի բեքեւ տեսակ,
մէկ կտոր կաշիով, առանց կրունկի:

Պ

ՊԱԳԱՆ, Լտ.— Հեքամոս. կապաւետ:

ՊԱԳԱՆԻԶՄ, Լտ.— Հեքամոսութիւն. կապաւետու-
թիւն:

ՊԱԳՈԴԱ, Հն.— Բուդդայական տաճարների ընդհա-
նուր անուն:

ՊԱԳՐՈՄ, Ռս.— 1) Յետադիմական տարրերի ղեկա-
վարութեամբ խուժանային յարձակում, կողոպուտ, հըր-
կիզում եւ սպանութիւններ օտարացեղ տարրերի դէմ.
2) Հակահրէական ջարդեր՝ կառավարութեան եւ յետա-
դիմականների դրդումով ցարական Ռուսաստանում:

ՊԱԶԻԼԱԳԻԱ, Յն.— Համաշխարհային ընդհանուր
լեզու:

ՊԱԹՈՍ, Յն.— 1) Հոգեկան ծայրայեղ յափշտակու-
թիւն, հիացմունք. 2) Ատենախօսութեան կամ ներկայաց-
ման մէջ ամենից ազդու, յուզիչ մաս:

ՊԱԺ, Ֆր.— Միջնադարեան պալատական մանկա-
ւիկ, սովորաբար բարեճեւ եւ շնորհալի պատանի:

ՊԱԼԱԴԻՆ, Լտ.— Միջնադարեան ասպետ:

ՊԱԼԱՆԿԻՆ, Սս.— Դեսպակ, որի մէջ նստում են ան-
ւանի մարդիկ եւ ծառաները ձողերով ուսերի վրայ առ-
նելով՝ տանում են հրամայած տեղը: Գործածելի Հընդ-
կաստանում եւ Զինաստանում:

ՊԱԼԵՍԱ, Լտ.— Հովիւների եւ ոչխարների պաշտ-
պան դիցուհի՝ Հոռմէական դիցաբանութեան մէջ:

ՊԱԼԵՍՏՐԱ, Յն.— Կոփամարտի եւ ըմբիշամարտու-
թեան դպրոց պատմական Յունաստանում:

ՊԱԼԵՈԳՐԱՖԻԱ, Յն.— Հին արձանագրութիւններն
ու ձեռագիրներն ուսումնասիրող գիտութիւն:

ՊԱԼԵՈԼՈԳԻԱ, Յն.— Հնագիտութիւն:

ՊԱԼԵՈՆՏՈԼՈԳԻԱ, Յն.— Նախապատմական կենդա-
նիւնների եւ բոյսերի մնացորդներն ուսումնասիրող գիտու-
թիւն:

ՊԱԼԻՆԳԵՆԵԶԻՍ, Յն.— Հին իմաստասէրներից շա-
տերի համագումով աշխարհի կործանում, կրկին վերածը-
նում եւ այդպէս յաջորդաբար, երկարատեւ շրջաններից
յետոյ:

ՊԱԼԻՏՐԱ (Պալետ), Ֆր.— «Ներկայանակ»— նկարիչ-
ների գործածած ձեռքի տախտակ, վրան պէտք եղած ներ-
կերի եւ վրձինների պաշարով:

ՊԱԼԼԱՍ.— Տե՛ս Արեւմտ-Պալլաս:

ՊԱԼԼԻԱՏԻՎ, Լտ.— Կիսամիջոց. որեւէ անախորժ
երեսոյթը չհզոգացնելու տկար փորձ, որով անկարելի է
չարիքի առջեւ առնել:

ՊԱԼՄԻՐԱ.— Հին Հրէաների կողմից նանաչւած Տաղ-
մոր ամուսնով՝ ներկայ Սիրիական անապատացած մա-

սում երբեմն ծաղկած եւ հարուստ պետութիւն: Իր փառ-
ֆի գազարնակէտին հասաւ Զենոբիա քաղուհու օրով,
երբ Հոռմէական բանակներից պաշարւեց եւ կործանւեց
272-ին Ք. Յ.: Զենոբիան շղթայակապ գերի տարւեց
Հոռմ, ուր եւ մեռաւ: Պալմիրայի զինւորական ոյժն էին
ներկայացնում այլեւայլ ցեղերից վարձկան զօրքեր, ո-
րոնց մէջ հայկական հեծելազօրքը ամենից կարեւոր մասն
էր կազմում: Հայ նախարարներն իրենց իշխանութեան
ենթակայ բրջաններում զօրագունդեր կազմելով՝ գնում
էին դրամով ծառայելու օտար պետերին, որոնց մէջ նա-
եւ Պալմիրայի քաղուհուն:

ՊԱՄՖԼԵՏ, Ֆր.— Որոշ անձի կամ հաստատութեան
դէմ ուղղւած սուր եւ յարձակողական բովանդակու-
թեամբ գրքոյկ, տետրակ:

ՊԱՆ. ՅՈՒ.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ Հերմէսի
եւ յաւերժահարս Դրիոպէի գաւախ: Արտառոց երեսոյթ-
ունէր — մարդկային մարմնով, գլխին երկու կտտռենք
եւ այծի ոտքեր: Իր հնարած սրինգով դիւրում էր կա-
նանց եւ սիրային հանոյժներ վայելում իրենց հետ: Խոր-
հրդգանիւն էր ծայրայեղ հեշտամոլութեան: Իր կերպա-
րանքը, սակայն, սարսափ էր պատճառում տեսողներին.
Իր անունից ծագած է «պանիկ» բառը — սարսափ: 2)
Ընդհանուր, համայն. 3) Լեհերէն՝ պարոն, տէր:

ՊԱՆԱՄԵՐԻԿԱՆԻԶՄ.— Ամերիկեան ցամաքի բոլոր
պետութիւններն իրար միացնելու կամ փոխադարձ շա-
հերով իրար կապելու ձգտում, առեւտրական, ազգա-
կան եւ ընդհանուր խնդիրների մէջ:

ՊԱՆԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.— Համագերմանականութիւն.—
Գերմանական ծագումն ունեցող բոլոր ցեղերն իրար կա-
պելու ձգտում:

ՊԱՆԴԵԿՏ, Լտ.— Յուստինիանոս կայսեր օրով (530 թ. Յ.) հրատարակւած Հռոմէական օրինագիրք, 50 զըր-
հերից բաղկացած:

ՊԱՆԴԵՄՈՆԻՈՒՄ, Յն.— Դժոխքի մայրաքաղաք —
անառակութեան եւ ռիբի կենտրոն:

ՊԱՆԴԵՄՈՍ, Յն.— Ընդհանուրի, բոլորի աստու-
ծութիւն: Յոյներն այդ անունը տալիս էին սիրոյ աստ-
ւածուհի Ափրոդիտէին, որովհետեւ աշխարհի բոլոր ցե-
ղերը խոնարհուում են սիրոյ զգացմանմէն առջեւ:

ՊԱՆԴՈՐԱ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան «Եւան»,
առաջին կինն, որին ստեղծեց Հեփեսոսս (Վուլկան) աստ-
ւածը: Մինեւրլա դիցուիին նորաստեղծ կնոջը զարդարեց
ամեն տեսակ ձիւքերով ու զրաւչութիւններով, իսկ
Զեւսը (Արամազդը) ներան մարից մի գոցւած տուփ, որի
մէջ բանտարկւած էին տիեզերական բոլոր չարիքները,
պատկերելով երբեք չբանալ տուփը: Այնուհետեւ ներան
դրկեց առաջին մարդու — Էփեմէքէի մօտ, որի հետ ա-
մուսնացաւ: Տուփի մէջ բանտարկւած չարիքները, սա-
կայն, շարունակ փափսում էին. — «Պանդորա՛, Պանդո-
րա՛, բաց տուփը եւ մեզ ազատ արձակի՛ր...»:— Պան-
դորան չհամբերեց, տուփը բացաւ, որով չարիքները
դուրս քաջելով՝ ցրեցին ամբողջ աշխարհում: Տուփի մէջ
բանտարկւած մնաց միայն Յոյսը: Այս սիրուն աւանդա-
վէպը խորհրդանշում է կանացի քեքեւամիտ հետաքրք-
րութիւնը, որը յաճախ անհուն չարիքների աղբիւրն է
յայտնուում:

ՊԱՆԴԵՆՐԻԿ, Յն.— Ներբողական բանաստեղծու-
թիւն, մառ կամ այլ գրութիւն, որի նպատակն է գովա-
բանել մի կարեւոր անձ, դէպք կամ երեւոյթ՝ հանրային
ոգեւորութիւն ստեղծելու համար:

ՊԱՆԶՈՈՏԻԱ, ՅՈՒՆ.— Կենդանիների համաճարակ հիւանդութիւն:

ՊԱՆԹԷՐԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Կրօնա-փիլիսոփայական տեսութիւն, որի համաձայն Աստուածը բնութեան հետ մէկ ամբողջութիւն է:

ՊԱՆԹԷՈՆ, ՅՈՒՆ.— 1) Հռոմի մէջ Մարսեան հրապարակում հռչակաւոր տաճար, նւիրած բոլոր աստուածներին. 2) Փարիզում մոյն անունով հռչակապ շէնք, Ֆրանսիացի անուանի անձերի դամբաններով, իբր Վանաստեան:

ՊԱՆԻԿԱ (Պանիկ), ՏԵՂԱ Պան:

ՊԱՆԻԿՆՈՐ, ՅՈՒՆ. Ֆր.— 1) Կրաւորական իմաստով՝ երկշտ, անտեղի կերպով սարսափին ենթարկւող. 2) Դիտումնաւոր կերպով հասարակութեան մէջ սարսափ տարածող, որոշ մէկ ձեռնարկը ձախողեցնելու համար:

ՊԱՆԹՈՒՐԱՆԻԶՄ.— Համաբնութաբանականութիւն: Թութեանական ծագումն ունեցող բոլոր մահմեդական ցեղերը մէկ դրօշի տակ միացնելու ձգտում, մէջն առնելով Թիւրքերը, Քիւրտերը, Պարսիկները, Կովկասի մահմեդական ցեղերը եւ Անդրկասպեան (եւ Միւրքեան մէջ) այլեւայլ ցեղերը: Իր մեծ քարոզիչն էր Տիգրանակերտցի Քիւրտ Զիա Գեօք Ալպ: Հռչակաւոր ջարդարար էմիր փաշան փորձեց Անդրկասպեան երկիրներն անջատելու եւ Միւրքիւնից, Համաբնութաբանական մեծ պետութեան հիմը դնելու՝ բայց արժանի պատիժը ստացաւ Ռուս համայնավարներէց:

ՊԱՆՆԱ, ԼԻ.— Օրինորդ. Պանի-տիկին:

ՊԱՆՍԼԱՎԻԶՄ.— Համասլաւոնականութիւն: Սլաւոնական ցեղերը — Ռուսներ, Չեխներ (Բոհեմացիներ), Բուլղարներ, Սերբեր եւ այլն մէկ դրօշի տակ համախմբման:

բելու ձգտում, որի ղեկավարն էր ցարիզմը: Այդ ուղ-
ղութեամբ եռանդուն պրոպագանդ մղեց Ալեքսանդր եր-
րորդ ցարի օրով, մանաւանդ «Նովոյե վրեմեա» թերթով:

ՊԱՆՍՈՅԻԱ, ՅՈ.— Ամենագիտութիւն:

ՊԱՆՏՈԿՐԱՏԻԱ, ՅՈ.— Աշխարհապետութիւն. հա-
մապետութիւն. աշխարհի բոլոր երկրների մէկ պետու-
թեան մէջ միացած դրութիւն:

ՊԱՆՏՈՄԻՄ, ՅՈ.— 1) Պատմական Յունաստանում
անխօս ներկայացում, դէմքի փոփոխութիւններով, շար-
ժումներով եւ պարով. 2) Մեջկատակ — պարզ ներկայա-
ցում, առանց բառերի:

ՊԱՊ, ԼՍ.— Կաթուիկ եկեղեցու գերագոյն պետ,
վատիկանի մէջ, Հռոմում: Պապութիւնը մարմնացումն
եղած է կաթուիկ եկեղեցու ձգտումներին՝ պետութիւն-
ների մակատագրի վրայ իշխելու, կրօնական անսահման տի-
րապետութեան ենթարկելով աշխարհը, որի համար մի-
ջոցների խտրութիւնը նկատի չէր առնում: Աւելի քան հա-
զար տարի, Հռոմէական կայսրութեան անկումից յետոյ՝
պապերը իշխեցին Եւրոպայի վրայ, իրենց տիրապետու-
թիւնը յաւերժացնելով անհամար գոհերի արիւնով: Հա-
ւատաքնութիւնը պապական աշխարհակալութեան դժո-
խային միջոցներից մէկն էր միայն: Վատիկանը ամենից
զգւելի անառականոցն եղաւ բազմաթիւ պապերի օրով,
ուր հազարաւոր կիներ եւ աղջիկներ յաւիտենական հը-
րածեւոր տւին իրենց առաքինութեան, պապերի եւ բարձ-
րաստիճան եպիսկոպոսների — կարդինալների վաւառ-
տութեան գոհւելով: Պապութիւնը ներկայիս կորցրած
լինելով մալիկին մեծութիւնը, տակաւին շարունակում է
մնալ իբր կենդանոնաճիգ ոյժ, կրօնական կապերով իրեն
միացրած պահելով միլիոնաւոր հաւատացեալներին, նը-

րանց ֆակսները քերեցնելով, եւ միաժամանակ, գետնի տակից, ստորերկրեայ միջոցներով իր ազդեցութիւնը ջանալով զգալի դարձնել պետութիւնների ֆաղափական կեանքում:

ՊԱՊԻՐՈՒՍ, ՅՈՒՆ.— Հին եգիպտացիների գրութեան համար գործածած բուսական փափուկ կեղեւի մէկ տեսակ: Գրութիւնները ոլորում էին եւ այնպէս պահում: Եւրոպացիների կողմից քուրքին տրւած անունը (Ֆր. պապիէ', Անգլ. պէյպըր, Ռուս. պապիրոս (ոլորած քուրքի մէջ ամփոփւած ծխախոտ — սիգարէթ) Պապիրոս բառից առնւած են:

ՊԱՊՈՒԱ.— Աւստրալիայի մարդակեր ցեղերի ընդհանուր անուն:

ՊԱՊՈՒԼԱՆՔ, Լատ.— 1) Ժողովրդական. հանրածանօթ. 2) Ընդհանուրից սիրւած անձ:

ՊԱՌՆԱՍ, ՅՈՒՆ.— Յունաստանի սրբազան լեռ, բնակավայրը Ապոլլոնի եւ Մուսաների, որոնք երբեմն Հելիկոն լեռն էին փոխադրւում:

ՊԱՌՆԱՍԵԱՆ ԲԱՐՁՈՒՆՔ.— Գրականութեան մէջ՝ բանաստեղծի կամ գեղարեստագէտի բարձր արժանիք, Մուսաներից հովանաւորւած լինելու իմաստով: Քննադատութեան մէջ կարող է նաեւ ծաղրական խորհուրդն ունենալ — «անտաղանդ բանաստեղծ» իմաստով:

ՊԱՍԿԱԻԼ, Իտ.— Անւանարկիչ յօդւած, գրքոյկ, պատկեր եւ այլն՝ որոշ անձի անհատականութիւնը վարկաբեկելու համար:

ՊԱՍՍԻՎ, Լատ.— Կրաւորական. ուրիշին ենթակայ, անգործունեայ:

ՊԱՍՏԵԼ, Սպ.— 1) Գունաւոր մատիտ. 2) Գունաւոր մատիտով նկարչութիւն:

ՊԱՍՏԵՆՈՐԻԶԱՅԻԱ.— Ֆրանսիացի ֆիմիաբան եւ մամրէաբան Լուի Պաստեռի անունով՝ գինին, գարեջուրը, կաքը եւ այլն յատուկ գործողութեամբ (տաֆութեան միջոցով) ք-ւելուց պաշտպանելու եղանակ, քըք-ւատմեր առաջացնող մամրէների ոչնչացումով:

ՊԱՎԵՆՑԻԱ, Լտ.— Մանուկներին վախից պաշտպանող տնային աստածուհի՝ Հռոմէական դիցաբանութեան մէջ:

ՊԱՎԻԱ, Հն.— Հնդկաստանում կապիկի մէկ տեսակ, շան նման սուր եւ երկար գլխով:

ՊԱՎԻԼՅՈՆ, Ֆր.— 1) Փայտաշէն փոքրիկ շէնք. խուց. 2) Յուցահանդէսներում, քանգարաններում եւ այլն՝ որոշ բաժանմունք մասնաւորաւ նպատակով:

ՊԱՎԼԻԿԵԱՆ ԱՂԱՆԴ.— Կրօնական աղանդ եօթներորդ դարում, Հայաստանի եւ Փոքր Ասիայի մէջ, դաւանաբանական ամմիտ վէճերի եւ խռովութիւնների պատճառ:

ՊԱՏԵՆՏ, Լտ.— Որեւէ գիւտի հնարիչին շնորհած բացառիկ իրաւունք՝ շահագործելու իր գիւտը իրեն ի նպաստ:

ՊԱՏԵՐ, Լտ.— «Հայր» — Գերման կղերականներին տրած ածական (կամ կոչական քառ):

ՊԱՏԵՏԻԿ, Յն.— Ոգեւորիչ. մեքենչող. յափշտակող:

ՊԱՏՐԻԱՐԺ, Յն.— 1) Օրքողոքս բարձրագոյն եպիսկոպոսի տիտղոս. 2) Պօլսոյ եւ Երուսաղեմի Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ բարձրագոյն պետերի տիտղոս. 3) Պատկառելի ծերունի, նահապետ:

ՊԱՏՐԻԿ, Լտ.— Հռոմէական պետութեան մախնական քրջանում բնակչութիւնը բաժանած էր երկու դասակարգի — Պատրիկներ եւ Պլեբէյներ: Պատրիկները ա-

ռանձնաւորեալ, տիրող տարր էին, ունենալով կենցաղի ինքնաշատուկ ձեւեր, վարելով այլեւայլ պաշտօններ, կրօնական եւ քաղաքական գործերի ղեկը իրենց մէջ բաժնած պահելով: Երկրի հարստութիւնը կենտրոնացած էր իրենց ձեռքում: Պլերէյները իրաւագօրէկ էին ամեն կերպ, հազիւ խղճալի հիւղակներ ունենալով ապաստանի համար, եւ ամեն կերպ ենթակայ պատրիկների քննադատութիւն: Պատրիկները Հռոմի բուն հիմնադիրների սերունդը ներկայացնելով, իսկ Պլերէյները պատերազմական գերիների սերունդ, կամ կամաւոր կերպով ուրիշ վայրերից Հռոմ գաղթածների դասակարգ՝ խտրականութիւնը օրինականացած ձեւ ունէր երկու դասակարգերի փոխ-յարաբերութիւնների մէջ: Պլերէյները իրենց գոյութիւնը քաջ տալու համար հարկադրւած էին ապաստանել պատրիկներին. վերջիններից իւրաքանչիւրը հովանաւորում էր մի քանի կամ մի քանի տասնեակ Պլերէյներին, նրանց ապրուստի միջոցները հայթայթելով, փոխարէնը մանր ծառայութիւններ ընդունելով, եւ քաղաքական գէպքերի ժամանակ իբրեւոյժ գործածելով: Պլերէյն դառնում էր «կլիենտ» իր հովանաւորի հանդէպ, որը մտնում էր «Պատրոն»-ի դերի մէջ: Երկու դասակարգերի միջեւ ամուսնական կապերն արգիւյւած էին: Դասակարգային պայտքը, սակայն, ինքնաքերաքար ծնունդ առաւ, նախ անընդամեն հակառակութիւններով, այնուհետեւ տարբերային քափ ընդունեց, մինչեւ որ Պլերէյները 493-ին Ք. Ա. ընդհանուր ըմբոստութեան դիմեցին: Պլերէյները աստիճանաբար ձեռք բերին հողատիրութեան իրաւունք, սպա պատրիկների հետ ամուսնութեան արտօնութիւն, քաղաքական պաշտօններ վարելու, եւ ծերակոյտի մէջ անդամ լինելու իրաւունք, 400-ին, Ք. Ա.:

ՊԱՏՐՈՆԱԺ, Լտ. Ֆր.— Պաշտպանութիւն. հովանաւորութիւն:

ՊԱՐԱԳՐԱՅ, Յն.— 1) Բացատրական կարն յաւելում մի հեղինակութեան մէջ. ծանօթութիւն. 2) Հեղինակութեան կամ մառի մէջ մէկ բառի տեղ ուրիշ համանիշ բառ:

ՊԱՐԱԴՈՒԹՍ, Յն.— 1) Հակակարծիք — արտայայտուած մէկ կարծիքին հակասող ուրիշ կարծիք, սեղմ ձեւով. 2) Կարծիք, որ մախապէս սխալ է քուում, եւ վերլուծմամբ միայն իրաւացի է դառնում. 3) Ընդհանրին խաչածեւող կարծիք:

ՊԱՐԱԶԻՏ, Յն.— 1) Կենդանական եւ բուսական աշխարհում այն տեսակներ, որոնք սնննում են ուրիշ տեսակների հաւելին. 2) Մակարոյծ. պորտաբոյծ. հասարակութեան հաւելով ապրող, վնասակար անհատ:

ՊԱՐԱԼԼԵԼ, Յն.— Զուգահեռական. համընթաց:

ՊԱՐՈՒՐՈՄԱ, Յն.— Տեսողութեան հիւանդութիւն, երբ ենթական գոյները իրար հետ է շփոթում:

ՊԱՐԱՆՈՄԱԶԻՍ, Յն.— Տարբեր լեզուների մէջ բառերի համանմանութիւն, օրինակ՝ կատու. ռուսերէն՝ կոշկա. վրացերէն՝ կատա. գերմաներէն՝ կացէ. անգլիերէն՝ քեստ եւ այլն:

ՊԱՐԱՇՅԻՏ, Ֆր.— Օդամաւորդների գործածած հովանոց, որը բացւում է վար ցատկած ժամանակ:

ՊԱՐԱՅՐԱԶ, Յն.— Մի գրութեան մեկնաբանում ընթերցողի կողմից:

ՊԱՐԹԵՆՈՆ, Յն.— Արէնքի մէջ հռչակաւոր տաճար, նւիրած Աթենաս աստուծուհուն, մեծանուն արձանագործ Ֆիդիասի կողմից զարդարած: Հարտարապետական հազւագիւտ գեղեցկութիւնն է, նոյն իսկ ներկայ աւերակ վիճակում սքանչացում պատմառելով:

ՊԱՐԻԱ, ՀՅ.— 1) Բորտուրիւն ունեցող հիւանդ, որ Հնդկաստանում վնասուում է բնակչութեան վայրերից, անտաններում առանձնացած ապրելու, ուրիշներին չվարակելու համար. 2) Հասարակութիւնից մերժուած. վընընտուած. 3) Մայրայեղ քուռ. մուրացիկ:

ՊԱՐԻՍ, ՅՏ.— Տրովադայի արքայազուն, որը փախցրեց հրաշագեղ Հեղինէին, Յոյն-Տրովադական պատերազմի պատճառը դառնալով:

ՊԱՐԼԱՄԵՆՏ, Ֆր.— Ժողովրդական ներկայացուցիչների օրէնսդրական ժողով. խորհրդարան:

ՊԱՐԿԱՆԵՐ, ՅՏ.— Ճակատագրի երեք բոյր դիցուհիներ, որոնցից Կորոօ՝ կեանքի բելն էր բանում, Լախեզիս՝ իլիկն էր դարձնում, եւ Աստրոպոս՝ կտրում էր մկրատով.— խորհրդանշելով անհատի ծնունդը, կեանքն ու մահը:

ՊԱՐՈՒԻԱ, ՅՏ.— Որեւէ անձի կամ դէպքի ծաղրական մտանութիւն:

ՊԱՐՈՂ, Ֆր.— 1) Խօսք. 2) Բանակի մէջ պահակի նշանաբան:

ՊԱՐՏՅԵՆՈԳԵՆԵԶԻՍ, ՅՏ.— Միջատների եւ կենդանական մի քանի ստորին տեսակների անում, միասեռ արգասաւորումով, առանց արական սեռի օգնութեան:

ՊԱՐՏԻԶԱՆ, Ֆր.— 1) Կուսակից. կողմնակից. 2) Հրոսակ: Պարտիզանական խումբ — հրոսակախումբ:

ՊԱՐՏԻԶԱՆԱԿԱՆ ԿՌԻԻ.— Յեղափոխական կամաւորների կռիւ իշխանութեան դէմ, անակընկալ յարձակումներով մետաւոր վիճակ ստեղծելու, եւ լայն զանգւածները ընդհանուր ըմբոստութեան մղելու համար:

ՊԱՐՏԻԿՈՒԼԵԱՐԻԶՄ, Լս.— 1) Հրէաների մէջ համոզում, թէ Նեովան միայն իրենց — Հրէաների հոգատարութեամբ զբաղած է, առանց մտահոգելու ուրիշ ազգերի վիճակով։ 2) Քրիստոնեայ պարտիկուլեարիստների համոզում, թէ Քրիստոս միայն արժանաւորների համար չարչարեց ու մեռաւ, եւ ոչ ընդհանուր մարդկության համար։ 3) Պետութեան որոշ երջանի ձգտում ինքնագլուխ վարելու տեղական գործերը, անկախ կենտրոնական կառավարութիւնից։

ՊԱՅԻՖԻԶՄ, Լս.— Խաղաղասիրութիւն։

ՊԱՔՍ, Լս.— Հռոմէական դիցաբանութեան մէջ խաղաղութեան աստուծուհի, Իւպիտերի (Արամազդի) եւ Թեմիսի աղջիկ։ Ներկայացւում էր ձիւթեմու կամ մրտեմու ոստը ձեռքին։

ՊԵԱՏԻԼԵՏԿԱ, Ռս.— Հնգամեակ — Խ. Միութեան մէջ ներկայիս առաջ տարւող շինարարութեան վիրխարի բարձրումը, ծանօթ «Հնգամեայ Պլան» անունով։ Ճարտարարեստի բարձրացման եւ երկրի ընդհանուր արդիւնաբերութեան վերելքի կարգախօսն է պետտիլետկան, որը կոչումն ունի Խ. Միութիւնը տնտեսապէս անկախ դարձնելու օտար ազդեցութիւններից, պատշտանելու բնակչութիւնը միջազգային դրամատէրերի ռոնձգութիւններից եւ երկրին հայթայթելու այն ամէն պիտոյքները, որոնք անհրաժեշտ են ժողովրդի բարեկեցութեան համար։

ՊԵԴԱՆՏ, Լս.— Նեղմիտ. իմաստակ. աւանդամով. նոր գաղափարների հանդէպ կասկածաւ։

ՊԵԴԵՐԱՍՏ, Յճ.— Արագէտ։

ՊԵՄԶԱ, Գր.— Հրաբխային ծագումով չեչափար։ Հաստատմը հարուստ է պեմզայի փարահանքերով։

ՊԵՇԶՈՐԸԻ, Ռս.— «Անձանք» — Կիւլի մէջ, Ուկրայնա, Դնեպր գետի ձախ եզերքի բարձունքների տակ

փորած ընդարձակ ներհանողիների ցանց, ստորերկրեայ խուցերով, ուր «նզնում» էին ամեն տեսակ «սուրբեր»։ Ռուս միամիտ ժողովրդի ուխտագնացութեան ամենից յայտնի վայրն էր. շատերը ամիսներով մամրոդողում էին ուտով, կիևիլի «սրբավայրերի» օրհնութեանն արժանա-
նալու համար։ Եկեղեցիների եւ վանքերի մի հսկայ ֆա-
ղափ բարձրանում է ֆարանձաւների վրայ, ուր պատըս-
պարած էին աւելի քան 15.000 վարդապետներ, երկրա-
յին ամեն յարմարութիւնների ու փարբամութիւնների
մէջ։ Վարդապետները ուխտաւորների ֆարաւաններն ա-
ռաջնորդում էին ամեն օր դէպի ստորերկրեայ անձաւներ,
հազարաւոր «սուրբերի» ոսկորները ցոյց տալու եւ ուէր-
ներ ստանալու համար։— Համայնավար կառավարութիւ-
նը հաւաքեց այդ ոսկորները, այրեց եւ մոխիրները գետը
քափեց, ցրելով վարդապետների բանակը։

ՊԵՍՍԻՄԻԶՄ, Լտ.— Յոռետեսութիւն — Կեանքի եւ
գոյութեան մպատակների մասին բացասական համոզում։
Մտածելակերպ, որն ընդունում է թէ տիեզերքն իր ամ-
բաջութեամբ, եւ երկիրն որի վրայ բնակւում ենք՝ իրենց
գոյութեան տրամաբանական արդարացումը չունեն. որ
ստեղծագործութեան սկզբունքների մէջ չկան ոչ խիղճ, ոչ
բարոյականութիւն, եւ ոչ էլ որեւէ իմաստ. որ մարդ-
կային կենցաղի մէջ չարիքն ու ռնիրը տիրական ոյժերն
են, եւ եթէ անհատներ կամ համայնքներ փորձեն են ա-
նում սրբագրելու բնութեան սխալները՝ բոլորը անօգուտ
է, քանի որ իր լաւագոյն երեւոյթի մէջն անգամ կեանքը
դարձեալ եւ յաւիտեմապէս մի ամբողջական անմտութիւն
է։

ՊԵՍՍԻՄԻՍՏ, Լտ.— Յոռետես.— Կեանքի վրայ բա-
ցասական համոզումներ ունեցող անհատ։

ՊԵՐԻՊԱՏԵՏԵԱՆ ԴՊՐՈՅ, ՅՈՒՆ.— Հին աշխարհի մեծագոյն փիլիսոփայ Արիստոտելէսի դասաւանդութեան եղանակ — դպրոցի սրահներում կամ պարտէզի մէջ գրօնելով աւակերտներին դասեր տալու: Այդտեղից հայերէն «նեմարան» բառը:

ՊԵՐՄԱՆԵՆՏ, ԼՍ.— Մշտական. մնայուն. յարակայուն:

ՊԵՐՍՈՆԱԼ, ԼՏ.— 1) Անձնական. անհատական. 2) Որեւէ վարչական մարմնի մէջ պատշտօնէութեան ամբողջութիւն:

ՊԵՐՍՆՈՍ, ՅՈՒՆ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ Զեւսի եւ Դամայի որդի — Անդրոմեդայի ազատարարը (Յե՛ս Անդրոմեդա):

ՊԵՐՍՊԵԿՏԻՎ, ԼՍ.— 1) Իրերի կամ անձերի երեւոյթը որոշ հեռաւորութիւնից. 2) Փոխաբերական իմաստով ապագայի հանդէպ ունեցած ակնկալութիւններ:

ՊԵՅՁԱԺ, ՖԻՐ.— Նկարչական արեստի մէջ բնութեան տեսարանների պատկերացում:

ՊԸԻՄԻ, ՌԱ.— Ծեծած բուրդից (ֆեշա) մինչեւ ծումկերը հասնող կօշիկներ, Ռուսաստանի մէջ շատ տարածւած:

ՊԻԳՄԱԼԻՈՆ, ՅՈՒՆ.— (Յե՛ս Գալաքէնա):

ՊԻԳՄԱԼԻՈՆՆԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Խեցնութեան մէկ տեսակ, երբ ենքական արձանին է սիրահարում (Յե՛ս Գալաքէնա):

ՊԻԵՍ (ՊԻԵՍԱ), ՖԻՐ.— Թատերական կամ երաժշտական ստեղծագործութիւն, օրինակ՝ դրամա, կատակերգութիւն, օպերա, օպերէթ եւ այլն:

ՊԻԿԵՏ, ՖԻՐ.— 1) Բանակի յառաջապահ մասերում՝

պահակ. 2) Գործադուլի ժամանակ գործը ձգած աշխատաւորների կամ իրենց միութեան կողմից գործարանի առջեւ կանգնեցրած հսկիչ, ցուցատախտակով, արգիլելու նրպէսգի գործադուլը խանգարողներ ներս մտնեն այնտեղ աշխատելու. 3) Թղթախաղի մէկ տեսակ:

ՊԻՈՆՆԵՐՆԵՐ, Ան.— 1) Եւրոպացի առաջին գաղթականներ Ամերիկայում. 2) Որեւէ ձեռնարկի մէջ առաջին շարքերում գտնուողներ. 3) Պատանեկական խումբեր, որոնք կրթում են հանրային օգտակարութեան համար:

ՊԻՐԱՄԻԴ, Յն.— Բուրգ.— Եգիպտոսի փարաոնների հրամանով Նեղոսի անապատային մասերում բարձրացած վիրխարի փարաէն կառուցածքներ, փռակուսի հիմքի վրայ, հետզհետէ դէպի վերը սրուղ: Բուրգերի ներսը հազիւ մի ֆանի սենեակներ էին լինում, մեռած միապետների մումիաներով, եւ երբեմն՝ իրենց անձնական հարստութիւններով, խնամով ծածկւած: Բուրգերից նշանաւոր են Քէոպսի, Սեփրէնի, Միկերինոսի եւ Մեծ Բուրգ կոչւածները, վերջինը 138 մետր բարձրութեամբ: Մեծ Բուրգը կառուցւած է 2,300,000 փարեթից, իւրաքանչիւրը 1½ քմ կամ աւելի ծանրութեամբ, 100,000 ստրուկներ աշխատեցնելով ֆամ տարուայ ընթացքում: Այդ անմաստ եւ անօգուտ փարակոյտերի վրայ ծախսւած դրամից գատ՝ զոհւած են նաեւ հարիւր հազարաւոր զերինների կեանքեր, որոնք բռնի աշխատեցուում էին նրանց վրայ եւ ամենաչնչին յանցանքի, տկարութեան կամ դանդաղութեան համար անխնայ ջարդուում:

ՊԻԻՐԻՏԱՆՆԵՐ, Լտ.— «Մաքրակենցաղներ» — Անգլիայում երիցական եկեղեցուց անջատւած աղանդաւորներ, որոնք Աստուծաւնչին տառացի հետեւելու ուղղութեան համամիտ էին: Խստակեաց մի կենցաղ որդեգրե-

ցին, միաժամանակ ծայրայեղ բռնամանքով վերաբերւելով կրօնական տարբեր յարանաւորութիւնների հանդէպ: 1648 թւի մեծ յեղափոխութիւնը Անգլիայում Պիւրիտանների առաջնորդութեամբ տեղի ունեցաւ: Ստիւարտները Անգլիական գահը գրաւելով՝ սիստեմաբիւք հալածանքի ձեռնարկեցին Պիւրիտանների դէմ, որոնք մեծ խմբերով սկսեցին օտար գաղթավայրերը մեկնիլ, բռնութիւններից խուսափելու համար: Անգլիայի կառավարութիւնը գոհ եղաւ որ այդ պատուհասից պիտի ազատւէր, եւ ինքը ըսկըսեց աջակցել նրանց, մասնաւորապէս Ամերիկայում հաստատուելու համար: Պիւրիտանների մեծ գաղութներ ստեղծեցին Ամերիկայում, Նիւ Ինգլէնդի երջանի մէջ (Ատլանտեանի մօտ մասերում), առաջին անգլո-սաֆսոն մեծ գաղութների հիմը դնելով Նոր Աւստրալի մէջ:

ՊԼԱԳԻԱՏՏ, Լտ.— Բանագոգութիւն.— Ուրիշի գրական-գեղարւեստական գործերը սեփական արտադրութեան տեղ հանրութեան ներկայացնելու արարք:

ՊԼԱԳԻԱՏՈՐ, Լտ.— Բանագոգ:

ՊԼԱԿԱՏ, Գր.— Յուցատախտակների վրայ պետութեան կամ հաստատութիւնների յայտարարութիւն, ազդ:

ՊԼԱՆ, Լտ.— 1) Նախագիծ. 2) Սկզբնական ծրագիր. 3) Կառուցելիք շէնքի յատկագիծ:

ՊԼԱՆԱՅԻՆ, Լտ.— Ծրագրային:

ՊԼԱՆՏԱՅԻՆ, Լտ.— Բոյսերի մշակութեան յատկացւած դաշտավայր:

ՊԼԱՏՈՆԻԶՄ, Յն.— Յունաստանի հռչակաւոր փիլիսոփայ Պլատոնի (429-347 թ. Ա.) բարոյագիտական աշխարհայեացք: Պլատոնը կենսական երեւոյթներն իդէալական անկիւններից էր վերցնում, նրանց արժէքի գնահատման մէջ իրենց բարոյական նշանակութիւնը նկատի

առնելով: Անհրաժեշտ էր գտնում մարդկային փոխ-յարա-բերութիւնների մէջ ստեղծել անմիւրական շաղախ, փո-խադարձ սիրոյ եւ եղբայրութեան լայն հիմքերի վրայ: Պլատոնի հոյակապ գործերից պահպանւած են մի քանի հատորներ, որոնք հետաքրքրութեամբ կարդացուում են մինչեւ այսօր: Ի միջի այլոց ծրագրած է պետական նոր վարչաձեւ, ուր, սակայն, ստրուկները պահում են իրենց ստրկութեան հանգամանքը: Սոկրատեսի աշակերտն էր եւ Արիստոտելէսի ուսուցիչը:

ՊԼԱՏՈՆԱԿԱՆ ՍԷՐ.— 1) Պլատոնի անունով կոչւող՝ մաքուր, իդէալական սէր, գուտ մտաւոր-հոգեկան մի զգացում, առանց նիւթական խմորումի: Ըստ Պլատոնի՝ կարելի է սիրել մի կնոջ, առնական սիրով, առանց ձըգ-տելու ներան ունենալու: 2) Վերացական, անմիւրական զգացում:

ՊԼԱՏՅՈՐՄ, Ֆր.— 1) Ամբիոն. պատուանդան. 2) Քաղաքական կուսակցութեան եւ կամ ընտրելի քիկնա-ծուի կողմից նախապէս յայտարարւած գործնէութեան ծրագիր, ընտրական պայքարի մէջ քիւէներ շահելու նը-պատակով:

ՊԼԵՆԷՅ, Լտ.— 1) Պատմական Հռոմում քնակչու-թեան երկրորդ դասակարգ, ազատ, ոչ հարկատու քա-ղաքացիներ, աղքատ, եւ պատրիկներից կախում ունեցող (Տե՛ս Պատրիկ):

ՊԼԵՆԱՐ, Լտ.— 1) Վարչական ժողովին մասնակցող անդամ. 2) Վարչական ժողովի մէջ տեղեկատու. գեկու-ցանդ:

ՊԼԵՆՈՒՄ, Լտ.— Որեւէ մասնաւոր հաստատութեան կամ պետական որեւէ վարչական մարմնի ընդհանուր ժո-ղով:

ՊԼԷՅԱԴՆԵՐ, ՅՈՒՆ.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ Լաթիասի եօրն աղջիկներ, որոնք անձնասպան եղան եւ աստղերի փոխւեցին։ 2) Համաձայն աստեղախումբ, եօրն աստղերից բաղկացած, Հիւսիսային երկնակամարում։ 3) Փոխաբերական իմաստով՝ եօրը՝ բանաստեղծների խումբ։

ՊԼԻՏԱ, ՌԻՍ.— Փոքր վառարան։

ՊԼՈՒՏՈՒՐԱՏ, ՅՈՒՆ.— 1) Հարստապետ.— նիւթական բարեկեցութեան ճորհիւ տիրապետող դիրքին տիրացած անձ։ 2) Կեղծ ազնւական։

ՊԼՈՒՏՈՒՐԱՏԻԱ, ՅՈՒՆ.— 1) Հարստապետութիւն — հարուստ դասակարգի գերիշխանութիւն։ 2) Կեղծ ազնւականութիւն, օրինակ՝ Ամերիկեան Անգլո-Սաֆսոն ծագումն ունեցող հարուստ դասակարգ, որն որդեգրած է անգլիական լորդերի կենցաղի փոխոյց ձեւերը, եւ ինք իր մէջ պարփակուած կեանքն է վարում։ Այդ դասակարգի ընտանեկան դուռները յաճախ չեն բացուում հայ, հրէայ, իտալացի եւ այլ ցեղերին պատկանող միլիոնատէրների առաջ, «նւաստ» ծագում ունեցողներ նկատուելով իրենց կողմից։

ՊԼՈՒՏՈՒՆ, ԼԱՌ. ՅՈՒՆ.— Հռոմէական դժոխքի բազաւոր (Յունական — Հադէս)։

ՊԼՈՒՏՈՒՆԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Տեսութիւն, որի համաձայն երկրագնդի վրայ տեղի ունեցող փիզիքական փոփոխութիւններն արդիւնքն են ստորերկրեայ կրակների ազդեցութեան։

ՊՈԶԻՏԻՎ, ԼԱՌ.— 1) Դրական. իրական։ 2) Լուսանկարի բացասականից (նեգատիվից) քուլթի, մետաղի կամ այլ նիւթի վրայ փոխադրուող պատկեր։

ՊՈԶԻՏԻՎԻԶՄ, ԼԱՌ.— Դրական փիլիսոփայութիւն.—

Ֆրանսիացի փիլիսոփայ եւ մաթեմաթիկոս Օգուստ Կոմտի (1798-1853) հիմնած փիլիսոփայական դրական ուղղութիւն, որը ձգտում է՝ նախ բնութեան եւ մարդկային կենցաղի մէջ նկատի առնել որոշ երեւոյթներ, իրենց էութեամբ մասշնի, մարդկային զգայականութեան համար ըմբռնելի, այնուհետեւ տարրալուծել նրանց, երեւան հանել նրանց յարաբերական դիրքերն իրար հանդէպ, եւ յետոյ միայն ընդհանուր եզրակացութիւններ հանել՝ տրամաբանական հետեւողականութեամբ :

ՊՈԼԶԻԱ, ՅՈ.— Բանաստեղծութիւն, արձակ կամ չափաւոր.— գեղարուեստական-գրական ձեւ, որն արտայայտում է ստեղծագործող անհատի (բանաստեղծի) անձնական յուզումները, դիտողութիւններն ու մտածելակերպը ֆոխացւած գեղեցիկ եւ գրաւիչ գոյներով :

ՊՈԼՄԱ, ՅՈ.— Արձակ կամ չափաւոր գրածք, որի միւրքն է ժողովրդական մի աւանդավէպ, բանաստեղծի կողմից ֆոխացրած եւ գեղեցկացրած :

ՊՈԼՏ, ՅՈ.— Բանաստեղծ :

ՊՈԼՆՄԻԿԱ, ՅՈ.— Մամուլի մէջ հակառակորդ կողմերի բանավէճ. լրագրական — գրական պայքար :

ՊՈԼԻԱՆԴԻՐԻԱ, ՅՈ.— Բազմայրութիւն.— Մէկ կնոջ կենակցութիւն կամ սեռային կապեր բազմաթիւ այրերի հետ : Վայրենի ցեղերի մէջ յաճախ հանդիպող ամուսնական ձեւ :

ՊՈԼԻԳԱՄԻԱ, ՅՈ.— Բազմակնութիւն :

ՊՈԼԻԳԱՐԽԻԱ, ՅՈ.— Բազմավարութիւն.— Պետական վարչաձեւ, երբ իշխանութեան գլուխն են անցած մի քանի կամ բազմաթիւ անձեր :

ՊՈԼԻԳԼՈՏ, ՅՈ.— Բազմալեզու, բազմալեզուեան.— Շատ լեզուներին ծանօթ անձ :

ՊՈԼԻԹԷՅԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Բազմաստիճանականություն:

ՊՈԼԻՄՆԻԱ, ՅՈՒՆ.— Ներգեցողության Մուսա՝ Յոյն դիցաբանության մեջ:

ՊՈԼԻՆԵԶԻԱ, ՅՈՒՆ.— «Բազմաբիւ կղզիներ».— Աւստրալիայի կղզիների ընդհանուր անուն:

ՊՈԼԻՊՆԵՐ, ՅՈՒՆ.— Ծովային մանր կենդանական տեսակներ — բուստեր, որոնց գերեզմաններից կղզիներ են առաջանում (Տե՛ս Կորալեան կղզիներ):

ՊՈԼԻՏԵԽՆԻԿՈՒՄ, ՅՈՒՆ.— Բազմարեստեան դպրոց:

ՊՈԼԻՖՈՆ, ՅՈՒՆ.— Բազմաձայն. բազմահնչիւն.— երաժշտության մեջ տարբեր ձայների միաւորում:

ՊՈՊ, ՌԱ.— Ռուս տէրտէր:

ՊՈՌՆՈԳՐԱՖԻԱ, ՅՈՒՆ.— Պոռնկագրութիւն.— անբարոյական մամուլ կամ գրականութիւն:

ՊՈՌՆՈԿՐԱՏԻԱ, ՅՈՒՆ.— Պոռնկապետութիւն.— մի կառավարութիւն, որի ղեկը գտնուում է անբարոյականների, սքիւլանների ձեռքում:

ՊՈՍԷՅԴՈՆ.— Տե՛ս Նեպտուն:

ՊՈՍՍԻԲԻԼԻԶՄ, ԼԱ.— «Հնարաւորութիւն», «կարելիութիւն» — երազատես ընկերվարական Բրուսսի քարոզած ընկերվարական ուղղութիւն, որն ենթադրում էր ըէ հնարաւոր է ճշտող եւ նմանաձէ դասակարգերը հաշտեցնել իրար հետ, եւ փոխադարձ զիջումներով ընկերային բարդ հարցերը լուծել:

ՊՈՍՏ, ՖԻՐ.— 1) Որոշ քաջանում՝ վայր. կէտ. 2) Պահակ զինուորի կամ ռստիկանի հսկողութեան կէտ. 3) Պաշտօնատեղ. 4) Փռստատուն:

ՊՈՍՏՈՒԼԱՆՏ, ԼԱ.— Մի բան փնտռող:

ՊՈՍՏՈՒԼԱՏ, ԼԱ.— 1) Նրկու վիճող կողմերից մէկի պահանջը միւսին՝ որոշ ճշմարտութիւնն ընդունելու,

հնարաւոր դարձնելու համար վիճարանութեան շարունակութիւնը. 2) փիլիսոփայութեան մէջ՝ գործնական անհրաժեշտութեան պատճառով տեսական մի գաղափարի ընդունելութիւն:

ՊՈՐՏՐԵՏ, Ֆր.— Դիմանկար:

ՊՈՐՏՖԵՅԼ, Ֆր.— 1) Թղթապանակ. 2) Նախարարի պաշտօն:

ՊՈՒԴ, Ռս.— Ռուսական ծանրութեան չափ, հաւասար 40 փունտի (գրվմնֆայի):

ՊՈՒԼԵՄԵՏ, Ֆր.— Արագացիր. գնդակացիր.— մեքենական հրազէն:

ՊՍԵՎԴՕ, Յն.— Կեղծ, օրինակ՝ Պսեվդո-Լիբերալ՝ կեղծ-ազատական. Պսեվդո-Կլասիկ՝ կեղծ-դասական:

ՊՍԵՎԴՈՆԻՄ, Յն.— Գրական կեղծամուն:

ՊՐԱԳՄԱՏԻԶՄ, Յն.— Դէպքերի հետեւողական ուսումնասիրութիւն, անհերքելի փաստերի վրայ հիմնւած:

ՊՐԱԿՈՒՐՈՐ (Պրոկուրոր), Լտ.— Կառավարութեան շահերը պաշտպանող փաստաբան — դատախազ:

ՊՐԱԿՏԻԿ, Յն.— 1) Փորձականապէս իր գիւղի մէջ վարժ անձ. որոշ գիւղի մասնագէտ. 2) Գործօն, աշխատակէր. 3) Որոշ գիւղը սովորող ուսանող:

ՊՐԱԿՏԻԿԱ, Յն.— 1) Արհեստի որոշ գիւղի մէջ աշխատութիւն. 2) Փորձառութիւն. 3) Գործնական աշխատանք. 4) Մասնագիտական զբաղում, օրինակ՝ բժշկութիւն, փաստաբանութիւն եւ այլն:

ՊՐԱՍՏԻՏՈՒՅԻԱ, Լտ.— (Սպիտակ Գերութիւն).— Այս անուն տակ հասկացում է դեռատի եւ գեղեցիկ կիւնքը որսալու, անբարոյականութեան վարժեցնելու եւ այդ միջոցով դրամ վաստակելու արհեստ, ինչպէս մանր ինքնակամ կերպով, տնտեսական կամ այլ պատճառներից

մղւած՝ անառակութիւնն իբր ապրուստի միջոց ընտրած կանանց կենցաղի ձեւ։ Անյիշատակ ժամանակներից սկըսած՝ կիներ միշտ ենթակայ եղած է այդ անարգ վիճակին, նոյն իսկ նախնական ցեղերի մէջ։ Այդ արհեստը, շատ քիչ բացառութիւններով, օրինականացած ձեւն ունեցած է գրեթէ բոլոր ազգերի մէջ, եւ մինչեւ այսօր շարունակում է մնալ պետական օրէնսդրութիւնների հովանաւորութեան տակ, գրեթէ աշխարհի մեծագոյն մասում։ Շատ ցեղերի մէջ բացի պետական պաշտպանութիւնից՝ տղիտակ գերութիւնը վայելած է նաեւ կրօնի հովանաւորութիւն։ Սիրոյ ասուածուկներին ներկած տանարներում՝ Յունաստանի, Հռոմի, եգիպտոսի, Կարթագենի, Սիրիայի եւ այլ երկրների մէջ՝ փուրմերի հսկողութեան տակ անառակութիւնը ծաղկում էր կրօնական պաշտամունքի ձեւով, եւ նոյն իսկ, դատելով օտար պատմիչների տւած տեղեկութիւններից՝ Հայաստան եւս ազատ չէր այդ սովորոյթից (Տե՛ս Աստարտէ)։ Հռոմէական աշխարհաւարութիւնը ամբողջ հինգ դար փաղկեղի մման կրծեց եւրոպայի եւ Առաջաւոր Ասիայի ժողովուրդների բարոյականութիւնն ու երջանկութիւնը. ընդունւած սովորութեան համաձայն Հռոմէական լեզունների կողմից պաշարւած փաղափ բնակչութիւնը ենթակայ էր ստրկութեան ծախսելու, ինչ որ մեծապէս նպաստում էր Միջերկրականի երկու կողմի փաղափների անառականացմանը քարմ «ապրանքով» միշտ լեցուն մնալու, եւ աւելցուկներն էլ մինչեւ Միջագետք, Պարթիա եւ հեռաւոր Ասիական պետութիւններն արտահանելու։ Ոչ մէկ դրութեան տակ, սակայն, կիներ ենթակայ չեղաւ այնչափ վայրագ եւ սանձարձակ բռնութեան, որչափ Մահմեդականութեան

աշխարհակալ արշաւի շրջանում: Ալլահի եւ Մարգարէի անունով Մահմեդական վայրագ հորդանք տակն ու վըրայ անելով անպաշտպան երկրներ՝ 1300 տարիների ընթացքում՝ նշանաբանն ունեցան գեաւուքների կիմների յափշտակութիւնը, իրենց հարեմները նրանցով լցնելու եւ պռոնկութեան վաճառականներին ծախելու համար: Այդ ձեւով ամեն ազգի դեռատի կիմեր տասնեակ միլիոններով յափշտակած են, հարեմական բանտերում եւ անառականոցներում քռենելու անխուսափելիութեամբ: Նոյն իսկ մեր ապրած օրերում Էնվեր-թալէադ դիկտատուրայի ահաւոր մղձաւանջը թրքահայաստանն իր հայ բնակչութիւնից ամայացնելով՝ միաժամանակ աւելի քան 300,000 հայ կիմների եւ աղջիկների ստրկութեան պատճառն եղաւ, մի մասը հարեմների մէջ բանտարկւելու, մնացածը աշխարհի չորս հովերին տալու — անառականոցների մէջ փտելու համար: Երկու հայ աղջիկը մէկ այծի կամ քուրակի հետ փոխանակելու կամ հատը մի քանի սէնքի ծախելու դէպքերը հարիւրաւոր անգամներ արձանագրուեցին Եւրոպական եւ Ամերիկեան մամուլի մէջ: Իզմիրի գլաւման հետեւանձով Թիւրքիան իբր քէ Եւրոպական իմպերիալիզմից ազատագրող եւ քաղաքական վերելքի նամբանքը հարքող Քեմալական բանակը՝ դիակների լեռնակոյտերի վերածելով քաղաքի եւ ամբողջ շրջանի բնակչութիւնը՝ աւելի քան 50,000 Հայ եւ Յոյն դեռատի կիմեր լկելուց եւ խռտանգելուց յետոյ՝ մի մասը հարեմները քեց, մնացածը չնչին գումարներով ծախեց Սլախակ Գերիների վաճառականներին: Նրանց մի մասը քեցին մինչեւ Սահարայի Օազիսներն ու Մարոքքո, ուր որեւէ մէկը կարող էր գնել հատը մի քանի դալերի:—

Նորագոյն ժամանակների Սպիտակ Գերեվաճառութեան ուղղութիւն տուող գաղտնի կազմակերպութիւնները հաստատուած են Աւստրիայում, Հունգարիայում, Ռումանիայում եւ Լեհաստանում: Այդ երկրներում կենտրոնացած են Սպիտակ Գերեվաճառութեան վիթխարի ընկերութիւններ, իրենց ստորերկրեայ ցանցով կապեր պահելով աշխարհի մեծագոյն մասերի հետ: Հազարաւոր գաղտնի գործակալներ զբաղւած են անփորձ աղջիկներին որսալով այլեւայլ պատրականների տակ. սպասուհու, գրագրի, վարժուհու պաշտօնների կամ այլ զբաղմունքների խոստումով գրաւում են նրանց, մախապէս գաղտնի որջերի մէջ նետում, ապականւած շրջապատի մէջ, ուր «կրքը-տում» են այդ գոհերը, մինչեւ որ ամօրի եւ վայելչութեան հետքը չմնայ իրենց մէջ, եւ այնուհետեւ, իբր «ճրջամաւարտ» ղրկւում են հազարաւոր մղոններով հեռու երկրներ, ամառականոցների մէջ իրենց երիտասարդութիւնը մաշելու: Գոյութիւն ունեցող գրականութիւնն ու վիճակագրութիւնները տալիս են միայն քափանցիկ տեղեկութիւններ Սպիտակ Գերեվաճառութեան իրական ծաւալի եւ վիճակի մասին, որոնց վրայ յենւելով, միայն եւրոպայից օտար երկրներ արտահանող սպիտակ գերիների թիւը տարեկան 40-50,000-ի մէջ պէտք է ընդունել: Այդ գոհերը հաւաքւում են գլխաւորաբար տնտեսապէս փայփայած երկրներում, ուր գոյութեան ահաւոր պայփարի մէջ, ապրուստի անտանելի պայմաններում՝ բացւած է լայն դատավայր՝ անպատշաճ աղջիկների որսորդութեան մասնագէտների համար: Խաբեքայութեամբ որսացւած կիներից գատ կայ մահւ մի հսկայ բանակ — ինքնակամ կերպով ամառակութիւնն իբր ապրուստի աղ-

բիւր ընտրող կիների: Բարձր ֆազաֆակրքութեամբ պար-
 ծեցող երկրներն ամենից շատ «ապրանք» են հայրա-
 րում այդ երապարակին, ուր չոր հացի համար յաճախ
 գոհուում են ամեն ինչ, որը սուրբ է եւ նւիրական անհա-
 տի համար: Իր բնակչութեան հաւաքական հարստու-
 րեամբ ամենից բարձր նիւթ գրաւող Ֆրանսիան ապահո-
 վաբար առաջնութեան դիրքը պահած է վերջին դարի ըն-
 քացում, իբր միջազգային պոռնկութեան ամենաժողո-
 վըրդական կենտրոնավայր: Փարիզը հանդիսանում է մի
 մագնիսական վայր, իրեն ֆաշելու աշխարհի բոլոր հա-
 րուստ սրիկաներին, որոնք խուժում են այնտեղ ամեն
 անկիւններից, Ֆրանսիական Բաբելոնում իրենց յղբացած
 կեանքի միօրինակութիւնը քափ տալու: Ռումանիան իր
 ժողովրդի բարբերի անկմամբ առաջնակարգ շարքի մէջ
 յայտնւած է վերջին յիսնամեակում, իբր արդիւնք տի-
 րող տնտեսական անկայուն դրութեան: Գրեթէ ամբողջ
 Եւրոպան ներկայիս շատ աւելի է գոհում իր բնակչու-
 րեան նկարագրից, քան երբեւիցէ, պատմութեան նախորդ
 շրջաններում: Հապոնական Եռեւթարանքը (Տե'ս Եռեւ-
 թարա) իրենց ինքնայատուկ բնոյթով զարտուղում չեն
 ընդհանուր գծից. իսկ Զինաստանում եւ Հնդկաստանում
 աւանակութիւնը ծաղկում է չկոտրող քափով, իբր հե-
 տեւանք այդ երկրներում տիրող տնտեսական եւ ֆազա-
 ֆական դրութեան: Հայ ժողովուրդը, որը մինչեւ նա-
 խորդ դարի վերջերը համեմատաբար աննշան տուրք էր
 վճարում միջազգային պոռնկութեան գոհարանին՝ վեր-
 չին շրջանում իր մեծ զանգւածը — Թրֆահայութիւնը
 կորցնելուց յետոյ՝ ակամատես եղաւ նաեւ իր վերապրող
 կիւն-սերունդի հոսանքային գահավիժումին, գոյութեան
 շահեցնող պայքարին մէջ: Ֆրանսիայի, Ալժիրի, Տունի-

սի, Մարոֆֆօի, Ասիական Արեւելեան եւ Հարաւային
երջանների ծովեզերեայ ֆաղաֆների անառականոցներում
վխտում են այժմ հազարաւոր Հայուհիներ, եւ ոչ ոք
չկայ, որ այդ ողորմելիների վիճակովը հետաքրքրի:
1920-1923 թւերում Լօս Անջելըսի եւ Նիւ Օրլէանսի ամե-
րիկեան քերքերը մի քանի անգամ հեռագրներով, կենտ-
րոնական եւ Հարաւային Ամերիկայից՝ մատնանշեցին ա-
նառակութեան նպատակով այդ երկրները ներս խուժող
Հայ, Յոյն եւ Սիւրիացի աղջիկների հոսանքը, որը ստի-
պեց այդ կառավարութիւններին յատուկ օրէնքներով սեղ-
մելու այդ կարգի ներածումները: — Պետութիւններից
շատերը, սակայն, Սպիտակ Գերութեան վրայ նայում
են խանութպանի աչքերով: Հանրատունները հսկայական
եկամուտների աղբիւրն են հանդիսանում շատ տեղերում
կառավարութիւնների համար: Զիկագօ ֆաղաֆը, այդ ան-
մըրցակից աւագականոցը ամբողջ աշխարհում՝ 1916-ին
արտօնագրերի, ձերբակալութիւնների, դատերի եւ տու-
գանքների միջոցով հանրատուններից եկամուտ ունեցաւ
\$22,000,000 գումար: Այդ ֆաղաֆը հպարտանում էր նա-
եւ իր հսկայ քատրոններով, ուր այլանդակ, սովորա-
կան անհատի երեւակայութեան անմատչելի ներկայա-
ցումներ էին տրուում Հոռմի բռնապետ Տիրբրիուս կայսեր
նաշակով: Սան-Ֆրանսիսկօն ֆառորդ դար առաջ, Ռու-
ֆի ֆաղաֆապետութեան շրջանում ահարկու պատկեր էր
պարգում իր անառականոցների վիթխարի ցանցով, միա-
ժամանակ ամեն կարգի ռմբագործների բոյնը հանդիսա-
նալով: Իբր ուշագրաւ մի դէպք կարելի է յիշել 1918-ին
այդ ֆաղաֆի եկեղեցիներից մէկում տեղի ունեցած 5000
անառակուհիների հրապարակային ժողովը, ամբողջ պե-
տութեան մէջ հանրատունները գոցելուց յետոյ: Այդ ան-

նախընթաց հաւաքոյքը — միակը մարդկային պատմութեան մէջ — եկեղեցու լայնամիտ քարոզչի կողմից արտօնւած՝ արտասովոր իրարանցում ստեղծեց հասարակութեան մէջ, ստիպելով օրաքերքերին էջեր յատկացրնելու նրա նկարագրութեան: Ժողովի ատենապետուհին, համալսարանական կրթութեամբ մի անառակուհի՝ մամբամասն վերլուծումը տուեց այն պայմանների, որոնց ծնունդն էին այդ հինգ հազար ջարդւած ու փշուած սիրտերը, Աստուծոյ տաճարի մէջ համախմբւած: Ատենապետուհու նաը, հոյակապ իր ոյժով ու բովանդակութեամբ՝ մի ապտակ էր, տիրող դասակարգի չկարմրող դէմքին ուղղւած, որի ստեղծած տնտեսական դժոխքի գոհերն էին այդ շարւած, ներկւած կիները, հազիւ մէկ հինգերորդը քաղաքի իրենց արհեստակիցներից: Հեզնելով օրէնսդրական տկար ձեռնարկները համարային բարոյականութիւնը պաշտպանելու համար՝ հոետորուհին շեշտեց որ անառակութիւնը պիտի շարունակէ կրծել մարդկային կենցաղը այնքան ժամանակ, որքան որ կինը անպաշտպան պիտի մնայ ապրուստի պայքարի մէջ, որքան որ հասարակութիւնը պիտի մնայ կառչած տնտեսական տիրող գոյավիճակին: Եւ պետական բոլոր «խափանիչ» միջոցները զանազան երկրներում, ինչպէս պատմութիւնը ցոյց տւած է՝ կատարեալ ձախողանք եղած են, հաստատելով Սան Ֆրանսիսկոյի անառակուհու յոռետեսութիւնը:— Ժընեւի մէջ, Ազգերի Լիգայի — պետութիւնների այդ կատակերգութեան մէջ մէկ փոքրիկ բաժինն էլ յատկացւած է Սպիտակ Գերեվաճառութեան, որը, անշուշտ, այդ չարաբաստիկ Լիգայի բոլոր միւս ձեռնարկների պէս՝ ոչինչ չէ կարող անել, քղբեղէն բարեկարգութիւններից գատ:

ՊՐԵՏՈՐԵԱՆ ՊԱՀԱԿԱԶՕՐՔ, ԼՍ.— Կայսերական շըր-
ջանում Հռոմի փաղափայտի գունդերի անուն, որոնք
միաժամանակ տիրող միապետների թիկնապահ զորամա-
սեր էին կազմում: Զինուորական սեղմ եւ խիստ կարգա-
պահ ոյժեր լինելով հանդերձ՝ յաճախ Հռոմէական պե-
տութեան նակատագրի վրայ էին ազդում, յեղափոխու-
թիւններով, մէկ միապետը սպանելով, միւսը նրա գահի
վրայ նստեցնելու համար: Պրետորեանների հրամանա-
տարները ամենից ազդեցիկ ազնւական (պատրիկ) դասա-
կարգից էին ընտրւում:

ՊՐԵԶԻԴԵՆՏ, ԼՍ.— Վարչական կամ այլ հաստա-
տութեան պաշտօնական ժողովի մէջ՝ նախագահութիւն,
այն է նախագահի, քարտուղարների եւ խորհրդականնե-
րի հաւաքական մարմին:

ՊՐԵԼԱՏ, ԼՍ.— Կաթոլիկ եկեղեցու բարձր, լիազօր
ներկայացուցիչ:

ՊՐԵԼԻԴԻԿԱ, ԼՍ.— Երաժշտութեան կամ երգեցո-
ղութեան մէջ նագլած կամ երգւած փոքր հատւած, ո-
րին հետեւում է բուն, գլխաւոր մասը:

ՊՐԵՍՏԻՃ, Ֆր.— Անհատի, հաստատութեան կամ
պետութեան վարկ, հմայք. ազդեցութիւն:

ՊՐԵՅԵԿՏ, ԼՍ.— 1) Հռոմէական կայսրութեան շըր-
ջանում՝ նահանգապետ. ռոտկանապետ. որոշ հաստա-
տութեան վարիչ. 2) Ներկայիս մի քանի պետութիւննե-
րի մէջ՝ ռոտկանապետ:

ՊՐԵՅԵԿՏՈՒՐԱ, ԼՍ.— Ոստիկանական վարչութիւն:

ՊՐԻԱՄՈՍ, Յն.— Տրովադայի վերջին քաղաւոր, Հե-
զինէին փախցնող Պարսի հայր: Սպանեց Յոյն բանակի
կողմից փաղափ գրաւման օրը, Պիրրուսի ձեռքով:

ՊՐԻՄԻՏԻՎ, Լտ.— 1) Սկզբնական. մախնական. 2) Միամիտ. պարզուկ. գեղջկական:

ՊՐՈՐԼԵՄ, Յն.— Լուրջ եւ կմնոտ խնդիր, որը պահանջում է փաստացի պատասխան:

ՊՐՈԳՈՒԼ (Պրագուլ), Ռս.— 1) Աննպատակ քափանում. ժամավաճառութիւն. 2) Գործաւորների ժամանակաւոր արձակուրդ՝ գործի քուլուրեան կամ այլ պատճառներով:

ՊՐՈԶԱ, Լտ.— 1) Արձակ գրածք. 2) Պարզ, սուլոբական խօսակցութիւն, առանց բանաստեղծական գունաւորման. 3) Զոր ու ցամաք. տաղտկալի. միօրինակ:

ՊՐՈԶԵԼԻՏԻԶՄ, Յն.— Գաղափարապաշտ մէկի կողմից իր համոզումներն ուրիշների մէջ տարածելու եռանդոտ աշխատանք:

ՊՐՈԼԵՏԱՐ, Լտ.— 1) Պատմական Հռոմում բնակչութեան աղքատ, քէեւ ազատ ֆաղափացի (Պլեբէյ), որը գերծ էր պետական տուրք վճարելու ստիպողականութիւնից. 2) Սեփականագուրկ աշխատաւոր, ապրուստի ամեն միջոցներից գուրկ, բացի աշխատանքից: (Տե՛ս Սոցիալիզմ):

ՊՐՈԼԵՏԱՐԻԱՏ, Լտ.— Սեփականագուրկ գործաւոր դասակարգ: Վարձկան պրոլետարիատի եւ վարձող կապիտալիստ դասակարգի փոխ-յարաբերութիւնների մէջ գոյութիւն ունեցող սուր պայքարի վրայ հիմնւած է ժամանակակից գիտական ընկերվարութիւնը: Ստեղծւած դասակարգային պայքարը ձգտում է ազատագրելու ընչազուրկ պրոլետարիատը կապիտալիստ դասակարգի շահագործումից, տնտեսական տանելի վիճակ ստեղծելու աշխատաւոր զանգւածների համար, չեզոքացնելով շահագործող դասակարգը, իբր տիրող ոյժ՝ ազգերի տնտե-

սակամ—ֆաղափական կենցաղի մէջ (Տե՛ս Կոմունիզմ, Սոցիալիզմ) :

ՊՐՈՎԼԱՄԱՅԻԱ, Լտ.— Յայտարարութիւն, կոչ, քննուցիկ՝ ժողովրդին ուղղւած :

ՊՐՈՄԵԹԷՈՍ, Յն.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ կըրակի աստւած, Տիտանի որդի եւ Ատլասի եղբայր : Երբ երկրի բնակիչները տակաւին կրակ չունէին՝ Պրոմէթէոս Ոլիմպոս լեռը բարձրացաւ, աստածներից կրակ գողցաւ եւ մահկանացու աշխարհը բերելով՝ մարդկանց նւիրեց : Զեւսը հրա արարքի վրայ զայրացած՝ շղթայել տւեց նրան Կովկասի մի լեռան վրայ, ուր մի անգղ շարունակ կըտցահարում էր նրան : Դիւցազն Հերկուլէս վերջապէս ազատեց նրան :

ՊՐՈՊԱԳԱՆԴ, Լտ.— 1) Կաքուղիկ ձիգվիթների (եզուիտների — Յիսուսեանների) յատուկ վարչութիւն, որի անւանական պաշտօնը քրիստոնէական փարզչութիւն էր, սակայն էապէս ոչ կաքուղիկների դէմ հալածանք եւ դաւադրութիւններ. 2) Ներկայ իմաստով ֆաղափական, կըրօնական եւ առհասարակ որեւէ գաղափարի տարածում հասարակութեան լայն զանգւածների մէջ : Պրոպագանդի եւ Ագիտացիայի միջեւ տարբերութիւնն այն է, որ պրոպագանդը հետապնդում է հանրութեան մտքերը յուզելու եւ դաստիարակելու անորոշ ապագայում սպասելիք դէպքերի համար, մինչդեռ ագիտացիան մղւում է բնակչութիւնն անմիջապէս ոտքի հանելու եւ վնասական փայլերի մղելու նպատակով :

ՊՐՈՊԱԳԱՆԴԻՍՏ, Լտ.— Նոր գաղափարներ տարածող անձ. փարզիչ :

ՊՐՈՎԻՆՅԻԱԼ, Լտ.— Գաւառային. գեղջկական. պարզ. միամիտ. կէս-ֆաղափակիրք :

ՊՐՈՎՈԿԱՏՈՐ, Լտ.— Խառնակիչ. դաւադիր:

ՊՐՈՎՈԿԱՅԻԱ, Լտ.— 1) Խառնակչութիւն. դաւադրութիւն. 2) Որեւէ կազմակերպութեան նպատակաւոր անդամակցութիւն, գաղտնիքները հասկանալու, հրապարակելու, կամ կառավարութեան յանձնելու մտքով. 3) Լրագրական խառնակիչ, անմաքուր պայքար՝ հակառակորդ հոսանքի դէմ:

ՊՐՈՏԵԿՅԻԱ, Լտ.— Հովանաւորութիւն. պաշտպանութիւն:

ՊՐՈՏԵԿՅԻՈՆԻԶՄ, Լտ.— 1) Հովանաւորութիւն, պաշտպանութիւն. 2) Պետութեան օրէնսդրական միջոցներով կամ դրամական նպաստներով երկրի արդիւնաբերութեան եւ հողագործութեան բարձրացում. 3) Մաքսային ծանր տուրքերով օտար երկրների ապրանքների մուտքի առջեւ խոչնդոտներ յարուցանող քաղաքականութիւն, որի հետեւանքը սովորաբար լինում է գործածական պիտոյքների գինների բարձրացումը՝ ի շահ երկրի արդիւնաբերութեան տէր փոքրաքիւ դրամատէր դասակարգի, եւ ի վնաս սպառող մեծ զանգւածների:

ՊՐՈՏՈԶՈՈՆ (Պրոտոզոա), Յն.— Կենսունակ ամենից փոքրիկ մասնիկ, կենդանական կամ բուսական էութիւնների մէջ (Տե՛ս Պրոտոպլազմ):

ՊՐՈՏՈԿՈՂ, Յն.— 1) Կատարած որեւէ դէպքի շուրջ արձանագրութիւն. 2) Խորհրդակցական ժողովի արձանագրութիւն:

ՊՐՈՏՈՊԼԱԶՄ, Յն.— Կենդանական եւ բուսական սաղմային նախնական մասնիկներ, որոնք կազմում են բջիջներ, սպիտակուցային նիւթով — շարժուն, զգայուն, կենսունակութեան առաջին աստիճանը ներկայացնելով:

ՊՐՈՅԵԴՈՒՐԱ, Լտ.— 1) Պետական կամ մասնաւոր հաստատութեան մէջ որոշ գործի ֆննութեան համար ըսկըսած աշխատանք։ 2) Որոշ գործի շուրջ դատական տեւական ֆննութեան ընթացք։

ՊՐՈՅԵՍ, Լտ.— 1) Դատաւարութիւն։ 2) Դատաւարութեան ընթացք։ 3) Որեւէ գործողութեան ընթացք։

ՊՐՈՅԱՆԱՅԻԱ, Լտ.— 1) Կրօնական հաւատալիքների դէմ անարգական վերաբերում։ 2) Սրբապղծութիւն։ 3) Դոճեհիկ վերաբերում գեղարւեստի, գրականութեան եւ հանրային արժէք ունեցող բոլոր իրերի եւ երեւոյթների հանդէպ։

ՊՐՈՅԵՍԻԱ, Լտ.— Մասնագիտութիւն, արւեստ, ըզբաղում։

ՊՐՈՅԵՍԻՈՆԱԼ, Լտ.— Մասնագիտական. որոշ արւեստի վերաբերեալ։

ՊՐՈՅԻԼԱԿՏԻԿ, Յն.— Բժեկական մախագգուշական միջոցներ՝ վարակիչ հիւանդութիւնների առջեւն առնելու համար։

ՊՐՈՅԻԼԱԿՏՈՐԻՈՒՄ, Յն.— վարակիչ հիւանդութիւնների բուժարան, հիւանդանոց։

Ջ

ՋԵՆԵՐԻԿԱ, շպ.— շապոնիայում երկամիւ բքբել, մարդատար կառք քող։

ՋԵՆԵՐԻԿԱ, շպ.— Մարդկանց փոխադրութեան համար մապոնական երկամիւ, բքբել կառք, որին լծում է կառապանը, ձիու փոխարէն։

ԶԵՆՏԼՄԷՆ, Ան.— 1) Բարեկիրք եւ շնորհալի անձին յատկացած ածական՝ Անգլիայում. 2) Նամակագրութեան եւ խօսակցութեան մէջ նոյն իմաստով, փոխանակ ասելու՝ «պարոն», «տէր»:

ԶԵՆՏՐԻ, Ան.— Անգլիայում՝ մանր ազնւականութիւն:

ԶԷՍՍ, Ան.— Ամերիկեան նորահմար աննոռնի եւ անվայել պարի մէկ տեսակ:

ԶԷՍՍ-ԲԱՆԴ, Ան.— Զէսս նւագող երաժշտական խումբ, յաճախ սեւամորթներից բաղկացած:

ԶԷՅՐԱՆ, Պս.— Եղջերուի մէկ տեսակ:

ԶԸՆԳԸԼ, Սս.— Արեւադարձային երկրներում վայրի, խիտ բուսականութեամբ անտառ:

ԶԻԳԻԹ, Թք.— Վարժ ձիավար. արշաւի ժամանակ նարպիկ մարզամիներին հմուտ:

ԶԻՄԿՈՒԶՄ, Ան.— Ամերիկայում սեւամորթների դէմ ցեղայինատեղութիւն, Զիւմ Կօ անունով օտարատեաց մէկի անունով:

ԶԻՆԳՈՒԶՄ, Ան.— 1) 1877 թւի Ռուս-Տաճկական պատերազմի ժամանակ Ռուսատեաց հոսանք Անգլիայում, որի հետեւորդները պահանջում էին պատերազմ Ռուսաստանի դէմ — որեւէ գնով: 2) Յիմարական նեղմիտ ազգայնամոլութիւն. 3) Անմիտ օտարատեացութիւն:

ԶԻՆ, Ան.— 1) Անգլիական օդի. 2) Մահմեդական ցեղերի համոզումով՝ դժոխային այլանդակ միւսդ. չար ոգի:

Ռ

ՌԱ (կամ Ամոն-Ռա), Եգ.— Եգիպտական հայր աստ-
ւած: Իր խորհրդանիւնն էր արեւը: Յանախ ներկայացուում
էր ամգղի գլխով:

ՌԱՔԲԻ, Հր.— Հրէայ կղերական:

ՌԱԴԱՄԱՆՏ, Յն.— Դժոխքի դատաւոր Յոյն դիցա-
բանութեան մէջ, Զեւսի եւ Եւրոպայի որդի:

ՌԱԴԻԿԱԼ, Լտ.— 1) Արմատական. ծայրայեղ գաղա-
փաբանքին հետեւող. 2) Քաղաքական-տնտեսական հիմ-
նական յեղաշրջմանը հաւատացող. 3) Մատեմատիքական
գիտութիւնների մէջ նշան, որը մատնանշում է քէ ցու-
ցադրւած քւի արմատը պէտք է գտնուի:

ՌԱԴԻԿԱԼԻԶՄ, Լտ.— 1) Արմատականութիւն.— մը-
տածելակերպ, որի համաձայն ընդունւած սկզբունքներն
գործնական կերպով իրականացնելու համար՝ անհրա-
ժեշտ է աստիճանաբար, անշեղ հետեւողութեամբ հետա-
պնդել, արմատից սկսելով մինչեւ վերջնական նպատա-
կակէտը, առանց երբեք որեւէ զիջում անելու հակադի-
ցիկ հոսանքներին. 2) Քաղաքական աշխարհայեացք, որը
հետապնդում է ազատական սկզբունքների իրականացու-
մը անշեղ եւ վճռական կերպով: Ռադիկալիզմը Օպոր-
տիւնիզմին (պատեհապաշտութեան) միանգամայն հակա-
ռակ ուղղութիւնն է:

ՌԱԴԻՈՄԵՏՐ, Յն.— 1) Լոյսի ճառագայթների ոյժը

չափող փիզիական գործիք. 2) Մովի վրայից կէսօրեայ արեւի բարձրութիւնը չափող գործիք:

ՌԱԴԻՈՍԿՈՊ, ՅՈ.— Անբափանցիկ առարկաների ներքին կազմն ուսումնասիրելու համար յատուկ գործիք, X ֆառագայքների օժանդակութեամբ:

ՌԱԴԻՈԻՍ, Լտ.— Մի սրու՞ քաղաքի կենտրոնից անցնող ուղիղ գիծ՝ դէպի քաղաքի որեւէ կէտ: Շառաւիղ. (երկրաչափական գիծ):

ՌԱԴԻՈՖԻԿԱՅԻԱ, Լտ.— Մի երկրի կամ որոշ քաղաքի մէջ բազմաթիւ ռադիոկայանների հաստատում:

ՌԱԴԻՕ, Լտ.— 1) Սովորաբար՝ անքելով ձայնական հաղորդակցութիւն. 2) Ռադիոգրամ — անքելով դրկւած հեռագիր. 3) Ռադիոգրաֆ — X ֆառագայքով լուսանկար հանելու գործիք:

ՌԱՆԻՏԻԶՄ, ՅՈ.— Փոքրահասակների ոսկրային հիւծախտ, նիհարութեամբ եւ ուժասպառութեամբ:

ՌԱԿԵՏ, Գր.— 1) Գոյնզգոյն լուսավառութեան համար վառողով արձակւող փռամբ: 2) Ռումբի մէկ տեսակ, որը յաջորդաբար մի քանի անգամ է պայքում:

ՌԱՄԱՅԵԱՆԱ, ՀՈ.— Հնդկական կրօնա-դիւցազներգական հոչակաւոր ժողովածու, 50,000 ոտամաւորներից, որոնց նիւթն են Ռամայի (Վիշնուի) հերոսութիւնները:

ՌԱՅԵԱ, Թր.— 1) Մահմեդական երկրների մէջ ոչմուսուլման հպատակ. 2) Ստուկ, գերի. 3) Արաբների մէջ՝ կենդանիների հօտ:

ՌԱՅԵՍՏԱԳ (Ռէյխստագ), Գր.— Գերմանական ներկայացուցչական պալատ. խորհրդարան. պարլամենտ:

ՌԱՅՈՆ, Ֆր.— Շրջան — որոշ հողամաս:

ՌԱՆԵՎԻԻ, Ֆր.— Ժամադրութիւն. պայմանաւորւած հանդիպում:

ՌԱՆՏԻԷ, Ֆր.— Դրամագլխի տոկոսով կամ անշարժ կայքերի եկամուտով ապրող եւ ուրիշ զբաղմունք չունեցող հարուստ անձ:

ՌԱՇՊԱՐ, Թբ.— Հողագուրկ, չփաւոր գիւղացի, ուրիշի մօտ օրավարձով աշխատող:

ՌԱՊՍՈՂ, Յճ.— Ժողովրդական քափառական երգիչ պատմական Յունաստանում, որը քնարի ընկերակցութեամբ երգում էր հիմնաւորը դիւցազունների քաջագործութիւնները — Հայաստանի Գողթան Գաւառի (Սիւնիքի մէջ՝ Ագուլիս) գուսանների պէս:

ՌԱՊՍՈՂԻԱ, Յճ.— 1) Նւագախառն երգ, որի նիւթն է ժողովրդական մի աւանդավէպ. 2) Նոր իմաստով՝ երաժշտական ստեղծագործութիւն, հեղինակի ներշնչումների ազատ քնիչով, որոշ չափով ազդւած ժողովրդական եղանակներէ:

ՌԱՋԱ, Հճ.— Հնդիկ իշխան:

ՌԱՍԱ, Ֆր.— 1) Ցեղ. տոհմ. շառաւիղ. 2) Մարդկային ռասա — երկրագնդի ընդհանուր բնակչութիւն, իր ցեղային բոլոր ճիւղաւորութիւններով, այն է՝ Սայխտակ կամ Կովկասեան — (Եւրոպական բոլոր ցեղեր, Հայեր, Վրացիներ, Պարսիկներ, Հնդիկներ եւ այլն). Գեղին ցեղ — (Զինացի, Ճափոն, եւ Ասիայի Հարաւ Արեւելեան, Սիբիրի եւ Անդրկասպեան երկրների ժողովուրդներ, Թաթարներ եւ Թիւրքեր), նոյնը Մոնղոլական. Եթովպական (Հաբեշներ, Նեգրեր եւ Աֆրիկայի բնիկ ցեղեր), Կարմրամորթներ — Ամերիկեան ցամաքների բնիկներ: 3) Կենդանիների ռասա, օրինակ՝ կատուների (առիւծ, վագր, եագուար, լեպարդ եւ սովորական կատու). ձիերի ռասա — (ձի, էշ, գերբ) եւ այլն:

ՌԱՏԻՖԻԿԱՑԻԱ, Լտ.— Պետութեան կողմից հաստա-

տում մի դաճագրութեան կամ պայմանագրութեան, որը կնւում է իր ներկայացուցչի կողմից ուրիշ պետութեան հետ:

ՌԱՏՀԱՌԻԶ, Գր.— Գերմանիայում՝ ֆալաֆայիմ վարչութիւն:

ՌԱՏԻՈՆԱԼԻԶՄ, Լտ.— 1) Փիլիսոփայական աշխարհայեացք, որի համաձայն որեւէ երեւոյթի նշմարիտ է-ութիւնն ըմբռնելու համար անհրաժեշտ է գործածել պարզ տրամաբանութիւն, խուսափելով զգայնական արտաքին տպաւորութիւններից: 2) Մերժում այն ամեն բանի, որի մէջ կայ հրաճենքի կամ խորհրդաւոր ոյժերի մասնակցութեան գաղափար:

ՌԱՏԻՈՆԱԼԻԶԱՏԻԱ, Լտ.— Նորագոյն իմաստով՝ մե-
քնական եւ գիտական միջոցներով երկրի տնտեսութիւ-
նը բարձրացնելու սխտեմ:

ՌԵԱԼԻՆԻՏԱՏԻԱ, Լտ.— վերականգնում.— կորցրած պատի, ստացածքի եւ իրաւունքների վերագրւում:

ՌԵԱԿՏԻԱ, Լտ.— 1) Յետադարձ շարժում: 2) Քա-
ղաքական կեանքի մէջ հակահոսանք մոր գաղափարների դէմ: յետադիմական շարժում: ձգտում պահպանելու հին
ձեւերը: 3) Ոյժերի ծայրայեղ լարման եւ ոգեւորութեան
յաջորդող հոգեկան եւ մտաւոր անկում: 4) Քիմիաբա-
նութեան մէջ որոշ նիւթի դէմ հակազդեցութիւն ուրիշ
նիւթի պատճառով:

ՌԵԲՈՒՍ, Լտ.— Հանելուկ՝ քւերի, նկարների գիծե-
րի եւ այլն ձեւով:

ՌԵԳԱԼԻԱ, Լտ.— 1) Արքայական արտաքին նշան-
ներ, ինչպէս՝ քաղ, գայիսոն, ֆլամիդ եւ այլն:

ՌԵԳԼԱՄԵՆՏ, Լտ.— Վարչական մարմնի կողմից հը-
րաման. հրահանգ. ուղեցոյց:

ՌեդիկէՍ, Լտ.— Թեֆում դէպի ետ. վերադարձ դէպի
հինը. յետադիմութիւն:

ՌեդիկէՍՊՅԻՈՆՆԵՐ, Ան.— Ամերիկա գաղթած օտա-
րական, որը ուրիշի դրամով եկած էր նոր աշխարհը եւ
սպարտաւոր էր ճանապարհածախսը վնարելու իր աշխա-
տավարձով:

ՌեդիկէՍ, Թֆ.— Թիւրք սահեատի զօրախումբ:

ՌեդիկէՍ, Ան.— (Կարմրամորթներ — Ամերիկեան
Հնդիկներ).— Ամերիկեան մեծ ցամաքը Կոլումբոսի կար-
ծիքով Հնդկաստան էր, եւ 1493-ին Նոր Աշխարհից զբաժ-
նի մէկ նամակով բնիկներին կոչած է «Ինդիոս» — Հնդ-
դիկներ: Կոլումբոսի ժամանակ Ամերիկան հարիւրաւոր
ցեղերով բնակեցւած էր, որոնց մեծամասնութեան հետքն
անգամ չէ մնացած այսօր: «Նիւ Եորք Թայմզ»-ի կարծի-
քով Ամերիկեան ցամաքի վրայ ապրում էին 75 միլիոնից
աւելի կարմրամորթներ, երբ Եւրոպացիները առաջին ան-
գամ յայտնուեցին այս երկրում, իբր «ֆաղափալքութեան
ջահակիրներ»: Չորս հարիւր տարւայ ընթացում փո-
խանակ տասնապատկելու՝ այսօր հազիւ 7,000,000 թիւ
են ներկայացնում, որից 500,000-ը Մ. Նահանգներում եւ
Քանադայում, իսկ մնացածը Մեքսիկոյում եւ Հարաւա-
յին Ամերիկայում: Սպանիացի աշխարհակալները — Պի-
զարրօ եւ Կորտէս՝ Պերուի եւ Մեքսիկոյի մէջ Լենկէ-
մուրեան ճաշակով արեան ահաւոր բաղանիքներ սարքե-
ցին, անպաշտպան կարմրամորթ ցեղերն ոչնչացնելով:
Այդ խեղճ ժողովուրդների վրայ արեւաւմտեան էին գոր-
ծելում նապաստակներ սպանելու ժամանցի ձեւով: Գոր-
ծած խժոժութիւնները, բռնաբարումները, կողոպուտը
նախամարդու վայրագութեամբ՝ ամեն չափն ու սահմանն
անցան: Միայն Հայիթի կղզու մէկ միլիոնից աւելի

Կարմրամորթները տասնեւինգ տարւայ ընթացքում 60,000—ի իջան, հրէշային անգործեամբ ամեն օր ջարդուելու հետեւանալով: Քալիֆօրնիան, երբ Սպանիացիներն ոտքը դրին այնտեղ՝ 150,000 կարմրամորթներ ունէր, որոնցից ներկայիս հազիւ 15,000 են մնացել: Քանատան հարիւր տարի առաջ 700,000—ից աւելի կարմրամորթներ ունէր. ներկայիս միայն 115,000: Եւրոպական աւազակային իօրդանները Ամերիկան գրաւելով եւ տասնեակ միլիոններով բնիկներ կոտորելով՝ աժան գնով տէրն եղան Ամերիկեան վիթխարի ցամաքների, ազնւացեղ ամերիկացիների սերունդներ ստեղծելով — կարմրամորթների գերեզմանների վրայ հանգիստ ու երջանիկ ապրելու:— Մ. Նահանգներում, գլխաւորապէս Հարաւային եւ Արեւմտեան նահանգներում եւ Ֆլորիդայում ներկայիս ապրում են հազիւ 400,000 կարմրամորթներ, հարիւրաւոր մանր ցեղերի բաժնւած: Դրանք են — Չիրոքի, իրոքիս, Սիու (կամ Դակհոտա), Իւչի, Արապահու, Ջալոն, Կալապուտ, Կիտունահա, Սաստի, Ալգոնվիին եւ այլ բազմաթիւ միւղաւորութիւններով: Խօսած բարբառները մօտ 58—60: Կարմրամորթները բնապաշտ են, ունեն քրիստոնեայ այլ եւ այլ աղանդներին փարած են: Քաղաքակրթական բացառիկ վերելքի ոչ մէկ երեւոյթներով կարողացած են աչքի ընկնիլ: Ցեղերից ունեն, նոյն իսկ Մ. Նահանգների մէջ, ապրում են նախապատմական կենցաղ, կղզիացած մեծ կենտրոններից: Հարաւային Ամերիկայի կարմրամորթների դրուքիւնը ծայր աստիճան արգահատելի է, կէս—նորտական երեւոյթ ներկայացնելով:— Կարմրամորթների կենցաղին մօտից ծանօթ Հայն է Պոլսեցի Յովհաննէս վարդանեան, համակրելի «Յովհաննէս ամին», հարիւրամեայ ծերունին, Սան Ֆրանսիսկօ.

վիեմնայի Միսիքարեան վանքից, հմուտ հանաքաւան եւ լեզւագէտ, որի հանաքային հոյակապ հաւաքածոները գարդարում են Մ. Նահանգների տասնեակ քանգարանները: Աւելի քան քառասուն տարիներ Սիեքրա Նեվադայի հանաքային տեսակների հետախուզումների մէջ մաշած. եւ Կոլորադո Գետի անգուգական վիքլսարի հովտի — Գրէնտ Քէնըռնի ամայի անդունդների մէջ մեմաւոր քափառական՝ Հայ արկածախնդիրը Գրէնդ Քէնըռնի Ներկըւած Անապատի (Painted Desert) Սուպայայի կոչւած Կարմրամորթների հետ մտերմանալով՝ ցեղապետ ընտրւած է նրանց կողմից եւ մի քանի տարի այդ փոքրիկ վայրենի ցեղը կառավարած: Սուպայայները ցաւով անջատւելով իրենց այդ պատահական «գումատ» (կարմրամորթների կողմից սպիտակամորթներին տրւած ածական) ցեղապետից՝ ձեռակերտ արձանով պատւած են նրա յիշատակը, իրենց բնավայրի հրապարակում:

ՌԵԴՎՈՒԴ, ԱՄ. — Շիկապիտ — կարմիր փայտ: Ժողովրդական անուն Կենտրոնական Քալիֆորնիայի հրաշակաւոր անտառների, 300-325 ոտք բարձրութեամբ վիքլսարի ծառերով, բուսական աշխարհի մէջ ամենից խոտորները: 5-7,000 տարեկան ծառեր կան Եոգեմիթի անտառների մէջ, լաւ պահպանւած, մի քանի հազար տարի եւս ապրելու հաւանականութեամբ:

ՌԵԶԵՐՎ, Ֆր. — 1) Պահեստի բանակ. 2) Պահեստի որեւէ ոյժ. 3) Որեւէ պահեստ:

ՌԵԶԻԻՄԷ, Ֆր. — Որեւէ գրքի կամ յօդւածի համառօտ ամփոփում:

ՌԵԶՈՆՆՈՐ, Ֆր. — Խելից փչող. երկարապատում, ձանձրացուցիչ բացատրութիւններով լսողի գլուխն ուռեցնող անձ. չունեցած տրամաբանութեան ապաւինող:

ՌԵԺԻՄ., Ֆր.— 1) Պետական տիրող վարչաձև։ 2) Որեւէ հաստատութեան մէջ տիրող կարգ ու կանոն, ընդհանուր ուղղութիւն։ 3) Անհատի կենցաղի մէջ իր առողջական վիճակ. մասնաւորապէս սննդառութեան եղանակ։

ՌԵԺԻՈՆԱԼ, Ֆր.— Շրջանային. որո՞ւ շրջանին վերաբերեալ։

ՌԵԺԻՍԵՈՐ, Ֆր.— Բեմադրող. քատրոնական խումբի վարիչ. դերերը բաժնող եւ դերասաններին սովորեցնող։

ՌԵԼՍ, Ան.— Երկաքուղագիծ։

ՌԵԿԼԱՄ, Լտ.— 1) Խօսքով կամ մամուլի մէջ գովեստ մի ապրանքի՝ շահադիտական նպատակով։ 2) Մի անձի գովեստ որո՞ւ նպատակով։

ՌԵԿՈՆՍՏՐՈՒԿՑԻԱ, Լտ.— վերաշինութիւն։

ՌԵԿԼԻԶԻՑԻԱ, Լտ.— Բանակին պէտք եղած պատերազմի բռնագրաւում բնակչութիւնից, վնասուած կամ անվնաս։

ՌԵԿՏՈՐ, Լտ.— 1) Համալսարանի վերատեսուչ։ 2) Անգլիական եկեղեցու քարոզիչ։

ՌԵԿՐՈՒՏ, Ֆր.— Նորակոչ գինւոր։

ՌԵՆԵԳԱՏ, Լտ.— 1) Դաւանափոխ. կրօնական դաւանանքից հրաժարւող, մէկ ուրիշին հետեւելու համար։ 2) Քաղաքական կեանքի մէջ՝ իր սկզբունքներից հրաժարւող, նոր համոզումների անունով։

ՌԵՆԵՍԱՆՍ, Ֆր.— Մտաւոր-գեղարեստական վերածնունդ տասնեւիմեքերորդ դարում, որը սկսեց Իտալիայում, ազդելով Կենտրոնական եւ Արեւմտեան Եւրոպայի գրեթէ բոլոր ժողովրդների վրայ։ Ստեղծեց վերանորոգչական մի հոսանք՝ նախ նկարչութեան, արձա-

նագործութեան եւ ճարտարապետութեան մէջ: Հրապարակ ելան մեծ արւեստագէտներ, որոնք սկսեցին փորձեր անել վերակենդանացնելու հին յունական դասական արւեստները, սակայն աւելի աշխոյժ եւ կենսունակ ճեւեռով: Տիրոջ կրօնի — կաթոլիկութեան ճնշիչ մթնոլորտի մէջ, այդ արւեստագէտները ստիպւած էին մեծ չափով **հնքարկելու** իրենց ապրած երջանի պահանջներին, իրենց ստեղծագործութիւնների համար նիւքեր գտնելու երկու կտակարաններից եւ դասական կենցաղից եւ աւանդութիւններից, եւ քիչ անգամ մօտեմալով կեանքի մեծ աղբիւրին — ժողովրդին: Վերածնունդի հարիւր տարի եւ աւելի տեւող վերելքի մէջ երեւան եկան իտալիայում մեծ արւեստագէտներ, ինչպէս ճարտարապետներ՝ Բրիւնելեսկո, Ալբերտի, Բրամանտե, Պալլադիօ, արձանագործներ՝ Դոնատելլօ, Զակարօ Դելլա Քվերչիա, Գիբբերտի, վերքուկիօ, Պօլլաջուլօ, Միքէլ-Անջելօ, նրկարիչներ՝ Ռաֆայէլ, Լեօնարդօ Դը Վինչի, Կարպակիօ, Ֆաբրիանօ, Մասսակիօ, Բոտիչելլի, երկու Բելլինիներ եւ այլն: Ֆրանսիան, Սպանիան եւ Հոլլանդիան եւս հնքարկելեցին իտալական ազդեցութեան, սկանաւոր արւեստագէտների շարքեր տալով: Այդ արւեստագէտների գործերից շատերը ներկայիս միլիոնաւոր դալերների արժէք ունեն:— Վերածնունդի երջանը միաժամանակ մտաւոր խմորումների սկիզբը դրեց եւրոպայում, ժողովրդական մեծ զանգւածների արգահատելի վիճակի վրայ ժամանակակից «մարդասէր» դասակարգի ուշադրութիւնը գրաւելով: Վասսական (աւատական) դրութեան տակ տառապող գիւղացիութեան, ինչպէս նաեւ քաղաքների մանր արհեստաւորների եւ գործաւորների խաւերի մէջ սկըսեց դանդաղ, բայց նշմարելի արթնացում դարերի քա-

բացնող քունից, աստիճանաբար մտքերը պատրաստելու ազգերի իրական մեծ վերածնունդի համար :

ՌԵՆՈՄԷ, Ֆր.— Վարկ. պատիւ. անուն՝ վատ կամ լաւ նշանակութեամբ :

ՌԵՆՏԱ, Ֆր.— 1) Կալածմանից կամ դրամագլխից ստացւած եկամուտ. 2) Պետական փոխառութեան արժեքուրդ :

ՌԵՊԱՐԱՍԻՈՆ, Լտ.— Վնասների հատուցում :

ՌԵՊԵՐՏՈՒԱՐ, Ֆր.— 1) Թատրոնական տարեբերքանի ընթացքում ներկայացւելիք կամ ներկայացւած քատերգութիւնների ընդհանուր քանակ. 2) Մի դերասանի կամ դերասանուհու խաղացած դերերի ընդհանուր ամբողջութիւն :

ՌԵՊՏԻԼ ՖՈՆԴ (Ֆընդ).— Պետութեան գաղտնի ծախսելիք գումար, ներքին եւ արտաքին մամուլը կաշառելու համար :

ՌԵՊՐԵՍԱԼԻԱ, Լտ.— 1) Թշնամու պատճառած վնասի համար փոխվրէժ՝ նոյնպէս վնասով. 2) Մի պետութեան կողմից հակառակորդ պետութեան դէմ վնասակար միջոցների գործադրութիւն :

ՌԵՊՐՈԴՈՒԿՏԻԱ, Լտ.— Վերարտադրութիւն :

ՌԵՍՈՒՐՍ, Ֆր.— 1) Ապրուստի միջոց. աղբիւր. 2) Որեւէ հաստատութեան կամ պետութեան եկամուտի աղբիւր :

ՌԵՍՏԱՎՐԱՅԻԱ, Լտ.— 1) Վերականգնում. վերանորոգում. 2) Քանդւած եւ աղնատւած իրերն ու շէնքերը նախկին վիճակին դարձնելու աշխատանք :

ՌԵՎԱՆՇ, Ֆր.— Պատճառած վնասի փոխարէն վրէժխնդրութիւն :

ՌԵՎԻԶԻՈՆԻԶՄ, Լտ.— Քաղաքական-տնտեսական

գիտութիւնների մէջ աջակողմեան մի հոսանք, որն ընդունելով հանդերձ Մարքսեան տեսութիւնների հիմնական տեսակէտները՝ համամիտ է «վերաքննելու» նրանց, որոնք ձեռափոխութիւններին ենթարկելու, ժամանակակից պահանջներին յարմարցնելու համար: Ռեվոլյուցիոնիստները հաւատում են քէ հմարաւոր է կապիտալիստ դասակարգի հետ քաղցր լեզու գտնել, տնտեսական պայքարը խաղաղ միջոցներով լուծելու համար:

ՌԵՅԵՊՏ, Լտ.— Դեղագիր:

ՌԵՅԻԴԻՎ, Լտ.— 1) Նախապէս գործած յանցանքի նման մէկ նոր յանցանքի կրկնութիւն. 2) Նախապէս ունեցած հիւանդութեան կրկնութիւն:

ՌԵՅԵՐԱՏ, Լտ.— Հրապարակային տեղեկագրութիւն ուրեւէ հարցի շուրջ. գեկոյց:

ՌԵՅԵՐԵՆԴԻՌԻՄ, Լտ.— Օրէնսդրութիւն համաժողովրդական քէնով:

ՌԵՅԼԵՔՍ, Լտ.— Անդրադարձում, ցոլացում:

ՌԵՅՈՐՄ, Լտ.— Բարեկարգում. վերականգնում:

ՌԵՅՈՐՄԱՅԻԱ, Լտ.— ԺԶ-ը դարում կենտրոնական եւ Արեւմտեան Եւրոպայում կրօնաբարոյագիտական իմաստով մեծ շարժում, որը ուղղւած էր պապական իշխանութեան եւ ընդհանուր առմամբ կաթոլիկ կղերականութեան ծայրայեղ ապականութեան դէմ: Այդ շարժման հետեւումքը Բողոքականութիւնն եղաւ եւ Հռոմից ալքստամբւող ուրիշ յարանաւանութիւնները:

ՌԷԱԼ, Լտ.— Իրական. հաստատապէս գոյութիւն ունեցող. իսկական:

ՌԷԱԼԻԶՄ, Լտ.— 1) Փիլիսոփայական աշխարհայեացք, որի համաձայն միւրական, մատչելի աշխարհը միւրիայն իրական է. 2) Դրականութեան եւ գեղարեստի

մէջ պատկերացում նիւթական, տեսանելի, շօշափելի առարկաների եւ իրողութիւնների. 3) Ընթացիկ կեանքում՝ դրական իրողութիւնների ըմբռնում, հեռու ամեն երազկոտութիւնից եւ խորհրդապաշտական տւեալներից:

ՌէՅԵԱ, Լտ.— Ռէյնա Սիլվիա — Հռոմի հիմնադիրներ Ռոմուլոսի եւ Ռեմուսի մայր (Տե՛ս Ռոմուլոս):

ՌէՅԵՍՐԱՏ (Ռայխսբատ), Գր.— Աւստրիական ներկայացուցչական պալատ. պարլամենտ:

ՌԻԳՈՐԻՉՄ, Լտ.— 1) Ծայրայեղօրէն խիստ գաղափարների որդեգրում. 2) Խստակեացութիւն:

ՌԻԳՎԵԴԱ, Սս.— Հնդկական Բրահմինական սրբազան Հորս գրքերից — Վեդաներից առաջինը, սանսկրիտերէն լեզուով գրած, որը առատ լոյս է սփռում նախնի Հնդկիկների կրօնական-ընկերային կազմի վրայ:

ՌԻԹՄ, Յն.— Երաժշտութեան կամ ատենախօսութեան մէջ հնչիւնների հետեւողական ելեւէջ:

ՌԻՕ, Սպ.— Սպանիերէն լեզուով՝ գետ:

ՌԻՍԿ, Ֆր.— Որոշ ակնկալութեան համար վտանգը կամ կորուստը յանձն առնելու վնասողականութիւն:

ՌԻՏՈՐԻԿԱ, Յն.— 1) Հոետորութիւն. մարտասանութիւն. 2) Ճարտասանութեան արեւստ:

ՌԻՏՈՒԱԼ, Լտ.— Ծիսական. կրօնական արարողութիւնների համապատասխան:

ՌԻՏՈՒԱԼ ՍՊԱՆՈՒԹԻԻՆ.— Հակահրէայ խուժանի կարծիքով Հրէաների կողմից փախցւած Քրիստոնեայ մանուկների գաղտնի սպանութիւն, նրանց արիւնը գործածելու համար մեծ պահիւն, Մացայի (բաղարն հացի) մէջ:

ՌԻՏՈՒՐՆԵԼ, Ֆր.— Երեք տողնոց տուններով բանաստեղծութիւն, որի առաջին եւ երրորդ տողի վերջին

յանգերը մերդաւեմակում են իրար, եւ առաջին տան երկրորդ տողը երկրորդ տան երկրորդ տողին:

ՌՈՒԲԻՆՉՈՆ ԿՐՈՒՉՈՅԵ, Յտ. Ա.— Անգլիացի վիպագիր Դանիէլ դը Ֆոյէի (1660–1731) գրած հռչակաւոր վէպի հերոս: Ռոբինզոնը մի մաւաքեկութեան զոհ գնալով՝ յայտնւեց մի անմարդաբնակ, վայրենի կղզու վրայ, ուր կարողացաւ ոչ միայն իր գոյութիւնը պահել, այլ եւ շնորհիւ իր հնարամտութեան՝ տանելի պայմաններ ստեղծեց իր համար: Պատանեկական ընթերցանութեան ամենից ժողովրդական գրքերից մէկն է ընդունւած համաշխարհային գրականութեան մէջ: Հեղինակը մեռաւ քաղցից:

ՌՈՉԵՆԿՐԷՅՅԵՐՆԵՐ, Գր.— Գերմանիայում եւ Աւրստրիայում 1610–ին ստեղծւած գաղտնի կազմակերպութեան անդամներ, որոնք կրօնական եւ քաղաքական բարեփոխական ծրագիրներ ունէին: Հաւատում էին չար եւ բարի ոգիներին ու կախարդութիւններին եւ օտարոտի ծիսակատարութիւններ ունէին: Իրենց ուսուցմունքը պարունակող հոյակապ, արտասովոր կերպով շեղ հրատարակութիւններ գոյութիւն ունեն, ունեն մի քանի հարիւր դալէր արժողութեամբ, Սոդոմոնի «Խմաստութիւններին» եւ հին օրերի կախարդների գրութիւններից ընդօրինակումներով, արտառոց ճիւղների պատկերներով ու խորհրդապատկան խայտառամուկ նկարներով: Կազմակերպութիւնը մինչեւ այժմ գոյութիւն ունի, հարիւրաւոր ճիւղաւորութիւններով մասնաւորապէս Մ. Նախագների եւ Անգլիայի ուրիշ երկրների մէջ:

ՌՈՄԱՆՈՎՆԵՐ, Յտ. Ա.— Յարերի տոհմ, որը իւսեց Ռուս ժողովրդի ճակատագրի վրայ 1613–ից մինչեւ 1917–ը սանձարձակ բռնապետութեամբ:

ՌՈՄԱՆՏԻԶՄ, Լտ.— Նախորդ դարի սկզբներում Յրանսիայի մէջ ծաղկած գրական-գեղարւեստական մոր հոսանք: Ռոմանտիզմը մերժում էր իրապաւն մտածելակերպը, իբր չոր եւ անախորժ. փնտռում էր գաղափարական, անբջային գեղեցկութիւններ, հաւատալով քէ կեանքի մէջ հմարաւոր է մարմնացնել այն. ձգտում էր գերբնական, վերացական երջանկութիւններին, արւեստի մէջ դնելով հոգեկան յափետակութիւնների քափանցիկ գոյներ: Ռոմանտիզմը ազդեց բոլոր ազգերի իմացական վերելքի վրայ, եւ մինչեւ վերջերս շարունակում էր մընալ տիրական դիրքի մէջ, մինչեւ որ Ռէալիստական (Իրապաւնական) գրական-գեղարւեստական հոսանքները սկսեցին նրա հիմքերը խախտել:

ՌՈՄԷՕ ԵՒ ՋԻՒԼԼԵՏ, Յտ. Ա.— Մեծագոյն քատերագիր Շէյֆսպիրի սրտառուչ դրամայի հերոսներ, անհունօրէն իրար սիրող մի պատանի եւ իր տարփուհին, որոնք գոհ գնացին իրենց ծնողների հակամարտութեան եւ քմահանոյքին: Ռոմէօ եւ Ջիւլիէտ անունները մնում են իբր խորհրդանիշը սիրոյ համար մեռնող մի տարաքախտ գոյգի:

ՌՈՄՈՒԼՈՒՍ, Լտ.— Հռոմի հիմնադիր, Լատինական մի աւանդութեան համաձայն, 753-715 թ. Ք. Ա.: Իր եղբայր Ռեմուսի հետ տակաւին մոր ծնած՝ անհայր վիճակում՝ ամայի մի վայրը նետուեցին, ուր մի էգ գայլ, իր ձագերը կորցրած՝ սննեց նրանց: Յետագային Ռոմուլոս պապնեց իր եղբօրը: Գայլը խորհրդանիշն եղաւ Հրոռոմի պաւտպանութեան:

ՌՅՅԵԱԼԻՍՏ, Լտ. Ֆր.— Արքայական իշխանութեան կողմնակից, համակիր:

ՌՈՍՏՐԱ, Լտ.— Պատմական Հոռմի հրապարակում կառուցած պատւանդան (Ռոստրում), որի վրայից ֆա-
զաֆական գործիչներ, հոետորներ եւ բանաստեղծներ խօ-
սում էին ժողովրդին:

ՌՈՒՀՃԻ (Ռուհանի — Արաբերէն՝ հոգի).— Հոգով
ներենչող. հոգով փրկող: Կրօնական մի ազանդ, որը
վերջերս սկսել է հող գտնել Սիւրիայի, Յունաստանի եւ
Ամերիկայի Հայերի մէջ, Եւրոպացի եւ Ամերիկացի ֆա-
րոգիչների ջանքերով: Մայրայեղօրէն միակողմանի, մը-
տաւոր խղճալի, սահմանափակ հորիզոնի տէր անհատ-
ներ են Ռուհնիականները, իրենց մտքից տրամաբանու-
թիւնը հալածող, գերբնական յափտակութիւնների մը-
տուենքի մէջ տարուբերող հոգեկան հիւանդներ: Մարդ
ու կին՝ ամբողջովին մերկանդամ մրկտուում են գետերում:
Ռուհնիութիւնը կրօնական հաւաքական խելագարութեան
երեւոյթներից մէկն է:

ՌՈՒՍԱԿԱ, Ռս.— Ռուս ժողովրդական երեսակա-
յութեամբ ջրային չմնաղ յաւերժահարսներ, գետերի մէջ
ապրող: Ռուսականների շուրջ գոյութիւն ունեցող աւան-
դավէպերն իբր ներենչման աղբիւր ծառայած են ռուս
բազմաթիւ հեղինակների համար:

ՌՈՒԲԻԿՈՆ, Յտ. Ա.— Մի փոքրիկ գետ Իտալիայի եւ
Գալլիայի (պատմական Ֆրանսիայի) միջեւ, Ալպեան լեռ-
ների մօտ: Յուլիոս Կեսարը Հռոմէական բանակով անցաւ
Ռուբիկոն գետը, բացականչելով.— «Վիճակը նետւած է»,
եւ վնասկան հարածը տւեց քեմամուն: Ներկայիս ասել
թէ մէկը «Ռուբիկոնն անցաւ», նշանակում է շեշտել, թէ
ակնարկւած անձը վնասկան մի ֆալլ գործեց:

ՌՈՒՏԻՆԱ, Ֆր.— Հմաւանդ սովորութիւնների կոյր
հետեւողութիւն:

Ս

ՍԱԲԷԻԶՄ, Աբ.— Պատմական Արաբիայի Սաբա կոչւած նահանգում տիրող կրօնի անուն, որի պաշտամունքի առարկայ էին՝ արեւը, լուսինն ու աստղերը:

ՍԱՐՈՏԱԺ, Ֆր.— 1) Հողաբափների (տնային կիսակօշիկների) պատրաստութիւն. արտադրութիւն. 2) Գործաւորի կողմից իրեն վստահւած ապրանքի փնացում. 3) Դիտումնաւոր վնաս որեւէ անձին կամ հաստատութեան:

ՍԱԳ (Սագա), Շվ.— Եւրոպայի հիւսիսային ցեղերի (Շվեդացի, Նորվեգացի եւ այլն) հեթանոսական աւանդավէպերի հաւաքածու, կրօնական-դիւցազներգական բովանդակութեամբ:

ՍԱԴԻԶՄ, Յտ. Ա.— Սեռային խելագարութեան մէկ տեսակ, Մարկիզ դը Սադի անունով կոչւող, որն առաջին անգամ նկարագրած է այդ երեւոյթը: Սադիզմին ենթակայ անհատը հանոյժ է առնում իր վաւառտութեան առարկայ եղած անձը տանջելով եւ օտարոտի, վայրագ ձեւերի դիմելով: Լինում է ներգործական եւ կրաւորական:

ՍԱԴՈՒԿԵՑԻՆԵՐ, Յտ. Ա.— Բաբելոնի գերութիւնից յետոյ Հրէայ աղանդաւորներ, որոնք մերժում էին հոգու անմահութեան գաղափարը:

ՍԱԴՐԱԶԱՄ, Պս.— Ներկայ Պարսկաստանում վարչապետ. նախարարապետ. երկրորդ անձը Շահից յետոյ:

ՍԱԶԱՆԴԱՐ, Պս.— Պարսկաստանում եւ կովկասում տեղական գործիւներով երաժշտախումբ:

ՍԱԼԻՆՆԵՐ, Լտ.— Հռոմի մէջ Մաքս աստուծոյ տա-
փարի ֆուրմեր, որոնք հանդիսաւոր քափօրների մէջ ֆա-
լիու փոխարէն պարում էին եւ ցատկոտում, ռազմական
շարժումներով:

ՍԱԼՈՆ, Ֆր.— 1) Շֆեդ սրահ. հիւրասենեակ. 2)
Գրական-գեղարւեստական եւ հանրային գործիչների ժո-
ղովատեղ. 3) Փարիզի մէջ ամեն տարի կրկնուող գեղար-
ւեստական գործերի արւեստահանդէս:

ՍԱՄԱՐԻԱՅԻՆՆԵՐ, Յտ. Ա.— Հրէաստանի մէջ Սա-
մարիա ֆաղափի բնակիչներ, համանուն գաւառակի մէջ:
Սամարիացիները Ասորիների եւ Հրէաների խառն ամուս-
նութիւնից առաջացած փոքրիկ ցեղ էին, եւ ուղղափառ
Հրէաների կողմից հալածոււմ էին իբր «պիղծ», «ամմա-
ֆուր» ժողովուրդ:

ՍԱՄՈՒՄ, Աբ.— Ափրիկայի մէջ հիւսիս-արեւմտեան
հեղձուցիչ ֆամի:

ՍԱՄՈՒՐԱՅԻ, Հպ.— Հասլոնական ժողովրդական ի-
դէպն է ասպետ (սամուրայի) լինել, որը կայանում է
աւանդական առաքինութիւններն անաղարտ պահելու մէջ,
պապերից մնացած յիշատակները յարգելով եւ հետեւե-
լով նրանց պատուիրած բարոյագիտական հրահանգներին:

ՍԱՄՍՈՆ, Հր.— Հին Կտակարանի մէջ՝ Փղեսացի-
ների դէմ գործած իր ֆաջագործութիւններով հերոսա-
ցած հսկան, որն իր դաւադիր սիրուհու — Դալիլայի
մտամուրթեանը գռն գնաց:

ՍԱՆԱՏՈՐԻՈՒՄ, Լտ.— Բուժարան. հիւանդանոց:
Սովորաբար սանատորիումներն աշխատում են հիմնել խո-
ւոր ֆաղափներից հեռու, կլիմայական ընտիր միջավայ-
րում:

ՍԱՆԴԱԼ, ՅՈՒՆ.— Հին Յունա-Հռոմէական կօթիկներ, մէկ կտոր փայտից, առանց կրունկների, ժապաւէնով կապուող ոտքի հետ: Ներկայիս սանդալ են կոչուում կանացի բերել կիսակօթիկներ, առանց կրունկների:

ՍԱՆԻՏԱՐ, ԼՈՒ.— Առողջապահական վարչութեան պաշտօնեայ, բժիշկ, օգնական եւ այլն:

ՍԱՆԻՏԱՐԱԿԱՆ, ԼՈՒ.— Առողջապահական:

ՍԱՆԿՅԻԱ, ԼՈՒ.— Վարչական որեւէ որոշման հաստատում. օրինականացում:

ՍԱՆՋԱԳԵԸ-ՇԵՐԻՖ, Թ.Բ.— Մարգարէի (Մահմեդի) դրօշակ, որը սուլթանութեան օրերում պահուում էր Պոլսոյ մէջ, եւ հրապարակ էր հանում Քրիստոնէաների դէմ կրօնական պատերազմ յայտարարելու պարագային, խումառային կրօնական մոլեռանդութիւն ստեղծելու համար:

ՍԱՆՍԿՐԻՏԵՐԼԵՆ.— Հնդկաստանի գրական ցոյս եւ մշակած լեզու, ժե-բորդ դարից մինչեւ Բ-Գ-բոյ դարը Բ. Ա.: Հին հնդկական բոլոր կրօնա-փիլիսոփայական եւ դիւցազներգական հեղինակութիւնները գրած են Սանսկրիտերէն լեզուով: Համեմատական լեզագիտութեան համաձայն հայ բառամբերքի մի նկատելի մասը սանսկրիտ ծագումն ունի:

ՍԱՊԵՈՐ, Ֆր.— Բանակի մէջ մարտաբանական եւ մեքենագիտական զօրամաս, ինչպէս՝ բերդեր եւ կամուրջներ շինող, հեռագրաբեր, խրամատներ, եւ այլ աշխատանքներ կատարող եւ այլն:

ՍԱՏԵԼԼԻՏ, ՅՈՒ.— 1) Արբանեակ. մի մոլորակի շուրջը դարձող մի ուրիշ աւելի փոքր մոլորակ, ինչպէս լուսինը մեր երկրի համար: Կան մոլորակներ, որոնք մէկի փոխարէն մի քանի արբանեակներ — լուսիններ ունեն: Մեր երկրի լուսին եւ տաճութեան աղբիւրն եղող արեւը,

իմչպէս յայտնի է, ուրքը մոլորակներ ունի, որոնք դառնում են իր շուրջը զանազան հեռաւորութիւնների վրայ: Արեւի ամենից մօտ մոլորակն է Մերկուրին, որը լուսին չունի. յաջորդն է Վեներա, մոյնպէս անլուսին մոլորակ, երրորդն է մեր բնակած երկիրը, մէկ լուսինով. չորրորդն է Մարս՝ երկու լուսիններով. հինգերորդն է Իւպիտեր՝ ուրքը լուսիններով. վեցերորդն է Սատուրն՝ տասը լուսիններով. եօթներորդն է Ուրանուս՝ չորս լուսիններով, եւ ութներորդն է Նեպտուն՝ միայն մէկ լուսինով: 2) Մի գօրաւոր անձի շուրջը սողոսկացող անձ:

ՍԱՏԻԱԳՐԱՐԱ, ՀԱ.— Հնդկաստանում անգլիական գերիշխանութեան դէմ սկսած ներկայ քաղաքական պայքարի մէջ գործադրող «խաղաղ դիմադրութիւն»:

ՍԱՏԻՐԱ, ՅԱ.— Գրականութեան մէջ սուր հեզմանք, քննական մտքը ռնով՝ պետութեան, հաստատութեան կամ անհատի քերութիւնների մասին:

ՍԱՏԻՐԻԱԶԻՍ, ՅԱ.— Այր մարդու մէջ ծայրայեղ իգամոլութիւն:

ՍԱՏԻՐՆԵՐ, ՅԱ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ Բաֆոսի (Գիմարբուֆի աստուծոյ) ուղեկից կիսասուածներ, այծի ռոտերով, գլխին կոտուներ, հմուտ կերպով նւագող սրինգի վրայ: Զարաննի էին, արագաւարժ, ծայրայեղ հեշտասէր, եւ աշխատում էին անգոյց կիներին հրապուրել:

ՍԱՏՈՒՐՆ, ԼՍ.— 1) Հռոմէացիների ժամանակի աստուծ. 2) Արեգակային սիստեմի վեցերորդ մոլորակ — հեռաւորութեամբ, եւ երկրորդը — իր մեծութեամբ:

ՍԱՏՈՒՐՆԱԼԻԱ, ԼՍ.— Պատմական Հռոմում աւանանդաւորութիւնների շարք, ի պատիւ Սատուրն աստուծոյ, ցոփ ու սանձարձակ ուրախութիւններով:

ՍԱՏՐԱՊ, Յն.— Նախամահմեդական Պարսկաստանում անասիման լիագորութիւն ունեցող նահանգապետ, սովորաբար անխիղն կեղեքիչ եւ բռնապետ:

ՍԱՐԱԿԻՆՈՍՆԵՐ, Լտ.— Եւրոպացիների կողմից Արարներին տրած անուն, միջին դարերում:

ՍԱՐԱՍՎԱՏԻ, Սս.— Հնդկական դիցաբանութեան մէջ Բրահմայի կին, գետերի աստածուհի, գեղարւեստի պաշտպան:

ՍԱՐԲԱԶ, Պս.— Պարսիկ հետեւակ զինուոր, որ երբեմն էլ ռստիկանի պաշտօնն է վարում:

ՍԱՐԴՈՆԻԿ, Յն.— 1) Զարամօրէն հեգնական. մաղձոտ. քումաւոր. 2) Սարդոնիկ ծիծաղ — հիւանդոտ ծիծաղ՝ մարմնի ցնցումներով:

ՍԱՐԹԵՐ, Մն.— Խ. Միութեան մէջ, Անդրկասպեան շրջանում ապրող մոնղոլական ծագումով ցեղերի ընդհանուր անուն:

ՍԱՐԿՈՅԱԳ, Յն.— 1) Տապանաբար. 2) Միակտոր ֆարից դագաղ:

ՍԱՐՄԱԹԱՏԻՆԵՐ, Յտ. Ա.— Ներկայ Եւրոպական Ռուսաստանի մախնական բնակիչներ, վայրագ եւ պատերազմիկ, որոնք յանախ կովկասեան լեռնաշղթան նեղած են, վրաստանն ու Հայաստանն ասպատակելու: Հայոց Տիգրան Մեծ Թագաւորի եւ Պոմտացի Միհրդատ Եւպատորի բանակներին միացած, իբր վարձկան զօրքեր, մասնակցեցին նրանց պատերազմներին՝ Հռոմէական լեգէոնների դէմ, կապաղովկիայի մէջ: Սարմաթացիները Ք. Յ. երրորդ դարում ջախջախւեցին Գոթական ցեղերից, եւ ապա ձուլւեցին Սլաւոնական մեծ ժողովրդի — Ռուսների հետ:

ՍԱՔԱՐԹՎԵԼՕ, ՎՐ.— Վրացերէն լեզուով՝ վրաստան:

ՍԱՖԻԶՄ, Յտ. Ա.— Կանանց մէջ համասեռական հիւանդոտ հակում (ինչպէս այրերի մէջ՝ արւագիտութիւն), ինն Յունաստանի մեծագոյն բանաստեղծուհի Սափոյի (Է-Ձ դարում, Ք. Ա.) անունով, որը մեղադրուում էր այդ քերութեան մէջ:

ՍԵԱՆՍ, Ֆր.— 1) Կարն ժողով. նիստ. 2) Գիտական փորձին յատկացւած կարն միջոց:

ՍԵՔ, Եգ.— Եգիպտական գլխաւոր — հայր աստւած, որից ծագումն առին բոլոր աստուածներն ու աստուածուհիները: Իր շառաւիղներն էին Գետ՝ երկրի աստւած, եւ Նէիտ՝ երկմփի աստուածուհի, որոնք իրար հետ ամուսնանալով՝ ունեցան երկու տղայ — Սետ եւ Օգիրիս, եւ երկու աղջիկ՝ Իզիս եւ Նեփթիս: Նեփթիս նախապէս Օգիրիսի սիրուհի եղաւ, մինչեւ որ Օգիրիս լքեց իրեն եւ ամուսնացաւ Իզիսի հետ: Սետը նախանձելով Օգիրիսին՝ դաւադրութեամբ սպանեց նրան, եւ մարմինը դազաղի մէջ դնելով՝ Նեղոս գետը նետեց: Իզիս գտաւ դազաղը ծովի մէջ, Սիրիայի մօտ եւ հտ բերեց Եգիպտոս: Սետը ներա ձեռքից յափտակեց Օգիրիսի մարմինը եւ տասնեւչորս կտորի բաժնելով՝ տասնեւչորս տարբեր տեղերում քաղեց: Իզիս գտաւ կտորները, իրար միացրեց, եւ մեծն աստւած՝ Ամոն-Ռա՝ կեանք տուեց Օգիրիսի մարմնին, որ այնուհետեւ նշանակեց անդրգերեզմանային աշխարհի դատաւոր-աստւած: Իզիս ունեցաւ Օգիրիսից մի զաւակ՝ Հորուս, որ եղաւ արեւի աստւած: Եգիպտական դիցաբանութեան երրորդութիւնը կազմեցին Օգիրիս, Իզիս եւ Հորուս: Կային նաեւ ուրիշ աստուածներ եւ աստուածուհիներ՝ Հիւսիսային եւ Հարաւային Եգիպտոսում, իրարից անջատ, ինչպէս՝ Դեմդերայում՝ Հատոր, կով-աստուածու-

յի. Խնում — մարմնացած Խոյի (դոչ) ձեռով. Հերմոպո-
լիսում՝ Թաուր — լուսնի աստած, կապիկի երեւոյթով
մարմնացած, Ֆայում՝ ջրային Սոթիկ աստած, կոկոր-
դիլոսի երեւոյթով մարմնացած. Բէիտ, երկմփի աստա-
ծուհի. Անուրիս՝ շնագայլի երեւոյթով, Թոթ, արագիլի
ձեռով մարմնացած. վերջինը մեռեալների աշխարհում հո-
գիներին կռող, իբր Օգիրիսի օգնական:

ՍԵԶՈՆ, Ֆր.— 1) Տարւոյ որոշ երջան, օրինակ՝ ա-
մառւոյ սեզոն, ձմեռւոյ եւայլն. 2) Որոշ ժամանակամի-
ջոց որեւէ բանի, օրինակ՝ մորածեւութեան, հանոյփի,
համբային ջրերում բժշկութեան, ներկայացումների եւ
այլն:

ՍԵԼԱԻ, Պս.— Հեղեղ:

ՍԵԼԵԿՏԻԱ (կամ Բնական ընտրութեան Տեսութիւն).
մեծանուն անգլիացի բնագէտ Դարվինի տեսութիւն, որի
համաձայն կենդանական եւ բուսական աշխարհում միայն
այն տեսակներն են զարգանում եւ բազմանում, որոնք
կարողանում են յարմարել իրենց շրջապատի պայման-
ներին բնական ընտրութեամբ:

ՍԵԼԵՆԱ, Տե՛ս Դիանա:

ՍԵԿՈԳՐԱՖԻԱ, Լտ. Յն.— Ուռուցիկ տառերով մաս-
ճաւոր տպագրութիւն կոյրերի համար, որոնք մատմերի
ճշափումով կարդում են գրութիւնները:

ՍԵԿՈՒԼԵԱՐԻԶԱՏԻԱ, Լտ.— 1) Կրօնական ազդեցու-
թիւնից ազատում՝ աշխարհական ազդեցութեան ենթար-
կւելու համար. 2) Մտաւոր-իմացական ազատագրութիւն
կրօնական-դաւանական ազդեցութիւնից, գիտութեան եւ
քաղաքակրթութեան հետեւելու նպատակով:

ՍԵԿՎԵՍՏՐ, Լտ.— Ստացւածքի վրայ դատական արգելք, ժամանակաւոր կերպով:

ՍԵԿՏԿՈՐ, Լտ.— 1) Երկրաչափութեան մէջ երջագծի կենտրոնից դէպի երջագիծն երկարող երկու ուղղահիգ գիծերի միջեւ եղած տարածութիւն. 2) Ընդհանուր ամբողջութեան մէջ առանձին մաս. 3) Վարչական կամ կազմակերպական մարմնի գատ ճիւղ, բաժանմունք:

ՍԵԿՏԱՆՏ, Լտ.— Ազանդաւոր:

ՍԵԿՑԻԱ, Լտ.— 1) Վարչական հաստատութեան մէջ որոշ մասնանիւղ. 2) Բաժանմունք. մաս:

ՍԵՄԱԿԱՆ ՅԵՂԵՐ, Յտ. Ա.— Ասորիներ, Արարներ, Հրէաներ, Միջագետքի եւ Լիբանանի մանր ցեղեր:

ՍԵՄԵՍՏՐ, Լտ.— Համալսարաններում եւ ֆալէջներում տարեկան դասընթացի կէտը, Սեպտեմբերից մինչեւ Դեկտեմբեր կամ Յունւարից մինչեւ Յունիսի երջան:

ՍԵՆԱՏ, Լտ.— 1) Պատմական Հռոմում օրէնսդրական եւ վարչական գերագոյն խորհուրդ («ծերակոյտ»); 2) Ներկայիս բազմաթիւ երկրներում օրէնսդրական գերագոյն մարմին:

ՍԵՆԱՏՈՐ, Լտ.— Սենատի անդամ:

ՍԵՆ-ԲԵՐՆԱՐ, Յտ. Ա.— Զվիցերիայում համանուն լեռան մօտ մի կաթուղիկ միաբանութեան ընտիր, խոշոր տեսակի շուներ, որոնք Ալպեան լեռների ճիւղի եւ սառնամանիքների մէջ մոլորած ուղեւորներին գտնելու եւ օգնութիւն հասցնելու համար են մարզւած:

ՍԵՆԵԳԱԼԷԶ, Յտ. Ա.— Արեւմտեան Աֆրիկայի Սենեգալ երջանի զինւորներ, ֆրանսիական բանակում, վայրագ եւ անգութ: Համաշխարհային վերջին պատերազմի ժամանակ աչքի ընկան իրենց խժոժութիւններով. իրենց

սպանած գերմանացիների փրկերն ու անանջները գրպանների մէջ լցրած՝ ծախում էին Փարիզի սրմարաններում, նրբագգաց հայրենասէր Ֆրանսիացիներին:

ՍԵՆՏ-ՋԵՄՍ, Յտ. Ա. — Արքայական պատմական պալատ Անգլիայում:

ՍԵՆՍԱՅԻԱ, Լտ. — 1) Արտասովոր յուզում. 2) Հիացմունքի փոքորիկ:

ՍԵՆՍՈՒԱԼ, Լտ. — Զգայնական:

ՍԵՆՍՈՒԱԼԻԶՄ, Լտ. — Փիլիսոփայական աշխարհայեացք, որի համաձայն անհատի վրայ ազդող տպաւորութիւններ արդիւնքն են իր զգայնականութեան, եւ մըտածողութիւնն ինքնին զգայնականութիւնն է: Սենսուալիզմի հետեւորդների համոզումով անհատի մէջ գոյութիւն ունեցող բոլոր ձգտումները միմիայն մարմնական — զգայնական հիմքն ունեն եւ բնագդարար այդ անհատը ձգտում է նրանց գոհացում տալու, որը իր կենսական պայքարի միակ արդարացումն է:

ՍԵՆՏԻՄԵՆՏԱԼ, Ֆր. — Զգայուն, շուտ յուզող, լալկան:

ՍԵՆՏԻՄԵՆՏԱԼԻԶՄ, Ֆր. — Նախորդ դարում գրական հոսանք, զգայուն յուզումների եւ տպաւորութիւնների շունչով եւ մարդասիրական լայն բայց պարսպ տըրամադրութիւններով, յաճախ լալկանութեան դրուճով:

ՍԵՊԱՐԱՏԻԶՄ, Լտ. — 1) Պետութիւնից անջատելու եւ ինքնավար լինելու ձգտում. 2) Կրօնական կամ այլ հաստատութիւնից բաժնելու եւ որոյն կենցաղ ստեղծելու ձգտում. անջատողականութիւն:

ՍԵՊԱՐԱՏԻՍՏ, Լտ. — Անջատողական:

ՍԵՊԱՐԱՏՈՐ, Լտ. — 1) Յորեմը յարդից զատող մեհենայ. 2) Սերը կաթից զատող գործիք:

ՍԵՊՈՒԿԻ (Սեպպուկու), շպ.— Զինացիներից ընդօրինակւած ճապոնական ինֆնապատժի մի ձեւ — պատույ ամճմասպամուքիւն: Ենթական իր նախնիների եւ ապրող շառաւիղների պատիւը փրկելու համար՝ որոշում էր ինֆնիքեմ սպանել իր գործած մի ծանր յանցանքը քաւելու նպատակով, եւ սովորաբար, իր սիրելիների հետ վերջին անգամ սեղանի նստելուց եւ ապա նրանց հրածեւտ տալուց յետոյ՝ առանճմանում էր մեռնելու համար: Ընդունւած ձեւն այն էր, որ ծունկի էր գալիս մի փոքրիկ անիւի առջեւ, սուր դանակով նեղում էր իր փորը, եւ աղիքի ծայրը գտնելով՝ փաթաթում էր անիւի վրայ, եւ ապա սկսում էր դարձնել այն դանդաղօրէն, մինչեւ որ ամբողջ փորոտիքը անիւի վրայ փաթաթէր, եւ ինքն էլ ուժասպառ՝ մեռներ: Պատիւը պահանջում էր որպէսզի ոչ մէկ միջ, ոչ մէկ հառաչանք չարձակէր այդ ահռելի գործուքեան ընթացքում: Ճապոնական մեծագոյն բարեկրողիչն ու օրէնսդիրը՝ Իէյասուն մօտ երեք հարիւր տարի առաջ արգիլեց այդ վայրագ ինֆնասպամուքիւնը, բարոյապէս անարժէք յայտարարելով այն, սակայն մինչեւ ներկայ օրերն էլ գործ է դրում, քէեւ քիչ անգամ, այն էլ մեղմացած ձեւերով: Ներկայ ճապոնական Միկադոի հօր քաղման օրը ահագին աղմուկ հանեց Ռուս-Ճապոնական պատերազմում մեծ անուն հանած գեներալ Նոգիի ինֆնասպամուքիւնը, որ չուզեց բաժնուել իր միապետից: Նոգին փոխանակ իր աղիքներն անիւի վրայ փաթելու՝ սուրով նեղեց իր փորը ամբողջ երկարութեամբ եւ աղիքները ամբողջովին դուրս քափեց եւ մեռաւ: Իր կիներ յաջորդ սենեակում իր կոկորդը կտրեց: Ինֆնասպամուքեան ճապոնական ձեւը յայտնի է նաեւ Հարակիրի ժողովրդական անւան տակ: — Եթէ հաւատամք մեր պատ-

մագիր Մովսէս Խորենացու առասպելախառն գրոյցներին՝ հին Հայեր եւս ունեցած են Հարակիրին յիշեցնող սովորոյքներ: Այսպէս, Արտաշէս Հայկազեան բազաւորի բարձ գերեզմանի վրայ այնքան իմեմասպանութիւններ տեղի ունեցան, որ արքայազուն Արտաւազդը հօրն ուղղեց կշտամբանքի բառեր.— «Մինչ դու գնացիր եւ ամբողջ աշխարհը բեզ հետ տարար, եւ աւերակների վրայ ի՞նչպէս բազաւորեմ». եւ հօր զայրացած ուրաւկանը նըզովեց անբարիշտ որդուն:

ՍԵՐԵՆԱԳԻ, Խո.— 1) Յայգերգ.— Երեկոյեան երգ կամ մագ, սովորաբար «սրտի հատորին» ուղղւած: 2) Խտալիայում եւ մանաւանդ Սպանիայում սիրուեալ պատուհանի տակ երգւած սէրերգ՝ գիտարի ընկերակցութեամբ:

ՍԵՐՊԱՆՏԻՆ, Ֆր.— Օձի շարժումներն ընդօրինակող հեշտաւէտ պարի մէկ տեսակ:

ՍԷՄ (Ընքըլ-Սէմ).— «Ամերիկայի Քեռի Սէմ».— Միացեալ Նահանգները խորհրդանշող երեւակայական անձնաւորութիւն, որին ներդաւանակում են երկրի անւան սկզբնատառերը՝ Ս. Ս. Ա. (United States of America)— Ս. Ս. Ա. (Uncle Sam of America):

ՍԷՅԻՖՆԵՐ, Հն.— Ժե-բդ դարում Նամաք անունով Հնդկիկ գիտնականի հետեւորդներ Հիւսիսային Հնդկաստանում, որոնք կրօնա-ֆաղափական մի պետութիւն կազմեցին Համայնավարական հիմքերի վրայ: Նրանց հանրապետութիւնը, սակայն, ոչնչացւեց Անգլիացիների կողմից մախորդ դարի սկզբներում:

ՍԷՅՄ, Լի.— 1) Լեհ ազնականութեան եւ հարուստ հողատէրերի ժողով. 2) Մի քանի երկրներում ժողովրդական ներկայացուցիչների ժողով:

ՍԷՆՍԻՄՈՆԻԶՄ, Յտ. Ա.— Ընկերվարական տեսութիւն, Ֆրանսիացի կոմս Կլոդ դը Ռուվրէ Սէն Սիմոնի անունով կոչւած: Ազատական հայեացքների տէր՝ Սէն Սիմոնը (1760-1825) ընկերային պայմանները յեղաշրջելու մտքով իր ուսումնասիրութիւնների եւ դիտողութիւնների վրայ յիմնած նոր ծրագրեր առաջադրեց, որոնք ունեցան հետեւորդներ: Իր տեսութեամբ աշխատանքի արդիւնքն պէտք է վայելեն նրանք միայն, որոնք մասնակից են այդ աշխատանքին: Օրէնսդրութիւնն ու պետութեան ղեկը աշխատաւորութեան ձեռքը պէտք է անցնեն: Քրիստոնէական եկեղեցին բաժին պէտք է ունենայ այդ բարեմորգումների մէջ: Սէնսիմոնիզմը քէեւ իր ժամանակ մտքերի խմորում ստեղծեց, սակայն չկարողացաւ որեւէ գործնական արդիւնք տալ: Նա մնաց պարփակւած եւ անգործնական, նման ուրիշ երազատես (ուտոպիստ) տեսութիւններին:

ՍԻՐԱՐԻՏ, Յտ. Ա.— Սիբարիս քաղաքի բնակիչ, Հարաւային Իտալիայում, կործանւած 510 թւին Ք. Ա.: Սիբարիսի բնակիչները հռչակւած էին իրենց արտասովոր վափկակեցադութեամբ, որ առակի ձեւն առաւ, եւ Սիբարիտ անունը անականի պէս էր գործածուում: Ոչ ոքին զարմանք չէր պատճառում, եթէ Սիբարիսի մէկը վարդի թերթիկներից պատրաստւած անկողնի մէջ քնէր:

ՍԻՐԻԼԼ, Յն.— Հեքամոս Յոյների եւ Հոմէրոսիների մեհեմական գուշակուհի:

ՍԻՒՆՐԱԿԱՆ ՇՐՋԱՆ, Յն.— Արեւի շուրջը իր կատարած թռիչքի մէջ երկրագնդի վերադարձը տարածութեան այն կէտի վրայ, որտեղից անցած է նախապէս, 365 օր, 6 ժամ, 9 րոպէ եւ 8.97 վայրկեան (մէկ տարի) յետոյ:

ՍԻԶԻՖԵԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ, ՅՈՒՆ.— Անօգուտ, պարապ եւ տանջալից աշխատանք: Յոյն դիցաբանութեան մէջ՝ Կորնքացոց քաղաւոր Սիզիֆ իր գործած վայրագութիւնների համար դատապարտւեց դժոխքում մի հսկայ ժայռ բարձր լեռան գլուխը բարձրացնելու տաժամֆոտ աշխատանքին, եւ ամէն անգամ երբ հասնում էր լեռան կատարին՝ ժայռը գլորւում էր դէպի անդունդ, եւ Սիզիֆ ստիպւած էր դարձեալ վեր հանել, եւ այդպէս-յաւիտեան:

ՍԻԼՈՒԵՏ, ՖԻՐ.— Դիմաստւեր. դէմքի կողմից երեւացող կէս մասի նկար, ինչպէս երեւում է սուերի մէջ:

ՍԻԼՎԱՆ, ԼԱՐ.— Հռոմէական անտառների եւ կենդանիների պաշտպան աստուած. պատկերացւում էր մարդկային մարմնով եւ այծի ոտներով:

ՍԻԼՖԵՐ, ՍԻԼՖԻԴՆԵՐ, ՅՈՒՆ.— Միջին դարերում եււոպական ցեղերի աւանդութիւններով՝ օդային բեւաւոր ոգիներ, երազներ ներշնչող, մանուկների եւ ուղեւորների պաշտպան: Երկու սեռի էակներ էին, եւ յայտնւում էին լուսնկայ գիւշերով, օդի մէջ պար բռնած, բերք եւ ու գրաւիչ:

ՍԻԿՈՖԱՆՏ, ՅՈՒՆ.— Մատնիչ. դաւադիր. լրտես:

ՍԻՄԲՈԶ, ՅՈՒՆ.— Իրար չմամող կենդանիների եւ բոյսերի միատեղ կենցաղ, փոխադարձ օգտակարութեամբ. օրինակ՝ կամ պատատուկի բուսի տեսակներ, որոնք ծառերի շուրջն են փաթբւում, նրանցից սնունդ առնում, եւ փոխադարձաբար պաշտպանում նրանց ցուրտից կամ տաքից, ինչպէս նաեւ վնասակար միջատներից. կամ Ափրիկեան կոկորդիլոս, որի ատամների շուրջը հաւաքւող որդերին եւ տգրուկներին ուտում են փոքրիկ քաչուսներ, կոկորդիլոսի բաց բերանի մէջ մտնելով:

ՍԻՄԵՏՐԻԱ, ՅՈՒՆԻՍԿՈՒԼ, — Համաչափութիւն, օրինակ՝ մարմնի համաչափութիւն, երբ բոլոր մասերը զարգացած են ներդաւանակ համեմատութեամբ:

ՍԻՄՈՆԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ, ՅՈՒՆԻՍԿՈՒԼ, — Միջին դարերում կաթոլիկ կղերական պաշտօնների հրապարակային անուրդ:

ՍԻՄՊՏՈՍ, ՅՈՒՆԻՍԿՈՒԼ, — 1) Որեւէ ծածկած իրողութեան արտաքին նշան. 2) Հիւանդութեան արտաքին նշան:

ՍԻՄՎՈԼԻԶՄ, ՅՈՒՆԻՍԿՈՒԼ, — Նախորդ դարում ծնունդ առած գրական-գեղարւեստական ուղղութիւն՝ հոգիքապաշտութիւն: Սիմվոլիզմի հետեւողութեամբ դէմքերն ու երեւոյթները պատկերացում են գեղարւեստական նոր եւ նուրբ գոյներով, եւ փոխանակ իրական գիծերի՝ խորհրդապատկան ձեւերով, ստիպելով որպէսզի ընթերցողը կամ դիտողը իր մտքի նկունդութեամբ քափանցէ արեւստագէտի ստեղծագործութեան խորհուրդի մէջ:

ՍԻՄՎՈԼԻԿԱ, ՅՈՒՆԻՍԿՈՒԼ, — Զգացմունքի կամ գաղափարների խորհրդապատկան արտայայտութիւն:

ՍԻՄՖՈՆԻԱ, ՅՈՒՆԻՍԿՈՒԼ, — Բազմանդամ նւագախմբի կողմից նւագած երաժշտական արտադրութիւն:

ՍԻՆԱԳՈԳ, ՅՈՒՆԻՍԿՈՒԼ, — Հրէայ-Մովսիսականների աղօթատուն. տաճար:

ՍԻՆԴԻԿԱԼԻԶՄ, ՅՈՒՆԻՍԿՈՒԼ, — Գործաւորական արհեստակցական միութիւնների մի հոսանք, որը հաւատում է քէ հնարաւոր է դասակարգային պայքարի կննիռները լուծել խաղաղ միջոցներով, լոկ աշխատաւոր շարքերը իրար մօտ բերելով եւ միջին մանապարհներ գտնելով՝ աշխատաւորութիւնն ու դրամատէր դասակարգը իրար հետ հասեցնելու համար: Սինդիկալիստները աշխատաւորութիւնը հեռու են պահում քաղաքական պայքարից, նկատե-

լով այն մի վտանգաւոր արգելք իրենց հետապնդած նըպատակների իրագործման համար: Հաւատում են միայն գործադուլների միջոցով ճնշում բանեցնելուն:

ՍԻՆՆՈՐ, Սպ.— Սպանիերէն՝ պարոն. Սինեորա՝ տիկին. Սինեորիտա՝ օրիորդ:

ՍԻՆԹԷԶ, ՅՈ.— Տրամաբանական եղանակ՝ պարզ գաղափարներից պարզը գտնելու, փոխանակ անալիզի՝ ուրը բարդ գաղափարները տարրալուծելով՝ գտնում է պարզ գաղափարներ:

ՍԻՆՈՒ, ՅՈ.— Բարձրագոյն հոգեւոր վարչութիւն:

ՍԻՆՆԻՄ, ՅՈ.— Հումանիւ բառ:

ՍԻՆՏՐՈՆԻԶՄ, ՅՈ.— Պատմական տարրեր դէպքերի զուգադիպութիւն միեմնոյն ժամանակ:

ՍԻՆԻԶՄ, ՀՐ.— Սիոնականութիւն (Սիոն բլուրի անունով):— Նախորդ դարի վերջերը կենտրոնական Եւրոպայում սկսած եւ կարն միջոցում ամբողջ աշխարհի Հրէաների մէջ միւղաւորութիւններ նետած Հրէայ ազգային-հայրենասիրական շարժում, որը հետապնդում է աստիճանաբար Հրէայ գաղթականներ փոխադրելու Պաղեստին, ապագայ ազգային պետութեան հիմը դնելով Յորդանանի մօտ: Սիոնականները վերջին քառասուն տարիների ընթացքում մի քանի տասնեակ գաղթավայրեր հիմնեցին իրենց նախահայրերի հայրենիքում: Արաբների եւ իրենց մէջ ծագած հակամարտութիւնը, սակայն, վերջերս կանգնեցրեց Հրէայ նոր գաղթականների հոսանքը դէպի Պաղեստինէ:

ՍԻՍՄՈԳՐԱՖ, ՅՈ.— Երկրաշարժի սկիզբը, տեւողութիւնն ու ցնցումների ուժգնութիւնն արձանագրող ֆիզիկական գործիք:

ՍԻՍՏԵՄ, ՅՈՒՆ.— 1) Կարգ. շարք. ուղղութիւն. 2) Գաղափարների, երեւոյթների, դէպքերի կամ առարկաների կամոնաւոր դասաւորութիւն, որով հնարաւոր է ներանց էութիւնն ու արժէքն ըմբռնել: 3) Մարմնի սիստեմ — կազմածֆի տարրեր մասերի ամբողջութիւն. 4) Արեգակային կամ տարրեր աստեղախմբերի սիստեմ — կենտրոնական մեծ մոլորակ, իր ազդեցութեան ենթակայ ուրիշ աստղի փոքր մոլորակներով. 5) Պետութեան սիստեմ — կառավարական որոշ վարչաձեւը պատկերացնող տրւեալների ամբողջութիւն:

ՍԻՎԱ, ՍՍ.— Բրահմինական Հնդիկ կրօնի մէջ երրորդութիւնը կազմող աստուածներից մէկը — չարութեան եւ անբի մարմնացում:

ՍԻՐԵՆՆԵՐ, ՅՈՒՆ.— Ծովային յաւերժահարսներ՝ Յոյն դիցաբանութեան մէջ, կանացի մարմնով եւ ձկան սլաշով, որոնք անփորձ մաւորդներին դիւրում էին իրենց երգերով, եւ անդունդները տանելով՝ սպանում: Փոխաբերական իմաստով՝ վտանգաւոր գեղուհիներ:

ՍԻԻԶԵՐԵՆ, ՖՐ.— 1) Միջնադարեան Եւրոպայի աւատական շրջանում հարուստ հողատէր (Տե՛ս Ֆէոդալիզմ). 2) Մի պետութիւն կամ միապետ, որն իր պաշտպանութեան տակ է առնում մի տկար փոքր պետութեանը:

ՍԻԻԺԵ, ՖՐ.— Գեղարւեստական կամ երաժշտական ստեղծագործութեան միւթ, բովանդակութիւն:

ՍԼԱԻԱԿԱՆ (Սլաւոնական ցեղեր).— Ռուսներ, Ուկրայինցիներ, Լեհեր, Չեխեր, Սերբեր, Մոնտենեգրոցիներ (Չերնագորիացիներ), Բուլգարներ, Ռուսիններ, Ռուսիներ, եւ այլն:

ՍԼՈԳԱՆ, ԱՄ.— Յանկերգ. նշանաբան. մարտակոչ:

ՍԽԵՄԱ, ՅՈՒՆ.— Յատակագիծ. արտաքին երեսոյք մի բանի, մի գաղափարի, որի վրայ պիտի կառուցուի համապատասխան էութեամբ ամբողջութիւնը:

ՍԽԵՄԱՏԻՉՄ, ՅՈՒՆ.— Մտածելակերպ, որը հիմնւած է որոշ, ձեւաւորւած գաղափարների վրայ:

ՍԽՈՂԱՍՏԻԿԱ, ՅՈՒՆ.— Միջին դարերում ծագումն առած փիլիսոփայական դպրոց, որի նպատակն էր հաշտեցնել զիստութիւնը աստուածաբանութեան հետ, մանաւանդ կաթոլիկութիւնն ու պապականութիւնը զիտական եիմերի վրայ հաստատւած ձեւացնել: Դատարկաբանութիւններից զատ ոչ մէկ ուրիշ արժանիք չունեցաւ, եւ ծաղրելի եղաւ նոյն իսկ ժամանակակիցների կողմից: Սխոլաստիկ անձը հոմանիշ է իմաստակի, անհիմն տւեալներով նոռումբանողի:

ՍԿԱՊՅԻ, ՌԵՆ.— Ռուս աղանդաւորներ, որոնք յանգամ եւն համարում «Աղամայ մեղքը» գործել, եւ այդ պատճառով ամուսնաճալուց յետոյ հազիւ մի քանի տարի «մեղքը» գործելով՝ անդամահատում են այր եւ կնոջ մարմնի ծննդական մասերը, սեռային զգացումը սպանելու համար: Նախայեղափոխական շրջանում խիստ հալածանքի ենթարկւեցին կառավարութեան կողմից, եւ մեծ քով Ռուսմանիա գաղթեցին: Այդ աղանդը շատ հին ծագում ունի, եւ ենթադրում է քէ Մաքէոս առաքեալի կողմից հիմնւած է:

ՍԿԵՊ (ՍԲԷԿ), ԱՆ.— 1) Գործադուլը խանգարող: 2) Իր պատկանած դասակարգին դաւաճանող:

ՍԿԵՊՏԻԿ, ՅՈՒՆ.— Թերահաւատ. միայն տեսածին հատատացող. ամեն բանի վրայ կասկածով նայող, քանի որ անհերքելի փաստեր չունի ձեռնում:

ՍԿԵՊՏԻՑԻԶՄ, ՅՈՒՆ.— Փիլիսոփայական մտածելակերպ, քէ գոյութիւն չունի մի նշմարտութիւն, որն անհերքելի կերպով հիմնաւոր լինի:

ՍԿԻԻԹԱՅԻՆԵՐ, ՅՈՒՆ. Ա.— Ներկայ Սիբիրի Արեւմտեան մասում եւ Եւրոպական Ռուսաստանի Արեւելեան եւ Հիւսիսային շրջաններում ապրող նախնի կիսավայրենի, քափառական եւ վայրագ ցեղեր, որոնք վերջը ձուլւեցին մի նոր ժողովրդի — Սարմաթացիների մէջ: Սկիւքացիները մի քանի անգամ նեղեցին Կովկասեան լեռները եւ ասպատակեցին Վրաստանն ու Հայաստանը:

ՍԿՈԼԻՈԶԻՍ, ՅՈՒՆ.— Ողնաւորի հիւանդութիւն, երբ ծնունդ է, աղեղնաձեւ երեւոյթ առնելով:

ՍԿՈՏԼԱՆԴ ԵՄԲԵՐ, ԱՆ.— Լոնդոնի ռադիկալական բաժանմունք, հռչակած իր գաղտնի ռադիկալական «ամենատես» պաշտօնէութեամբ:

ՍԿՈՏՈՎՈՒ, ՌԱ.— Անասնապահ:

ՍԿՈՒՊԶԻՆԱ, ՍԵ.— Սերբիայի (Իւգո-Սլովակիայի) ներկայացուցչական պալատ:

ՍՆՈՐ, ԱՆ.— Սնամէջ, անարժէք անձ, որն աշխատում է կարելու մէկը ձեւանալ:

ՍՈԴՈՄԱԿԱՆ, ՅՈՒՆ. Ա.— Արագէտ. Տե՛ս Գոմոր:

ՍՈԼԱՐԻՈԻՄ, ԼՈՒ.— Բացօդեայ բուժարան, արեւի ճառագայթներով հիւանդներին դարմանելու համար:

ՍՈԼԻԴԱՐԻԶՄ, ԼՈՒ.— Հաստատուն վիճակ. համեմատելութիւն. միութիւն. գաղափարական գործակցութիւն:

ՍՈԼԻՏԵՐ, ՖԻ.— 1) Ստամբուլի որդ. երբեմն մինչեւ քսան ռաֆ երկարութեամբ, որը մարդու եւ կենդանիների մէջ է առաջանում: Դիւրութեամբ կարելի է ազատել նրանից յատուկ դեղերով:

ՍՈԿՈԼ (Սլաւական լեզուներով՝ բազէ)։— Մարմնամարզական միութիւններ թոհեմիայում եւ Սերբիայում, հայրենասիրական մր-նոյորտի մէջ դաստիարակող :

ՍՈՄԵՆԻ.— Վրացերէն՝ Հայ :

ՍՈՄԽԵՌԻ.— Վրացերէն՝ Հայաստան :

ՍՈՄՆԱՄԲՈՒԼԻԶՄ, Լտ.— Լուսնոտութիւն. հոգեկան հիւանդութեան մէկ տեսակ, երբ ենթական քնած վիճակում պտտում է, խօսում, տանիքների վրայ ելնում, մանաւնդ լուսնկայ գիշերները :

ՍՈՆԱՏ (Սոնատա), Իտ.— Երաժշտական ստեղծագործութիւն, երեք կամ չորս տարրեր կտորներից կազմած, սակայն ներքին որոշ ներդաշնակութեամբ : Սոնատի մէջ մտնում են՝ մէկ allegro (*շարժ*), *մէկ* adagio (*ծանր*) կամ andante (*միջակ*), *մէկ* finale (*վերջանալ*), եւ երբեմն *մէկ* menuet (*սյարերդ*) կամ scherzo (*թէթևանալ*) :

ՍՈՊՐԱՆՕ, Իտ.— Երգեցողութեան մէջ՝ կանացի ամենաբարձր ձայն :

ՍՈՎԵՏ, Ռս.— 1) Ռուսերէն՝ խորհուրդ. խորհրդակցելու տեղ. խորհրդարան. 2) խորհրդակցական վարչութիւն. խորհրդային պաշտօնէութիւն :— խորհրդային Միութեան մէջ Սովետ, Սովետական անուններն ընդհանրացումն են պաշտօնական բնոյթ կրող բոլոր վարչական մարմինների եւ հաստատութիւնների, առանց աստիճանների կամ դասաւորութեան խտրութեան : Այսպէս՝ գիւղի սովետ — որոշ գիւղի բնակիչների խորհուրդ. գիւղացիական սովետ — մի քանի գիւղերի, կամ ամբողջ գաւառի, նահանգի, անջատ հանրապետութեան եւ կամ Միութեան բոլոր բաղկացուցիչ մասերի համագիւղացիական խորհուրդ :

ՍՏԱՆԴԱՐԴ, Ան.— 1) Հիմնաչափ. փորձաչափ. օրինական չափ երկարութեան, ծանրութեան եւ այլն. 2) Դրօշակ:

ՍՏԱՆԻՅԱ, Ռս.— Կազակների գիւղ. աւան:

ՍՏԱՆՍ, Իտ.— Բամաստեղծութիւն 3-12 տողից, ազատ չափով գրւած, իւրաքանչիւր տողը ամբողջացած մի գաղափար պարունակող:

ՍՏԱՏՈՒՏ, Լտ.— Հիմնական օրէնք. կանոն:

ՍՏԱՅԻՈՂԱՐ, Լտ.— Կայուն. մնայուն. հաստատուն:

ՍՏԵՆՈՆԵՐՈՄԻԱ, Յն.— Բազմագոյն տպագրութիւն:

ՍՏԵՏՈՍԿՈՊ, Յն.— Բժշկական ճայնական գործիք՝ հիւանդի սրտի բաբախումն ու քոփերի վիճակը հասկանալու համար:

ՍՏԵՐԻԼԻԶՄԱՅԻԱ, Ֆր.— 1) Քիմիաբանութեան մէջ վնասակար կամ քունաւոր միւրերն անվնաս դարձնելու ձեւ. 2) Ներֆինիացում. կենդանիների կամ մարդկանց ծննդական կարողութեան ոչնչացում: Ամերիկեան մի քանի մահաճգմերում գոյութիւն ունի օրէնք, որը քոյլատրում է այլասերւած ռնրագործների ներֆինիացում, օրինակ՝ փոքրահասակների բռնաբարութեան, արագիտութեան եւ սեռային անբնական հակումների համար:

ՍՏԻԳՄԱՏ, Յն.— 1) Հին ազգերի մէջ գոյութիւն ունեցող սովորութիւն՝ ստրուկների մարմնը տաք երկաթով դրոշմելու, իբր նշան նրանց ստրկութեան. 2) Ռուս բռնապետ ցարերի օրով՝ Սիբիր աքսորող տաժմակիր աշխատանքի դատապարտւած կալանաւորների մակտը շիկացրած K տառով դադելու սովորոյթ, որը նշանակում էր «կատորժմիկ»— տաժմակիր. 3) Ստիգմատի յատուկ ձեւ, տատույով (Տե՛ս Տատույ), իբր ստրկութեան նշան՝ գործադրուեց տասնեակ հազարաւոր հայ կի-

ների եւ ազգիկների վրայ Արարների եւ Ափրիկայի Բե-
ղուիներն կողմից, քրահայ բնակչութեան տեղահա-
նութեան եւ ոչնչացման արիւնոտ օրերում՝ մեծ պատե-
րագմի ընթացում եւ իզմիրի ջարդից յետոյ, Վեմալա-
կան բանակների կողմից:

ՍՏԻԼԵՏ, Իտ.— Խալական դաշոյն:

ՍՏԻԼԻՍ, Յն.— Ոնաբան. ոնագէտ.— ընտիր, մը-
շակած ռնով գրող հեղինակ:

ՍՏԻՆԵԱ, Յն.— 1) Տարր.— Հին Յոյների համոզու-
մով նւրական աշխարհը կազմող մախնական տարրեր —
ջուր, հող, օդ եւ կրակ. 2) Բնութեան անգիտակից ոյ-
ժերի ամբողջութիւն. 3) Անհատի ընդհանուր շրջապատ:

ՍՏԻՄՈՒԼ, Լտ.— Ներքին դիդապատմառ:

ՍՏԻՔՍ, Յն.— Անդրգերեզմանային աշխարհի սահ-
մանի վրայ մի գետ, Յոյն դիցաբանութեան մէջ, որի ե-
զերքի մօտ մաւալար Քարոն սպասում էր նորեկ մեռել-
ների ուրականներին, նրանց իր մաւակով միւս աշխարհը
փոխադրելու: Նոյնը՝ Աֆերոն:

ՍՏՕԻԿ, Յն.— Զեմոն յոյն փիլիսոփայի (ծնւած 490-
ին Ք. Ա.) հետեւող, որը սովորեցնում էր քէ կեանքի
գերագոյն նպատակն է աշխատանք եւ առաքինութիւն.
սէր եւ գոհաբերութիւն ընկերոջ համար. տոկունութիւն՝
վարձառութեան օրերում. պաղարիւնութիւն՝ տառապան-
քի մէջ. փշով գոհացում եւ խուսափում կենսական խա-
բուսիկ վայելիքներից: Զեմոնը իր աշակերտներին դասա-
ւանդում էր մի սիւնազարդ գաւիթի մէջ — (յունարէն՝
ստօյնա), եւ այդ պատճառով իր ուսուցմունքը Ստօիկ-
եան կոչւեց:

ՍՏՕԻՑԻԶՄ, Յն.— Ստօիկութիւն. ստօիկեան կեն-
ցող, ստօիկեան աշխարհայեացքի հետեւողութիւն:

ՍՈՒԲԻԵԿՏ, Լտ.— 1) Անձ. անհատ. 2) Գործօն ոյժը յայտնաբերող. ներգործական անհատականութիւն, հակառակ օբիեկտիվի (օբժեկտիվ), որը կրաւորական, առարկայական ենթակայութիւնն է. 3) Խօսակցութեան կամ գրականութեան մէջ՝ անարգական ածական մէկ անձի, որի անունն արժանի չեն գտնում տալու, գրեթէ միան հայկական ձեւերին.— «յայտնի արարածը», «մի ինչ որ ոչնչութիւն» եւ այլն:

ՍՈՒԲԻԵԿՏԻՎԻԶՄ, Լտ.— 1) Անհատականութիւն. իրերի եւ երեւոյթների քննութեան եղանակ՝ անհատական դիտողութեան եւ տպաւորութիւնների հիման վրայ. 2) Ճաշակի, ըմբռնումների եւ գործելակերպի ինքնուրոյնութիւն որոշ անհատի մէջ. 3) Փիլիսոփայական մտածելակերպ, որի համաձայն ընդհանուր մեմարտութիւնները պէտք է ներդաշնակեն անհատի անձնական տեսակէտներին՝ տւեալ հարցի շուրջ:

ՍՈՒԲՈՐԴԻԴԻԱՅԻԱ, Լտ.— Հնագանդութիւն պաշտօնի մէջ մեծաւորին կամ հրամանատարին. ենթակայութիւն:

ՍՈՒԲՍԻԴԻԱ, Լտ.— Նիւթական օժանդակութիւն:

ՍՈՒԴՐԱ, Հն.— Բրահմինական Հնդիկների ամենից ստոր կաստան (դասակարգը), ծայրայեղ քուտ, արհամարհած եւ մեւած:

ՍՈՒԻԹ՝ՀԱՐԹ, Ան.— Սիրահար. սիրուի:

ՍՈՒՄԵՐԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒ, Յտ. Ա.— 4,000 տարի Բ. Ա. Միջագետքում գործածուող լեզու, որը մինչեւ տասներորդ դարը, Բ. Ա. տիրող լեզուն եղաւ: Վերջերս, Զապունա անունով մի քաղաքի աւերակներից հնայտոյզները դուրս հանեցին ագիւսների վրայ վեցլեզուով մի մեծարժէք բառարան՝ Հին-Սեմական, Սումերական, Միքանական, Հիտիտների, Եգիպտացիների եւ Քադդիացիների

(Բարեկունի) լեզուներով: Աշխարհի հնագոյն գործն է իր տեսակին մէջ:

ՍՈՒՎԵՐՆԵՆՏԵՏ, Ֆր.— 1) Գերիշխանութիւն.— պետութեան գլուխը կանգնած անձի կամ բուն կառավարութեան բացառիկ իշխանական իրաւունքներ. 2) Վաստակ պետութեան վրայ տիրող ուրիշ պետութեան կամ միապետի ունեցած գերիշխանական լիազօրութիւն. 3) Մի կառավարութեան անկախ գործունէութիւն իր սահմանների մէջ:

ՍՈՒՏՆԵՆՈՐ, Ֆր.— վատահամբաւ մի կնոջ կամ անաւականոցի հովանաւոր, դրամական վարձատրութեան փոխարէն:

ՍՈՒՏՏԻ, Սս.— Հնդկաստանում Քալի աստուածուհու պաշտամունքի անունով մեռած ամուսնու դիակի հետ ողջ կնոջ այրում:

ՍՈՒՖՖԻԶՄ, Աբ.— Հնդկաստանի Մանվեդականների մէջ ծագումն առած կրօնական աղանդ, որի հետեւորդները հաւատում են թէ տիեզերական բոլոր էութիւնները մէկ աղբիւրից ծագած են, թէ մարդը աստուածութեան մէկ մասնիկն է, եւ իր երկրաւոր գոյութիւնից յետոյ դարձեալ պիտի վերադառնայ նախնական աղբիւրին — ձուլւելու աստուածութեան մէջ:

ՍՈՒՖԼԵՆՈՐ, Ֆր.— Ներկայացման ընթացքում դերասաններին իրենց դերերը յիշեցնող անձ — յուշարար:

ՍՈՒՖՐԱՃԻՍՏ, Ֆր.— կանանց իրաւահաւասարութեան համար պայքարող կին:

ՍՊԱԶՄԱ, Յն.— Մկանային կծկում մարմնի մէջ, ցնցումներով:

ՍՈՓԵՍՏՈՒԹԻՒՆ, Յն.— Պատմական Յունաստանում կէդծ-տրամաբանական մի եղանակ, երեւոյթներն ու

դէպքերը ներկայացնելու դրական կամ բացասական իմաստով, մայած վայրկեանի պահանջին: Բառախաղութիւնները, մախադասութիւնների մարպիկ, խորամանկ եւ մանաւծապատ դասաւորութիւնը սոփեստական արեստի միջոցներ էին: Ներկայիս սոփեստ ասելով հասկացում է մի անձ, որն իր անձնական շահի անունով պատրաստ է փաստերը խեղաթիւրելու, ամեն գումաւորումների դիմելով եւ կեղծելով:

ՍՊԱՐՏԱ, Յո. Ա.— Հին Յունաստանի Լակոնիա գաւառում հռչակաւոր քաղաք, հիմնւած մօտ 1000 տարի Բ. Ա.: Սպարտացիները անանի եղած էին իրենց պետական եւ ընթացիկ կենցաղի մէջ պարգուքեամբ, զսպւած, խստաքարոյ բնոյթով եւ քաջարիութեամբ: Սպարտական ապրելակերպ — պարգ, զսպւած կեանք: Սպարտական քաջութիւն — ինքնամոռաց, անձնէր քաջութիւն: Սպարտական խօսակցութիւն — կարն, սեղմւած քառերով միտքն արտայայտելու ձեւ, յայտնի Լակոնական ոն անունով (Լակոնիա գաւառի անունով): Օրինակ՝ Փիլիպոս Մակեդոնացու սպառնալիքին, որ Սպարտան անձնատուր լինէր իրեն, երէ ոչ ինքը գէնքի ոյծով պիտի գրաւէր քաղաքը եւ հիմնայատակ կործանէր՝ սպարտական ծերակոյտը պատասխանեց մէկ քառ — «Երէ» — (Երէ կարողանա գրաւել):

ՍՊԱՐՏԱԿՈՒՍ, Յո. Ա.— Հին աշխարհի ամենից անւանի յեղափոխականն ու ստրուկների ազատագրական շարժման առաջնորդ: Մնունդով Թրակեացի (Յունաստան), երիտասարդ տարիքի մէջ մի խումբ ըմբոստների գլուխն անցաւ, Հռոմէական ասպատակ լեզէոնականների դէմ կուրելու, որոնք աւերում էին իր ծննդավայրը եւ խժոժութիւններ գործում անպաշտպան բնակչութեան վը-

բայ: Սպարտակոս կարողացաւ մի առ ժամանակ յաջող
ընդհարումներ ունենալ Հռոմէացիների դէմ, մինչեւ որ
ծուղակի մէջ ընկնելով՝ բռնւեց եւ գերութեան ծախւեց:
Կապուա (Խտալիա) տարւելով՝ իբր հուժկու եւ քաջա-
ռուղջ երիտասարդ՝ սուսերամարտիկների (Տե'ս Գլադիա-
տոր) դպրոցը դրկւեց, ուր մարզւեց կրկէսային կուի հա-
մար: Զգալով որ իր վախճանն ուրիշ բան չէր, քան խոզ-
խոզել խուժանի ժամանցի համար՝ ուրիշ տասնեակ հա-
զարաւոր իրեն վիճակակից սուսերամարտիկների մօտն՝
յաջողեցաւ իր շուրջը հաւաքելու եօթամասուն սուսերա-
մարտիկներ, եւ դպրոց-բանտից փախչելով՝ ապաստանեց
Վեզուվ հրաբուխի ծերպերում: Իր փախուստի լուրը տա-
րածւեց ամբողջ Խտալիայում, եւ տասնեակ հազարաւոր
ամեն կարգի եւ ամեն ազգերի ու ցեղերի ստրուկներ՝
սկսեցին խոյս տալ իրենց տէրերի մօտից եւ հաւաքման
Սպարտակոսի շուրջ: Կապուայից իր դէմ դրկւած մի
գործաւա զինաքափ անելով՝ ետ մամբեց: Այնուհետեւ
Կոդիուսի հրամանատարութեամբ Հռոմէական մէկ ուրիշ
գործաւա, 3000 զինուորներից՝ ջախջախեց: Կարն միջո-
ցում Սպարտակոսի հրամանի տակ յայտնւեց աւելի քան
100.000 ստրուկների մի բազմութիւն՝ տգէտ, շարած,
անօրի, անկարգապահ եւ իրար լեզու չհասկացող: Գեր-
մարդկային ջանքերով լեզւոնների վերածեց այդ բազ-
մութիւնը, կողոպտած քաղաքներից զէնք եւ ուտելիք
հայր-այրելով նրանց: Քաղաքները իրար ետեւից սկսեցին
ընկնել նրա զորհին առջեւ եւ ամբողջ հարաւային Խտա-
լիան ապստամբ ստրուկներին ենթարկւեց: Սպարտակոս
սակայն շատ լաւ էր հասկանում իր դրութիւնը. նա զի-
տէր, որ խելագարութիւն էր յուսալ քէ հնարաւոր էր
շարունակել պայքարը աշխարհի մեծագոյն զինուորական

սկստութեան դէմ: Նա փորձեց համոզելու իր բանակի հը-
րամանատարներին՝ նեղֆելու իտալիան ամբողջ երկարու-
թեամբ եւ Ալպեան լեռներն անցնելով՝ ցրելու գերիմե-
րին, իրենց ծննդավայրները: Սակայն քեթեւ յաղթա-
նակներից եւ կողոպուտներից յղբացած գերիները մեր-
ժեցին նրա առաջարկը, պահանջելով ուղղակի Հռոմի վը-
րայ արեաւել: Սպարտակուս ընկնւած սրտով մնաց վե-
գուլի մօտ, սակայն մերժեց Հռոմի վրայ արեաւելու
պահանջը, այդ տկար եւ մասամբ միայն զինւած խաժա-
մուծով: Գրեթէ երկու տարի (72-71) կարողացաւ
Հռոմէական վիթխարի ոյժերը իրար ետեւից ջախջախել,
մինչեւ որ իր դէմ զրկեց մեծամուն գորավար Մ. Լի-
ցինիոս Կրասսոս: Սպարտակուս պաշարւելով՝ ապաս-
տանեց Ռեգիում կոչւած փոքրիկ քերակղզու վրայ, եւ
տեսնելով որ իր անկումն անխուսափելի էր՝ յուսահատ
գրոհով նեղֆեց Հռոմէական շարքերն եւ լեռները մտնե-
լով՝ դիմեց արեւելք: Իր ծրագիրն էր Բրինդիզիում հաս-
նել, Անդրիատիֆի իտալական մաւահանգիստը, գրաւել
այնտեղ խարսխած մաւերը եւ անցնել դիմացի եգեբֆները,
Բալկանները մտնելու եւ այնտեղ իր ոյժերը ցրելու հա-
մար: Բրինդիզիում չհասած՝ լուր առաւ քէ հռչակաւոր
գորավար Լուկուլլոս՝ Հայոց Տիգրան Մեծ Թագաւորի
դէմ յաղթական արեաւից վերադարձած՝ իր Լեգէոններով
այդ մաւահանգիստն ելած էր: Սպարտակուս մահանջեց,
եւ իրեն հետապնդող Կրասսոսից պաշարւելով՝ Սերվիլի
մօտ՝ յուսահատ մակատամարտի մէջ սպանեց եւ իր բա-
նակը ամբողջովին ոչնչացւեց, 71-ին, Ք. Ա.:— Սպար-
տակուսի անունը պատմութեան մէջ մնում է իբր մօլորա-
կան խորհրդանիշը բոլոր ազատատենչ տարրերի համար:
Իտալիան իր եօթը միլիոն բնակչութեամբ ահաւոր տան-

ջարանն եղած էր քսան միլիոն ստրուկների համար, եւ Սպարտակեան յեղափոխութիւնը Հռոմի վայրագ բռնապետութեան դէմ մի բողոքի ցոյց եղաւ, թէ եւ անյաջող եւ աղետալի, հարիւր հազարաւոր ըմբոստ գերիների համար, որոնք երկրի մէջ, մէկ ծայրից միւսը, անխնայ կոտորեցին: Անհատապէս բարձր նկարագրի տէր, զինուորական հագւադէպ կարողութիւններով եւ անհունապէս նւիրած իր հետապնդած ազատագրական շարժման՝ Սպարտակոս միշտ կենդանի պիտի մնայ ազգերի յիշողութեան մէջ, հոգ չէ թէ վաճառող մամուլն ու թերեւ ձեռքի պատմաբանները ջանան մրոտելու նրա դէմքը, գող եւ աւագակ նրան ներկայացնելով:— Սպարտակոսի անունով կոչուում էր մեր օրերի Գերման Համայնավարների մի մասը, որոնք ներկայիս ձուլւած են Գերման Համայնավարական կուսակցութեան մէջ:

ՍՊԱՐՏԱՅԻՆՆԵՐ, Յտ. Ա.— Պատմական Յունաստանում Սպարտա հանրապետութեան քաղաքացիներ, յայտնի եղած իրենց խստակեաց, պարզ եւ քաջարի նկարագրով:

ՍՊԵԿՈՒԼԵԱՆՏ, Լտ.— 1) Առետրական շահաբեր գործառնութիւններով զբաղող անձ. 2) Ապրանքների եւ արժեքդրերի առուծախով զբաղող, որի շահը հիմնւած է նրանց գիների վերելքի եւ անկման վրայ. 3) Արգիլւած առետուրով զբաղող:

ՍՊԵԿՏՐ, Լտ.— 1) Երեւոյթ. տեսողական ձեւ, կերպարանք. 2) Ճառագայթ. 3) Արեգակային մառագայթների գումաւոր պատկերացում, լոյսի տարրալուծմամբ:

ՍՊԵՏԿՐՈՍԿՈՊ, Լտ.— Ճառագայթալոյծ: Ֆիզիկական գործիք լոյսի մառագայթները տարրալուծելու հա-

մար:— Արեւի լոյսն եօքը գոյներից բաղկացած է, որոնք միանալով կազմում են այն լոյսը, որով շրջապատւած ենք: Արեւի ճառագայթները տարրալուծւում են ծիածա-ծանի մէջ, ներկայացնելով այն գոյները, որոնք արձակ-ւած են արեւից իր ճառագայթների միջոցով: Սպեկտ-րոսկոպի օգնութեամբ հնարաւոր եղած է մանրագննին տարրալուծելու արեւի եւ ուրիշ մոլորակների ճառ-գայթները, երեւան համելով նրանց զանգւածը կազմող ալիւայլ համալիս կամ գազային նիւթերի գոյութիւնը՝ իրենց համեմատական չափով: Լոյսի տարրալուծման այդ եղանակը կոչւում է սպեկտրալ անալիզ — ճառ-գայթային տարրալուծում:

ՍՊԵՐՄԱՏՈԶՕԻԻ, Յն.— Կենդանական սերմի մէջ կենսաւանակ մասնիկ, բեղմնաւորութիւն առաջացնող:

ՍՊԵՅԻՖԻԿ, Լտ.— Յատուկ. ինքնայատուկ. առանձ-նայատուկ. մասնակի, օրինակ՝ քոֆախտի սպեցիֆիկ միկրոք. սպեցիֆիկ տաֆութիւն եւ այլն:

ՍՊԻՏԱԿ ԳԵՐՈՒԹԻՒՆ.— Տե՛ս Պրաստիտուցիա:

ՍՊԻՐԻՏԻԶՄ, Լտ.— Հոգեհարցութիւն. հոգեխօսու-թիւն.— փորձնական գիտութիւն, որի համաձայն իբր քէ հնարաւոր է յարաբերութիւն հաստատել մեռած անձերի հոգիների հետ, տեսնել նրանց մարմնացած կամ եքերա-յին երեւոյթով, խօսել նրանց հետ, հարցումներ տալ եւ պատասխաններ ստանալ: Այդ բանի համար անհրաժեշտ է երրորդ անձի (մեդիումի) միջնորդութիւնը, որոնց հետ մեռածների ուրականները հաճոյքով հաղորդակ-ցութեան մէջ են մտնում, անդրգրեզմանային գոյու-թեան նորութիւնները յայտնելով:— Չնայած Սպիրիտիզմի շուրջ գրւած հազարաւոր գրքերին՝ գիտականօրէն ճշտը-ւած ոչինչ չկայ նրա մէջ:

ՍՊԻՐԻՏՈՒԱԼԻԶՄ, Լտ.— Հոգեպաշտութիւն.— փիլիսոփայական մտածելակերպ, որի համաձայն բնութեան մէջ նիւթական առարկաներն ու երեւոյթները միայն պարզ միջոցներն են հոգեկան արտայայտութիւնների համար: Նիւթական աշխարհը հոգեկան աշխարհի արտաքին պատկերացումն է միայն:

ՍՊՈԼԻԱՅԻԱ, Լտ.— 1) Ուրիշի ստացածքի յափշտակութիւն. 2) Գրական բանագոյութիւն:

ՍՊՈՐԱ, Յն.— Բուսական բջիջներ, որոնք առաջացնում են բոյսերի յատուկ տեսակներ, որոնք ոչ ծաղիկ ունեն եւ ոչ սերմ, օրինակ՝ սունկ:

ՍՊՈՐԱԴԻԿ, Յն.— Ուրոյն. անջատ:

ՍՊՈՐՏ, Ան.— Ժամանցի եւ առողջապահական խաղերի տեսակներ, ինչպէս՝ մարմնամարզ, ըմբիշամարտ, կռիւամարտ, գնդակախաղ, ձիաբաւ, լողալու մրցում, վազելու եւ ցատկելու խաղեր եւ այլն:

ՍՏԱՐԻԼԻԶՄՅԻԱ, Լտ.— 1) Կայունութիւն. հաստատուն դրութիւն. 2) Բնական վիճակից շեղւած մի բան կրկին բնական վիճակի դարձնելու գործողութիւն:

ՍՏԱԴԻԱ, Յն.— 1) Որեւէ երեւոյթի զարգացման շրջանի մէջ՝ գատ միջոց, աստիճան, փուլ. 2) Հին Յունական հեռաւորութեան չափ,— 125 ֆայլ:

ՍՏԱԴԻՈՒՄ, Յն. Լտ.— Կրկեսային կամ մարմնամարզական խաղերին յատկացւած վայր, շէնք:

ՍՏԱԺ, Ֆր.— Որեւէ նպատակի համար կատարւած նախապատրաստական աշխատանքի համար պէտք եղած ժամանակամիջոց:

ՍՏԱԼԱԿՏԻԿ, Յն.— Ստորերկրեայ բնական անձաւներ, յաճախ վիթխարի մեծութիւններով, բիւրեղային օտարոտի շերտաւորումներով: Նրբեմն հարիւրաւոր ոտք

խորութեամբ՝ այդ անձաններն ունենում են ստորերկրեայ լինել, կոյր ձուկերի եւ գորտերի տեսակներով, հետեւանմա՛յն այն բանի, որ լոյսը յաւիտենապէս անմատչելի եղած է իրենց:

ՍՏՐԿՈՒԹԻՒՆ (Գերութիւն, մորտութիւն).— Անցեալ.— Գրեթէ բոլոր հին ազգերը պատերազմական գերիներին ենթարկում էին սուրկական վիճակին, աւելի օգտակար նկատելով բռնի աշխատանքով շահագործել նըրանց, քան կոտորել: Թափառական ցեղերը ժամանակաւորապէս օգտուելով գերիների աշխատանքով՝ տեղափոխութեան ժամանակ ոչնչացնում էին նրանց: Մեր, հիւանդ եւ սկար կազմ ունեցող գերիներին կոտորելը սովորական երեւոյթ էր մալսնական ցեղերի մէջ: Հրէաստան.— Հրէաները օտար եւ հրէայ գերիներ պահելու սովորոյթ ունէին: Իր պարտքը չվճառող Հրէան պարտատէրին անհատապէս գերի էր դառնում, բայց այդ վիճակից ազատ էին մնում իր ընտանիքի միւս անդամները: Որեւէ գումարի համար պարտատէրին գերի եղած Հրէան եօթը տարուց յետոյ ազատ էր արձակում: Սուրկութեան քրջանում տէրը կարող էր ծեծել նրան, բայց սպանելու իրաւում չուներ: Օտարածին գերին, սակայն, իր կեանքով ենթակայ էր իր Հրէայ տիրոջ կամայականութեան: Եգիպտոս.— Հին Եգիպտոսում գերիների դրութիւնը վատթարագոյն երեւոյթ ուներ: Մանր աշխատանքների համար գործածուելով՝ անխնայ կոտորւում էին չնչին պատճառներով: Բուրգերի շինութեան համար գործ էին ածւում հարիւր հազարաւոր գերիներ, որոնց տառապանքը սոսկալի էր: Յունաստան.— Հին Յունական հանրապետութիւններից Սպարտան մասնաւորաբար հռչակւած էր գերիների անտանելի դրութեամբ: Սպարտական Հե-

լուր (գերին) ամեն կերպ ենթակայ էր իր տիրոջ փա-
հաճոյքին, որը կարող էր նրան սպանել, առանց որեւէ
պատասխանատւութեան: Թեսալիայի գերիները (Պենես-
տաներ) մասամբ պաշտպանւած էին օրէնսդրական մի
շարք կարգերով: Յոյն բանաստեղծների եւ փիլիսոփա-
ների մէկ մասը հաշտ աչքով էին նայում գերութեան
վրայ. Արիստոտելէս կարծում էր որ մարդկանց մէկ մա-
սը բնութեան կողմից դատապարտւած էր ստոր վիճակին
եւ գերութիւնից աւելի լաւ բախտին արժանի չէր: Պլա-
տոնը դէմ էր, որպէսզի Յոյները ստրկութեան մատնւէին,
բայց հակառակ չէր որպէսզի «բարբարոսները» (օտար-
ները) Յոյներին գերի դառնային: Ստոյիկեան փիլիսո-
փայութեան հետեւորդները հակառակ էին ստրկութեան,
ընդունելով, թէ մէկ անհատը իրաւունք չունի իշխելու
ուրիշ անհատի կամքի կամ կեանքի վրայ: Ընդհանուր
առումով հին Յունաստանի բոլոր ականաւոր դէմքերը
սպահանջում էին աւելի մեղմ, մարդասէր վերաբերում
գերիների հետ, եւ նրանց ազդեցութեամբ հետգհետէ մը-
շակւեցին օրէնքներ, որոնք զգալիօրէն թերեւացրին գե-
րիների դրութիւնն ամբողջ Յունաստանում: Ստրկութիւ-
նը ինքնաբերաբար անհետացաւ, փոխարինւելով նոր դը-
րութեամբ — ձորտութեամբ: Հելլոտ, Պենեստա եւ Բիւ-
զանդիոնի (յետագային՝ Կ. Պոլիս) Բիքիմիացի կոչւող
գերիների սերունդները՝ փոխանակ բռնի աշխատանքի
մկւելու՝ իրաւունք ստացան կապալով հողեր վարձելու
եւ մշակելու, սովորաբար բերքի երկու երրորդը կամ ե-
րեք քառորդը տիրոջ եւ մնացածը մշակողին յանձնւելու
պայմանով: Ստրկութիւնը յարատեւեց Բիւզանդիոնի
կայսերական շրջանում, մի շարք կայսրների հրովար-
տակներով օրինականացւելով: Քրիստոնէութիւնը մուտք

գարծելով Յոյների մէջ՝ նշանաբանն ընտրեց «կայսրինը կայսեր տուր, եւ Աստծունը՝ Աստծուն», եւ երբեք չփորձեց վերացնելու այդ չարիքը, գոհանալով «եղբայրական» վերաբերումի քարոզչութեամբ ստրուկների հետ: Յունական Ոսկեդարի շրջանում (Ե-րդ եւ Դ-րդ դարում, Ք. Ա.) արգիւած էր գերիների վաճառքը երկրից դուրս, ինչպէս նաեւ օրէնքի դէմ էր որպէսզի մէկ գերին իր ընտանիքից անջատուէր: Միայն Ատտիկայի նահանգը իր 130,000 բնակչութեան դէմ 400,000 գերիներ ունէր, իսկ Յունական միւս շրջանները երեք անգամ աւելի: Եւ տարօրինակ է որ քրիստոնեայ Յոյն կայսրներից ռմանք փոխանակ հին դրութիւնը մեղմացնելու՝ աւելի վայրագ վիճակ ստեղծեցին նշանած երկրներից Յունաստան քաղաքատեղական գերիների համար: Հոռոմ.— Հոռոմէական օրէնքով ամեն մարդ ազատ էր ծնունդ, սակայն պատերազմական գերին եմքակայ էր ստրկութեան ծախսելու: Ալեքսանդրական պատերազմների հետեւանալով նշանած երկրներից միլիոնաւոր երկսեռ անձեր ծախսում էին հրապարակով: Հոռոմէացիները Յունաստանը ընկնելով՝ Լարիւր հազարաւոր անձեր գերութեան ծախսեցին: Հայաստան եւս շարունակ տուժում էր Հոռոմէական լեզէոնների արշաւանքների ժամանակ եւ հայ գերիներով հեղեղեց մարդոջ Խալիւսան, Ք. Ա. առաջին դարից սկսած: Յունական Նախքոս նահանգի նշանմամբ, կայսրութեան առաջին շրջանում՝ 150,000 բնակիչներ գերութեան ծախսեցին, Էմիլիոս Պավլուսի հրամանով: Ավլա Սեփստայի նախատարտից յետոյ 90,000 Տելոններ եւ 60,000 Կիւրքեր (նախնի Գերման ցեղեր) ծախսեցին: Յուլիոս Կեսարը 63,000 Գոլեր (նախնի Ֆրանսիացիներ) անուրդով ծախեց: Հոռոմէական պետութեան մէջ, Խալիւս-

յում՝ Ալեքսանդր Սեվերոսի օրով (208—235 Ք. Յ.) ամեն մէկ ազատ բնակչի դէմ երեք օտարածին ստրուկներ կային, իսկ Կլավդիոսի հրամանով կատարւած վիճակագրութեամբ 20,832,000 ստրուկներ: Գերիների մեծ ապստամբութիւններ եղան, առաջին անգամ Սիցիլիայում, 133-ին Ք. Ա. Իվնուսի ղեկավարութեամբ, որը շատ դժւարութեամբ ճնշւեց: Երկրորդ ապստամբութիւնը Թրիփոյի եւ Արեւմտայի ղեկավարութեամբ, եւ նոյն միջոցին Սպարտակոսի (Տե՛ս Սպարտակոս) ապստամբութիւնը, որը ճնշւեց Սերվիլի պատերազմով:— Հայաստան.— Նախնի Հայերը ստրուկներ պահելու սովորութիւն չունէին, բայց գիւղացիութիւնը ապրում էր մորտական կենցաղ. նախարարական սիստեմը ուրիշ բան չէր, քան աւատկանութիւն (Տե՛ս Ֆէոդալիզմ): Դժբախտաբար որոշ տեղեր չունին հայ մորտական դրութիւնը պարզ ձեւով ներկայացնելու համար: Հայ աշխարհակալ միապետները նւաճւած երկրներից պատերազմական գերիներ բերելով Հայաստան՝ ցրում էին երկրի զանազան մասերում: Տիգրան Մեծ երկու անգամ հրէական մեծ բազմութիւններ բերեց Վան, Տարսն (Մուս) եւ Տիգրանակերտ: Վերջինը — մայրաքաղաքը՝ կառուցեց յոյն գերի վարպետներով եւ գործաւորներով:— Ընդհանուր վիճակ.— Գերիները գատում էին իրենց յատկանիւճների եւ կարողութիւնների համեմատ եւ յարմար գործերի մէջ դրւում: Գեղանի կիները ծախւում էին հարմար լինելու համար եւ կամ անառականոցներում իրենց մարմնի վաճառքով զբաղւելու, իրենց տէրերի օգտին: Նաւերի վերայ՝ քիւլարները շղթայւած էին նստած տեղը. տան պահապանը նոյնպէս շղթայւում էր դրան մօտ: Հոռմէացիները ծեր եւ գործին անկարող ստրուկներին կամ սպա-

նում էին, կամ տանում Տիրքեր գետի մի փոքրիկ ամա-
յի կղզի, սովամահ լինելու համար: Առետրակամ գոր-
ծերի մէջ աշխատող գերիները ստանում էին փոքրիկ ա-
խատավարձ *peculium*, որը խնայելով՝ կարող էր փրկա-
գին լինել, գերութիւնից ազատագրելու համար: Օգոս-
տոս հեթանոս կայսրը մի շարք օրէնքներով աւելի մար-
դասէր յայտնեց, քան չորս հինգ դար յետոյ քրիստոնե-
այ կայսրները: Կոստանդին կայսրը արտօնեց ազատ
ծնողներին իրենց զաւակները ծախելու: Յուստինիանոս
կայսրը իր հռչակաւոր սահմանադրութեամբ (529 թ. Յ.)
նւիրագործեց ստրկութիւնը: Թէ Հռոմում եւ թէ Միջ-
նադարեան Եւրոպայի գանազան մասերում գերիները կա-
րող էին ազատագրել, եթէ որոշ փրկագին վճարէին ի-
րենց տէրերին: Փրկագինի չափը տէրը պէտք է որոշէր:
Քրիստոնէութեան քաջանում կենտրոնական Եւրոպայում
սովորութիւն եղաւ եկեղեցիներում գանձանակ պտտցնե-
լու՝ գերիների փրկագինի անունով, որը սակայն խղճալի
միջոց էր, համատարած մի չարիքն արմատախիլ անելու
համար: Միջին դարերում ընդհանուր Եւրոպան հորտա-
կան դրութիւն որդեգրեց. հողագուրկ գիւղացիութիւնը
կապալով մշակում էր ազնւականութեան եւ հարուստ
կալածատէրերի հողերը, կիսաֆաղց ֆարժ տալով իր գո-
յութիւնը: Քաղաքներում ապաստանած արհեստաւոր դա-
սակարգի վիճակը նոյնպէս արգահատելի էր: Ճորտա-
կան սիստեմը լայն կերպով օրինականացւած էր մասեւ
Թիւրքական բռնապետութեան քաջանում. հողագուրկ Հայ
գիւղացիութիւնը գործում էր Քիւրտ եւ Թիւրք բէկերի
եւ աղաների համար, ամեն կերպ ենթակայ նրանց կա-
մայականութեան: Գարեգին Նպիսկոպոս Սրւնձատեանցի
վկայութեամբ մինչեւ 1830-1840 քաղաքները ոյժի մէջ

էր մնում Թիւրքական Հայաստանի շատ տեղերում մի անարգ սովորոյթ, որով ամեն հայ աղջկայ կուսուրեան իրաւունքը պատկանում էր հողատէր Թիւրք կամ Քիւրդ աղային. հարսանիքի նախօրեակին հարսը պիտի յանձնէր նրան եւ «երջանիկ» փեսան յաջորդ օրը միայն կարող էր իր ամուսնական իրաւունքների մէջ մտնել: Այդ ձեւը ծանօթ էր նաեւ Նւրոպական աւատականութեան օրերում, «Jus primae noctis» — առաջին գիշերւայ իրաւունքը անունով: Ռուսական կայսրութեան մէջ, ազնւական եւ կալւածատէր (Պամեշիկ) դասակարգը նոյն իրաւունքով լայնօրէն օգտուում էր սանձարձակ լքբութեամբ: Ֆրանսիական Մեծ Յեղափոխութիւնը հռչակեց մարդ անհատի ազատութիւնը. նորտական դրութիւնը վերջ գտաւ. ամբողջ Նւրոպայում գիւղացիութիւնն ազատագրւելով. գէր անւանապէս՝ հողագործի, ծայրայեղ բռնաւ եւ չաւոր բազմութիւնների մի համայնատարած տեսարան պարզեց: «Ազատ» մարդիկ, որոնք ոչինչ չունէին այդ ազատութիւնը վայելելու: — Ռուսական լայնածաւալ տափաստանների վրայ սփռւած բազմամիլիոն գիւղացիներին եւ Նւրոպայի նորտերի ազատագրութիւնից յետոյ տակաւին տասնեակ տարիներ մի արգահատելի վիճակ ունեցաւ, մինչեւ որ 1861 թ. Փետրվար 19-ի կայսերական հրովարտակով Ալեքսանդր Բ-ի կողմից ազատագրեց, եւ 21,625,609 նորտեր գէր անւանապէս «ազատ» հռչակեցին: — Նեգրերի Գերութիւն. — Ամերիկայի գիւտը մէկ կողմից Նւրոպայի աւելցուկ բնակչութիւնների համար նոր եւ հարուստ գաղթավայրներ հաստատելու պատեհութիւն ստեղծեց, սակայն միւս կողմից ահաւոր պատուհաս եղաւ երկու մեծ ցեղերի համար. Ամերիկեան կարմրամորթները ամենից զազանային անգործեամբ տա-

նեակ միլիոններով կոտորւեցին աշխարհակալ սպիտակամորթներէց, եւ միլիոնաւոր սեւամորթներ — նեգրեր՝ իրենց ծննդավայրից յափեսակուելով՝ Նոր Աշխարհը քափւեցին, ընչաքանց Եւրոպացիներին զոհ դառնալու համար։ Նեգրերի որսորդութեան շրջանը համդիսացաւ Աֆրիկայի արեւմտեան եզերքը, վօլտա գետից մինչեւ Նիգեր գետի բերանը։— Նեգրերի գերութեան առաջին ռաիվիրան եղաւ Պարտուգալացի Ամբամ Գոնսալվէս, իւստան Հենրի Ծովագնացի սպաներից մէկը։ 1442-ին մի փոքրիկ նաւատորմիւով Աֆրիկայի արեւմտեան եզերքներում հետախուզումներ կատարած ժամանակ՝ Գոնսալվէս մի քանի Մավրեր բռնեց եւ իր հետ տարաւ։ Իւստանը հրամայեց նրան ետ տանել գերիներին եւ ազատ արձակել։ Գոնսալվէս այդ Մավրերն իրենց ծննդավայրը տարաւ, բայց փոխանակ ազատ արձակելու, տասը Նեգրերի փոխանակեց, միաժամանակ բաւականաչափ ոսկի աւագ ստանալով։ Նեգրերին Սպանիա տարաւ եւ լաւ գնով ծախեց։ Իր ընկերներն ոգեւորւեցին, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ արկածախրընդիրներ, որոնք նաեւ պատրաստուելով՝ սկսեցին արշաւանքներ գործել Աֆրիկայի անպատշաճ եզերքներէ վրայ եւ բռնելով Սպանիա եւ Պարտուգալիա տանել ու ծախել։ Ստեղծուեց կանոնաւոր գերիվաճառութիւն։ Աֆրիկայի եզերքներում բերդեր եւ կայաններ հաստատուեցին, ուր համախմբուեցին «ապրանքը» եւ այնուհետեւ արտահանուեց։ Կոլումբոսը Հայտնի համդիպելով՝ իր նաւերի վրայ ունեցած կարիքեան սեւամորթ գերիները ամասուններէ հետ փոխանակեց։ Նոր Աշխարհում Սպանիացիները սկսեցին կարմրամորթ հնդիկներին որսալ, ստրկական նպատակներով։ Կոլումբոս 1494-ին 500 կարմրամորթ գերիներին ազատ արձակեց, որոնք նախապէս

սահմանած էին Սպանիա դրկելու համար: Հայտնի մահանգապետ Նիկոլա դէ Օվանդօ 1502-ին Սպանիայից ֆրիստոնեայ նեգրեր բերեց, համեքում աշխատեցնելու: 1510-ին Ֆերդինանդ քաղաւորը հրամայեց Նեգրերի խումբեր տանել Հայտնի, համեքի համար: Կարոլոս քաղաւորը արտօնութիւն տւեց տարեկան 4000 Նեգրեր տանելու Հայտնի, Կիւրա եւ Պորտո-Ռիկո: Առաջին Անգլիացին էր Սըր Ջան Հաւկինս, բարեպաշտ ֆրիստոնեայ որը 1620-ին Գվինեայից Հոլանդական մէկ նաւով Նեգրերի մի խումբ բերեց Հիւսիսային Ամերիկա, եւ Ջէյմստաունի մէջ ծախեց վիրջինիա մահանգի ծխախոտի ազարակատրերին մախապէս աղօթելով: Այդ առեւտուրը շարունակեց սաստկացող քափով: 1790-ին վիրջինիա մահանգն արդէն 200,000 սեւամորք գերիներ ունէր: Գերեվաճառութեան ամենամեծ ընկերութիւնն եղաւ Աֆրիկեան ընկերութիւն կոչւածը, որը 1680-ից մինչեւ 1700 քաղաւորը 140,000 Նեգրեր բերեց Ամերիկա. ուրիշ ընկերութիւնները նոյն շրջանում 160,000 Նեգրեր: Անգլիական Զամայկա կղզում 1700-ից մինչեւ 1786 քաղաւորը 610,000 Նեգրեր բերեցին: Անգլիական Ամերիկեան գաղութները հաւաքաբար 1680-1786 քաղաւորը 2,130,000 գերիներով հարստացան: 192 Անգլիական նաւեր զբաղւած էին Աֆրիկայից Ամերիկա ստրուկներ փոխադրելով: Աֆրիկայում 1791-ին գոյութիւն ունէին եւրոպացիների գերիներ որսալու 40 կայաններ, որոնց մէջ Անգլիական՝ 14 կայան, նոյն քաղաւորը 38,000 գերի արտահանող, 3 Ֆրանսիական կայան՝ 20,000 գերիներով, 15 Հոլանդական՝ 4000 գերիներով, 4 Պորտուգալական՝ 10,000 գերիներով, 4 Դանիական՝ 2000 գերիներով, գումար՝ 74,000 գերիներ, մէկ տարւայ մէջ: Ֆրանսիական

Անն Դոմինգոյում 1791-ին կային 480.000 սեւամորթ ստրուկներ, 30.000 սպիտակամորթների դիմաց: Կիւբայում 1843-ին 436.000 սեւ գերիներ, 1867-ին 605.461: Միացեալ Նահանգներում 1800-ին 839.041 Նեգր գերիներ կային, 1860-ին 3.953,760: Գերեվաճառութեան մէջ շահաբաժիններ ունէին անգլիական միապետներ եւ բազմաթիւ լօրդեր: Գերեվաճառութեան դէմ ժողովուրդների խիղճը սակայն ընդլզումի ենթարկեց: Մեծ Եղափոխութիւնից յետոյ, 1794-ի Փետրվար 4-ին Ֆրանսիան ուձընչացրեց ստրկութիւնն իր գաղութներում: Այդ քաւկանից շատ առաջ գերութեան դէմ զօրաւոր շարժում արդէն սկսած էր Մ. Նահանգների մի քանի շրջաններում: Քվակէր աղանդաւորները Պենսիլվանիայում յատուկ մարմին ստեղծեցին 1696-ին, գերութեան դէմ կուելու: 1754-ին ընդհանուր կոչ ուղղեցին ժողովրդին նոյն իմաստով, իսկ 1776-ին եկեղեցուց արտաքսել սկսեցին գերիներ պահող իրենց անդամներին: Անգիայի Քվակէրներ եւս շարժեցին 1783-ին, գերութեան դէմ սկսած պայքարին մասնակցելով: Լորդ Մանսփիլդ դրանից առաջ, արդէն մտքերի վրայ ազդեցութիւն ձգած էր Սոմերսետս անունով մէկ նեգրի աղմկարար դատաւարութեամբ, 1772-ի Յունիս 22-ին: Սոմերսետ իր տիրոջ կողմից Անգլիա բերւած էր իբր գերի, բայց դատաւորը՝ Մանսփիլդ՝ ազատ արձակեց նրան, յայտարարելով որ մէկ գերին Անգլիոյ հողի վրայ ոտք դնելով՝ ազատ է դառնում: Անգլիայում 1787-ին յատուկ ընկերութիւն հիմնեց գերութեան դէմ պայքարելու: Շարժման գլուխն անցան ակաւաւոր քաղաքական դէմքեր՝ Թ. Կլարկսոն, Գրէյնվիլլ Շարպ, մեծանուն վիրքերֆորս, Զ. Մակօլէյ եւ ուրիշներ: 1808-ի Մարտ 1-ի օրէնքով Անգլիան արգիւեց գերե-

վաճառութիւնը իր գաղութներում, իսկ 1833-ի Օգոստոս 28-ի օրէնքով ազատ արձակեցին բոլոր գերիները: Նըրանց տէրերին կառավարութիւնը վնարեց 20,000,000 ամզլիական ոսկի. «վնասների» համար:— Միացեալ Նահանգներում գերութեան դէմ զօրաւոր շարժում սկսեց երկրի առաջադէմ տարրերի կողմից: Շարժման մեծ ռաւ-վիրաների մէջ էին Բենեժամէն Լուիզի (1789-1839), Վ. Լլոյդ Գարրիսոն (1805-1879), Էլիա Լօվլոյ (1802-1837), Զան Բրաուն, այդ դատի համար կախաղանի վրայ մահատակւած 1859-ին: Ակամաւոր մտաւորականներ, բանաստեղծներ, վիպագիրներ բողոքի ձայն բարձրացրին Սեւերի ազատագրութեան համար: Տիկին Հերրիէտ Բիչը Սոսու իր գողտրիկ «Քեռի Թոմասի Տնակը» վէպով փոքրիկ ստեղծեց հասարակութեան լայն խաւերում: Արբահամ Լինքոլնի նախագահ ընտրելը պատերազմի ազդանշանն եղաւ: Հարաւային Նահանգները, որոնք Նեգրերի գերութեան որջեր էին՝ գէնֆի դիմեցին, հին դրութիւնը պաշտպանելու համար: Քաղաքային արիւնահեղ պատերազմը վերջացաւ Ապրիլ 9-ին 1865 թ. Ապպոմատոսի յաղթանակով, Հիւսիսային Նահանգների կողմից, սակայն օրինաւորապէս գերութիւնը վերջացած էր յայտարարւած դրանից առաջ. Կոնգրէսի որոշումով:— Գերիների վաճառքը քաղաքային պատերազմից առաջ, 1808-ին արդէն արգիլւած էր Մ. Նահանգներում, բայց գերիները մնացին գերի. իրենց տէրերի ձեռքում, մինչեւ 1865-ը: Եւրոպական պետութիւններից Պորտուգալիան արգիլեց վաճառքը 1815-ին, Սպանիան 1817-ին, Բրազիլ՝ 1830-ին: 1842-ից ծովային պետութիւնները յատուկ մաստորմիդներ սկսեցին պահել Աֆրիկայի եգերֆներում, ծովահէնների հալածելու համար: Գերեվաճառութիւնը

գաղտնի շարունակւեց մինչեւ անցեալ դարի սկիզբները: Գերիներով բարձրած նաւերը եթէ բռնւէին՝ գերիները ազատ էին արձակուում, բայց նաւերը ընկղմուում էին, իրենց պաշտօնեաների հետ: Գերիներով բարձրած նաւերը յաճախ ծովն էին քափում իրենց «ապրանքը» հետապընդման դէպքում, յանցանքի հետքերը անհետացնելու համար:— Գերութիւնից ազատագրւած նեղրերը, սակայն, մի բացառիկ երջանկութեան չտիրացան: Թաւառ, տգէտ, ապրուստի եւ օքեւանի տարրական միջոցներից զուրկ, նրանք մնացին դարձեալ գերի, տնտեսական պայքարի մէջ՝ ողորմելի վարձկանների դերում:— Գերութիւնը շարունակուում է մինչեւ այժմ, աշխարհի այլեւայլ մասերում: Բելժիքական Կոնգոյում Լէոպոլդ Բ. Թագաւորի կամքով նա օրէնքի մէջ մնաց մինչեւ 1894-95-ը: Ռուսները Կոնտրոնական Ասիան գրաւելով, 1882-ին Բուխարայում եւ Խիվայում ազատագրեցին 40,000 գերիներին: Ներկայիս հաւուում են զանազան երկրներում մօտ 4-5 միլիոն գերիներ — Արաբիայի Հեջասում, Պորտուգալական Անգոլայում, Մոզամբիքում եւ Հաբեշստանում (եթովպիա): Այդ վերջին երկրում հաւուում են երկու միլիոնից աւելի գերիներ, թէեւ այդ երկրի «քաղաւորների քաղաւորի» կառավարութիւնը ժընկվի Ազգերի Լիգայի հակազեքական դաճնագրութիւնը ստորագրած է: Մեր ազնիւ ցեղի մէջ եւս ունենում ենք երբեմն զարտուղած տիպեր... այսպէս, Հաբեշստանի Հայերի մէջ կան մի քանի հարներ եւ գերիներ պահող երջանիկներ: Նրանցից մէկը, իր հարնից երեք զաւակների տէր՝ մէկ օր էլ որոշելով հայ աղջկայ հետ ամուսնանալ՝ ազատ է արձակում իր քլամորթ սիրուհուն, հինգ ոսկի տալով իրեն, իսկ զաւակներին ծախում, մէկի համար ստանալով երկու

ոչխար, միւսի համար մէկ հորթ, իսկ երրորդի համար մի իւու բուռակ: Եւ այնուհետեւ, խաչով-տէրտէրով՝ ֆրիստոնէական ծէսով ամուսնանում հայ օրիորդի հետ: -- Գերութեան ատրուեանի վրայ անփոխարինելի կոբուստներ տւեց մեր ժողովուրդը՝ էնվէր-Թալէադական տեղահանութեան եւ Քէմալական հօրդաների աւերների հետեւանալով: Հայ գերիներ, մանաւանդ կիւն սերունդից, տասնեակ հազարներով ֆուցիկն հարեմներում եւ անառականցներում փտելու համար, ֆաղափակիրք ազգերի աչքին առջեւ:

ՍՏՈՐՏԻՆԳ, Շվ.— Նորվեգիայի մէջ պարլամենտ,— ժողովրդական ներկայացուցիչների ժողով, որը ներկայացնում է վերին եւ Ստորին պալատներ: Ստորին պալատում օրինագիծեր են առաջարկում, քննում եւ վերին պալատին ներկայացնում. վերջինը հաստատում է կամ մերժում:

ՍՏՈՒԴԻՕ, Լտ.— 1) Նկարչի, արձանագործի կամ արեստագէտի աշխատանոց. 2) Շարժապատկերի աշխատանոց:

ՍՏՐԱՏԵԳԻԱ, Յն.— Ռազմագիտութեան նիւղ, որը կայանում է բանակի տարրեր մասերի յարմար դասաւորման մէջ, սկսելիք գործողութիւնը վարելու համար:

ՍՅԵՆԱՐԻՍ, Լտ.— Շարժապատկերի համար հեղինակութիւն գրող:

ՍՅԵՆԱՐԻՕ, Լտ.— Շարժապատկերի համար գրած հեղինակութիւն:

ՍՅԵՆԱՐԻՈՒՍ, Լտ.— Թատրոնական բեմի նկարիչ-գարդարող:

ՍՅԻԼԼԱ ԵՒ ԽԱՐԻԲԴԱ, Յն.— Զբային վտանգաւոր յորձանք Սիցիլիայի նեղուցի մէջ, իտալիայում: Նաւերը

յանախ ենթակայ եմ կամ յորձանքի մէջ խորտակելու եւ կամ Սցիլլա անունով ժայռին զարկելու եւ փերելու վտանգին. այդտեղից ծագումն առաւ ասացածքը Սցիլլա եւ Խարիքդա — «երկու կողմն էլ կործանում» իմաստով:

ՍՕՅԻԱԼԱԿԱՆ, Լտ.— 1) Ընկերային, հանրային, հասարակական, հանրութեան վերաբերեալ. 2) Ընկերվարական (Սոցիալիստական). 3) Սոցիալական գիտութիւններ — մարդկային ընկերութեան մէջ գոյութիւն ունեցող փոխ-յարաբերութիւնները, նրանց հետեւողական զարգացման փուլերն ու ազդեցութիւնները հասարակագիտական, տնտեսական եւ քաղաքական տեսակէտով ուսումնասիրող գիտութիւններ:

ՍՕՅԻԱԼԻԶՄ, Լտ.— Ընկերվարութիւն.— տնտեսական—քաղաքական գիտութիւն, որը քննելով տիրող իրաւակարգի ծագման, զարգացման եւ նրա ստեղծած չարիքների պատճառները՝ ձգտում է տապալելու այդ իրաւակարգը, ստեղծելու համար կենցաղի արդար եւ տանի պայմաններ աշխատաւոր զանգւածների համար, վերացնելու դասակարգային շերտաւորումները եւ հաւաքական աշխատանքով ստացւած արդիւնքը բաժնելու բուն աշխատող տարրերին: Ճնշողի եւ ճնշւածի, հարուստի եւ ընչազուրկի միջեւ տիրող փոխ-յարաբերութիւնները դաւեր առաջ զբաղեցրած են այլեւայլ ցեղերի խորհող մըտքերին: Նրանցից հարիւրաւորները արտայայտւած են օրինականացած անարդարութիւնների դէմ իրենց հասկացած եղանակով, եւ միջոցներ առաջադրած են ճնշւած եւ կեղծեւած զանգւածների տառապանքը մեղմացնելու համար: Նախաքրիստոնէական շրջանի յոյն փիլիսոփաների կամ միջնադարեան «մարդասէր» կոչւած մտաւորական-

ների տեսութիւնները դասակարգային անարդարութիւն-
ների դէմ, նիւտ է, չկարողացան գոյութիւն ունեցող
պայմանների վերացման արմատական լուծումը գտնել,
սակայն նրանք մեծ չափով պատճառ եղան մտքերի խմո-
րում ստեղծելու եւ աստիճանաբար պատրաստելու զան-
գւածները ապագայ նւաճումների համար: Ուտոպիստ
(երագատես) մանչցւած մի շարք գրողներ, ինչպէս Թա-
մըս Մօր, Էտիէն Կաբէ, Շառլ ֆուրիէ, Սէն-Սիմօն, Ռա-
բերտ Օուէն, Բելլամի եւ ուրիշներ այլեւայլ գրական
գործերով անկարող եղան որեւէ դրական յեղաշրջում ըս-
տեղծելու մարդկային հասարակութեան մէջ: Բայց անու-
րանալի է իրենց ազդեցութիւնը իրենց ժամանակակիցնե-
րի մտքերի վրայ:— Սօցիալիզմը գիտական հիմքերի վրայ
դրեց Կառլ Մարքսի եւ Ֆրիդրիխ Էնգելսի շնորհիւ, ո-
րոնք ներկայ ընկերավարական հոսանքների մեծագոյն ու-
սուցիչներն են մասնաւոր (Տե'ս Մարքսիզմ, Կոմունիզմ):
Մարքսեան ընկերավարութիւնը ձեւաւորւած համայնավա-
րութեան հիմնաքարն է ժամանակակից համայնավարա-
կան զանգւածների համար, որի գործնական իրականա-
ցումը ներկայիս տեղի է ունենում Խ. Միութեան սահ-
մաններում: Այդ երկրի մէջ տիրող պետական վարչաձե-
ւը կառուցւած է համայնավարական սկզբունքների վրայ:
Սօցիալիզմը, սակայն, յաճախ ունի իր հատուածային բա-
ժանումները, որոնք ընդունւած են այլեւայլ երկրներում
տարբեր գումաւորումներ, նոյն իսկ այդ անւան տակ հաս-
կացւում է բացարձակ սպասարկութիւն դրամատիքական
դասակարգին, ի վնաս այն տարրերի, որոնց շահերի
պաշտպանութեան անունով նրանք հրապարակ իջած են:

ՍՕՑԻԱԼ-ԴԵՄՈԿՐԱՏԻԱ, Լտ. Յն.— Քաղաքական
կուսակցութիւն, հիմնւած Գերմանիայում 1864 թւին:

ՍՕՑԻԱԼ-ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐ.— Քաղաքական կուսակցութիւն, հրապարակ իջած գլխաւորաբար գիւղացիութեան շահերի պաշտպանութեան անունով: Վտիտ եւ անկենդան հոսանք լինելով՝ չկարողացաւ արմատներ նետել նոյն իսկ հոգագործական լայն զանգւածներ ունեցող երկրներում: Զեյսօ-Սլովակիայից գատ ամեն երկրում գրեթէ գոյութիւնից դադարած է:

ՍՕՑԻՈԼՈԳԻԱ, Լտ. Յն.— Սօցիալական հարցերն ուսումնասիրող գիտութիւն:

ՍՖԵՐԱ, ր.— 1) Որեւէ գումդի արտաքին մակերեւոյթ. 2) Երկրի կամ մի մոլորակի արտաքին մակերեւոյթ. 3) Մի մոլորակի երջանաճեւ ուղղութիւն. 4) Անհատի գործնէութեան երջան. 5) Որեւէ երջան, օրինակ դիւանագիտական, գիտական եւ այլն:

ՍՖԻՆՔՍ, Եգ. Յն.— Եգիպտոսի մէջ բազմաթիւ քաղէն արձաններ, առիւծի մարմնով, կնոջ կրծքով եւ գլխով, որոնց մէջ ամենից մեծն է Գիզէի մօտ անապատի մէջ հսկայ Սֆինքսը: Սֆինքսն արեւի խորհրդանիշ էր հին Եգիպտացիների համար: Յոյները Սֆինքս անւան տակ հասկանում էին մի օտարոտի միւսադ, առիւծի գլխով, շան մարմնով, կնոջ կրծքով եւ արծիւի քեւերով: Ճամբորդներին կանգնեցնում էր, հանելուկներ առաջարկում եւ յարմար պատասխան չտալին՝ լափում: Այսպէս՝ էդիպ քաջաւորին հարցրեց.— «Այդ ի՞նչ կենդանի է, որ առաւօտը չորս ոտով է քալում, կէսօրին երկուսով, իսկ իրիկունը երեքով»: Էդիպ պատասխանեց.— «Մարդը, որը մանկութեան օրերում չորս ոտով է սողում, երբ մեծանում է, երկու ոտքերով է երջում, եւ ծերութեան ժամանակ՝ փայտով է ման գալիս»:

Վ

ՎԱԳԱՐՈՆ, Լտ.— Թափառաւորիկ:

ՎԱԳՈՆՆՏԿԱ, Ֆր.— Ապրանքատար փոքր կառք:

ՎԱԼՀԱԼԼԱ, Շվ.— Սկանդինաւական ցեղերի գերագոյն աստուած Օդինի պալատ, անդրգերեզմանային աւիտարիում, ուր հիւրասիրում էին առաքինի մարդկանց եւ մեռած հերոսների հոգիները գարեջրով եւ կաթնով:

ՎԱԼԻ, Թֆ.— Թիւրքիայում — մահանգապետ:

ՎԱԼԻՍԱ, Իտ.— 1) Թղթադրամի եւ արծաթի օրւայ արժէքը ոսկիով. 2) Մուրհակով տրւած գումար. 3) Դըրամ:

ՎԱԼԿԻՐԻ, Շվ.— Սկանդինաւական ցեղերի (Շվեդացի, Նորվեգացի, Ֆինլանդացի), դիցաբանութեան մէջ գեղամի յաւերժահարսներ, որոնք ծառայում էին հերոսներին անդրգերեզմանային աւիտարիում:

ՎԱԼՊՈՒՐԳԵԱՆ ԳԻՇԵՐ, Գր.— Մայիս մէկի գիշեր Գերմանական աւանդութեամբ, երբ չար ոգիներն ու վրեւիկները հաւաքւում են Բրոկկեն լեռան վրայ խնջոյք սարքելու եւ պարելու, մեծ սատանայի — Մեֆիստոփելիսի շուրջը:

ՎԱԼՍ, Ֆր.— Պարի մէկ տեսակ, երբ պարող զոյգը դառնում է ինքն իր շուրջը:

ՎԱԿԵ, Տե'ս Բաբոս:

ՎԱԿԵԱՆԱԼԻԱ, Յմ.— 'ի պատիւ Վակիսի (Բաբոսի) սարքւած հանդէսներ հին Յունաստանում, գինարբուով եւ ազատ վայելքներով:

ՎԱԿԵԱՆՈՒՀԻ, ՅՈՒՆ.— 1) Վակյի մեհեանի քամուհի, մետաղաք անառակուհի. 2) Վաւառու կին:

ՎԱՄՊԻՐ, ԼՍ.— Հարաւային Ամերիկայում չղջիկի մէկ տեսակ, որը քնած մարդու կամ կենդանու վրայ բառելով, քամում է նրա արիւնը, մէկ կողմից քեւերով իր գսիին հովհարելով, քունը հանելի դարձնելու համար: Փոխարեքական իմաստով՝ վամպիր մականունով այն կիներին են կոչում, որոնք նիւթապէս կործանում են իրենց ամուսիններին կամ սիրահարներին, կամ նրանց քուռութեան պատճառ են դառնում սիրոյ մէջ դաւաճանութեամբ եւ անառակութեամբ:

ՎԱՆ, Հոլլանդացիների մէջ՝ անւան առջեւը դրող մակդիր, որը մատնանում է անձի ազնւական ծագումը, — ազաւաղում Գերմանական «Փօն» մակդիրի, նոյն իմաստով:

ՎԱՆԴԱԼ, ՅՍ. Ա.— Գերմանական վայրագ ցեղերի ընդհանուր անուն, որոնք Իտալիան հեղեղեցին հինգերորդ դարում, եւ ջարդից ու կողոպուտից զատ՝ աւերելով ու կործանելով արւեստի ու քաղաքակրթութեան ամեն յիշատակարաններ: Վանդալ բառը հռոմէական եղաւ կուտ, կոպիտ եւ վայրենի անձի, որը տգիտաբար ոչնչացնում է քաղաքակրթական արժէք ունեցող ամեն բան:

ՎԱՆԴԵՆԱ, Ֆր.— Ֆրանսիայի մի գաւառի անուն, որի բնակիչները տգիտաբար ապստամբեցին Մեծ Յեղափոխութեան դէմ, 1793 թին:

ՎԱՆԻԼԱ, Սպ.— Արեւադարձային բոյսի մէկ տեսակ, ծղնուած եւ ուտելով, չափազանց բուրումնաւէտ. գործ է ածում անուշեղէնի եւ խմիչքների մէջ:

ՎԱՍՍԱԼ (կելտացոց լեզուով՝ հողատէր).— Նւրոպա-

յի կեանքումնական եւ Արեւմտեան երկրներում Միջին Ռա-
բերի աւատապետութեան (Ֆէոդալիզմի) շրջանում կա-
պալառու հողատէր: Երկրի հողերի տէրը միապետն
էր — քաղաւոր, իշխան կամ դուքս: Նա իր հողերը տա-
լիս էր վարձու վասսալներին, վերջինները երկրորդական
վասսալներին, եւ այդպէս յաջորդաբար: Հողը մշակող
հողագուրկ գիւղացիութիւնը ճորտական վիճակում
գտնւելով՝ ամեն կերպ ենթակայ էր իր անմիջական վաս-
սալի կեղեքումին եւ բռնութեան, ոչ մէկ ձեւով պաշտ-
պանւած չլինելով: (Տե՛ս Ֆէոդալիզմ):

ՎԱՏԻԿԱՆ, Յտ. Ա.— Հռոմի վատիկան բլուրի վրայ
համանուն պալատ, կաթոլիկ եկեղեցու պետ Պապի պա-
լատով, կրօնական հաստատութիւնների ամեն կարգի
վարչութիւններով, Սր. Պետրոսի հոյակապ եկեղեցիով,
հարուստ մատենադարանով, ինն ձեռագիրների մեծ մա-
սամբ տակաւին չմնւած մեծարժէք հաւաքածուներով եւ
Բելվեդերեան հոշակաւոր քանդարանով: Վատիկանի շէն-
քերի ցանցը բռնում է մի քանի մղոն տարածութիւն,
20.000-ից աւելի սենեակներով եւ շէնք սրահներով: Իր
պատերն ականատես եղած են դաժան եւ արիւնոտ տեսա-
րաններին, անցեալի մթութեան մէջ ծածկւած: Խտալիա-
յի եւ քերես ամբողջ աշխարհի ամենամեծ անառակա-
նոցն եղաւ բազմաթիւ պապերի օրով: Ներկայիս փաշիստ
դիկտատոր Մուսոլինիի շնորհիւ «անկախ պետութիւն»
հռչակւած է, կաթոլիկութեան հմայքը զօրացնելու հա-
մար եւ իբր գօրավիգ ծառայեցնելու տիրող բռնապետու-
թեան:

ՎԱՐԻԱՆՏ, Լտ.— Որոշ դէպքի կամ միւրի շուրջ գո-
յութիւն ունեցող մի քանի զրգերից կամ պատմութիւն-
ներից իւրաքանչիւրը, իբր առանձին ամբողջութիւն:

ՎԱՅԳ, Ար.— Ներկայ եգիպտոսում ազգայնական կուսակցութիւն:

ՎԵԴԱՆՏԱ, Սս.— Հնդկական կրօնա-փիլիսոփայական աշխարհայեացք, որի համաձայն մարդ էակի գոյութեան նպատակը գիտակցութեան բարձրագոյն աստիճանին հասնելուն մէջն է, եւ դրա միջոցը առաքինի եւ մաքուր կենցաղն է միայն: Մարդկային հոգին յաւիտեանական է, եւ չի կարող երբէք անհետանալ. նա մի մասնիկն է տիեզերական համապարփակ հոգեկան էութեան, յաւերժական եւ անվախճան: Մարդը մեռնելով իր հոգին չի մեռնում, այլ գնում է փոխանցելու ուրիշ էութեան, եւ այդպէս շարունակ, մինչեւ որ բոլորովին բիրեղանայ եւ վերադառնայ դէպի այն յաւիտեանական ազրիւրը, որից ծագած է:

ՎԵԴԱՆՆԵՐ, Սս.— Հնդիկ Բրահմինական կրօնի ուսուցմունքը պարունակող սրբագան գրքեր: Նրանց մեկնաբանութիւնների շարքը կոչւում են Պուրանաներ եւ Սուտրաներ:

ՎԵՋԻՐ, Ար.— Բարձրագոյն պաշտօնեաների ընդհանսւր ամուն, Մահմեդական երկրներում: Նախարար: Մեծ Վեգիր — մախարարապետ. միապետի փոխանորդ:

ՎԵՆԴԵՏՏԱ, Իտ.— Արեան վրէժխնդրութիւն Իտալացիների մէջ. արեան փոխարէն արիւն:

ՎԵՆՆԵՐԱ, Տե'ս Ափրոդիտէ:

ՎԵՆՆԵՐԱԿԱՆ ԱԽՏՆԵՐ.— Վեներայի (Վեներա-Ափրոդիտէ) ախտեր, սեռային հիւանդութիւնների ընդհանուր անուն:

ՎԵՍՏԱ, Լտ.— Հռոմէական տնային պահապան աստւածուհի, պաշտպան ամուսնութեան եւ ընտանեկան երջանկութեան:

ՎԵՍՏԱԼԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՒՀԻՆՆԵՐ.— Հռոմէական վեստաւստաժուհիներ տաճարի քրմուհիներ: Ընտրուում էին յաճախ 6-10 տարեկան հասակում յայտնի ընտանիքներից եւ երդուում էին կոյս մնալու իրենց պաշտօնավարութեան ժամանակաշրջանում որք տեւում էր 30 տարի: Պաշտօնը լրացնելուց յետոյ իրաւունք ունէին ամուսնանալու: Իրենց պաշտօն էր նաեւ տաճարում աստաժուհուն նւիրած ատրուշանի մէջ վառուղ կրակը անձեջ պահելու հոգատարութիւնը: Անփոյթ քրմուհին ենթակայ էր ողջ քաղաքի պատիժին: Նոյն պատիժն էր ստանում նաեւ իր ամարտութեանը հոգ չտանող քրմուհին: Այդ վերջին յանցանքը սակայն բացառիկ մէկ դէպք էր. եւ Հռոմէական հանրապետական վարչութեան տակ, ամբողջ վեց-եօթ դար, նման դէպքեր հազիւ մէկ-երկու անգամ տեղի ունեցան: Կայսրութեան շրջանում, սակայն, երբ ապակառութիւնը համակեց բնակչութեան մեծագոյն մասին՝ վեստալուհիներ եւս զերծ չմնացին ընդհանուր ցոփութիւններից: Բնակչութեան յարգանքն այնքան մեծ էր իրենց հանդէպ, որ օրէնքը նոյն իսկ ընկնում էր իրենց հմայքի առջեւ, — եթէ պատահէր որ վեստալեան մի քրմուհի փողոցից անցած միջոցին հանդիպէր մահւան դատապարտւած մի ռմրագործին, դէպի կառափնարանը առաջնորդւած վայրկեանում՝ իր մատի մէկ շարժումը բաւական էր եղեռնագործը ազատ արձակելու համար:

ՎԵՍՏՅԵՐՆԻԶԱՅԻԱ. Ան. Լտ.— Արեւմտականացում. արեւմտեան (Եւրոպական) քաղաքակրթութեան ազդեցութեան ենթարկում:

ՎԵՏՆԵՐԱՆ, Լտ.— 1) Ծառայութիւնից արձակւած զինուորական կամ քաղաքացիական պաշտօնեայ. 2) Հին գործիչ:

ՎԵՏՆԵՐԻՆԱՐ, Լտ.— Անասնաբոյժ:

ՎԵՏՕ, Լտ.— Լատիներէն — «Արգիլում հմ».— այդ բառով Հոռմի տրիբունները (ժողովրդական ներկայացուցիչները) բեկանում էին ծերակոյտի (Սենատի) կողմից հաստատուած որեւէ օրէնք, եթէ համամիտ չգտնւէին: Ներկայ սահմանադրական երկրներում միապետը օգտւում է վետօի իրաւումով, ինչպէս նաեւ նախագահը հանրապետութեան մէջ:

ՎԵՐԻՆ ՊԱԼԱՏ.— Սահմանադրական երկրներում օրէնսդրական մարմինը բաղկացած է վերին եւ Ստորին Պալատներից: Անգլիայի մէջ վերին Պալատը կազմւում է լորդերի ժողովը — բարձր ազնւականութիւնը, Ստորին Պալատը ժողովրդական ներկայացուցիչների ժողովը (պարլամենտը): Հանրապետութիւնների մէջ երկու պալատների ընտրելիներն էլ ժողովրդի — բնակչութեան կողմից են ֆէաքլուում:

ՎԵՐՍԱՅԼ, Յտ. Ա.— Ֆրանսիայի միապետ Լուի ԺԴ-ի կողմից կառուցւած հռչակապ պալատ, Փարիզից 18 կիլոմէթր հեռու: Պատմական մեծ դէպքերի կենտրոնավայրն եղաւ: Վերսայլում ստորագրւեց վերջին համաշխարհային պատերազմից յետոյ խաղաղութեան դաշինքը Գերմանիայի հետ Յունիս 28-ին, 1919: Անւանի է իր քանգարանով:

ՎԻԲՐԱՅԻԱ, Լտ.— 1) Օդի քեքեւ տատանում որեւէ առարկայի շարժման հետեւանով. 2) երգչի ձայնի թրթռում՝ երգած ժամանակ:

ՎԻԶԱ (Վիզէ), Լտ.— Մի պետութեան հիւպատոսի կողմից մանապարհորդին տրւած արտօնութիւն՝ իր ներկայացրած երկիրը մտնելու համար:

ՎԻԼԱՅԷԹ, Թր.— Թիւրքիայում՝ նահանգ:

ՎԻՆՈՖՈՅԻԱ, Լտ. Յն.— Ատելութիւն, զգամք՝ գի-
նու եւ ոգելից ըմպելիքների դէմ:

ՎԻՇՆՈՒ, Սս.— Հնդկ Բրահմինական կրօնի երրոր-
դութիւնը կազմող աստածներից երկրորդը:

ՎԻՏԱԼԻՉՄ, Լտ.— Բնախօսական տեսակէտ՝ թէ
մարդկային բոլոր փիզիքական գործառնութիւնների մղիչ
ոյժը մարմնի մէջ պահած կենսունակութիւնն է:

ՎԻՏՏՈՍԻ ՊԱՐ, Յտ. Ա.— Հիւանդութիւն, երբ եմ-
քական ջղային ուժգին ցնցումներ է ունենում — դէմքի
ծամածոութիւն, կազմածփի դողդողում եւ այլն: Մի-
ջիւն դարերում կարողիկ վարդապետները համոզել էին
հաւատացեալներին թէ այդ կարգի հիւանդները Սուրբ
Վիտտոսին աղօթելով միայն կարող էին բուժուիլ: Հի-
ւանդութիւնը Սբ. Վիտտոսի պար անունը ստացաւ:

ՎՈԴԱՆ, Շվ.— Եւրոպայի Հիւսիսային ժողովուրդ-
ների եւ Գերմանացիների հայր աստած, պատերազմի
պաշտպան:

ՎՈԴԵՎԻԼ (Վօդըվիլ), Ֆր.— Զաւեառ մէկ կամ եր-
կու արարածով:

ՎՈԴԿԱ, Ռս.— Ռուսական օղի:

ՎՈԼ ՍՏՐԻՏ, Ան.— «Պատի փողոց» — Նիւ Եոքի
Խոչակաւոր փոքր., կարն փողոց, ուր կենտրոնացած են
սակարանը (Բորսա — Բիրժա), եւ արժեքուղթերի ա-
ռուծախով զբաղող մեծ ընկերութիւնների գրասենեակ-
ները — Ամերիկայի ժողովրդի մակատագիրը իրենց ման-
կերի մէջ պահող:

ՎՈԼԻԳԱՐ, Լտ.— Ամբոխային. կոշտ. գռեհիկ:

ՎՈԼԻԿԱՆ, Լտ.— 1) Հրաբուխ.— ստորերկրեայ կը-
րակներ դուրս ժայթփող լեռ. 2) կրակի եւ մետաղների
աստած Հռոմէական դիցաբանութեան մէջ, Իւպիտերի եւ

իւնոնոյի (Ձեւս եւ Հերա) որդի, վեմիւսի ամուսին: Երբ ծնւեց, մայրը տեսաւ որ աննռնի երեւոյթ ունէր եւ Ուիմպոս լեռան կատարից վայր նետեց նրան: Մանուկ վուկանը ընկաւ Լեմնոս կղզու վրայ: Երբ մեծացաւ, գնաց Սիցիլիա, ուր Էտնա հրաբուխի մէջ դաբրնոց հաստատեց, իրեն օգնական առնելով Կիկլոպներին — միականի հսկաներին:

Տ

ՏԱՐՈՐ, ԹԲ.— 1) Թափառական գնչուների ժամանակաւոր կայան. 2) Գնչուների մի քանի ընտանիքներ, միասին հաւաքած:

ՏԱՐՈՐԻՏՆԵՐ, ՅՄ. Ա.— Բռնեմացի (Չելս) հռչակաւոր բարեմորոգիչ Յովհաննէս Հուսի հետեւորդներ, որք Հոռմի Ալեքսանդր Հինգերորդ պապի հրամանով լսարոյկի վրայ ողջ-ողջ այրւեց, 1415-ին: Տաբորիտները իրենց մեծ ուսուցչի նահատակութիւնից յետոյ՝ երկար պատերազմներ մղեցին կաթոլիկ միապետականների դէմ, որոնք տեւեցին մինչեւ 1471 թ.: Տաբորիտները (Հուսեանները) քաղաքական համոզումներով համայնաւոր հանրապետականներ էին:

ՏԱՐՈՒ.— Աւստրալիական վայրենի ցեղերի՝ Պապուաների մէջ բուրմի կողմից «արգելք» որեւէ առարկայի կամ անձի վրայ: Տարուին հնքարկած իրը կամ անձը անմեքսնաւի է, նոյն իսկ վրան նայելը յանցանք է:

ՏԱԼԱՆՏ (Տաղանդ), ԼՄ.— 1) Գիտութեան, գրականութեան կամ արւեստների մէջ անհատի յայտնաբերած մեծ կարողութիւն. ձիրք. (Հանձնարը տաղանդի գերագոյն աստիճանն է, հագաղէպ, բացառիկ մեծութիւնը

ցուցադրող) . 2) Հի՞ն Յունական արծաթի դրամական չափ, 26 կիլօ ծանրութեամբ, մօտ \$1200, իսկ ոսկիով՝ տասն անգամ աւելի:

ՏԱԿՏ, Լտ. Յն.— 1) Վարելակերպ. հասարակութեան մէջ վայելուչ, պատճան ձեւով պահելու եւ յարմար լեզուով խօսելու ձիրք. խելացի, հեռատես կերպով գործելու կարողութիւն. 2) Երաժշտութեան մէջ՝ ճայմական չափ, ռիթմ:

ՏԱԿՏԻԿԱ, Յն.— 1) Ռազմագիտութեան մէջ ոյժերը համախմբելու, դասաւորելու եւ գործողութեան մղելու հմտութիւն. 2) Կուսակցական պայքարի մէջ հակառակորդ հոսանքը հաւելյարդարի ենթարկելու մարպիկ եւ խելացի եղանակ: 3) Խռիւմ, հեռատես վարելակերպ:

ՏԱՄՄԱՆԻ ՀՈՂ (Թէմմընի Հոլ), Յտ. Ա.— Նիւ Եորֆի մէջ քաղաքական բախտախնդիրների կազմակերպութիւն, որը կարողացած է գրաւել Դեմոկրատ կուսակցութեան դէկը, յաճախ ամբողջ երկրի մակատագրի վրայ ազդելով: Կենտրոնավայրն եղած է քաղաքական դիմակի տակ անձնական շահերը հետապնդող ամեն կարգի մուրտարների:

ՏԱՅԳԱ, Մն.— Սիբիրի ընդարձակ ամտառների ընդհանուր անուն:

ՏԱՆՏԱԼ, Յն.— Լիդիացոց քագաւոր՝ Յոյն դիցաբանութեան մէջ, որը աստուածների ամենագիտութիւնը հասկանալու համար. իր հարագատ տղային Պելոպսին մորքեց եւ նրա միսերից կերակուր պատրաստելով՝ աստուածներին հիւրասիրեց: Զեւսը դժոխքը նետեց նրան:

ՏԱՎԱՐԻՇԶ, Ռս.— Ընկեր:

ՏԱՎՏՈԳՐԱՄՄԱ, Յն.— Բանաստեղծութիւն, որի մէջ ամեն տող սկսւում է նոյն տառով:

ՏԱՎՏՈՂՈԳԻԱ, ՅՈՒՆ.— Նախադասութեան մէջ միեւնոյն բառի յաճախակի կրկնութիւն:

ՏԱՏՈՒՅ (Տառիտի վայրենիների լեզուով).— Դէմքի եւ մարմնի մոքքու վրայ գումագեղ ոկարներ գծելու սովորոյք, անջնջելի ներկերով: Սովորոյքը տարածւած է նաեւ սպիտակ ցեղերի բերեւ դասերի — մասնաւորաբար նաւաստիների, կրկէսային միմոսների եւ խեղկատակների մէջ:

ՏԱՐԱՆ, ՅՈՒՆ.— Յոյների եւ Հռոմէացիների պատերազմական հսկայ մեքենայ, պաշարած քաղաքի պարիսպները քանդելու համար: Հին Հայերը «ճի» անուն էին ունեւորում տալիս, ուսմաք «էէ»:

ՏԱՐՊԷՅԵԱՆ ԲԼՈՒՐ, ՅՈՒՆ. Ա.— Պատմական Հռոմում հսկայ բլուրի անուն, որի ետեւը անդնդախոր մի ձոր էր բացւում: Մահւան դատապարտւած ռերագործներին բլուրի վրայից նետում էին վար, ժայռերի վրայ ջախջախւելու:

ՏԱՐՏԱՐՈՍ, ՅՈՒՆ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ դրժոխք, ուոյնը Հադէս:

ՏԱՕ, ՉՈՒՆ.— Տիեզերքի արարիչ մեծ աստւած՝ Զրնական դիցաբանութեան մէջ:

ՏԵԼԵՊԱՏԻԱ, ՅՈՒՆ.— երկու անձերի միջեւ մտքերի եւ գգացմունքների փոխանակութիւն, առանց իրար հետ խօսելու, յաճախ իրարից հարիւրաւոր մղոններով հեռու եղած վիճակում:

ՏԵԼԵՍԿՈՊ, ՅՈՒՆ.— Հեռադիտակ: Հռչակաւոր իտալացի աստղագէտ Գալիլէյի (1564-1642) հնարած գործիք՝ աստղերը դիտելու եւ ուսումնասիրելու համար: Հեռադիտակի գիւտը տեղի ունեցաւ 1609 թւին, եւ Գալիլէյի պարզ գործիքի փոխարէն ներկայ աստղագէտներն իրենց

տրաճադրութեան տակ ունեն Վիքթորի հեռադիտակներ, որոնք հնարաւորութիւն են ստեղծում քափանցելու անսահմանութեան հեռաւոր հորիզոններ եւ ուսումնասիրելու միլիոնաւոր մոլորակների շարժումները, հեռաւորութիւնը, մեծութիւնը եւ այլն: Աշխարհի մեծագոյն հեռադիտակը Քալիփոքնիայի Վիլսոնի լեռան աստղագիտական դիտարանումն է, իսկ Անջէլըսի մօտ, 100 մատնաչափ տրամագծով: Նոյն հաստատութեան համար ներկայիս պատրաստում է մի նոր հեռադիտակ, 200 մատնաչափ տրամագծով. \$12.000.000 արժողութեամբ, որի շնորհիւ կարելի պիտի լինի երկինքը շատ աւելի մօտից ուսումնասիրել:

ՏԵԼԵՎԻԶԻԱ, Յն.— Հեռագրաբերով պատկերը փոխանցելու արհեստ:

ՏԵԽՆԻԿԱ, Յն.— 1) Արհեստի որեւէ ճիւղի մէջ պէտք եղած ձեւերի գործադրութիւն: 2) Արդիւնաբերական արտադրութիւնների մշակման ձեւ. վիճակ. բարձրութիւն:

ՏԵԽՆԻԿՈՒՄ, Յն. Լտ.— Արւեստագիտական դպրոց:

ՏԵՄԲՐ, Ֆր.— Երգի կամ մագի մէջ ձայնական ուրոյն դրոշմ:

ՏԵՄՊ, Իտ.— Ուժգնութիւն. քափ:

ՏԵՄՊԵՐԱՄԵՆՏ, Լտ.— Անհատի մտաւոր եւ գգայնական աշխարհը կազմող ներքին յատկութիւնների ամբողջութիւն:

ՏԵՐՊՍԻՔՈՐ, Յն.— Պարի մուսա՝ Յոյն դիցաբանութեան մէջ:

ՏԵՆԴԵՆՅԻԱ, Ֆր.— 1) Անհատի ներքին մղումների եւ ձգտումների արտայայտութիւն. 2) Գրականութեան մէջ՝ հեղինակի միտում իր գործը որոշ մպատակին ծառայեցնելու համար:

ՏՆՆԴԵՆՑԻՈՋ, Ֆր.— Դիտումնաւոր, որոշ նպատակ հետապնդող:

ՏՆՆՈՐ, Խտ.— Երգեցողութեան մէջ տղամարդու բարձր, զիւ ձայն:

ՏԵՎՏՈՆ, Դր.— Գերման ցեղերի պատմական անուն:

ՏԵՐՄԻՆ, Լտ.— Դիտութեան, արեւստների, գրականութեան եւ քաղաքականութեան մէջ որոշ երկույրներն ու իրերը բնորոշող բառ, անուն:

ՏԵՐՄԻՆՈԼՈԳԻԱ, Լտ. Յն.— Տերմինների ուսումնասիրութիւն:

ՏԵՐՄԻՏՆԵՐ, Լտ.— Ափրիկայի մէջ սպիտակ, խոշոր մրջնակներ, համայնական կազմակերպութեամբ, միլիոններով միասին ապրող: Մոլոնների երկարութեամբ ստորերկրեայ ներքնուղիներ են փորում, յարձակումներ գործելու կամ ճամբորդելու համար: Փայտաշէն ամբողջ շէնքեր կարող են ուտելով ոչնչացնել: Գիւտիւն տերմինների մի սերունդ եւս գոյութիւն ունի, որոնք կարող են յանկարծակի յարձակումով շէնքերն ամենից խոշոր կենդանիներին, ձի, առիւծ, վագր եւ այլն եւ մէկ երկու ժամայ մէջ ուտել, ռսկորները միայն բողմելով: Վայրենի ցեղերի մէջ մահապատժի մէկ ձեւն է՝ դատապարտըւածը տանել եւ կապած վիճակում նետել տերմինների բոյնի վրայ:

ՏԵՐՄՈՄԵՏՐ, Յն.— Ջերմաչափ:

ՏԵՐՐԻՏՈՐԻԱ, Լտ.— Որոշ հողամաս երկրամաս:

ՏԵՐՐՈՐ, Լտ.— 1) Սարսափ. ահաբեկում. 2) Դաշական սպանութիւն:

ՏԻՄՈԿՐԱՏԻԱ, Յն.— Հարստավարութիւն. հարստապետութիւն. — պետական վարչաձեւ, որը գտնուում է հարուստ դասակարգի գերիշխանութեան տակ: Միացեալ

Նահանգները բացարձակ տիրակալութիւն են ներկայացնում:

ՏԻՊ, ՅՈՒՆ.— 1) Առարկաների մէջ՝ որոշ ձեւ, երեւոյթ եւ բովանդակութիւն. 2) Անհատների մէջ՝ իմքնայատուկ նկարագրի կամ երեւոյթի տէր. 3) Կենդանական աշխարհի մէջ որոշ տեսակի մ պատկանող. 4) Սովորական կենցաղի մէջ՝ արտառոց անձ, արտաբնական, շարժումներով կամ մտայնութեամբ:

ՏԻՏԱՆՆԵՐ, ՅՈՒՆ.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ Երկնքի եւ Երկրի զաւակներ — արտասովոր հսկաներ, որոնք աստուծոցի դէմ ապստամբելով՝ լեռները լեռների վրայ սկսեցին դնել, մինչեւ երկինքը հասնելու եւ աստուծոցի զահերը խորտակելու մտքով՝ բայց Զեւսը շանքահարեց նրանց եւ ոչնչացրեց. 2) Արտասովոր խոսքը, վիթխարի:

ՏԻՐԱԺ, ՖԻՐ.— 1) Վիճակահանութիւն. 2) Գրքի, պարբերաբերքի կամ այլ հրատարակութեան տպագրւած օրինակների քանակ:

ՏՈԳԱ, ԼԱՐ.— Հռոմէացիների գործածած արտաբնական հագնելիք, սաւանի պէս սպիտակ քաշան, որի մէջ փաքուում էր տոգայի տէրը, նրա մէկ ծայրը ձախ ուսի վրայ նետելով: Տոգա գործածելու իրաւունքը ստանում էին պատանեկութիւնից երիտասարդութեան շրջանը քեւակովտղ Հռոմէացիներ:

ՏՈՆ, ՅՈՒՆ.— 1) Խօսակցութեան մէջ որոշ բնոյթ, օրինակ՝ բարեկամական, քեմամական, երկչոտ, համարձակ տոն եւ այլն. 2) Նկարչութեան մէջ գոյների բնոյթ. 3) Զայնի հնչական եղանակ. 4) Զայնի աստիճան:

ՏՈՆՆԵԼ (Թըմել), ԱՄ.— Ներքնադիր. ստորերկրեայ քանակապարհ:

ՏՈՊՈԳՐԱՖԻԱ, ՅՈՒՆ. — 1) Տեղագրութիւն. — որոշեցնել արմատի աշխարհագրական նկարագրութիւնը: 2) Քարտէսով պատկերացում:

ՏՈՏԵՄԻՋՄ. — Կենդանապաշտութիւն. Հին ազգերի, ինչպէս նաեւ ներկայ Մ. Նահանգների Կարմրամորթ Հնդիկների բնապաշտական արտայայտութիւններից մէկը:

ՏՈՐ, ՇՎ. — Շվեդացիների, Նորվեգացիների եւ Ֆինլանդացիների ղիցարանական կայծակի եւ որոտի աստուած. Օդին հայր-աստուծոյ որդի: Տորը պաշտպան աստուածն էր ֆաղափաղքութեան:

ՏՈՐԷԱԴՈՐ, ՍՎ. — Սպանիական կրկէսում՝ ցուլամարտիկ:

ՏՈՐԻՆԵՐ, ԱՆ. — Անգլիական պարլամենտի ամենից պահպանողական, հնաւանդ անդամներ:

ՏՈՐՆԱԴՕ, ՍՎ. — Արեւադարձային կատաղի մրրիկ. որը յաճախ ամբողջ երջաններ է աւերում:

ՏՈՐՖ. — Հանգանքային բոյսերի կարծրացած զանգւած, ընտիր վառելիք:

ՏՈՒՆԴՐԱ (Ֆինլանդերէն). — Հիւսիսային ցուրտ երկրներում յաւիտեմապէս սառած երջաններ, ուր ոչ մէկ բուսականութիւն գոյութիւն չունի:

ՏՈՒՐՆԷ, ՖԻՐ. — 1) Համբարդութիւն. պտոյտ. 2) Դերասանների պտոյտ տարբեր ֆաղափներում, ներկայացումներ տալով:

ՏՈՒՐՆԻՐ, ԳՐ. — Միջնադարեան ասպետների հանդիսաւոր խաղեր եւ մրցումներ:

ՏՐԱԳԵԴԻԱ, ՅՈՒՆ. — 1) Ողբերգութիւն — քատերական — գրական հեղինակութիւն, լուրջ եւ ողբերգական բովանդակութեամբ. 2) Դժբախտութիւն. ցաւալի դէպք:

ՏՐԱԴԻՅԻԱ, Լտ.— Հիմաւորց սովորոյք. աւանդութիւն. սերունդից սերունդ պահւած գաղափար, ապրելակերպ, ըմբռնումներ:

ՏՐԱԽՈՄԱ, Յն.— Աչքի կոպերի վարակիչ եիւանդութիւն:

ՏՐԱԿՏ, Լտ.— Համապարհ. փոստային մանապարհ:

ՏՐԱԿՏԱՏ, Լտ.— 1) Պետութիւնների միջեւ կնքւած տեսութական կամ քաղաքական դաւանադրութիւն. 2) Ռուս հարցի գիտական գրաւոր վերլուծում:

ՏՐԱՆՁԻՏ, Լտ.— 1) Մէկ երկրից միւսը մամբողջութիւն երրորդ երկրի միջով, առանց վերջինի մէջ կանգ առնելու. 2) Ապրանքի փոխադրութիւն մոյն ձեւով:

ՏՐԱՆՍԳՐԵՍՍԻԱ, Լտ.— Ծովեզերեայ հողամասերի կլանում ծովի կողմից, հողային խաւերի վար իջնելու հետեւանքով: Հոլլանդիայի մէկ մասը ենքակայ է այդ վտանգին, բայց նրա առաջն առնւած է դարերի յամառ աշխատանքով, կառուցւած վիթխարի ամբարտակների շնորհիւ:

ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ, Ֆր.— 1) Ապրանք. այեւայլ մքերքներ. զինւորական պաշար. 2) Փոխադրութիւն. փոխադրական միջոցներ. 3) Պատերազմական մաւ' զօրքի եւ պաշարի փոխադրութեան համար:

ՏՐԱՆՍՅՈՐՄԻԶՄ, Լտ.— Բնագիտական տեսութիւն, որի համաձայն կենդանական եւ բուսական որոշ տեսակներն ենքակայ են ձեւափոխման, մոր տեսակներ առաջացնելու, բնական ընտրութեամբ, միջավայրի եւ պայմանների ազդեցութեան տակ:

ՏՐԱՎՄԱՏԻԶՄ, Յն.— Վերքերի կամ ոսկորների փշրւելու հետեւանքով մարմնի մէջ առաջացած բարդութիւններ:

ՏՈՊՈԳՐԱՖԻԱ. Յն.— 1) Տեղագրութիւն.— որոշ երկրամասի աշխարհագրական նկարագրութիւն. 2) Քարտէսով պատկերացում:

ՏՈՏԵՄԻԶՄ.— Կենդանապատութիւն. Հին ազգերի, ինչպէս նաեւ ներկայ Մ. Նահանգների Կարմրամորթ Հնդիկների բնապատական արտայայտութիւններից մէկը:

ՏՈՐ. Շվ.— Շվեդացիների, Նորվեգացիների եւ Ֆինլանդացիների ղիցաբանական կայծակի եւ որոտի աստւած. Օդին հայր-աստուծոյ որդի: Տորը պատական աստւածն էր փաղափարքութեամբ:

ՏՈՐԷԱԴՈՐ, Սպ.— Սպանիական կրկէսում՝ ցուլամարտիկ:

ՏՈՐԻՆԵՐ, Ան.— Անգլիական պարլամենտի ամենից պահպանողական, հնաւանդ անդամներ:

ՏՈՐՆԱԴՕ, Սպ.— Արեւադարձային կատաղի մրրիկ. որը յաճախ ամբողջ շրջաններ է աւերում:

ՏՈՐՖ.— Հանձային բոյսերի կարծրացած զանգւած, ընտիր վառելիք:

ՏՈՒՆԴՐԱ (Ֆինլանդերէն).— Հիւսիսային ցուրտ երկրներում յաւիտեապէս սառած շրջաններ, ուր ոչ մէկ բուսականութիւն գոյութիւն չունի:

ՏՈՒՐՆԷ, Ֆր.— 1) Համբորդութիւն. պտոյտ. 2) Դերասանների պտոյտ տարբեր փաղափներում, ներկայացումներ տալով:

ՏՈՒՐՆԻՐ, Գր.— Միջնադարեան ասպետների հանդիսաւոր խաղեր եւ մրցումներ:

ՏՐԱԳԵԴԻԱ, Յն.— 1) Ողբերգութիւն — քատերական — գրական հեղինակութիւն, լուրջ եւ ողբերգական բովանդակութեամբ. 2) Դժբախտութիւն. ցաւալի դէպք:

ՏՐԱԴԻՅԻԱ, Լտ.— Հիմաւորց սովորոյշ. աւանդութիւն. սերունդից սերունդ պահած գաղափար, ապրելակերպ, ըմբռնումներ:

ՏՐԱՆՈՄԱ, Յն.— Աշխի կոպերի վարակիչ հիւանդութիւն:

ՏՐԱԿՏ, Լտ.— Ճամապարհ. փոստային ճամապարհ:

ՏՐԱԿՏԱՏ, Լտ.— 1) Պետութիւնների միջեւ կնքւած տնտեսական կամ քաղաքական դաշնագրութիւն. 2) Որոշ հարցի գիտական գրաւոր վերլուծում:

ՏՐԱՆՁԻՏ, Լտ.— 1) Մէկ երկրից միւսը ճամբորդութիւն երրորդ երկրի միջով, առանց վերջինի մէջ կանգ առնելու. 2) Ապրանքի փոխադրութիւն մոյն ձեւով:

ՏՐԱՆՍԳՐԵՍՍԻԱ, Լտ.— Նովեգեբեայ հողամասերի կլամում ծովի կողմից, հողային խաւերի վար իջնելու հետեւանքով: Հոլլանդիայի մէկ մասը եմքակայ է այդ վտանգին, բայց նրա առաջն առնւած է դարերի յամառ աշխատանքով, կառուցւած վիքիւսարի ամբարտակների շնորհիւ:

ՏՐԱՆՍՊՈՐՏ, Ֆր.— 1) Ապրանք. այեւայլ մքերքներ. զինւորական պաշար. 2) Փոխադրութիւն. փոխադրական միջոցներ. 3) Պատերազմական մաւ՝ զօրքի եւ պաշարի փոխադրութեան համար:

ՏՐԱՆՍՅՈՐՄԻԶՄ, Լտ.— Բնագիտական տեսութիւն, որի համաձայն կենդանական եւ բուսական որոշ տեսակներն եմքակայ են ձեւափոխման, նոր տեսակներ առաջացնելու, բնական ընտրութեամբ, միջավայրի եւ պայմանների ազդեցութեան տակ:

ՏՐԱՎՄԱՏԻԶՄ, Յն.— Վէրքերի կամ ոսկորների փշրւելու հետեւանքով մարմնի մէջ առաջացած բարդութիւններ:

ՏՐԵԼ, Ֆր.— Երգի մէջ գեղգեղանք. դայլայիկ:

ՏՐԵՍՏ (Թրքս), Ան.— 1) Առեւտրական մեծ հաստատութիւն. 2) Մենատիրական նպատակով կազմակերպւած առեւտրական խոշոր ընկերութիւն:— Մ. Նահանգների արդիւնաբերութեան աւելի քան կէսը քրքրութեան ընկերութիւն է, որոնք քանակութեան կենսունակութիւնը:

ՏՐԵՅԴ-ԻԻՆԸՆ, Ան.— Անգլիայի գործաւորական արհեստակցական միութիւնների ընդհանուր անուն: Կազմակերպւած են 1825-ին, գուտ տնտեսական եւ փոխադարձ օգնութեան հիմքերի վրայ: Պահպանողական, քաղաքական ըմբռնումներից հեռու ընկած զանգւածներն են, խաղալիք եղած պետական տիրոջ հոսանքների ձեռքում, եւ խոչնդոտ են հանդիսանում ընկերային կենցաղի բարեկարգչական, հիմնական բնոյթ ունեցող բոլոր բարձրանքներին: Նոյնը Ամերիկայում:

ՏՐԻԲՈՒ (Տրիբուն), Լտ.— Մի քանի համարին ընտանիքների հաւաքոյթ — ցեղ: Օրինակ՝ վայրենիների ուրու ցեղ. Քիւրդ որու աւերէք (ցեղ), Մամիկոնեան, Արծրունիների նախարարական ցեղ. Կազակների ցեղեր եւ այլն:

ՏՐԻԲՈՒՆ, Լտ.— 1) Ցեղի գլխաւոր. պետ. կառավարիչ. 2) Հռոմի մէջ Պլեբէյների (Տե'ս Պլեբէյ եւ Պատրիկ) ներկայացուցիչներ, քուլ երկու. 3) Հռոմէական բանակի մէջ գունդի (լեգէոնի) վեցերորդ մասի հրամանատար. 4) Ներկայիս տրիբուն քառի տակ հասկացում է ժողովրդի համար գործող. 5) Հրապարակային առեւտր. 6) Բեւ, որի վրայից առեւտրային իր խօսքն է ուղղում ունկնդիր բազմութեան:

ՏՐԻԲՈՒՆԱԼ, Լտ.— 1) Դատական մարմին, բարձր

հեղինակաւորութեամբ. 2) Յեղափոխական տրիբունալ — յեղափոխութեան շրջանում հաստատւած դատական արտակարգ իրաւունքներով առեան:

ՏՐԻԵՒՆԱ, ՅՈ.— Կենդանիների, մասնաւորապէս խոզի աղիքներում բոյն դնող միկրոբի մէկ տեսակ, որը մարդու ստամոքսի մէջ փոխադրելով, կերած մսի միջոցով՝ կարող է մահացու լինել, եթէ անմիջապէս առջեւը չառնւի:

ՏՐԻԼՈԳԻԱ, ՅՈ.— Երեք անջատ քատերական հեղինակութիւնների շարք, ներքին որոշ կապով իրար հետ:

ՏՐԻՏՈՆ, ՅՈ.— Ծովերի աստուած Պոսէյդոնի եւ Ամփիտրիդի որդի:

ՏՐԻՄՈՒՐՏԻ, ՍՈ.— Հնդիկ Բրահմինական կրօնի երրորդութիւն — Բրահմա՝ արարիչ, ստեղծող աստուած, վիշնու՝ պահպանող, եւ Սիվա՝ կործանող:

ՏՐԻՕ, ԻՈ.— Երեք անձից երգ կամ նւագ:

ՏՐՈԳԼՈԴԻՏ, ՅՈ.— 1) Յոյների համոզումով անձանքներում ապրող կէս-մարդ կէս-կապիկ արարածներ. 2) Փոխաբերաբար՝ վայրենի արարած. ետամնաց. հիմնած մտայնութեան տէր:

ՏՐՈՎԱԴԱՅԻ (Տրոյի) ՊԱՏԵՐԱԶՄ, ՅՈ.— Տրոյ կամ Իլլիոն, Փոքր Ասիայում (Ներկայ Հիսարլիկի մօտ) մի քաղաք, որը կործանւեց Յոյների կողմից, պաշարւելով, տասնամեայ պատերազմի մէջ, 1184 թ. Ք. Ա.: Հոմերոսը, Յունաստանի մեծագոյն դիւցազներգակ բանաստեղծը Տրոյի պատերազմը անմահացրեց իր «Իլլիական» հոյակապ դիւցազներգութեամբ:

ՏՐՈՒԲԱԴՈՒՐ, ՖՐ.— Թափառական երգիչ-բանաստեղծ միջնադարեան Արեւմտեան Եւրոպայում:

ՅԱՐԻԶՄ, Ռս.— Ռուս ցարական միապետական սիստեմ, հոմանիշը սանձարձակ բռնապետութեան, որը վերջ գտաւ մեծ յեղափոխութեամբ, 1917-ին:

ՅԵԶԱՐԻԶՄ, Լտ.— Յուլիոս Կեսարի անունով — միապետական — բռնապետական դրութիւն:

ՅԵՆ, Գր.— Միջին դարերից մնացած արհեստական միութիւններ Կենտրոնական Եւրոպայում եւ Կովկասում (Համբարներ — Թիփլիսում): Արհեստաւոր դառնալու համար անհրաժեշտ էր մի քանի տարի ծառայել վարպետի մօտ, չնչին վարձատրութեամբ կամ երբեմն բոլորովին ձրի, եւ վերջինի հաւանութեամբ միայն կարող էր միութեան անդամ դառնալ — վարպետ լինել:

ՅԵՆԶ, Լտ.— Հին Հռոմում պետական պաշտօնեաների կողմից կալածֆների գնահատութիւն, տուրքերի չափն որոշելու համար. ամէն հինգերորդ տարին: Որքան անհատը շատ կալածֆներ ունենար, այնքան դիւրանում էր իր համար պետական պատասխանատու պաշտօն ստանձնելու իրաւունքը: Յենգային դրութիւնը ընդհանրացած էր գրեթէ ամբողջ Եւրոպայում մինչեւ նորագոյն շրջանները:

ՅԵՆԶՈՐ, Լտ.— 1) Հին Հռոմում փէով ընտրւած բարձրագոյն պաշտօնեայ, որն որոշում էր քաղաքացիների վճարելիք տուրքերի չափը, իրենց ստացւածֆի համաձայն. քննում էր գանձումները, որոշում էր պետական բիւդջէն, հսկում էր պաշտօնեաներին. 2) Ներկայիս՝

պետական գրաֆննիչ, որից կախում ունի գրական-գե-
ղարեստական հրատարակութիւնների արտօնութիւնը:

ՅԵՆՏՈՒՄՎԻՐ, Լտ.— Ժողովրդական փէշով ընտ-
րած դատաւորներ, հին Հռոմում, բնով հարիւր անձ:

ՅԵՆՏՈՒՐԻԱ, Լտ.— 1) Կալածական հարստութեան
չափով բաժնւած Հռոմէական հինգ դասակարգերից իւ-
րաբանչիւրի անուն. 2) Բանակի մէջ՝ հարիւր զինուոր:

ՅԵՆՏՈՒՐԻՈՆ, Լտ.— Հարիւր զինուորի հրամանա-
տար Հռոմէական բանակում. հարիւրապետ:

ՅԵՊԵԼԻՆ, Գր.— Գերմանացի հնարիչ Կոմս (Գրաֆ)
Յեպելինի կատարելագործած հսկայ օդապարիկ:

ՅԵՐԵՐԱ, Լտ.— Երկրագործութեան պաշտպան աստ-
ւածուհի Հռոմէական դիցաբանութեան մէջ:

ՅԵՅԷ (Ափրիկայի բնիկների լեզուով).— Վտանգաւոր
հանձն, որի խաղաղը մշտական փուն է պատճառում, եւ
եմքական չարքմանալով՝ մեռնում է: Իր միկրոքը տա-
կաւին գտնւած չէ:

ՅԻԳԱՆ.— Թափառական գնչու:

ՅԻԿԼ, Յճ.— 1) Աստղագիտութեան մէջ՝ որոշ Երջա-
նից յետոյ կրկնուող երեւոյթ. օրինակ՝ կան գիսաւոր-
ներ, որոնք հարիւր կամ երկու հարիւր տարին մէկ ան-
գամ են երեւում. 2) Համանման դէպքերի յաջորդական
շարք. 3) Որոշ ժամանակաշրջանում պատահած դէպքերի
նկարագրութիւնների շարք:

ՅԻՆԻԶՄ, Յճ.— «Շնականութիւն».— Փիլիսոփայա-
կան ուսուցմունք, եիմնւած Յունաստանի մէջ 380 թւին
Ք. Ա., Սոկրատէսի աշակերտ Անտիսթենէսի կողմից:
Իրենց խորհրդանիւշը շունն էր: Ինքնաշատուկ բարոյա-
գիտական ըմբռնումներ ունէին. քննադատում էին գո-
յութիւն ունեցող կենցաղի ձեւերը քունալից լեզուով: Կի-

նը իրենց համոզումով ընդհանուրի սեփականութիւնը պիտի լինէր, եւ ոչ անհատների. քաղաքավարութիւնը, վայելուչ ձեւերը ուրիշ բան չեն, քան կեղծիքի նորարարած արտայայտութիւն— հարստութիւնը չարիքների ազդեցութիւնն է, եւ հետեւաբար վնասակար. անհատը պէտք է որ պարզ ապրի, առանց աւելորդ պերճանքի, եւ իր գիտակցութիւնը միայն պէտք է գործածէ, եւ ոչ քէ գերի մնայ ընդունած սովորոյթներին:

ՅԻՏԱՏ, Լտ.— Որեւէ հեղինակութիւնից մէջքերում, կարճ հատւած, իբրեւ վկայութիւն մի յայտնած գաղափարի:

Փ

ՓԱԼԱՆԳ (Փաղանգ, Փալանգ), Յն.— Հին Յունական ծանր գինւած հետեւակ գումդ:

ՓԱՄՓԱՍ (կարմրամորթների անունով).— Հարաւային Ամերիկայի լայնածաւալ դաշտավայրներ, տարւայ մեծ մասը խիտ եւ հարուստ խոտերով ծածկւած, անասնապահութեան յարմար:

ՓԱՐԱՌՆ.— Հին եգիպտական միապետների տրւած ածական, քաջաւոր իմաստով:

ՓԱՐԻՍԵՅԻՆՆԵՐ, Հր.— Հին Հրէաների դասակարգ, արտաքինապէս բարեպաշտ, աւանդապահ եւ ուղղամիտ. սակայն էապէս ամենից խարդախներ եւ կեղծաւորներ:

ՓԱՐՈՍ, Յն.— Եգիպտոսի քաջաւոր Պտոլոմէոս (Պտղոմէոս) Ֆիլադելֆոսի հրամանով Ալեքսանդրիայի մաւախանգստի մօտ կառուցւած մարմարաէն հսկայ աւտարակ, որի կատարից տեսնում էին 100 մղոն հեռու

ծովի վրայի մաւերը: Կատարի վրայ վառուղ լոյսերը ծառայում էին գիւեքները մաւահամգիստը մտնող մաւերին իբր ուղեցոյց:

ՓԱՐՍԱՂ (Փարասանգ), ՅՈ.— Հին Պարսիկների գործածած եւ Յոյներից եւ Հռոմէացիներից եւս ընդունւած երկարութեան չափ, հաւասար 3.750 ֆայլին:

ՓԷՅ, ԱՈ.— Գործաւորին վճարւած գումար:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ ՃԱՌ, ՅՈ. Ա.— Հին աւիսարհի մեծագոյն հռետոր քանչցւած Դեմոսթենէսի (384-322 Ք. Ա.) ճառերի շարք Մակեդոնացոց քաջաւորի — Փիլիպպի դէմ:

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅՈՒԹԻՒՆ, ՅՈ.— Նիւթական, շօշափելի աւիսարհի եւ հոգեկան-վերացական արտայայտութիւնների բնոյթն ու փոխադարձ յարաբերութիւններն ուսումնասիրող գիտութիւն: Զգտում է ըմբռնելու երեւոյթների իսկական էութիւնը, ազատելու մարդկային միտքը նախապաշարումից եւ կաշկանդումից, բարձրացնելու անհատի նկարագիրը, բիրեղացնելու նրա հոգեկան լուսագոյն առանձնայատկութիւնները:

ՓԻԻՆԻԿ (Ֆենիքս), ՅՈ.— 1) Արմաւենի ծառ. 2) Դիցաբանական քոչուն, որը Յոյների համոզումով ապրում էր Եգիպտոսում, 500 տարւայ կեանքն ունէր, եւ մահւան մօտաւորութիւնը զգալով՝ խորոյկ էր պատրաստում, կամաւոր կերպով ինքն իրեն աչրում եւ ապա մոխիրների միջից վերածնում էր դարձեալ:

ՓՄԻՔԷ, ՅՈ.— Յոյն դիցաբանութեան մէջ անգուգական գեղեցկութեամբ մի աղջիկ, որին սիրահարեց ինքը սիրոյ աստուածը՝ Կուպիդոն (Կուպիդ, Ամուր): Զեւսը Փսիքէին ամմահութիւն պարգեւեց եւ Կիւպիդ ամուսնացաւ ներա հետ:

ՔԱԱԲԱ (Քաաբէ), Աբ. — Մահմեդականութեան սըր-
քավայր — Մեքքայի մէջ, Արաբիա — արծաթի շրջանա-
կի մէջ առնւած մի երկնաւար, մզկիթի մէջ:

ՔԱՂԴԵԱ (Խալդէա), Յտ. Ա. — Միջագետքի հին պե-
տութիւն, որի մայրաքաղաքն էր Բաբելոն:

ՔԱՄԵԼԵՈՆ (Քամալէոն), Յն. — Մոզէսի մէկ տե-
սակ, որը շարունակ փոխում է իր գոյնը, լոյսի ազդե-
ցութեան տակ: Փոխաբերական իմաստով Քամելէոն են
կոչում այն անձեր, որոնք իրենց համոզումները փո-
խում են, պարագաների համաձայն եւ ոչ մէկ սկզբուն-
քին հաւատարիմ չեն:

ՔԱՈՍ, Յն. — 1) Յոյների համոզումով տիեզերքի
նախնական խառնաւոր դրութիւն, որից յետոյ կաղա-
պարեցին գոյութեան կանոնաւոր ձեւերը: 2) Մայրայեղ
անկարգութիւն. ամեն ինչ խառնաւոր:

ՔԱՐԹՎԵԼԻ, Վր. — Վրացերէն լեզուով՝ Վրացի:

ՔԱՐՈՆ, Յն. — Յոյն դիցաբանութեան մէջ ծերուկ
նաւավար, որը մեռածների հոգիներին սպասում էր
Ստիքս (Աֆերոն — Ալսերոն) գետի եզերքին, անդր-գե-
րեզմանային աշխարհը փոխադրելու:

ՔԵՆԱԼԱԳԵՈՋ, Թ.Ք. — Խելքը չհասած գործի մէջ նետ-
ւող. ամեն բան տակն ու վրայ անող. ջարդող-փերող:

ՔԵՄԱԼԻԶՄ, Թ.Ք. — Թիւրքիոյ դիկտատոր Քեմալի
հետեւած կեղծ-ֆաղափակրքութիւն. արտաքին ձեւափո-
խութիւնների տակ ծածկւած հին մտայնութիւն:

ՔեՇկիիւ, Պս.— Խոշոր հնդկարմաւի կեղեւ, երկու կողմից բարակ շղթայով կամ բելով կախ ընկած քափառական դերվիշի կողքից, որի մէջ գտնուում է վերջինի նւնեցած-չունեցածը:

ՔէՄփ, Լտ. Ան.— 1) Բանակատեղ. համգստատեղ՝ բացօդեայ վայրում. 2) Ամառայ ամիսներում բացօդեայ արձակուրդ. վրանների մէջ կենցաղ:

ՔեՄփէՅն, Լտ. Ան.— 1) Արեւամեհ. յարձակում. պատերազմ. 2) Ընտրական պայքարի ժամանակ մղւած Խոանդուն աշխատանք. 3) Որեւէ նպատակով յախուռն աշխատանք:

ՔիՄիւ, Յն.— Նիւթական տարրերը, նրանց բաղադրութիւններն ու յատկութիւններն ուսումնասիրող գիտութիւն: Քիմիայի միջոցով տարրալուծում են բարդ մարմիններ եւ պարզ միասեռ տարրերի են վերածում, եւ փոխադարձաբար պարզ տարրերը միացւում են, բարդ մարմիններ պատրաստելու համար:

ՔիՆԱ (Հարաւային Ամերիկայի բնիկ Կարմրամորթների լեզուով).— Յատուկ ծառերի միջից համուղ սպիտակ նիւթ, հարաւային Ամերիկայում, որը լաւագոյն դեղն է տեղի դէմ:

ՔԼՈՐՈՅՈՐՄ, Յն.— Վիրաբուժական գործողութիւնների ժամանակ հիւանդին քմրեցնելու համար գործածւող քիմիական բաղադրութիւն:

ՔՈՆՖԵԴԵՐԱՍԻՈՆ, Լտ.— Մի քանի ինքնավար պետութիւնների դաճակցութիւն. միութիւն. օրինակ՝ Զվիցերական անկախ Կանտոնների կամ Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների միութիւն:

ՔՎԱԿԵՐՆԵՐ, Ան.— Տասնեւօթերորդ դարում Անգլիայում ծնունդ առած մաքրակենցաղների մի ազանդ:

ՕՔԻԵԿՏԻՎԻԶՄ, Լտ.— Մի հարցի կամ երեւոյթի
հանդէպ ամաչառ, զուտ առարկայական վերաբերում:

ՕՔԼԻԳԱՅԻԱ, Ֆր.— Պետական կամ առևտրական
փոխառութիւնների պարտաբուլք, արժեքբուլքի ձեւով.
սպաւհոված որոշ տոկոսով:

ՕՔՍԿՈՒՐԱՆՏԻԶՄ, Լտ.— Ժողովրդական մտաւոր
զարգացման դէմ բռնամական վերաբերում. բռնամարտին
հանրային շահերի դէմ:

ՕՔՍՏՐՈՒԿՅԻԱ, Լտ.— Զգտում արւեստական ար-
գելքներով խափանելու կամ դանդաղեցնելու որեւէ առ-
խտամբ:

ՕՔՈՍՏՈՍ, Լտ.— 1) Հոյակապ. շքեղ. փառայեղ:
2) Ուրբերորդ ամսի ամուսն՝ Օգոստոս կայսեր 'ի պատիւ:

ՕԴԱ, Յն.— 1) Քնարերգական բանաստեղծութեան
մէկ տեսակ, ներրողական բովանդակութեամբ, հին Յոյ-
նիքի մէջ. 2) Արարների եւ Թիրքերի մէջ՝ հիւրասնե-
եակ:

ՕԴԻՆ, Շվ.— Շվեդացոց եւ Նորվեգացոց հայր աստ-
ւած, աշխարհի արարիչ, պատերազմի պաշտպան: Ներ-
կայացում էր ուրոսնեայ ձիու վրայ հեծած, յամախ
վայրի խոզերով շրջապատւած:

ՕԶԻՐԻՍ, Եգ.— Եգիպտական երրորդութիւնը ներ-
կայացնող աստուածներից մէկը — անդրէրիմեան աշխար-
հի դատաւոր: (Տե՛ս Սեբ):

ՕԼԻԳԱՐԽԻԱ, Յն.— Մի երկրի մէջ ազնւապետական
վարչաձեւ, որոշ խմբակի ձեռնում կենտրոնացած:

ՕԽՐԱՆԱ (Ախրանա), Ռս.— «Պաշտպանութիւն».
այդ անունով էր կոչում ցարական քաղաքական ոստի-
կանութիւնը. իր անգործութիւններով հռչակւած:

ՕԿԷԱՆԻԴՆԵՐ, ՅՈՒ.— Ովկէան աստուծոյ աղջիկներ յոյն դիցաբանութեան մէջ, քուով երեք հազար:

ՕԿԷԱՆՈԳՐԱՖԻԱ, ՅՈՒ.— Ովկէանագիտութիւն.— ովկէանների խորութիւնը, յատակի կազմը, բուսական եւ կենդանական կեանքն ուսումնասիրող գիտութիւն:

ՕԿՈՒԼՏԻԶՄ, ԼՍ.— Խորհրդապաշտութիւն. հաւատ անբացատրելի, խորհրդաւոր ոյժերի գոյութեան մասին, որոնք իբր քէ անկատարական ազդեցութիւն ունին մարդկային կեանքի մէջ:

ՕԿՏԱՎԱ, ԼՍ.— Երաժշտութեան մէջ ուրերորդ աստիճան. կրկնակ:

ՕՄՖԱԼԱ, ՅՈՒ.— Լիդիացոց քազուհի, որն իր արտասովոր գեղեցկութեամբ յաղթահարեց անյաղթելի դիւցազն Հերկուլէսին (Հերակլէսին): Իր սիրուիւն շնորհներին արժանանալու համար Հերկուլէս յանձն առաւ մի ամօքալի գործ — կնոջ հագուստով Օմփալայի պալատը մտաւ եւ ներս դիմաց նստած՝ իլիկ դարձրեց: Երեք տարի ծառայեց Օմփալային իբր գործաւոր, ներս սիրովը վարձատրւելով:

ՕՆԱՆԻԶՄ (Օնանականութիւն), ՅՍ. Ա.— Աստուածաբնի մէջ Յակոբի որդիներից Օնանի անուամբ կոչուող հիւանդութիւն — ձեռնաշարժութիւն. գիւնութիւն:

ՕՊԵՐԱ, ԻՍ.— Երաժշտական դրամա, որի դերակատարները խօսելու փոխարէն երգում են, մագալսմբի ընկերակցութեամբ: Օպերայի նիւթը ծանր, լուրջ, հոգեկան խորունկ ապրումներով՝ ունենում է տխուր վախճան:

ՕՊԵՐԵՏ, ԻՍ.— Երաժշտական կատակերգութիւն, որի դերակատարները խօսելու փոխարէն երգում են, մագալսմբի մասնակցութեամբ: Նիւթը բեքեւ, գարնալի:

ՕՊՈՐՏԻՆԻԶՄ, Ֆր.— Պատեհապաշտութիւն. սեփական շահերը հետապնդող անհատի դիրքը քաղաքական տիրող հոսանքի հանդէպ, նրա հլու կամակատար ձեւանալով, պատրաստ առաջին պատեհութեամբ դաւելու նրան. աւելի ուժեղի կողմն անցնելու համար:

ՕՊՊՈԶԻՑԻԱ, Լտ.— 1) Հակամարտութիւն. ընդդիմադրութիւն. 2) Տիրող կառավարութեան կամ կուսակցութեան հակամարտ հոսանք:

ՕՊՊՈՆԵՆՏ, Լտ.— Բանավէճի մէջ՝ ընդդիմախօս:

ՕՊՏԻՄԻԶՄ, Լտ.— Լաւատեսութիւն — մտածելակերպ, քէ բնութեան մէջ իրերն ու երեւոյթները բաղձալի եւ լաւագոյն վիճակի մէջն են, եւ երէ կան բացասական կողմեր, վերջ ի վերջոյ պիտի սրբագրւին եւ ամեն բան ընտիր պայմանների մէջ պիտի յայտնուի: Օպտիմիզմին հակառակ տեսութիւնն է Պեսսիմիզմը — յուռետեսութիւնը:

ՕՍԵՐ (Օստիմներ), Տե'ս Ալաններ:

ՕՍՄԱՆՆԵՐ (Օտտոմաններ), Թբ.— Թիւրքերի պատմական անուն, Օսման առաջին բռնապետի անունով, որն Օսմանեան կայսրութիւնը հիմնեց:

ՕՍՏՐԱԿԻԶՄ, Յն.— Օստրակոն — խեցի բառից՝ խեցեղնի: Հին Աթենացիները քէ տալու ժամանակ խեցեղներ էին գործածում, որոնց վրայ գրում էին իրենց քիկնաժողովների անունները: Խեցեղնիոր գործադրում էր մաւ եւ իրր դատաւնիք պետութեան համար վնասակար նըկատւած անձի դէմ, երկրի սահմաններից դուրս վճռելու, սովորաբար տասը տարւայ ժամանակով:

ՕՎԱՅԻԱ, Լտ.— Հրապարակային ժողովրդական ցոյց, ի պատիւ որոշ անձի կամ դէպքի:

ՕՎԵՆԻԶՄ, Յտ. Ա.— Անգլիացի երագատես ընկեր-

վարական Ռոբերտ Օվէնի աշխարհայեացք, որը քելադ-
րում էր գործաւորներին համագործակցականներ հաս-
տատել, պայքարել ժամերի կրճատման համար, ստիպել
գործատէրերին բաժին հանելու արդիւնաբերութեան շա-
հերի մէջ արտադրող դասակարգին, եւ ընդհանուր ա-
ռումով աշխատաւորութեան վիճակը բարւոյնել եւ տա-
նելի դարձնել:

ՕՏԵԼԼՕ, Յտ. Ա.— Անգլիացի համաբարեղ քատերա-
գիր Շէյքսպիրի, դրամայի հերոս, ծագումով Ափրիկացի
սեւամորթ — հոմանիւ նախանձոտ ամուսնու:

ՕՐԱՆԳ-ՈՒՏԱՆԳ (Մալայեան լեզուով).— Հնդկաս-
տանում, գլխաւորապէս Բորնէօ եւ Սումատրա կղզիներ-
ում ապրող խոճոր կապիկի մէկ տեսակ, գրեթէ մարդու
հասակով, շատ երկար ձեռքերով եւ մեղ դունչով:

ՕՐԳԱՆ, Յն.— 1) Կենդանական եւ բուսական տեսակ-
ների մէջ որոշ պատշոյն ունեցող կազմաւածքի մէկ մաս.
2) Որեւէ ամբողջութեան մէկ մաս. 3) Երաժշտական մէկ
որոշ ճիւղի վարիչ մարմին. 5) Որեւէ հաստատութեան
կամ հոսանքի պատշոյնաբերք. 6) Կառավարական պա-
տենաբերք. 7) Երաժշտական մեծ գործիք. մուգարան:

ՕՐԳԱՆԱԿԱՆ, Յն.— Օրգաններ ունեցող. 2) Օրգան-
ներին վերաբերեալ. 3) Բնածին. ամբողջութեան հետ
միացած, որը կարելի չէ բաժնել:

ՕՐԹՈՂՈՒՄ, Յն.— 1) Ուղղափառ — Յունական ե-
կեղեցում հետեւողութիւն. Յոյն եկեղեցում պատկանող.
2) Քաղաքական կեանքի մէջ՝ մոլեռանդ, հնաւանդ ըս-
կըբումներին կառչած անձ:

ՕՐԻԳԻՆԱԼ, Լտ.— 1) Հեղինակութեան բնագիր. ձե-
ռագիր. 2) Տարօրինակ. ինքնաշատուկ. 3) Օտարոտի
անձ:

ՕՐԻՆՆՏԱԼԻՍՏ, Ֆր.— Արեւելագէտ.— արեւելեան լեզուների կամ գրականութեան մասնագէտ:

ՕՐԻՆՆՏԱՅԻԱ, Ֆր.— Ընտելացում, յարմարում. միախառնում, ձուլում. վարժութիւն, օրինակ՝ Ռուսական օրինատացիա՝ Ռուս իրականութեան յարմարելու եւ համընթաց փաղափականութեան հետեւելու տրամադրութիւն:

ՕՅԻՈԼՈԳԻԱ, Յն.— Օձաբանութիւն. օձագիտութիւն. — օձերի տեսակներն ու առանցմայատկութիւններն ուսումնասիրող գիտութիւն:

ՕՅՅԻՑԻՈԶ, Լտ.— Պաշտօնաբերք:

Ֆ

ՖԱՐՈՒԼԱ, Լտ.— 1) Առասպել. պատմածք. 2) Գրական մի գործի բովանդակութիւն:

ՖԱՐՈՒԼԻՍՏ, Լտ.— Պատմածքի կամ հեքիաթի հեղինակ. առասպելարան:

ՖԱՐՐԻԿԱ, Լտ.— Գործարան.— մեծաքանակ ապրանք արտադրող աշխատանք:

ՖԱՐՐԻԿԱՆՏ, Լտ.— Գործարանատէր:

ՖԱՐՐԻԿԱՏ, Լտ.— Գործարանից արտադրած ապրանք:

ՖԱԶԻՍ (Ֆազ), Յն.— 1) Պարբերաբար կրկնող որեւէ երեւոյթ. 2) կրկնող բրջան, օրինակ՝ լուսնի կամ մոլորակների փոփոխութիւնների բրջան. ծովի մակընթացութեան եւ տեղատւութեան բրջան. 3) Դրութիւն. կնացութիւն:

ՖԱԷՏՈՆ, ՅՈՒՆ.— 1) Յոյն դիցաբանութեան մէջ Արեւի (Ֆեբիւսի) եւ Կլիմինէի որդի: Մէկ օրւայ համար իր հօր պաշտօնը կատարելու նպատակով՝ նստեց նրա կառքը, արեալոյսից դէպի վերջալոյսը գամբողջելու, բայց անկողնոյ լինելով քիչ մնաց երկնքի մէջ հրդեհի ձգէր եւ բոլոր աստղերը վառէր: Զայրացած Զեւսը շանքահարեց նրան եւ երկնքից վար նետեց, 2) Թեքեւ կառքի մէկ տեսակ, շարժական ծածկոցով:

ՖԱԼԱՆԳ.— Տե՛ս Փալանգ:

ՖԱԼԱՆՍՏԵՐ, ՖԵՐ.— Ֆրանսիացի ընկերաբան Ֆուրիէի (1772-1837) ծրագրած՝ ընկերավարական պետութեան համայնքների ամուսն: Տե՛ս Ֆուրիերիզմ:

ՖԱԼՍԻՖԻԿԱՅԻԱ, ԼՄ.— 1) Ապրամքի կեղծիք. 2) Դէպքերի, իրողութիւնների դիտումնաւոր խեղաքիւռում:

ՖԱԿԻՐ, ԱՐ.— Արեւելի մէջ, մասնաւորաբար Հնդկաստանում՝ ձեռնածու, «հրաշքներ» գործող:

ՖԱԿՈՒԼՏԱՏԻՎ, ԼՄ.— 1) Մասնակի. անհատական. 2) Մի հարց, որի վնիւշ ստիպողական չէ անհատի համար, այլ կամաւոր:

ՖԱԿՈՒԼՏԷ, ԼՄ.— Համալսարանի մէջ՝ մասնաճիւղ:

ՖԱԿՍԻՄԻԼԷ, ԼՄ.— Գրածքի, նկարի, գծագրութեան հարազատ ընդօրինակում:

ՖԱԿՏՈՐ, ԼՄ.— 1) Ազդակ. ազդոն. դրդիչ ոյժ. շարժող. 2) Որոշ իրողութեան արտայայտիչ բնոյթ, երեւոյթ. 3) Անհատի կամ հաստատութեան կողմից որոշ պաշտօն կատարող անձ:

ՖԱՄԻԼԻԱՐ, ԼՄ. ՖԵՐ.— Ընտանի. մտերիմ. բնագոյրսիկ ձեւերից ազատ:

ՖԱՆԱՏԻԿ, ՅՈՒՆ.— Մոլեռանդ. միակողմանի. մի գաղափարի խենթ:

ՖԱՆԱՐԱԿԱՆՆԵՐ, ՅՈՒՆ.— Կ. Պոլսոյ Յոյն պատրիարքարանի ազդեցութեան ենթակայ դասակարգ, օրթոդոքս եկեղեցու մեղմիտ եւ մոլեռանդ հետեւորդներ:

ՖԱՆԵՐԱ (Ֆոքերի).— Ընկուզափայտի բարակ տալստակներ, որոնք փակցուում են մեծարժէք կահկարասիների եւ դաշնամուրի վրայ, իբր դուրսի շերտ, գեղեցկութեան համար:

ՖԱՆՏԱԶԻԱ, ՅՈՒՆ.— 1) Անուրջ. երեւակայական տեսիլ. գոյութիւն չունեցող եւ միայն երեւակայութեամբ պատկերացւած մի դրութիւն. 2) Յնորական տեսիլ, դրական կամ բացասական բնոյթով. 3) Գրականութեան եւ երաժշտութեան մէջ այնպիսի ստեղծագործութիւն, որի մէջ արտայայտւած է հեղինակն իր երեւակայութեան անկաշկանդ քնիչֆով, առանց նկատի առնելու ընդունւած ձեւերը:

ՖԱՆՏԱԶԵՈՐ, ՅՈՒՆ.— Գրող. ցնորքներից տարւող:

ՖԱՆՏԱՍՄԱԳՈՐԻԱ, ՅՈՒՆ.— Հիւանդ երեւակայութեան պատկերացում, սոսկալի տեսարաններով, ոգիներով ու նիւաղներով:

ՖԱՆՏԱՍՏ, ՅՈՒՆ.— Ծայրայեղօրէն երազող:

ՖԱՆՖԱՐՈՆ, ՖԻՐ.— Պարծենկոտ. չունեցած բարեմասնութիւնները ցուցադրել ջանացող:

ՖԱՇԻԶՄ, ԻՄ.— Իտալիայում կառավարութեան դեկը յափշտակած ազգայնամոլ հոսանք, միակողմանի, մեղմիտ, բռնամի նշմարիտ ազատական բոլոր արտայայտութիւններին: Ֆաշիզմը յետադիմական վտանգաւոր շարժում է, որը սկսած է համակել Եւրոպայի մի շարք

երկրների բերել դասակարգը, ազգերի փոխ-յարարե-
րութիւնները սրելով եւ փոխադարձ ատելութիւնների եւ
բռնամտութիւնների պատճառ յայտնւելով:

ՖԱՌԻՆԱ, Լտ.— 1) Հռոմէական դիցաբանութեան
մէջ բուսականութեան դիցուհի. 2) Որոշ երկրամասի մէջ
կենդանական ամեն տեսակների ամբողջութիւն:

ՖԱՌԻՍՏ, Գր.— Գերմանական աւանդական մի անձ,
գիտութեան բոլոր գաղտնիքներին տիրացած, որը սա-
կայն գոհ է գնում փորձամքին, սատանայի երեւոյթով ի-
րեն ներկայացած: Բազմաթիւ բանաստեղծների եւ վի-
պագիրների ներշնչման նիւթ, որոնց մէջ ամենից հոյա-
կապը՝ Գէօքէի Ֆաուստ ողբերգութիւնը:

ՖԱՏԱԼ, Իտ.— 1) Ճակատագրական. 2) Դժբախտ:

ՖԱՏԱԼԻԶՄ, Իտ.— Ճակատագրականութիւն. հա-
ւատ ճակատագրի համար, ճակատագրապաշտութիւն:

ՖԱՐՄԱՅԻԱ, Յն.— Դեղարանային արհեստագիտու-
թիւն. դեղագիտութիւն. բժիշկների դեղատոմսերի հա-
մեմատ դեղեր պատրաստելու արհեստ:

ՖԱՐՍ, Ֆր.— Անբովանդակ, բայց ծիծաղաւարժ կա-
տակերգութիւն:

ՖԱՐՍԻ, Պր.— 1) Հիմ Պարսիկ. 2) Ֆարսիների լե-
զու (Ֆարսերէն), հիմ Պարսկերէն:

ՖԵԲԻԻՍ, Տե'ս Ապրիլն:

ՖԵԴԵՐԱԼԻԶՄ, Յն.— Անշատ, ինքնավար երջանների
դաւանակցութիւն, ինչպէս Միացեալ Նահանգներ կամ
Զվիցերիա:

ՖԵԼԴՇԵՐ, Գր.— Հիւանդանոցում բժիշկի օգնա-
կան:

ՖԵԼԻԾՏՈՆ, Ֆր.— Օրաբերքերի մէջ՝ բերքոն, այն
մասը, որը վէպերի, ուսումնասիրութիւնների եւ գլխա-
ւորապէս շարունակելի գրութիւններին է յատկացւած:

ՖԵԼԼԱՀ, Ար.— Եզիպտոսի ներկայ բնիկների անուն, հին եգիպտացիների, Արարների եւ այլ ցեղերի խառնուրդից առաջացած:

ՖԵԼԼՕ, Ան.— Ընկեր. մարդ. տղայ. անձ. ուսանող. գիտական ընկերութեան անդամ:

ՖԵՄԻՆԻԶՄ, Լտ.— Կանանց ազատագրութեան շարժում, իրաւահաւասարութիւն հաստատելու այր մարդկանց վայելած իրաւունքների չափով:

ՖԵՆԻԿՈՒԼՈՐ, Ֆր.— Բլուրների եւ լեռների վրայ բարձրացող երկաթուղագիծ:

ՖԵՆՈԼՈԳԻԱ, Յն.— Կենդանական եւ բուսական տեսակների վրայ կլիմայական ազդեցութիւններն ուսումնասիրող գիտութիւն:

ՖԵՆՈՄԵՆ, Յն.— 1) Որեւէ երեւոյթ բնութեան մէջ. 2) Արտասովոր երեւոյթ. 3) Տարօրինակ մարդ, կենդանի, բոյս կամ որեւէ անբնական բան:

ՖԵՏԻՇ, Ֆր.— Պաշտամունքի առարկայ, որը պատուի համար մասնաւոր արժէք ունի որեւէ պատճառով: Նախնական ժողովուրդների համար կուրք կամ այլ նւիրական առարկայ, որը իրենց համոզումով խորհրդաւոր ոյժեր ունէր իր մէջ պահած: Քրիստոնէական պատկերապաշտութիւնը շարունակութիւնն է Ֆետիշներ պաշտելու նախնի ցեղերի սովորոյթին:

ՖԵՏԻՇԻԶՄ, Ֆր.— 1) Կոյր ենթակայութիւն պաշտամունքի որեւէ առարկային, երեւոյթին կամ գաղափարին. 2) Որեւէ առարկայի պաշտամունք, որը պաշտողի համար սուրբ է եւ նւիրական:

ՖԵՐԱՅՆ, Գր.— Ընկերութիւն. միութիւն. ակումբ:

ՖԵՐԼԱԿՈՒՐ, Ֆր.— Կնամուլիկ. քեքեւսօլիկ մարդ, որը ուրիշ հոգս չունի, քան կիմերի ետեւից վազվզել:

ՖԵՐՄԵՆՏ, Լտ.— Նիւթերն ու հեղուկները քրւե-
ցնող եւ եռացնող օրգանական կամ անօրգանական տարր
կամ մանրէ:

ՖԵՆԱ, Ֆր.— Միջնադարեան Եւրոպացիների համո-
զումով կախարդուհի, բարի կամ չար:

ՖԵՆՐԻԱ, Ֆր.— Թատերական շէնդ, դիւթիչ տեսա-
րան, այլաբանական բովանդակութեամբ:

ՖԵՕԴԱԼԻԶՄ, Լտ.— Միջնադարեան Եւրոպայի գիւ-
ղացիութեան մորտական դրութիւն: Երկիրը ըստ օրինի՝
պատկանում էր միապետին: Նա իր անձնւէր ծառաներին
— իշխաններին, դուքսերին, ասպետներին եւ զօրավար-
ներին յանձնում էր որոշ հողաբաժիններ, շահագործելու
համար իրենց հասկացած ձեւով: Այդ առանձնաւորութեամբ
անձերը քաղաւորեց նւէր կամ կապալով ստացած հողա-
մասը փոխանցում էին երկրորդական անձերին, վերջին-
ները երրորդական եւ այլն: Գիւղացիների հետ ամմիջա-
կան առնչութիւն ունեցող անձը, հասկանալի է, պիտի
ջանար հմար եղածին չափ ֆերքելու իր կամայականու-
թեան յանձնուած անպատշաճ բնակչութիւնը: Հարստա-
հարող, կեղեքող դասը դառնում էր Սիւզերէն, կեղեքւած
գիւղացին՝ վասսալ: Տէր եւ ծառայ, կամ մորտ: Գիւ-
ղացիութիւնն այդ ձեւով ամբողջովին մորտացաւ, ծայ-
րայեղօրէն քուառ կեանք վարեով: Ֆեոդալիստական սիս-
տեմը գրեթէ հազար տարի շարունակեց ամեն տեղ,
մինչեւ որ ֆրանսիական մեծ յեղափոխութիւնն ու տաս-
նութերորդ դարի կենտրոնական Եւրոպայի բնակչու-
թեան մէջ սկսւած մտքերի խմորումը կամաց-կամաց ու-
չընչացրին մորտական կենցաղի ձեւերը, գիւղացիութիւ-
նը գէթ մասամբ ազատելով անհամար գիւատիչներից:

Այդ ազատագրութիւնը. սակայն, յարաբերական իմաստով պիտի ըմբռնել, որովհետեւ մերկայ դրամատիրական սիստեմի տակ գիւղացիութիւնը քէ ներոպայում եւ քէ մանաւանդ Ամերիկայում՝ քարէ է տալիս իր ողորմելի գոյութիւնը. յաճախ բացարձակ սովալլուկ պայմանների մէջ:

Ֆիւսիւզ. իտ.— Որեւէ ձեռնարկի ձախողանք. անյաջողութիւն:

Ֆիզիկեւս, Լե.— Խեղկատակ:

Ֆիզիոլոգ. Լտ.— 1) Արտաբիւն ձեւ, երեւոյթ. 2) Հարստասանութեան մէջ մախողասութեան գեղեցիկ, վարպետ դարձածք. 3) Երաժշտութեան մէջ ձայների կարն, գեղահիւս մաս. 4) Պարի մէջ՝ որոշ դժուար մաս, առանձին անձերից կամ զոյգերի կողմից կատարւած:

Ֆիզիկ.— Նախկին Մարտնչողների (զինուորների) Միջազգային Դաշնակցութիւն: Կենդանացւոյն է Փարիզ:

Ֆիզիկա, Յն.— Նիւթերի ուսումնասիրութեամբ ըզբաղող գիտութիւն: Ֆիզիկայի հիմքն է դիտողութիւն եւ վարձ: Իր ուսումնասիրութեան առարկաները չորս գըլխաւոր միւղաւորութեան բաժնւած են. ա.— Նիւթերի ընդհանուր յատկութիւններ. ձգտողականութիւն, հեղուկային միւթերի գիտութիւն. օդաբանութիւն. ձայնագիտութիւն. բ.— տաքութիւն. գ.— լոյս. դ.— էլեմտրականութիւն եւ մագնիսականութիւն:

Ֆիզիոլոգիա, Յն.— Բնութեան ուսումնասիրութեամբ զբաղող գիտութիւն, այն է կենդանաբանութեամբ, համաբանութեամբ եւ բուսաբանութեամբ:

Ֆիզիոնոմիկա, Յն.— Դիմագիտութիւն — դէմքի գծագրութիւններն դիտելով անհատի նկարագիրը հասկանալու ձգտող գիտութիւն:

ՖԻԼԱՆՏՐՈՊ, ՅՈ.— Մարդասէր. մարդասիրական դրդումից մղւած համրային օգտակար ձեռնարկներ ըստեղծող կամ ֆաջալերող անձ:

ՖԻԼԱՐՄՈՆԻԿ, ՅՈ.— 1) Երաժշտասէր անձ կամ ընկերակցութիւն. 2) Երաժշտասէրների նւագահանդէս:

ՖԻԼԻՍՏԵՐ, ԳՐ.— Կենսական ամարժէք, փոքրիկ ըզբաղումներին անձնատուր եղած անհատ, որը զուրկ է մտաւոր-հոգեկան բարձր պահանջներից:

ՖԻԼՈԼՈԳԻԱ, ՅՈ.— 1) Լեզուագիտութիւն. այլեւայլ ցեղերի լեզուների մասնագէտ, որը միաժամանակ հմուտ է այդ ցեղերի գրականութեան եւ ընդհանուր մեակոյթին:

ՖԻԼՈՓՍԵՐԱ, ՅՈ.— Խաղողի հիւանդութիւն, մի տեսակ մաննից առաջացող, որի նախնական հայրենիքն է Միացեալ Նահանգները: Եւրոպա անցաւ 1860 թւին, սուկալի վնասներ պատճառելով այգետէրերին: Մէկ մաննը երեք տմուսայ մէջ 3-7 միլիոնի կարող է անել: Գրեթէ ամբողջի է: Գերադասուում է վարակւած որքատունկերն ոչնչացնել:

ՖԻԿՏԻՎ, ԼՍ.— Կեղծ. հնարւած. չարամտօրէն ըստեղծւած. անհիմն:

ՖԻՆԱՆՍ, ՖՐ.— Պետութեան, ընկերութեան կամ անհատի ճիւղական միջոցների ընդհանուր դրութիւն. դրամական կարողութիւն:

ՖԻՆԱՆՍԱՆՈՐԵԼ, ՖՐ.— Որեւէ ձեռնարկին ճիւղական օժանդակութիւն տալ:

ՖԻՆԳԸՐ ՊՐԻՆՏ, ԱՆ.— Մատնատիպ. մատնանկար:

ՖԼԱՆԳ, ՖՐ.— Բանակի աջ կամ ձախ կողմը պաշտպանող զորամաս:

ՖԼԱՊԵՐ, ԱՆ.— Մայրայեղ նորածնություններին մո-
լի աղջիկ :

ՖԼԵԳՄԱՏԻԿ, ՅՈ.— Անկենսունակ, անտարբեր, ան-
հետաքրքիր անձ :

ՖԼԻՐՏ, ԱՆ.— Թեքել սիրաբանություն կանանց հետ :

ՖԼՈՐԱ, ԼՍ.— 1) Հին Հռոմեական զարման, երի-
տասարդության եւ վարդերի աստածուհի. 2) Որեւէ
երկրի բուսական աշխարհ, իր ամբողջությամբ :

ՖՈԼԿԼՈՐ, ԱՆ.— Ժողովրդական բանահիւսություն.
— որեւէ ցեղի երգերի, հեքիաթների, աւանդությունների
ուսումնասիրություն եւ մշակում :

ՖՈԿՈԼՍ, ԼՍ.— 1) Հայելու կամ նառագայքամիտի
ապակու այն կենտրոնը, ուր համախմբւում են լոյսի նա-
ռագայքները. 2) Ձեռնածություն — ձեռքերի մարպիկ
շարժումներով կամ մեքենական գաղտնի միջոցներով ցու-
ցադրւած մի խաղ, որը դիտողին զարմանք է պատճա-
ռում :

ՖՈՅԷ, ՖԻ.— Թատրոնական շէնքում՝ դադարի ժա-
մանակ՝ ժողովրդի զրօսանքին յատկացւած սրահ :

ՖՈՆ, ՖԻ.— 1) Բնութեան մէջ՝ տեսարանի հիմնա-
կան գոյն, օրինակ կանաչություն, ձմեռը՝ ձիւնային ըս-
պիտակություն. 2) Նկարչության մէջ հիմնական գոյն,
որի վրայ գծւում են միւս գոյները. 3) Տեսարանի ետեւի,
հեռաւոր մաս. 4) Գերմանացիների յատուկ անունների
աղբւլ՝ ազնւականության — բարոնության տիտղոսը
մատնանշող մականիւր :

ՖՈՆԴ (Ֆընդ), ՖԻ.— Որեւէ հաստատության հիմ-
նական դրամագլուխ :

ՖՈՆԵՏԻԿԱ, ՅՈ.— Բառերի ձայնական կազմն ու-

սումնասիրող գիտութիւն, համեմատական լեզագիտութեան մէկ ճիւղ:

ՖՈՐՄ (Ֆորմա), լտ.— 1) Որեւէ առարկայի արտաքին ձեւ. 2) Կազապար, որը ծառայում է իբր հիմք, որոշ առարկայ պատրաստելու համար. 3) Պատշոնագգեստ որոշ հաստատութեան ծառայողների համար. 4) Որոշ գործունէութիւնը ձեւակերպող ընդունւած կերպ. 5) Որեւէ գործի մանրամասնութիւնները պարունակող հրահանգների համախմբում. 6) Պատշոնական քուղքերի ընդունւած ձեւ:

ՖՈՐՄԱԼԻԶՄ, լտ.— 1) Ձեւամոլութիւն. ձեւապատշոնութիւն. ձեւականութիւն.— արտաքին ձեւերին հետեւողութիւն, առանց ներքին բովանդակութիւնը նկատի առնելու. 2) Պատշոնական հաստատութիւնների մէջ տիրող մոլեռանդ ձեւապատշոնութիւն, օրէնքի տառացի գործադրութեան անունով, որը յաճախ աւելի չարիք է ըստեղծում, քան օգուտ:

ՖՈՐՄԱՏ, լտ.— Արտաքին չափ, ծաւալ, օրինակ գրքի ծաւալ, նրա մեծութիւն:

ՖՈՐՄԱՑԻԱ, լտ.— Կազմ. կազմաւորում. երկրաբանութեան մէջ՝ հողային տարբեր շերտեր, երկրի կեղեւի մէջ:

ՖՈՐՄՈՒԼԱ, լտ.— 1) Որեւէ իրողութիւնը, երեւոյքը, գաղափարը հակիրճ ձեւով բացատրող նախադասութիւն կամ քիւերով ցուցադրում. 2) Մատեմատիքական գիտութիւնների մէջ որոշ օրէնք, հանրահաշւական (Ալգեբրայական) նշաններով արտայայտւած. 3) Քիմիագիտութեան եւ բժշկութեան մէջ գիրքեր եւ նշաններ, որոնց իմաստի համեմատ պատրաստւում են բաղադրութիւններ եւ դեղեր:

ՖՈՐԼԷՅԴԻ, Ան.— Գործարանի կամ արհեստանոցի մէջ գործաւորների վրայ հսկող վերակացուի:

ՖՈՐՄԷՆ, Ան.— Գործարանի կամ արհեստանոցի մէջ գործաւորների վրայ հսկող վերակացու:

ՖՈՐՈԻՄ, Լտ.— 1) Հոռմի հոչակաւոր պատմական հրապարակ, ուր ժողովրդական հաւաքոյքներ էին տեղի ունենում, եւ քաղաքական մեծ դէմքեր խօսք էին ուղղում բազմութեան. 2) Ամբիոն, ատենախօսի համար. 3) Հանրային բնոյք ունեցող ժողովատեղ:

ՖՈՍՖՈՐ, Յն.— Դիւրավառ լուսարձակ նիւթ. հանգային ծագումով, շատ քիչ քանակութեամբ գոյութիւն ունեցող: Արեւստական փոսփորը պատրաստում է ոսկորներից: Գործ է ածում քիմիական քաղաղրութիւնների եւ բժշկութեան մէջ, ինչպէս նաեւ շաքարը կարծրացնելու համար:

ՖՈՐՏ, Ֆր.— Ամրութիւն. մարտկոց. բերդ. ռազմական ամրութիւնների շարք:

ՖՈՐՏՈՒՆԱ, Լտ.— Բախտի աստածուհի, հռոմէական դիցաբանութեան մէջ. յաճախ պատկերացւում էր քաշկիմակով գոցած աչքերով, խորհրդանշելով բախտի կոյր, անգիտակից այցը, պատահական դիպածի նման:

ՖՈՒԱՅԷ, Ֆր.— 1) Կրակարան. վառարան. 2) Ընտանիք. ընտանեկան միջավայր. «օջախ». 3) Վարակիչ եիւանդութեան որջ, ուր ծագում է եւ այնտեղից տարածւում. 4) Գիտութեան եւ առաջդիմութեան վայր, հայրենիք. 5) Ապստամբութեան բոյն:

ՖՈՒՆԴԱՄԵՆՏ, Լտ.— 1) Շէնքի հիմք. 2) Որեւէ բանի հիմք:

ՖՈՒՆԿՅԻԱ, Լտ.— Գործնէութիւն. գործառնութիւն:

ՖՈՒԴՈՆ, Ֆր.— Ջիւրով քաշուող խոռոչ կառք, ապ-

բանձների եւ երբեմն մարդկանց փոխադրութեան համար :

ՖՈՒՐԻԱՆՆԵՐ, Յն. Լտ. — Յոյն-հռոմէական դիցաբանութեան մէջ երեք բոյրեր — Տիգիփոն, Ալեկտո եւ Մեգերա — նրկրի աղջիկներ : Ապրում էին Տարտարոսում (դժոխսում) եւ վրէժխնդրութեան դիցուհիներ էին, պատժում ունենալով ռնրագործներին արժանի պատիժները տալու : Կատաղի, մոլեգին էակներ էին, գլխի վրայ մագերի փոխարէն օձեր, աջ ձեռքի մէջ դաշոյն, ձախ ձեռքի մէջ վառուղ ջահ բռնած :

ՖՈՒՐԻՆԵՐԻՉՄ, Յտ. Ա. — Ֆրանսիացի ընկերաբան Շառլ Ֆուրիէի (1772-1837) տեսութիւն, որը քելադրում էր կազմելու համայնական կացարաններ (Ֆալանստերներ), որոնց իւրաքանչիւրի մէջ կարողանային բնակւիլ 1500-1800 անձեր : Միասին ապրելով՝ իւրաքանչիւր անհատ իր ձգտումների համաձայն զբաղում ընտրելու արտօնւած էր : Անհատական սեփականութեան իրաւունքները պահպանւում էին Ֆուրիէրիզմի սիստեմի մէջ, ինչպէս նաեւ դրամագլուխը մնում էր իր տիրոջ ձեռքում, նրան տոկոս բերելով : Ֆուրիէրիզմը բաւական հետեւորդներ ունեցաւ, եւ նոյն իսկ մի քանի երկրներում փորձեր եղան այդ ծրագրով զադութներ հաստատելու, որոնք սակայն կարճատեւ կեանք ունեցան : Ֆուրիէրիզմը ուսույթստ (երագատես) ընկերվարութիւն էր :

ՖՈՒՐՈՐ, Լտ. — Գրագէտին, դերասանին, հասարակական գործիչին ցոյց տրւած աղմկալի գնահատման. ոգեւորութիւն. սքանչացում :

ՖՐԱԶ (Ֆրագա), Յն. — 1) Նախադասութիւն. 2) Ընտրւած բառերով նախադասութիւն, որոնք շօշափւած հարցի էութիւնը չեն մատնանշում, այլ նպատակ ունին լսողի աշխնջը շլացնելու :

ՖՐԱԶԵՆՈՐ, ՅՈՒՆ. — Ֆր. — 1) Պոռոտախօս. շացուցիչ մախադասութիւններով խօսող, որի համար միւրի՝ բովանդակութիւնը չէ որ արժէք ունի, այլ իր գործածած բառերի արտաքին գեղահիւս շարադրութիւնը. 2) Գատարկաբան. բառամուկ:

ՖՐԱԶԷՆՈՒԳԻԱ, ՅՈՒՆ. — 1) Ոճ. ռեալիստութիւն. — խօսակցութեան կամ գրութի մէջ ընտիր բառերով միտքն արտայայտելու եղանակ. 2) Գաղափարներն արտայայտելու ձեւ. 3) Պարապ բառախաղութիւն:

ՖՐԱԿՅԻԱ, ԼԱՏ. — 1) Որեւէ ամբողջութեան առանձին մաս. 2) Միանման հայեացքների տէր անձների խմբակցութիւն. 3) Քաղաքական կուսակցութեան հատուած, ըսկըգրումային տարակարծիքութեան պատճառով անջատուած կենտրոնից:

ՖՐԱՆԿՈՒ, ԻՏ. — 1) Ապրանքի արժէք. գնած տեղում, առանց մանապարհածախսը հաշուելու. 2) Նամակի, ծրարի, ապրանքի առաքման ծախսի վճարում, ղրկած ժամանակ:

ՖՐԱՌԻ, ԳՐ. — Տիկին:

ՖՐԱՆՏԻՍԿԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՆԵՐ, ՅՈՒՆ. Ա. — 1208-ին կազմակերպուած կաթոլիկ վարդապետների միաբանութիւն, որն իր գոյութիւնը պահում է մինչեւ այսօր: Յիսուսեան միաբաններին գործակցեցին հաւատաւնական սարսափների մէջ:

ՖՐԷՆԱ, ՇՎ. — Սիրոյ եւ արգասաւորութեան պաշտպան դիցուհի Սկանդինավեան դիցաբանութեան մէջ:

ՖՐԻԳԱ, ՇՎ. — Ամուսնութեան պաշտպան դիցուհի Սկանդինավեան դիցաբանութեան մէջ:

ՖՐՈՆՏ, ՖՐ. — Հակատ. առաջաւոր մաս. բանակի մակատային գործաւաս. ռազմաբեմ:

Խ . ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԸՆԴՈՒՆԻԱԾ ԿՐՃԱՏՈՒՄՆԵՐ

- ԱԳԻՏՊՐՈՊ — Ագիտացիա եւ պրօպագանդա (կուսակցական դաստիարակութեան միջոցներ)
- ԱԳՐՈԿԱՅԱՆ — Երկրագործական կայան
- ԱԳՐՈՊԵՐՍՈՆԱԼ — Երկրագործական վարչութեան պաշտօնէութիւն
- ԱԶՆԵՎԹ — Ադրբեջանի մաւքային (ֆարիւղի) գլխաւոր վարչութիւն
- ԱԽՖՍՀ — Անդրկովկասի հորհրդային Դաւանակցային Սօցիալիստական Հանրապետութիւն (Հայաստան, Վրաստան եւ Ադրբեջան)
- ԱԿԿԿ — Ադրբեջանի կոմունիստ կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէ
- ԱՄԴԵՐՈՒՏՐԱ — Ապրամֆմերի փոխադրութեան խորհրդային բաժանմունք Ամերիկայում
- ԱՄՏՈՐԳ — հորհրդային առեւտրական մերկայացուցչութիւն Ամերիկայում
- ԱՅԳԻՆԿՈՊ — Հայաստանի այգեգործութեան, պտղաբանջարեղէնի եւ շերամաբուծութեան համագործակցականների վարչութիւն
- ԱՆԴՐԱՌ — Անդրկովկասեան Հանրապետութիւնների առեւտրական վարչութիւն
- ԱՆԴՐԿԵՆՏԳՈՐԾԿՈՄ — Անդրկովկասեան Հանրապետութիւնների կենտրոնական Գործադիր կոմիտէ
- ԱՆԴՐԿՈՊ — Անդրկովկասեան համագործակցականների վարչութիւն

ԱՆԴՐՀՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏ — Անդրկովկասեան հողային ժողովրդական կոմիսարիատ

ԱՆԴՐՅԵՐԿՈՄ — Անդրկովկասեան երկրային կոմիտէ

ԱՆԴՐՊԵՏԱՌ — Անդրկովկասեան պետական առեւտրական վարչութիւն

ԱՆԴՐՏԵԿՍՏԻԼ — Անդրկովկասեան մանարանների գլխաւոր վարչութիւն

ԱՆԴՐՖԵԴԵՐԱՅԻԱ — Անդրկովկասեան Հանրապետութիւնների Դաւանակցութիւն (Հայաստան, Վրաստան, Ադրբեջան)

ԱՇԽՈՐՈՐՍԱ — Աշխատանքի բորսա (անգործներին գործ հայրալքող պետական գրասենեակ)

ԱՇԽԺՈՂԿՈՄԱՏ — Աշխատանքի ժողովրդական կոմիսարիատ

ԱՇԽՈՐԵՆՍԴՐՈՒԹՅՈՒՆ — Աշխատանքի օրէնսդրութիւն

ԱՌԲԱԺԻՆ — Առողջապահական բաժանմունք

ԱՌԲՋԻՋ — Առողջապահական բջիջ (խմբակ, փոքր միաւոր)

ԱՌԺՈՂԿՈՄԱՏ — Առողջապահութեան ժողովրդական կոմիսարիատ

ԱՌՍԵԿՅԻԱ — Առողջապահական բաժանմունք

ԱՍԽՀ — Ադրբեջանի Սոցիալիստական հորհրդային Հանրապետութիւն

ԱՎԻԱԽԻՄ — Օդանաւորդութեան, ֆիւիական ինքնապաշտպանութեան եւ արդիւնաբերութեան բարեկամների միութիւն

ԱՐԴԺՈՂԿՈՄԱՏ — Արդարադատութեան ժողովրդական կոմիսարիատ

ԱՐԴՊԼԱՆ — Արդիւնաբերութեան զարգացման ծրագիր

ԱՐԴՖԻՆՊԼԱՆ — Արդիւնաբերութեան ծրագիր

- ԱՐՀԼՈՒՍԳԱՎԱՐԶՈՒԹՅՈՒՆ — Արհեստական լուսա-
ւորութեան (արհեստներ սովորեցնող) գաւառային
վարչութիւն
- ԱՐՀՄԻՈՒԹՅՈՒՆ — Արհեստաւորների միութիւն
- ԱՐՄԵՆԿԻՆՈ — Հայաստանի շարժապատկերի վարչու-
թիւն (Հայկինո)
- ԱՐՄԵՆԿՈՄ — Հայկական կոմիտէ
- ԱՐՄՎՈԴԵՍՈՋ — Հայաստանի ջրային տնտեսութեան վար-
չութիւն
- ԱՐՏԳՈՐԾՈՂԿՈՄԱՏ — Արտաքին գործերի ժողովրդա-
կան կոմիսարիատ
- ԲԱՆԱԿՈՒՄԲ — Բանւորական ակումբ
- ԲԱՆԲՐԻԳԱԴ — Բանւորական գումարտակ (մի քանի հա-
րիւր բանւորների խումբ)
- ԲԱՆԳՅՈՒՂԺՈՂԿՈՄԱՏ — Բանւորա-գիւղացիական ժո-
ղովրդական կոմիսարիատ
- ԲԱՆԳՅՈՒՂՏԵՍԶՈՒԹՅՈՒՆ — (ԲԳՏ) Բանւորա-գիւ-
ղացիական տեսչութիւն (վարչութիւն)
- ԲԱՆԹՂԹԱԿԻՅ — Բանւորական քղրակից
- ԲԱՆԿՈՈՊ — Բանւորական համագործակցական միութիւն
- ԲԱՆՖԱԿ — Բանւորական փակուլտէ (մասնագիտական
դասընթացք դպրոցում)
- ԲԳՏ — ՏԵ՛Ա Բանգյուղտեսչություն
- ԲԺՖԱԿ — Բժշկական մասնաճիւղ համալսարանում
- ԲՆԱԿՇԻՆԿՈՈՊ — Բնակարանային շինարարութեան հա-
մագործակցական միութիւն
- ԲՈՒԺԱՇԽԱՏԱԿԻՅ — Բժիշկներին օգնող պաշտօնեայ
- ԲՈՒԺԿԱՅԱՆ — Առողջապահական կայան (փոքր հիւան-
դանոց, բուժարան)
- ԲՈՒԺՀԻՄՆԱՐԿ — Բժշկական հիմնարկութիւն

ԲՈՒՀ — Բանուր ուսանողներ (որակեալ բանուորներ)
պատրաստող հիմնարկ (դպրոց):

ԲՍԽՀ — Բելոռուսիայի (Սպիտակ Ռուսաստանի) Սոցիա-
լիստական եղբորդային Հանրապետութիւն

ԳԱՎԱՐՀԲՅՈՒՐՈ — Գաւառային արհեստաւորների վար-
չութիւն

ԳԱՎԳՈՐԾԿՈՄ — Գաւառային գործադիր կոմիտէ

ԳԱՎԿՈՒՍ — Գաւառային կուսակցական կենտրոն

ԳԱՎՀՈՂԲԱԺԻՆ — Գաւառային հողային բաժանմունք
(վարչութիւն)

ԳԱՎՖԻՆԲԱԺԻՆ — Գաւառային ելեւմտական (նիւթական
մատակարարման) բաժանմունք

ԳԵՂԱՇԽ — Գեղարւեստական աշխատանոց

ԳԵՂԱՐԴՏՏԵՆԻԿՈՒՄ — Գեղարւեստական արդիւնաբե-
րութիւնների մասնագիտական դպրոց

ԳԵՍ — Հիդրո-էլեկտրակայան (Զորագէտ — Զորագետի-
ջրային-էլեկտրո-կայան)

ԳԻՏՀԵՏ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ — Գիտական հետազոտութիւնների
աշխատանոց, ճեմարան

ԳՅՈՒՂՏՆՏԵՆ — Գիւղական տնտեսական շինարարու-
թեան վարչութիւն

ԳՅՈՒՂՔԱՂԼՈՒՍՎԱՐ — Գիւղական-ֆաղափային լուսա-
ւորութեան (հանրային կրթութեան) վարչութիւն

ԳՈՍԻԶԴԱՏ — Պետական հրատարակչական տեսչութիւն
(Պետհրատ)

ԳՈՍՖԵՐՄԱ — Պետական անասնաբուծարան.

ԳՈՐԾԱՐԿՈՄ — Գործարանային արհեստաւորների կո-
միտէ

ԳՈՒԲԻՍՊՈՂԿՈՄ — Նահանգային գործադիր կոմիտէ

ԳՊՈՒ — Պետական ֆազաֆական ռստիկանական վարչու-
թիւն

ԳՐԱՊԱԼԱՏ — Գրականութեան պալատ (Երեսմուն)

ԳՐԱՌԵՊԻԼԻԱՐ — Գրական ռեպերտուարի (գրական
արտադրութիւնների տեսակները քննող եւ որոշող)
գլխաւոր վարչութիւն

ԳՐՈԶՆԵՅ — Գրոզնո ֆազաֆի (Հիւսիս-արեւելեան կով-
կասում) մափքի արդիւնաբերութեան վարչութիւն

ԳՐՈՒԶՇՅՈՒԿ — Վրաստանի մետաքսի արդիւնաբերու-
թեան վարչութիւն

ԴՈՐՈՒԼԵՏ — Խորհրդային օդային տարմիչ

ԾԵԼԻԿՄՏՐԵՍ — Էլեքտրո-ֆիմիական արդիւնաբերու-
թիւնների միացեալ վարչութիւն

ՅԵՐԲԱՆԿՈՊ — Երեսանի բանւորական համագործակ-
ցական միութիւն

ՅԵՐԳԱՎԼՈՒՍԲԱԺԻՆ — Երեսանի գաւառային լուսաւո-
րութեան (կրթութեան) բաժանմունք

ՅԵՐԳԱՎՈՋՄԿՈՄԻՍՍԻԱՏ — Երեսանի գաւառային
գինւորական վարչութիւն

ՅԵՐԻՏԳՐՈՂ — Երիտասարդ գրող

ՅԵՐԿՈՄՏԵՍ — Երեսանի կոմունալ (համայնական)
տնտեսութիւնների վարչութիւն (որոնց մէջ մաքի
մամբողջների եւ ապրամքի փոխադրութեան բաժան-
մունք)

ՅԵՐԲԱՂԳԱՎԳՈՐԾԿՈՄ — Երեսանի ֆազաֆային եւ գա-
ւառային գործադիր կոմիտէ

ՅԵՐԲԱՂԽՈՐՀՈՒՐԴ — Երեսանի ֆազաֆային խորհուրդ

ԶԱԿԱՎՏՈՊՐՈՄՏՈՐԳ — Անդրկովկասեան ինքնաւարժների
(օբօմօբիւների) արդիւնաբերութեան եւ առեւտուրի
վարչութիւն

ԶԱԿԿՆԻԳՈՒ — Անդրկովկասեան գրականութեան զարգացման վարչութիւն

ԶԱԿՍ — Ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վարչութիւն

ԶԱԿՊԼՈՒՈՎՕՇԶ — Անդրկովկասեան պտղաբանջարեղէնի արտադրութեան վարչութիւն

ԶԱԿՍԵԼԵՈԶՄՆԱՐ — Անդրկովկասեան գիւղատնտեսական գործիքների հայրաշինութեան վարչութիւն

ԶԱԿՍՆԱՐՏՈՐԳ — Անդրկովկասեան մատակարարման եւ վաճառահանման վարչութիւն

ԶԱԿՐԱՍՄԱՍԼՈՏՐԵՍ — Անդրկովկասեան բուսական իւղերի արտադրութեան միացեալ վարչութիւն (ձէք, օճառ, գլիցերին եւ այլն)

ԶԵՐՆՈՏՐԵՍ — Հացահատիկների տնտեսութեան միացեալ վարչութիւն (քրքս)

ԶԻՆԿՈՈՊ — Զինուորականների համագործակցական միութիւն

ԵԼՔԻՄՏԵՆԵԿՈՒՄ — Էլեկտրագիտութեան եւ փիւմբականութեան բարձրագոյն դպրոց

ԵԼՔԻՄՏՐԵՍ — Էլեկտրո-փիւմական արդիւնաբերութեան միացեալ վարչութիւն

ԵՆԵՐԳԵՅՈՒՐՈ — Էլեկտրական ոյժի բաշխման վարչութիւն

ԹՀ — (Թեքել հեծելագործ) — Գործարանային արդիւնաբերութեան բերութիւնները հետազօտող բնիկների բռնցիկ խումբ

ԺՈՂՎԱՏԱՐԱՆ — Ժողովրդական դատարան

ԺՈՂԿՈՄԻՏԻ (ԺԿ) — Ժողովրդական կոմիսարների խորհուրդ

ԺՈՂՏՆՏԵՈՐՀ (ԺՏ) — Ժողովրդական տնտեսութեան խորհուրդ

ԻՆՏՈՒՐԻՍՏ — Օտարականների համբարդութեան հոր-
հըրդային վարչութիւն

ԼԵՆԲԱՆԿՈՈՊ — Լեռնականի բանւորական համագոր-
ծակցական միութիւն

ԼՆԳԱՎԿՈՄ — Լեռնականի գաւառային կոմիտէ

ԼԵՆԳՐՈՒՊՊԱ — Լեռնեան խմբակ

ԼԵՌՇԻՆԱՐՏ — Լեռնային շինամիութեան արտադրութեան
վարչութիւն

ԼԻԿԿԱՅԱՆ — Անգրագիտութիւնը լիկվիդացիայի (հա-
ւեյարդարի) ենթարկող կայան — (ժողովրդական
քեքեւ դպրոց — ընթերցարանների անուն)

ԼԿՅԵՄ — Լեռնեան կոմունիստ երիտասարդների միու-
թիւն

ԼՈՒՍԺՈՂԿՈՄԱՏ (ԼԺԿ) — Լուսաւորութեան (հանրային
կրթութեան) ժողովրդական կոմիտարիատ

ԽՈՐԿԻԲ — Խորհրդային շարժապատկերների բիւրօ

ԽԾԲ — «Խնամի-ծանօթ-բարեկամ» — գաւեռական որա-
կում խնամիական կապերի .

ԽՍՀՄ — Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետու-
թիւնների Միութիւն

ՄԵՐԱ-ԿԻԹԽՎԱ — «Կարդալ-գրել» — վրաստանի անգը-
րագիտութեան դէմ պայքարող միութիւն

ԿԱԶՄԲԱԺԻՆ — Կազմակերպական բաժանմունք

ԿԱԶՄԿՈՒԵԳԻԱ — Որոշ կազմակերպութեան անդամների
ընկերակցութիւն

ԿԱԹՆԱՐՏԵԼ — Կաթի արտադրութեան եւ մատակարար-
ման ընկերակցութիւն (սահմանափակ բուլ անդամ-
ներով)

ԿԱՇՎԱՐԴ — Կաշեղէնների արդիւնաբերութեան վարչու-
թիւն

ԿԱՐԱՐԴ — Կարած ապրանքների (հագուստեղէն) ար-
դիւնաբերութեան վարչութիւն

ԿԵՆՏՐՅՈՒՐՈ — Կենտրոնական վարչութիւն

ԿԵՆՏԳՈՐԾԿՈՄ (ԿԳԿ) — Կենտրոնական գործադիր կո-
միտէ

ԿԵՆՏԿՈՄ — Կենտրոնական կոմիտէ

ԿԵՐՊԱՐՎԵՍՏ — Կերպասեղէնի արտադրութեան արւեստ

ԿԵՐՊՍԵԿՅԱ — Կերպասեղէնի բաժանմունք

ԿԻՆՈՆԿԱՐ — Շարժապատկեր

ԿԿ — Կոմունիստ կուսակցութիւն

ԿԿԿԿ — Կոմունիստ կուսակցութեան կենտրոնական կո-
միտէ

ԿՈՒՐՅՈՒՐՈ — Հաւաքական միութիւնների բիւրօ

ԿՈՒԽՈԶ — Հաւաքական տնտեսութիւն

ԿՈՒԽՈԶՆԻԿ — Հաւաքական փոքր տնտեսութիւն

ԿՈՒՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ — Հաւաքական տնտեսութիւն

ԿՈՒՎԱՐԶՈՒԹՅՈՒՆ — Հաւաքականների վարչութիւն

ԿՈՄՐԶԻԶ — Համայնավար կուսակցութեան բջիջ (կու-
սակցութեան ամենափոքր միաւոր)

ԿՈՄՆԵՏԵՐՆ — Համայնավար կուսակցութեան միջազգա-
յին միութիւն (Երրորդ Միջազգային)

ԿՈՄԿՈՒՍ — Համայնավար կուսակցութիւն

ԿՈՄՅԵՐԻՏ — Համայնավար երիտասարդ

ԿՈՄՊԱՏՎԻՐԱԿ — Համայնավար կուսակցութեան պատ-
ւիրակ, մերկայացուցիչ

ԿՈՄՍՈՐՈՒ — Համայնավար երիտասարդ (Կոմյերիտ)

ԿՈՄՍՈՐՈՒԻ ԳԱՎԿՈՄ — Երիտասարդ համայնավարների
գաւառային կոմիտէ

ԿՈՄՍՈՐՈՒԿԱ — Երիտասարդ Համայնավարուհի

ԿՈՒԼՏՊՐՈՊԲԱԺԻՆ — Մշակոյթային պրոպագանդի բա-
ժանմունք

ԿՈՒԼՏՖՈՆԴ — Մշակոյթային դրամագլուխ

ԿՈՒՍԱԿՏԻՎ — Կուսակցական գործնէութիւն, եռանդ,
գործօն դեր

ԿՈՒՍԲՋԻՋ — Կուսակցական փոքր մասնաճիւղ (փոքր
միաւոր)

ԿՈՒՍԳԱՎԿՈՆՖԵՐԱՆՍ — Կուսակցութեան գաւառային
խորհրդակցութիւն

ԿՈՒԼՏՍՍԵԿՏՈՐ — Մշակոյթային բաժանմունք

ԿՈՏԻԲ — Աշխատանքի եւ կենցաղի առողջապահական կո-
միտէ

ԿՐԷ — Կենտրոնական վերահսկիչ յանձնաժողով

ԿՐԵՍԻՆՏԵՐՆ — Միջազգային համայնավար գիւղացիու-
թեան միութիւն

ՀԱՅԱՆՏԱՌՏՐԵՍ — Հայաստանի անտառային միացեալ
վարչութիւն (ԲՐԵՍ)

ՀԱՅԱՌ — Հայաստանի առեւտրական վարչութիւն (Ար-
մենտորք)

ՀԱՅԱՐՏՈՒՆ — Հայաստանի արւեստների տուն

ՀԱՅԲԱՄԲԱԿ — Հայաստանի բամբակամշակութեան վար-
չութիւն

ՀԱՅԲՆԱԿԿՈՊ — Հայաստանի բնակարանային շինարա-
րութեան համագործակցականների միութիւն

ՀԱՄԼԿՅԵՄ ԿԿ — Համամիութենական Լենինեան կոմու-
նիստ երիտասարդների միութեան կենտրոնական կո-
միտէ

ՀԱՄԽ — Համամիութենական խորհուրդ

ՀԱՄ Կ(Բ) ԿԿ — Համամիութենական կոմունիստ (բայլ՝
եւրիկ) կուսակցութեան կենտրոն

- ՀԱՄԿԿԿ — Համաժողովրդական կոմունիստ կուսակ-
ցութեան կենտրոնական կոմիտէ
- ՀԱՄԿՈՄԿՈՒՍԻ (բ) Հ ԿՈՎԿԱՍԻ ՅԵՐԿԿՈՄ — Համաժի-
ղութեան կոմունիստ կուսակցութեան (բայլեւիկ)
Հիւսիսային Կովկասի երկրային կոմիտէ
- ՀԱՅԲՈՒԺՊԵՏԱՌ — Հայաստանի բուժական (բժշկական)
պիտոյքների պետական առևտրական վարչութիւն
- ՀԱՅԳՅՈՒՂԿՈՈՊ — Հայաստանի գիւղական համագոր-
ծակցականների վարչութիւն
- ՀԱՅԳՅՈՒՂՐԱՆԿ — Հայաստանի գիւղական դրամատուն
- ՀԱՅԴՐԱՄԿՈՄ — Հայաստանի դրամատուրգների (բա-
տերագիրների) կոմիտէ
- ՀԱՅԺՈՂՏՆՏԵՈՐՀ — Հայաստանի ժողովրդական տնտե-
սութեան խորհուրդ
- ՀԱՅԿԵՆՏԳՈՐԾԿՈՄ — Հայաստանի կենտրոնական գոր-
ծադիր կոմիտէ
- ՀԱՅԿԻՆՈ — Հայաստանի Շարժապատկերի միութիւն
(Արմենկինո)
- ՀԱՅԿՈՄԿՈՒՍ — Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութիւն
- ՀԱՅԿՈՈՊ — Հայաստանի համագործակցականների միու-
թիւն
- ՀԱՅԿՈՒՍՍԵԿՑԱ — Հայաստանի կուսակցական բաժան-
մունք, մասնաճիւղ
- ՀԱՅՃԱՏՐԱՆ — Հայաստանի ճատրան (չէս) խաղացող-
ների միութիւն
- ՀԱՅՊԵՄԶԱ — Հայաստանի պեմգայի (չեչաբարի) ար-
տադրութեան վարչութիւն
- ՀԱՅՊԵՏՇԻՆ — Հայաստանի պետական շինարարութեան
վարչութիւն

- ՀԱՅՊՂԻՆՁ** — Հայաստանի պղնձի արտադրութեան վարչութիւն
- ՀԱՅՊՈԼԻԳՐԱՅ** — Հայաստանի տպարանների ընդհանուր տեսչութիւն
- ՀԱՅԶՐՏՆՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ** — Հայաստանի ջրային տնտեսութեան վարչութիւն
- ՀԱՅՏՆԱՐԿՈՊՊ** — Հայաստանի տնարարական արհեստաւորների համագործակցական միութիւն (ձեռակերտ արտադրութիւններ, շինարարութիւն, կրթական եւ մշակոյթային ձեռնարկներ եւ այլն)
- ՀԱՅՏՆԱՐՓՈԿ** — Հայաստանի տնտեսական արտադրութիւնների փոխադրական կոմիտէ
- ՀԱՆՔԵՆՆԱՐԴ** — Հանգային շինանիւթերի արդիւնաբերութեան վարչութիւն
- ՀԱՇՄԿՈՊՊ** — Հաւանդամների համագործակցական միութիւն
- ՀԵՂԿՈՄ** — Յեղափոխական կոմիտէ
- ՀԿ (Բ) Կ ՅԵՐԿՈՄ** — Հայաստանի կոմունիստ (բայլեւ-վիկ) կուսակցութեան երկրային կոմիտէ
- ՀԿ (Բ) Կ ԿԵՆՏԿՈՄ** — Հայաստանի կոմունիստ (բայլեւ-վիկ) կուսակցութեան կենտրոնական կոմիտէ
- ՀԿ (Բ) ԿԿՎՀ** — Հայաստանի կոմունիստ (բայլ'եւվիկ) կուսակցութեան կենտրոնական վերահսկիչ յանձնաժողով
- ՀԿ (Բ) Կ ԿՈՒԼՏՊՐՈՊԱԺԻՆ** — Հայաստանի կոմունիստ (բայլ'եւվիկ) կուսակցութեան մշակոյթային պրա-պագանդի բաժանմունք
- ՀՀ ԴԻՎ** — Հայաստանի հեծելազօրքի դիվիզիա (զօրա-բաժին)
- ՀՈՂԱՆՏԱՌ** — Հողային եւ անտառային վարչութիւն

ՀՈՂԺՈՂԿՈՄԱՏ — Հողագործութեան ժողովրդական կոմիսարիատ

ՀՌԲՄ — Հարաւային Ռուսաստանի բանւորական միութիւն

ՀՍԵՀ — Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւն

ՀՍԵՀԳՀՏ — Հայաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութեան Գերագոյն Յեղափոխական տրիբունալ (զատական ատեան)

ՄԱՄ — Մարտնչող անասուածնների միութիւն

ՄԱՐԶԿՈՄ — Մարգական (Փիզիքական մարզամբների) կոմիտէ

ՄԱՆՅԱԿ — Մանկավարժական բարձրագոյն դասընթաց (Փակիւլտէ)

ՄԵԽՑԵԽ — Մեքենագէտների արհեստակցական միութիւն

ՄՈՊՐ — Յեղափոխական մարտիկներին օգնող միջազգային միութիւն

ՆԱՐԿՈՄ — Ժողովրդական կոմիսար

ՆԱՐԿՈՄՎՆԵՇՏՈՐԳ — Արտաքին առևտուրի ժողովրդական կոմիսարիատ

ՆԱՐԿՈՄՏՐՈՒԴ — Հանրային աշխատանքների ժողովրդական կոմիսար

ՆԵՊ — Տնտեսական նոր բաղադրանքներ (մանր առևտրականների գոյութեան իրաւունք)

ՆԵՊՄԱՆ — Մանր առևտրական

ՆԵՐԳՈՐԾԺՈՂԿՈՄԱՏ (կամ ՆԳԺԿ) — Ներքին գործերի ժողովրդական կոմիսարիատ

ՆԵՐՔԱՌԺՈՂԿՈՄԱՏ — Ներքին առևտուրի ժողովրդական կոմիսարիատ

ՇԱՆԼՐԱՏՈՒ — ճատրակ (շախմատ — չէս) խաղացողների կամ ակումբի լրատու (քղքակից)

ՇԱՆՊԱՎԻԼՅՈՒՆ — ճատրակ խաղալու ակումբ

ՇԱՆԿՈՄ — Հանգացործների կոմիտե

ՇԻՆԲՅՈՒՐՈՆ — Շինարարական գործերի վարչութիւն

ՇԻՆԿՈՒՊ — Շինարարական Համագործակցական Միութիւն

ՇԻՆՅՈՒԹՏՐԵՍ — Շինանիւթերի արտադրութեան միացեալ վարչութիւն (քրքսք)

ՇՎՀ — Շրջանային վերահսկիչ յանձնախումբ

ՇՐՋՈՐԾԿՈՄ — Շրջանային գործադիր կոմիտե

ՇՐՋԱՈՒՄԻՈՒԹՅՈՒՆ — Շրջանային հաւաքական տնտեսութիւնների միութիւն

ՇՐՋԿՈՄ — Շրջանային կոմիտե

ՈՒՍԱՐՀԿԱԶՄ — Ուսանողների արհեստակցական կազմ

ՈՒՍԽՀ — Ուկրալցի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւն

ԶԵԿԱ — Քաղաքական ոստիկանական վարչութիւն (Հին անունով. ներկայիս ԳՊՈՒ)

ՊԱՏԿՈՄ — Պատանի կոմունիստների կոմիտե

ՊԱՐԺՈՂԿՈՄԱՏ — Պարենաւորման ժողովրդական կոմիսարիատ

ՊԵՏԱՇԽԵՆԱՅԴՐԱՄԱՐԿՂ — Պետական աշխատաւորների խնայողական դրամարկղ

ՊԵՏԱՊ — Պետական ապահովագրութիւն

ՊԵՏԱՊԱՐԱՏ — Պետական մեքենայ

ՊԵՏՐԵՈՒՋԵ — Պետական ելեւմուտք

ՊԵՏՀԻՄՆԱՐԿ — Պետական հիմնարկութիւն

ՊԵՏՀՐԱՏ — Պետական հրատարակչութիւն

ՊԵՏՊԼԱՆ — Պետական ծրագրային վարչութիւն

- ՊՈԼԻՏԲՅՈՒՐՈ — Քաղաքական գործերի վարչութիւն
ՊՈԼԻՏԵԽՆԻԶԱՅԻԱ — Բազմաբնասականացում (երկրի
մէջ ամեն կարգի արեւսումների տարածում)
ՊՈԼԿՈՄ — Քաղաքական կոմիտէ
ՊՐՈՅԱՇԵԱՏԱՆՔ — Արհեստակցական աշխատանք
ՊՐՈՅԻՆՏԵՐՆ — Արհեստակցական կազմակերպութիւն-
ների միջազգայնական
ՊՐՈՅԿԱԴՐ — Որակաւոր արհեստաւորներ
ՊՐՈՅԿՈԼԵԿՏԻՎ — Արհեստակցականների հաւաքական
կազմ
ՊՐՈՅՈՐԳԱՆ — Արհեստակցականների օրգան (մաս, բա-
ժանմունք)
ՌԱԶՐԺՈՂԿՈՄԱՏ — Պատերազմական ժողովրդական կո-
միսարիատ
ՌԱՅԿՈՄ — Ռաշոնական (շրջանային) կոմիտէ
ՌՍՖԵՀ — Ռուսաստանի Սոցիալիստական Դաւանակցական
Խորհրդային Հանրապետութիւն
ՍԱՅՈՒԶԽԵՅ — Համամիութենական հացի մատակա-
րարման վարչութիւն
ՍԱՅՈՒԶԿՈՆՍԵՐՎ — Համամիութենական պահածոյ ու-
տելիքների մատակարարման վարչութիւն
ՍԱՅՈՒԶՄԵԱՍ — Համամիութենական մսի մատակարար-
ման վարչութիւն
ՍԱՅՈՒԶՆԵՅԹ — Համամիութենական մալթի արդիւնա-
բերութեան վարչութիւն
ՍԵՐՄՖՈՆԴ — Հացահատիկների սերմնացուի պահեստի
պաշար
ՍԿՈՏՈՎՈՐ — (Անասնապահ), անասնապահական վար-
չութիւն
ՍՈՅԱՊ — Սոցիալական ապահովագրութիւն

ՍՈՑԱՐՇԱԻ — Սոցիալական արշաւ (մշակոյթային եւ տնտեսական վերելքի հօր քալք)

ՍՈՑՄՐՅՈՒԹՅՈՒՆ — Սոցիալական մրցում

ՍՈՎԿԻՆՈ — Սովետական կինօ (շարժապատկերի վարչութիւն)

ՍՈՎՆԱՐԿՈՄ — Տե՛ս Ժողկոմխորհ

ՍՈՎՏՈՐԳՖԼՈՏ — Խորհրդային առեւտրական մատուցում

ՍՊԱՌԿՈՈՊ — Սպառողական համագործակցականների վարչութիւն

ՍՏՐԱԽԿԱՍ — Ապահովագրական դրամարկ

ՎԻՃԲԱՃԻՆ — Վիճակագրական բաժանմունք

ՎՈՒԽՈՋ — Ջրային տնտեսութեան վարչութիւն

ՎՍԽՀ — Վրաստանի Սոցիալիստական Խորհրդային Հանրապետութիւն

ՏԵՂԿՈՄ — Տեղական կոմիտէ

ՏՐԱՄՎԱՅԲՅՈՒՐՈ — Մարդատար էլեֆտրիք հանքակառքի (ստրիտ քառ) վարչութիւն

ՏՐՈՊԻՆՍՏԻՏՈՒՏ — Արեւադարձային հիւանդութիւնների հետազոտութեան եւ բժշկութեան հաստատութիւն

ՅԻԿ — Կենտրոնական գործադիր կոմիտէ

ՓՈՒՆՈԳԿՈՄԵՐ (Փոկեր) — Փոխադարձ օգնութեան գիւղացիական կոմիտէներ

ՓՈՍՏՀԵՌԺՈՂԿՈՄՍԱՏ — Փոստային եւ հեռագրական ժողովրդական կոմիտարիատ

ՓԱԿ-ԲԱՇԵԻՉ — Որոշ դասի աշխատանքների մշակում (կամ խմբութիւն)

ՔԱՂԱՆՏԱՐԿԵԱՆ — Քաղաքական յանցանքի համար բանտարկւած

ԲԱՂԵՄԻԳՐԱՆՏ — Քաղաքական գաղափարական (մանկա-
դպրական փախստական)

ԲԱՂԼՈՒՍՎԱՐ — Քաղաքային լուսաւորութեան վարչու-
թիւն

ԲԱՂԿՈՄ — Քաղաքային կոմիտէ

ԲԱՂԼՈՒՍԳԼԽՎԱՐ — Քաղաքային լուսաւորութեան գըլ-
խաւոր վարչութիւն

ԲԱՂՐՅՈՒՐՈ — Քաղաքային վարչութիւն

ՕԳՊՈՒ — Պետական քաղաքական ընդհանուր հաստատու-
թիւն (համամիութենական քաղաքական ոստիկանու-
թեան ընդհանուր վարչութիւն)

ՖԱՐԳՈՐԾՈՒՍ — Գործարանային արհեստներ սովորող
ուսանող

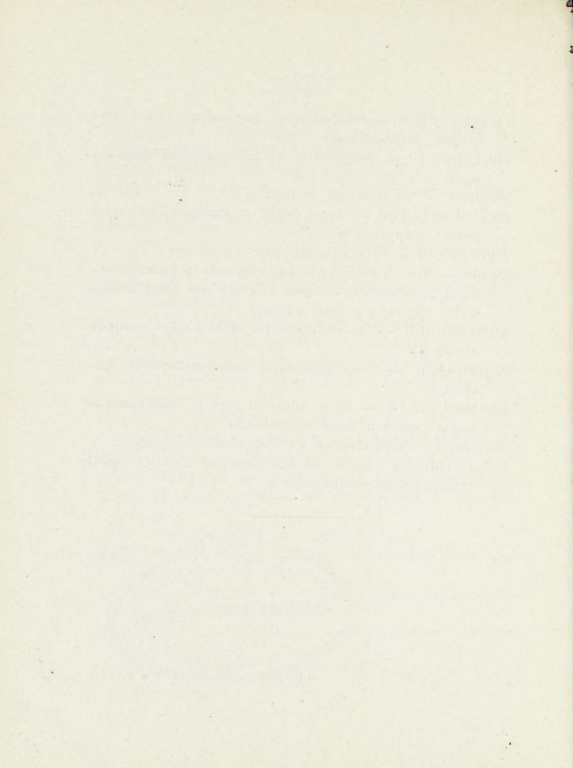
ՖԱՐԶԱՎԿՈՄ — Գործարանային աշխատւորների կո-
միտէ

ՖԻԶԿՈՒԼՏՈՒՐԱ — Ֆիզիքական մշակոյթ (առողջապա-
հական գիտելիքների տարածում)

ՖԻԶՈՒՄ — Ֆիզիքական եւ քիմիական վարչութիւն

ՖԻՆԺՈՂԿՈՄԱՏ (ՖԺԿ) — Ֆինանսական (եկեւտական)
ծառնական կոմիտէ

[12.564.] 41

ԳԱԱ Հիմնարար Գիտ. Գրադ.

FL0052367

A $\frac{I}{13305}$

Գինն է \$1.50

